

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

SIMONA ANDRIJAUSKAITĖ
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS IŠTĖSTINIŲ STUDIJŲ PROGRAMA

SPECIALIŲ ŽINIŲ TEISINIO REGULIAVIMO IR JO TAIKYMO NAUJOVĖS: BENDROJI
EUROPOS TEISMO EKSPERTIZĖS ERDVĖ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. Dr. Vidmantas Egidijus Kurapka

Vilnius, 2026 m.

TURINYS

IVADAS.....	3
1. SPECIALIŲ ŽINIŲ INSTITUTAS: SAMPRATA, PANAUDOJIMO FORMOS, SUBJEKTAI IR TEISINIS REGLAMENTAVIMAS.....	10
1.1. Specialių žinių samprata.....	10
1.2. Specialių žinių panaudojimo formos.....	16
1.3. Specialių žinių subjektai: ekspertas, specialistas.....	28
1.4. Specialių žinių teisinis reglamentavimas Lietuvoje.....	33
2. EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS AKTŲ IR STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ REIKŠMĖ SPECIALIŲ ŽINIŲ TAIKYMUI.....	43
2.1. Europos Sąjungos teisės aktai ir jų reikšmė.....	43
2.2. Strateginiai dokumentai ir jų reikšmė specialių žinių taikymui.....	47
3. SPECIALIŲ ŽINIŲ TAIKymo PRAKTIKA IR PROBLEMATIKA.....	57
3.1. Lietuvos ekspertinių įstaigų veikla ir praktiniai iššūkiai.....	57
3.2. Specialių žinių taikymo teisinės ir praktinės problemos.....	65
3.3. Specialių žinių panaudojimo praktikos analizė Lietuvos ir ES teismuose.....	70
3.4. Kokybinis tyrimas: Specialių žinių teisinio reguliavimo ir praktinio taikymo problemų kokybinis tyrimas.....	78
3.4.1. Tyrimo metodologija.....	78
3.4.2. Interviu analizė.....	79
IŠVADOS.....	84
PASIŪLYMAI.....	86
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	87
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBA.....	106
ANNOTATION.....	107
SANTRAUKA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBA.....	108
SUMMARY.....	110
PRIEDAI.....	112

IVADAS

Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo (toliau – TEĮ) 3 str. 2 d. specialios žinios apibrėžiamos kaip išsilavinimo, specialaus pasirengimo arba profesinės veiklos būdu įgytos išsamios mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios, reikalingos ekspertiniam tyrimui atlikti¹. Ši sąvoka leidžia specialias žinias atriboti nuo bendrųjų ir teisinių žinių, nes jos yra siejamos su specializuota kompetencija, būtina ekspertiniam tyrimui atlikti ir bylai reikšmingoms aplinkybėms nustatyti.

Specialių žinių reikšmė baudžiamajame procese nuolat didėja dėl mokslo ir technologijų pažangos. Dėl šios priežasties ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokurorai, teismai ir proceso dalyviai vis dažniau susiduria su poreikiu pasitelkti ekspertus, specialistus ar kitus specialių žinių turinčius asmenis. Specialių žinių panaudojimas tampa ne pagalbine, o viena iš esminių faktinių bylos aplinkybių nustatymo, patikrinimo ir įrodymų vertinimo priemonių.

Specialių žinių teisiniam reguliavimui ir jo taikymo naujovėms reikšmingas tarptautinis bendradarbiavimas. Europos valstybėms bendradarbiaujant baudžiamosiose bylose, vis didesnę reikšmę įgyja ekspertinių tyrimų rezultatų patikimumas, jų tarpusavio pripažinimas, ekspertinių įstaigų akreditavimas, duomenų mainai, metodikų suderinamumas ir institucinis bendradarbiavimas. Šiame kontekste aktualios Europos teismo ekspertizės erdvės 2020² (toliau – 2020 vizija) ir 2030³ (toliau – 2030 vizija) vizijos, Sidnėjaus deklaracija⁴, Europos teismo ekspertizių institutų tinklas (angl. *The European Network of Forensic Science Institutes* (toliau – ENFSI))⁵ ir kt. Tai rodo bendros Europos teismo ekspertizės erdvės tęstinumą ir atnaujinimą, atsižvelgiant į technologinę pažangą ir didėjančią tarptautinio bendradarbiavimo poreikį.

Tiriama problema. Nors specialių žinių taikymas Lietuvoje reglamentuojamas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (toliau – BPK), TEĮ ir poįstatyminiuose teisės aktuose, praktikoje išlieka specialių žinių subjektų, jų funkcijų ir specialių žinių panaudojimo formų atribojimo problemų. Dėl to kyla klausimas, ar galiojantis specialių žinių teisinis reguliavimas Lietuvoje

---

¹ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, LRS, žiūrėta 2025 m. gegužės 15 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.193737/asr>

² „Council of the European union, Council conclusions on the vision for European Forensic Science 2020 including the creation of a European Forensic Science Area and the development of forensic science infrastructure in Europe“, Council of the European union, žiūrėta 2026 m. balandžio 7 d. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/126875.pdf

³ „Vision of the European Forensic Science Area 2030“, European network of forensic science institutes, žiūrėta 2026 m. balandžio 9 d. <https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2021/11/Vision-of-the-European-Forensic-Science-Area-2030.pdf>

⁴ Claude Roux ir kt., „The Sydney declaration – Revisiting the essence of forensic science through its fundamental principles“, ScienceDirect, žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0379073822000123>

⁵ „The European Network of Forensic Science Institutes“, The European Network of Forensic Science Institutes, žiūrėta 2026 m. balandžio 8 d. <https://enfsi.eu/>

pakankamai aiškiai atriboja specialių žinių subjektus, jų funkcijas ir specialių žinių panaudojimo formas baudžiamajame procese?

Specialių žinių sritis tampa viena iš prioritetinių krypčių, siekiant efektyvesnio tarpvalstybinio bendradarbiavimo⁶. Atsižvelgiant į tai, išskiriama ir kita problema – nacionalinio specialių žinių teisinio reguliavimo santykis su bendrosios Europos teismo ekspertizės erdve. Todėl kyla klausimas, ar ES teisės aktai ir strateginiai dokumentai, institucijos ir kt. formuoja pakankamai aiškias specialių žinių taikymo kryptis? Ar Lietuvos specialių žinių teisinis reguliavimas ir jo taikymo praktika sudaro pakankamas prielaidas veiksmingam dalyvavimui bendrojoje Europos teismo ekspertizės erdvėje?

Baigiamojo darbo aktualumas. Specialios žinios yra viena svarbiausių įrodinėjimo priemonių tiek ikiteisminio tyrimo metu, tiek bylą nagrinėjant teisme. Ekspertizės aktas, specialisto išvada ar kitas specialių žinių pagrindu parengtas dokumentas gali turėti reikšmingą, o tam tikrais atvejais ir lemiamą įtaką baudžiamosios bylos baigčiai. Todėl specialių žinių panaudojimo formų skyrimo, atlikimo, įforminimo ir vertinimo tvarka turi būti aiški, nuosekli ir suderinta.

Pažymėtina, jog Lietuvos teismo ekspertizės centro (toliau – LTEC) pateikiamose metinėse veiklos ataskaitose per pastarąjį dešimtmetį matyti nuoseklus ekspertizių skaičiaus augimas. Ypač reikšmingai išaugo biologinių, DNR, skaitmeninių duomenų ir finansinių tyrimų apimtis.⁷ Temos aktualumą sustiprina ir tai, kad specialių žinių taikymas nuolat susiduria su naujais technologiniais ir organizaciniais iššūkiais. Taigi, specialių žinių teisinis reguliavimas turi neatsilikti nuo šių pokyčių, nes priešingu atveju kyla rizika, kad specialių žinių panaudojimas praktikoje bus nepakankamai veiksmingas.

Šio darbo aktualumas išsiskiria ir tuo, kad specialių žinių teisinis reguliavimas analizuojamas neatsiejant nuo praktinių taikymo problemų, ekspertinių įstaigų veiklos iššūkių ir Europos mastu formuojamos bendrosios Europos teismo ekspertizės erdvės reikšmės. Taigi, problemų analizė ir jų sprendimo būdų paieška išlieka aktuali teisės aktų leidėjui, mokslininkams ir baudžiamojo proceso subjektams, kurių veikloje pasitelkiamos specialios žinios.

Mokslinis naujumas. Specialių žinių samprata, specialių žinių panaudojimo formos, eksperto ir specialisto statusas Lietuvos baudžiamojo proceso doktrinoje buvo nagrinėti ne kartą. Vis dėlto ankstesni tyrimai dažniausiai buvo orientuoti į nacionalinį specialių žinių taikymo modelį arba į atskirų specialių žinių panaudojimo formų analizę konkrečiame procese. Šio darbo mokslinis

⁶ Council of the European Union, European Forensic Science Area 2030: Roadmap and Action Plan. Brussels: Council of the EU, 2022, 4–7, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8574-2022-INIT/en/pdf>

⁷ „Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos strategija, planai ir ataskaitos“, Lietuvos teismo ekspertizės centras, žiūrėta 2026 m. sausio 19 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/teismo-ekspertu-veiklos-koordinavimo-taryba/teismo-ekspertu-veiklos-koordinavimo-tarybos-strategija-planai-ir-ataskaitos/>

naujumas pasireiškia tuo, kad specialių žinių teisinis reguliavimas ir jo taikymo naujovės bei problemos analizuojami ne tik nacionalinės teisės, bet ir bendrosios Europos teismo ekspertizės erdvės kontekste. Šiame darbe siekiama susieti Lietuvos teisinio reguliavimo ir praktikos analizę su ES teisės aktais, 2020 ir 2030 vizijomis ir jų įgyvendinimo priemonėmis bei iššūkiais, ENFSI veikla, Sidnėjaus deklaracija (angl. *The Sydney Declaration*) ir kt.

Mokslinis naujumas pasireiškia ir tuo, kad teorinė bei norminė analizė papildoma empiriniu tyrimu – individualiu iš dalies struktūruotu kokybiniu interviu. Šiuo tyrimu siekiama atskleisti skirtingų baudžiamojo proceso ir ekspertinės veiklos subjektų požiūrį į specialių žinių teisinio reguliavimo, konsultacinės išvados vertinimo, ekspertinių tyrimų praktikos ir bendrosios Europos teismo ekspertizės erdvės įgyvendinimo problemas.

Tiriamos problemos ištirimo lygis. Lietuvoje specialių žinių taikymo ir teisinio reglamentavimo klausimai buvo analizuoti mokslinėse studijose, disertacijose, monografijose ir moksliniuose straipsniuose. Specialių žinių sampratos, panaudojimo formų, eksperto ir specialisto procesinio statuso bei specialių žinių taikymo nusikaltamų veikų tyrime problematika buvo nagrinėta J. Juškevičiūtės darbuose: „Specialiųjų žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus procesinių formų apžvalga“⁸, „Specialisto instituto raida Lietuvos baudžiamajame procese“⁹, „Specialisto veiklos reglamentavimas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse“¹⁰; V. E. Kurapkos, S. Matulienės ir kitų autorių mokslo studijoje „Specialių žinių taikymo nusikaltimų tyrime mokslinė koncepcija ir jo realizavimo mechanizmas“¹¹; P. Pošiūno darbuose: „Teismo ekspertizės pagrindai“¹², „Teismo ekspertizės procesiniai, taktiniai ir organizaciniai pagrindai“¹³; E. Palskio: „Nusikaltimai ir kriminalistika“¹⁴, „Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos“¹⁵, „Procesinė specialisto padėtis parengtiniame tyrime“¹⁶; R. Burda: „Nusikaltimai ekonomikai: sampratos modeliavimas ir

---

⁸ Janina Juškevičiūtė, „Specialių žinių panaudojimas tiriant nusikaltimus: būklė ir perspektyvos“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės akademija, 1998).

⁹ Janina Juškevičiūtė „Specialisto instituto raida Lietuvos baudžiamajame procese“, *Jurisprudencija* t. 76(68) (2005).

¹⁰ Janina Juškevičiūtė, „Specialisto veiklos reglamentavimas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse“, *Jurisprudencija* t. 75(67) (2005).

¹¹ Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt., *Specialių žinių taikymo nusikaltimų tyrime mokslinė koncepcija ir jos realizavimo mechanizmas, mokslo studija*, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 20.

¹² Pijus Pošiūnas, *Teismo ekspertizės pagrindai* (Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1994).

¹³ Pijus Pošiūnas, *Teismo ekspertizės procesiniai, taktiniai ir organizaciniai pagrindai* (Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, Vilniaus darbo raudonosios vėliavos ir tautų draugystės ordinų valstybinis V. Kapsuko universitetas, 1988).

¹⁴ Eugenijus Palskys, *Nusikaltimai ir kriminalistika* (Vilnius: Leidykla „Mintis“, 1978).

¹⁵ E. Palskys, *Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos* (Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1995).

¹⁶ E. Palskys, „Procesinė specialisto padėtis parengtiniame tyrime“, *Socialistinė teisė*, 3 (1968).

šiuolaikinė tyrimo metodikos koncepcija“¹⁷; K. Stungio tyrime: „Specialių žinių samprata ir panaudojimo ypatumai“¹⁸; E. Radzevičiaus disertacijoje „Specialių žinių panaudojimas tiriant nusikalstamus darbų saugos taisyklių reikalavimų pažeidimus: teorija ir praktika Lietuvoje“¹⁹. Taigi, šių autorių darbai sudaro teorinį pagrindą specialių žinių sampratai, jos raidai, procesinėms panaudojimo formoms ir specialių žinių subjektų takoskyrai analizuoti.

Atskira mokslinių tyrimų kryptis susijusi su specialių žinių rezultatų vertinimu teisme ir ekspertinių tyrimų reikšme baudžiamajame procese. R. Žibaitė-Neliubšienė disertacijoje analizavo laisvo įrodymų vertinimo ribas²⁰. L. Šivickaitė-Moldarienė disertacijoje „Teismo eksperto mokslinės-praktinės ir procesinės kompetencijos vertinimo ypatumai ir pasekmės teisingam teismo sprendimui“ nagrinėjo teismo eksperto kompetencijos vertinimo reikšmę teisingam teismo sprendimui²¹. Straipsnyje apie „Konsultacinės išvados reikšmę teismo sprendimui baudžiamojoje byloje“ analizavo konsultacinės išvados procesinę reikšmę²². R. Jurka ir J. Zajančauskienė tyrė ekspertinių tyrimų poveikį baudžiamojo proceso trukmei ir galimus šios problemos sprendimo būdus²³. Specialių žinių problematika taip pat nagrinėta kriminalistikos, teismo ekspertologijos ir technologinės pažangos kontekste. V. Tiščenka analizavo technologinius ir euristicinius nusikaltimų tyrimo aspektus²⁴. A. Gorbatkovas ir G. Juodkaitė-Granskienė nagrinėjo kriminalistikos ir teismo ekspertizės santykį²⁵. G.

---

¹⁷ Ryšardas Burda, „Nusikaltimai ekonomikai: sampratos modeliavimas ir šiuolaikinė tyrimo metodikos koncepcija“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės akademija, 2000).

¹⁸ Kęstutis Stungys, Specialių žinių samprata ir panaudojimo ypatumai, iš *Teismo ekspertizės raida: pasiekimai ir iššūkiai: tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos medžiaga* (Vilnius: Teisingumo ministerija, Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2005).

¹⁹ Egidijus Radzevičius, „Specialių žinių panaudojimas tiriant nusikalstamus darbų saugos taisyklių reikalavimų pažeidimus: teorija ir praktika Lietuvoje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2006)

²⁰ Rasa Žibaitė – Neliubšienė, „Laisvas įrodymų vertinimas: diskrecija apibrėžtose ribose“, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2023).

²¹ Laura Šivickaitė-Moldarienė, „Teismo eksperto mokslinės-praktinės ir procesinės kompetencijos vertinimo ypatumai ir pasekmės teisingam teismo sprendimui“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2024).

²² Laura Šivickaitė-Moldarienė, „Konsultacinės išvados reikšmė teismo sprendimui baudžiamojoje byloje“, iš *Lietuvos baudžiamosios justicijos teisė: patirtis ir ateitis; Liber amicorum profesoriui Gintarui Švedui: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2024).

²³ Raimundas Jurka, Jolanta Zajančauskienė, „Ekspertinių tyrimų įtaka baudžiamojo proceso spartai: problemos ir galimi jų sprendimai“, iš *Kriminalistikos teorijos plėtra ir Teismo ekspertologijos ateitis: kolektyvinė monografija*, Henryk Malewski, Snieguolė Matulienė, ir Gabrielė Juodkaitė-Granskienė (Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022), 390.

²⁴ Valerij Tiščenka, *Trumpos įžvalgos į technologinius ir euristicinius nusikaltimų tyrimo aspektus, Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis* (Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022).

²⁵ Dr. Andrej Gorbatkov ir Dr. Gabrielė Juodkaitė – Granskienė, „Kriminalistikos ir teismo ekspertizės santykio klausimas“, iš *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika*, Prof. Dr. Hendryk Malevski ir Doc. dr. Gabrielė Juodkaitė-Granskienė (Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2009).

Juodkaitė-Granskienė, A. Gorbatkovas ir R. Lukšaitė analizavo privačių ekspertų veiklos reguliavimo ir praktikos problemas²⁶.

Bendrosios Europos teismo ekspertizės erdvės aspektu reikšminga E. Bilevičiūtės ir kitų autorių mokslo studija „Europos kriminalistikos bendros erdvės 2020 vizijos įgyvendinimo Lietuvoje mokslinė koncepcija“, kurioje analizuotos bendros Europos teismo ekspertizės erdvės formavimo prielaidos bei Lietuvos pasirengimo 2020 vizijai klausimai²⁷. Pažymėtina, kad Sidnėjaus deklaracijos reikšmę teismo ekspertizės mokslo raidai nagrinėjo G. Juodkaitės-Granskienės ir A. Gorbatkovas publikacijoje „The Sydney declaration – something new or something old forgotten?“²⁸. Tačiau bendras šios deklaracijos santykis su Lietuvos specialių žinių teisiniu reguliavimu ir bendrosios Europos teismo ekspertizės erdvės raida vis dar reikalauja išsamesnio tyrimo. Šiame darbe analizuojamos ir LTEC veiklos ataskaitos²⁹, Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos dokumentai³⁰, Valstybės kontrolės 2016 m.³¹ ir 2024 m. ataskaitos³². Visa tai padeda atskleisti pagrindinius iššūkius ir problemas.

Pažymėtina, kad šiame darbe remiamasi ir kitais Lietuvos bei užsienio teisės doktrinos šaltiniais, teismų praktika, ES teisės aktais, strateginiais dokumentais, ekspertinių įstaigų veiklos ataskaitomis ir metodinio pobūdžio dokumentais. Vis dėlto įvade išskiriami tie autoriai ir šaltiniai, kurie turi esminę reikšmę nagrinėjamai problematikai atskleisti.

Baigiamojo darbo reikšmė. Atlikto tyrimo rezultatai prisidės prie gilesnio specialių žinių teisinio reguliavimo supratimo tiek Lietuvos, tiek Europos lygmeniu. Praktiniu požiūriu, darbe suformuluotos išvados ir pasiūlymai galėtų būti naudingi įstatymų leidėjui tobulinant teisės aktus. Taip pat ir teisės taikymo praktikai (teisėjams, prokurorams, ikiteisminio tyrimo pareigūnams ir kt.),

---

²⁶ G. Juodkaitė-Granskienė, A. Gorbatkov, R. Lukšaitė, „Probleminiai privačių ekspertų veiklos Lietuvoje aspektai“, iš *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika XIII*, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė (Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2017).

²⁷ Eglė Bilevičiūtė ir kt., *Europos kriminalistikos bendros erdvės 2020 vizijos įgyvendinimo Lietuvoje mokslinė koncepcija, mokslo studija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016).

²⁸ G. Juodkaitė-Granskienė ir Andrej Gorbatkov, „The Sydney Declaration – Something New or Something Old Forgotten?“, iš *New Century Of Criminalistics and Forensic Sciences: Liber Amicorum in Honour of Academician Valery Shepitko: monograph*, Yaroslav Mudryi National Law University, National Academy of Legal Sciences, International Criminalists Congress (Kharkiv: „Pravo“ LLC, 2026), 732 – 746.

²⁹ „Veiklos ataskaitos“, Lietuvos teismo ekspertizės centras, žiūrėta 2026 m. vasario 22 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/veiklos-ataskaitos/>

³⁰ „Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos strategija, planai ir ataskaitos“, Lietuvos teismo ekspertizės centras, žiūrėta 2026 m. sausio 19 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/teismo-ekspertu-veiklos-koordinavimo-taryba/teismo-ekspertu-veiklos-koordinavimo-tarybos-strategija-planai-ir-ataskaitos/>

³¹ „Teismo ekspertizės atlikimo organizavimas“, Valstybės kontrolė, žiūrėta 2026 m. vasario 22 d., 6, <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/23663/teismo-ekspertiziu-atlikimo-organizavimas>

³² „Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos veikla“, Valstybės kontrolė, žiūrėta 2026 m. vasario 22 d., 13, <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/24254/valstybines-teismo-psichiatrijos-tarnybos-veikla>

siekiant suvienodinti specialių žinių teisinį reguliavimą ir užtikrinti, kad teisinė sistema (specialių žinių srityje) nebūtų „atsilikusi“ nuo tobulėjančių technologijų. Be to, magistro darbas prisidės prie mokslinių diskusijų apie bendrosios Europos teismo ekspertizės erdvės plėtojimą.

Baigiamojo darbo originalumas. Šio darbo originalumas pasireiškia tuo, kad specialių žinių teisinis reguliavimas ir taikymo problemos analizuojamos kompleksškai, derinant nacionalinio teisinio reguliavimo, teismų praktikos, ekspertinių įstaigų veiklos, ES teisės aktų ir strateginių dokumentų analizę. Darbo originalumą taip pat sustiprina atliekamas individualus iš dalies struktūruotas kokybinis interviu su skirtingais baudžiamojo proceso ir ekspertinės veiklos subjektais.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti ir įvertinti specialių žinių teisinį reguliavimą bei praktinį taikymą Lietuvos baudžiamajame procese bei santykį su bendrąja Europos teismo ekspertizės erdve.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti specialių žinių sampratą, panaudojimo formas ir specialių žinių subjektų (eksperto bei specialisto) teisinio statuso ypatumus Lietuvos baudžiamajame procese;
2. Įvertinti Lietuvos specialių žinių teisinio reguliavimo sistemiškumą, analizuojant BPK, TEĮ ir poįstatyminių teisės aktų tarpusavio santykį.
3. Įvertinti ES teisės aktų ir strateginių dokumentų reikšmę specialių žinių taikymui;
4. Išanalizuoti specialių žinių taikymo praktiką Lietuvoje, atskleidžiant pagrindines teises, praktines ir institucines problemas;
5. Atlikus individualų iš dalies struktūruotą kokybinį interviu, įvertinti skirtingų baudžiamojo proceso ir ekspertinės veiklos subjektų požiūrį į specialių žinių teisinio reguliavimo bei praktinio taikymo problemas.

Tyrimo metodika. Magistro baigiamajame darbe taikomi mokslinės literatūros analizės, istorinis metodas. Remiantis tuo, analizuojama specialių žinių samprata, panaudojimo formas, eksperto ir specialisto procesinis statusas, konsultacinės išvados reikšmė bei specialių žinių taikymo problematika teisės doktrinoje. Dokumentų analizės metodas naudojamas tiriant TEĮ, BPK, poįstatyminius teisės aktus, ES teisės aktus, strateginius dokumentus, ENFSI dokumentus ir kitus su bendrąja Europos teismo ekspertizės erdve susijusius šaltinius. Lyginamasis metodas taikomas vertinant Lietuvos specialių žinių teisinį reguliavimą ir kitų valstybių teisinių bei strateginių dokumentų kontekste. Taip pat naudojamas interviu metodas (iš dalies struktūruotas kokybinis interviu) ir pateiktų atsakymų analizė, siekiant išsiaiškinti pagrindines problemas. Toliau naudojami aprašomasis ir apibendrinimo metodai. Užsienio kalba pateiktų teisės aktų, strateginių dokumentų ir

mokslinių publikacijų vertimui kaip pagalbinė priemonė naudota „DeepL“³³, tačiau galutinis vertimas ir šaltinių analizė atlikta darbo autorės.

Tyrimo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados, pasiūlymai ir literatūros sąrašas. Pirmajame skyriuje analizuojama specialių žinių samprata, panaudojimo formos, specialių žinių subjektai ir specialių žinių teisinis reglamentavimas Lietuvoje. Antrajame skyriuje nagrinėjama ES teisės aktų, strateginių dokumentų reikšmė specialių žinių taikymui. Trečiajame skyriuje analizuojama specialių žinių taikymo praktika ir problematika Lietuvoje.

Ginamieji teiginiai.

1. Lietuvos specialių žinių teisinis reguliavimas sudaro pagrindą specialias žinias taikyti baudžiamajame procese, tačiau nėra pakankamai sistemiškai suderintas. Specialių žinių subjektų statusas, jų funkcijos ir specialių žinių panaudojimo formų tarpusavio santykis reglamentuojami skirtinguose teisės aktuose, o šių nuostatų tarpusavio ryšys ne visada yra aiškus;

2. Bendrosios Europos teismo ekspertizės erdvės raida nesukuria pareigos perimti vienodą specialių žinių teisinio reguliavimo modelį. Vis dėlto ji reikšminga Lietuvos nacionalinio reguliavimo ir praktikos tobulinimui. Tai ypač aktualu ekspertinių tyrimų kokybės užtikrinimo, metodinio suderinamumo, technologinio pasirengimo, tarptautinio bendradarbiavimo ir proceso šalių galimybių veiksmingai naudotis specialiomis žiniomis stiprinimo srityse;

3. Konsultacinė išvada neturėtų būti besąlygiškai prilyginama ekspertizės aktui ar specialisto išvadai. Vis dėlto jos vertinimas kaip paprasto dokumento nepakankamai atspindi specialių žinių pagrindu parengtos išvados pobūdį ir gali riboti proceso šalies galimybes veiksmingai įgyvendinti rungimosi principą.

---

³³ „DeepL Translator“, DeepL, žiūrėta 2026 m. gegužės 15 d. <https://www.deepl.com/en/translator>

1. SPECIALIŲ ŽINIŲ INSTITUTAS: SAMPRATA, PANAUDOJIMO FORMOS, SUBJEKTAI IR TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

1.1. Specialių žinių samprata

Kiekvienas nusikaltimas išorinėje aplinkoje sukelia tam tikrus pakitimus bei palieka savo atspindžius³⁴, todėl specialios žinios teisiniame procese yra būtina priemonė faktinėms bylos aplinkybėms nustatyti tais atvejais, kai vien teisinių ar bendrųjų žinių nepakanka. Specialios žinios ir jų taikymas nusikalstamų veikų tyrimų praktikoje yra efektyvus instrumentas, siekiant nustatyti svarbiausias įvykio, turinčio nusikalstamos veikos požymių, aplinkybes³⁵. Ekspertinės veiklos svarba bet kuriame procese nuolat auga³⁶. Dar XIX a. pab. – XX a. prad. amerikiečių teisėjas L. Hand pasakė, jog niekas nepaneigs, kad įstatymas turėtų veiksmingai panaudoti specializuotas žinias, kai tik tai padės išspręsti ginčus³⁷. Tuo remiantis galima teigti, kad specialių žinių panaudojimo teisiniame procese poreikis nėra naujas reiškinys. Vis dėlto šiuolaikiniame baudžiamajame procese specialių žinių reikšmė dar labiau išaugo technologijų plėtros ir skaitmenizuotų įrodymų kontekste, todėl aktualu aiškiai apibrėžti specialių žinių sampratą ir taikymo ribas.

Tarptautinių žodžių žodyne žodis „specialus“ (specialūs [lot. *specialis*]) siejamas su tam tikra specialybe, profesija ar siauresne visuomeninio gyvenimo, mokslo, meno ar technikos sritimi³⁸. Lietuvių kalbos žodyne su išskirtinumu, specialybe³⁹. Žodis „žinios“ – su sukaupta informacija ar mokslo duomenimis.⁴⁰ Vadinasi, specialios žinios – tai su konkrečia specialybe ar mokslo sritimi susijusios, specifiniams klausimams spręsti reikalingos žinios.

Specialių žinių sąvoka veikiama įvairių veiksnių susiformavo istoriškai ir nėra naujas reiškinys⁴¹. Dar senovės šaltiniuose minimi asmens identifikavimo pagal dantų pėdsakus pavyzdžiai⁴²,

³⁴ Palskys, supra note, 14:12.

³⁵ Andrej Gorbakov, Eduardas Vaitkevičius ir Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, „Ar reikalingos specialios žinios situacinių klausimų sprendimui?“, iš *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika, recenzuojamų mokslinių straipsnių rinkinys, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė* (Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, Lietuvos Kriminalistų draugija, Brno, 2023), 175.

³⁶ Renáta Hotová, Alexander J. Bělohávek, *Znalci v mezinárodním prostředí, V soudním řízení civilním a trestním, v rozhodčím řízení a v investičních sporech* (Praha: Editura C.H. Beck, 2011), 1.

³⁷ Renáta Hotová, Alexander J. Bělohávek, *Expertii în cadrul procedurilor internaționale: în litigii civile și penale, în arbitrajul internațional și în protecția investițiilor străine* (București: Editura C.H. Beck, 2012).

³⁸ Tarptautinių žodžių žodynas, žiūrėta 2026 m. sausio 10 d., <https://tzz.lt/s/specialus/>

³⁹ Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2026 m. sausio 10 d., <http://www.lkz.lt/?zodis=specialus&id=24166330000>

⁴⁰ Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2026 m. sausio 10 d., <http://www.lkz.lt/?zodis=%C5%BEinios&id=32046720000>

⁴¹ Г. Малевски, „Специальные знания – краеугольный постулат концепции криминалистики Ганса Гросса и их современная интерпретация“, *Криминалистъ первопечатный*, № 5 (2012), 109, chrome-extension://efaidnbmninnibpcapjpcglclefindmkaj/https://crimcongress.com/wp-content/uploads/2015/10/Kriminalist_5_full.pdf

⁴² E. Kurapka ir kt., *Kriminalistikos technikos pagrindai* (Vilnius: Eugrimas, 1998), 97.

o Hipokrato darbuose nagrinėti mechaninių kūno sužalojimų tyrimu ir kūdikio gyvybingumo nustatymo klausimai⁴³. Vėliau specialių žinių taikymas nusikaltimų tyrime įgijo aiškesnį teisinį reglamentavimą: Europoje specialių žinių terminas baudžiamojo proceso teisėje pradėtas vartoti XIX a.⁴⁴. Tai patvirtina, kad specialios žinios palaipsniui tapo ne tik praktine pagalbine priemone, bet teisiškai reglamentuota nusikalstamų veikų tyrimo priemone. Specialių žinių reikšmės augimą lėmė ne tik teisinis reglamentavimas, bet ir mokslo bei tyrimo metodų pažanga. Nuo XVII a. stiprėjo mokslinio pažinimo ir metodinio pagrindimo reikšmė⁴⁵, o XIX a. sparčiai plėtojantis gamtos bei tiksliesiems mokslams specialios žinios vis plačiau pradėtos taikyti nusikalstamų veikų tyrime⁴⁶. Reikšmingi buvo Hanso Groso (*Hans Gross*) darbai (pvz., „Teismo tardytojo vadovas“), tai paskatino mokslo ir mikroskopijos naudojimą nusikaltimams tirti⁴⁷. Vėliau įvedama ir daktiloskopinė nusikaltėlių registracija⁴⁸. Specialių žinių raidos užuomazgos Lietuvoje siejamos su ankstyvaisiais teisės šaltiniais, t. y. 1468 m. Kazimiero teisyne⁴⁹, Pirmuoju Lietuvos Statutu⁵⁰ (1529 m.) ir Trečiuoju Lietuvos Statutu⁵¹ (1588 m.). Šiuose teisės šaltiniuose dar nevertota šiuolaikinė specialių žinių sąvoka, tačiau juose buvo įtvirtinta įrodymų, pėdsakų, įkalčių, kratos ir sekimo pagal pėdsakus reikšmė faktinėms aplinkybėms nustatyti. Tai leidžia teigti, kad specialios žinios baudžiamajame procese formavosi palaipsniui nuo praktinių pėdsakų, požymių ir įkalčių vertinimo iki mokslškai pagrįstos ir sistemiškai taikomos nusikalstamų veikų tyrimo priemonės.

Tarpukaris (1918 – 1940 m.) laikytinas svarbiu specialių žinių raidos etapu, nes tuo metu pradėjo formuotis teisėsaugos institucijos, kriminalistikos praktika ir techninių priemonių taikymas tiriant nusikalstamas veikas. Pirmaisiais nepriklausomos Lietuvos metais kriminalistikos žingsniai buvo sunkūs, nes trūko priemonių ir patyrusių specialistų. Tačiau, ekspertizės įstaigose atliekami tyrimai buvo vertinami kaip pakankamai aukšto mokslinio lygio.⁵² Tai leidžia teigti, kad būtent šiuo laikotarpiu specialių žinių taikymas Lietuvoje perėjo į labiau instituciškai ir mokslškai pagrįstą priemonę. Ši raida glaudžiai susijusi su kriminalistikos formavimusi, nes kriminalistika, kaip

---

⁴³ Мерецуков Г. М., Данильян С. А., Гусев А. В., Экспертно-криминалистическое обеспечение деятельности органов внутренних дел России (Москва: Юрлитинформ, 2009), 8.

⁴⁴ Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt., *Specialių žinių taikymo nusikaltimų tyrime mokslinė koncepcija ir jos realizavimo mechanizmas*, mokslo studija, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 11.

⁴⁵ Terrence K. Kiely, *Forensic evidence: science and the criminal law*, (United States of America: CRC Press, 2000), 1.

⁴⁶ Kurapka ir kt., *Kriminalistikos technikos pagrindai* (Vilnius: Eugrimas, 1998), 9.

⁴⁷ Max M. Houck, *Forensic Science, Modern Methods of Solving Crime*, (United States of America: Preager, 2007).

⁴⁸ Eugenijus Palskys, *Nusikaltimai ir kriminalistika* (Vilnius: Leidykla „Mintis“, 1978), 40.

⁴⁹ Lietuvos mokslų akademijos istorijos institutas, *Kazimiero teisyne (1468 m.)*, (Vilnius: Mintis, 1967), 1-17.

⁵⁰ К. И. Яблонский, *Статут Великого княжества Литовского 1529 года*, (Минск: Издательство Академии наук БССР, 1960), 124 - 128, <https://archive.org/details/statut-1529-goda-1960/page/124/mode/2up>

⁵¹ Kurapka, *op. cit.* 10.

⁵² Kurapka, *op. cit.* 21.

nusikalstamų veikų tyrimo mokslas⁵³, o tarp svarbesnių kriminalistikos mokslo terminų plačiai vartojamas ir specialių žinių terminas⁵⁴. Pažymėtina, jog anglosaksų teisinės sistemos valstybėse istoriškai susiklostė, jog kriminalistikos ir teismo ekspertizės žinios egzistuoja kartu kaip bendros ir vieningos teismo mokslo (angl. *forensic science*) žinios⁵⁵. Taigi galima daryti pagrįstą išvadą, jog kriminalistikos ir specialių žinių raida yra neatsiejamos.

E. Palskio atlikti tyrimai patvirtina, kad dar prieškario Lietuvoje nusikaltimo pėdsakų ir kitų daiktinių įrodymų moksliniams tyrimams buvo skiriamas reikšmingas dėmesys.⁵⁶ Tai patvirtina, kad jau tuo metu buvo aiškiai suvokiama, jog nusikalstamų veikų tyrimas negali būti grindžiamas vien procesiniais veiksmais ar pareigūno patirtimi. Akivaizdu, kad tam buvo reikalingos specialios žinios, paremtos moksliniais tyrimais. Baudžiamojo proceso įstatymo 325 str. numatė, kad ekspertas kviečiamas, kai bylos aplinkybėms nustatyti reikalingos specialios žinios ar atitinkamos srities prityrimas (mokslo, meno, amato, verslo arba kito kurio darbo)⁵⁷. Ši nuostata leidžia teigti, kad specialios žinios tuo laikotarpiu buvo suprantamos gana plačiai – ne tik kaip mokslo žinios, bet ir kaip praktinė profesinė patirtis ar tam tikros veiklos srities išmanymas. Kartu pažymėtina, kad Lietuvos specialių žinių sampratai ilgą laiką įtaką darė Rusijos teisinė mintis, todėl šio instituto raida buvo susijusi ir su perimtais terminais bei teisinio reguliavimo modeliais⁵⁸. Tuo metu specialių žinių panaudojimas pirmiausia buvo siejamas su eksperto institutu, o savarankiška specialisto procesinė figūra įtvirtinta tik vėliau⁵⁹ (1959 – 1961 m.)⁶⁰.

Apibendrinant galima teigti, kad specialių žinių samprata Lietuvos baudžiamajame procese formavosi palaipsniui, o įtaką darė Rusijos teisinė mintis. Nors dar tarpukario Lietuvoje buvo suvokiama mokslinių tyrimų ir ekspertizių reikšmė nusikalstamų veikų tyrimui, specialių žinių panaudojimas ilgą laiką buvo siejamas pirmiausia su eksperto institutu ir ekspertize kaip pagrindine

⁵³ Ryšardas Burda ir kt., *Kriminalistikos taktika ir metodika* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 5.

⁵⁴ Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt., *Specialių žinių taikymo nusikaltimų tyrime mokslinė koncepcija ir jos realizavimo mechanizmas, mokslo studija*, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 8.

⁵⁵ Gorbatkov, *supra note*, 25: 37.

⁵⁶ Palskys, *supra note*, 15: 168.

⁵⁷ Red. Martynas Kavolis, *Baudžiamojo proceso įstatymas su komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato bei Lietuvos Vyriausiojo tribunolo sprendimų ir kitų aiškinimų, liečiančių Didž. Lietuvos ir Klaipėdos Krašto baudžiamojo proceso teisę* (Kaunas: Literatūros knygynas, 1933), 282.

⁵⁸ Juškevičiūtė, *supra note*, 8: 17.

⁵⁹ Janina Juškevičiūtė, *Specialiųjų žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus procesinių formų apžvalga*, jurisprudencija: mokslo darbai, (Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1998), 107. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/b7a05f88-c298-4811-ae7c-9abef5917eaf>

⁶⁰ Doc. dr. Janina Juškevičiūtė, Doc. dr. Ala Vereščiagina, „Specialisto veiklos reglamentavimo nepriklausomų valstybių sandraugos šalių baudžiamojo proceso įstatymuose lyginamojo analizė“, iš *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika*, Prof. Dr. Egidijus Vidmantas Kurapka, Prof. Dr. Hendryk Malevski (Vilnius: MRU, 2007), 43.

procesine forma. Vėlesnis specialisto procesinės figūros įtvirtinimas rodo šio instituto plėtrą ir perėjimą prie platesnio specialių žinių taikymo baudžiamajame procese modelio.

Lietuvoje specialių žinių apibrėžimas pirmą kartą aiškiai įtvirtintas teisės akte – TEĮ, t. y. teisės akto redakcijoje, kuri galiojo nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2012 m. lapkričio 1 d.⁶¹. Pirminėje TEĮ redakcijoje specialios žinios buvo apibrėžiamos kaip „išsilavinimo ir specialaus pasirengimo arba profesinės veiklos dėka įgytos išsamios mokslo, technikos, meno ar bet kokios kitos žmonių veiklos srities žinios, reikalingos ekspertizei atlikti.“⁶². Vėlesnėje TEĮ redakcijoje ši sąvoka buvo tik pakoreguota, terminą „ekspertizei atlikti“ pakeičiant formuluote „ekspertiniam tyrimui atlikti“ ir supaprastinant kai kurias kalbines sakinio vietas.⁶³. Iš to matyti, kad teisėkūros lygmeniu buvo pakeista ne specialių žinių sampratos esmė, o jos terminologinė išraiška.

Specialių žinių apibrėžimas pateiktas ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakyme dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo (toliau – Prokuroro rekomendacijos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo), tačiau iš esmės atkartojamas TEĮ pateiktas apibrėžimas. Tai rodo nuoseklų ir vienodą specialių žinių sampratos vartojimą. Specialių žinių aiškinimui reikšminga ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT arba kasacinis teismas) pozicija, pagal kurią specialios žinios nėra visuotinai žinomos ar kasdienės žinios, bet yra išsamios tam tikros mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios, reikalingos objektams tirti ar ekspertizei atlikti⁶⁴. Šis aiškinimas svarbus tuo, jog akcentuoja ir atriboja nuo bendrųjų žinių. Vadinasi, specialių žinių esmė atsiskleidžia ne tik per jų įgijimo būdą, bet ir per išskirtinumą bei funkcinę paskirtį procese. Remiantis tuo, kas išdėstyta, galima teigti, jog Lietuvos teisėje specialių žinių samprata yra suformuota nuosekliai. TEĮ pirmą kartą aiškiai įtvirtino specialių žinių apibrėžimą teisės akto lygmeniu, vėlesni pakeitimai nepakeitė esmės. Prokuroro rekomendacijos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtino vienodą šios sampratos vartojimą teisės taikymo praktikoje. Tuo tarpu LAT pozicija papildomai išryškino vieną esminių specialių žinių požymių – jų atribojimą nuo visuotinai žinomų ir kasdienių žinių. Taigi, specialios žinios Lietuvos teisėje suprantamos kaip ne

---

⁶¹ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, TAR, žiūrėta 2026 m. sausio 18 d., <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.286DC4AF9827>

⁶² *Ibid.*

⁶³ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo Nr. IX-1161 pakeitimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2026 m. sausio 18 d., <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct/8ac95860b1f011eab9d9cd0c85e0b745>

⁶⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 28 d. baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialių žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga“, Teismų praktika Nr. 50, žiūrėta 2026 m. sausio 18 d., <https://www.lat.lt/lat-praktika/lat-praktikos-tam-tikrose-teises-srityse-apzvalgos/naudziamuju-byly-apzvalgos/68>

bendrosios, o išsilavinimu, specialiu pasirengimu ar profesine veikla įgytos ir procesiškai reikšmingos žinios. Naudojamos tais atvejais, kai faktinėms aplinkybėms nustatyti nepakanka įprasto pažinimo.

Doktrinoje specialių žinių samprata aiškinama gana nuosekliai, nors autoriai akcentuoja ir skirtingus aspektus. E. Palskys specialias žinias sieja su giliu mokslo, technikos, meno ar amato srities pažinimu ir pabrėžė, kad jas gali turėti ne tik mokslininkai, bet ir praktiniai darbuotojai⁶⁵. Toks požiūris rodo, kad specialios žinios siejamos ne vien su teoriniu pasirengimu, bet ir su praktine patirtimi, tačiau ši patirtis turi būti grindžiama moksliskai. E. Radzevičius, analizuodamas tarpukario Lietuvos specialių žinių sampratą, išskyrė, kad šios žinios buvo suvokiamos kaip kompetentingų asmenų neteisinės žinios, kurios apima mokslo, meno, amato, verslo ar bet kurio kito darbo patirties žinias⁶⁶. Šio autoriaus indėlis ypač reikšmingas tuo, kad specialių žinių apibrėžimą grindė trimis struktūriniais elementais: jų prigimtimi („įgytos praktinės veiklos, specialaus pasirengimo ar praktinio patyrimo dėka ir paremtos atitinkamos srities mokslo teorinių žinių sistema“), poreikiu („jų neturi tyrimą atliekantis pareigūnas ar teismas“) ir paskirtimi („reikalingos klausimų, būtinų bylai ištirti, išsprendimui“)⁶⁷. Tai leidžia specialias žinias suprasti ne tik kaip tam tikrą žinių visumą, bet ir kaip procesiškai reikšmingą priemonę, kuri pasitelkiama tuomet, kai tokių žinių neturi tyrimą atliekantis pareigūnas ar teismas, o jų reikia bylai reikšmingiems klausimams išspręsti.

J. Juškevičiūtė specialias žinias apibrėžė kaip nekasdienės, neteisines žinias, įgytas išsilavinimo, specialaus studijavimo ar profesinės veiklos būdu, naudojamas įrodomajai ar kitai tyrimui reikšmingai informacijai gauti⁶⁸. Šis požiūris atskleidžia ne tik specialių žinių įgijimo pagrindus, bet ir jų paskirtį procese. Be to, autorė pabrėžė, kad specialių žinių turinį sudaro ne vien žinios, bet ir įgūdžiai⁶⁹. Todėl specialios žinios suprantamos ne tik teoriškai, bet ir kaip gebėjimas šias žinias taikyti praktiškai. K. Kurapka iš esmės vėliau plėtojo J. Juškevičiūtės poziciją, tačiau specialių žinių sampratą suformulavo universaliau, siedamas ją ne tik su nusikaltimo, bet ir su tam tikros veiklos tyrimu, atsižvelgiant į proceso specifiką⁷⁰. Toks požiūris leidžia specialių žinių sampratą taikyti plačiau, neapsiribojant vien baudžiamuoju procesu. R. S. Bielkin (*P. C. Белкин*) specialias žinias siejo su profesinėmis žiniomis, kurios būtinos spręsti klausimus tiriant ar nagrinėjant konkrečias bylas⁷¹. Šiuo atveju labiau akcentuojama specialių žinių reikšmę proceso ir bylos kontekste. Pvz., K. Stungio

---

⁶⁵ Palskys, *supra note*, 16: 23.

⁶⁶ Radzevičius, *supra note*, 19: 20.

⁶⁷ *Ibid.*, 33.

⁶⁸ Juškevičiūtė, *supra note*, 8: 30.

⁶⁹ *Ibid.*, 30 - 31.

⁷⁰ Karolis Kurapka, „Specialių žinių panaudojimas administraciniame procese“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2020), 33.

⁷¹ Р. С. Белкин, Криминалистика: краткая энциклопедия (Москва: Большая Российская энциклопедия, 1993), 80.

požiūris išsiskiria tuo, kad specialios žinios apibūdinamos ne vien kaip žinios, bet ir kaip savarankiškas procesinis pažinimo metodas, realizuojamas eksperto ar specialisto kompetencijos lygmeniu⁷². Toks aiškinimas išryškina specialių žinių procesinį pobūdį.

Mokslo studijoje apibendrinus specialių žinių sampratos analizę prieita prie išvados, kad specialių žinių apibrėžimą sudaro trys struktūriniai elementai: specialių žinių prigimtis, jų poreikis procese ir paskirtis⁷³. Šis aiškinimas iš esmės sutampa su E. Radzevičiaus, J. Juškevičiūtės ir K. Kurapkos pozicijomis, nes taip pat akcentuoja specialių žinių kilmę, jų poreikį ir paskirtį procese. Panašumų galime įžvelgti ir kitur, pvz., literatūroje susijusioje su ikiteisminiu tyrimu specialių žinių apibrėžimas iš esmės atkartoja TEĮ įtvirtintą sampratą⁷⁴. Tuo tarpu rusų literatūroje labiau pabrėžiamas specialus ir profesinis pasirengimas bei šių žinių paskirtis sprendžiant klausimus tiriant ir nagrinėjant bylas⁷⁵, o lenkų literatūroje akcentuojama, kad specialios žinios savo apimtimi pranoksta vidutiniškai išsilavinusio asmens žinias⁷⁶. Taigi, lyginamoji analizė rodo, kad vieni autoriai labiau išryškina specialių žinių įgijimo šaltinius, o kiti jų išskirtinumą ir funkcinę paskirtį procese.

Atsižvelgiant į aptartus teisės aktų, teismų praktikos ir doktrinos šaltinius, specialias žinias galima apibrėžti kaip išsilavinimu, specialiu pasirengimu ir (ar) profesine patirtimi įgytas, moksliškai ar profesiskai pagrįstas, nekasdienės ir neteisines tam tikros srities žinias. Specialios žinios, atsižvelgiant į proceso specifiką, pasitelkiamos reikšmingoms bylos aplinkybėms nustatyti ir ekspertiniam tyrimui atlikti.

Šiame kontekste reikšminga ir L. Šivickaitės-Moldarienės įžvalga, kad vienas iš pagrindinių atspirties taškų, pagal kurį galima spręsti, ar žinios laikytinos specialiosiomis, yra jų santykis su teisinėmis žiniomis, kadangi teisinės žinios teismo ekspertizėje nelaikomos specialiomis žiniomis, o teismo ekspertai negali teigti išvadų teisiniais klausimais⁷⁷. Vadinasi, specialios žinios procese atlieka pagalbinę pažinimo funkciją. Galima teigti, kad jos skirtos faktinėms aplinkybėms nustatyti ir paaiškinti, bet ne teisiniam jų vertinimui.

Apibendrinant darytina išvada, kad specialių žinių samprata formavosi palaipsniui, veikiama mokslo raidos, teisės aktų pakeitimų, teismų praktikos ir doktrinos. Teisės aktuose, teismų praktikoje ir mokslo darbuose nuosekliai atsiskleidžia pagrindiniai specialių žinių požymiai: nekasdienės,

---

⁷² Stungys, *supra note*, 18: 55.

⁷³ Kurapka ir kt., *supra note*, 11: 20.

⁷⁴ Gediminas Bučiūnas, Edita Gruodytė ir Marijus Šalčius, Ikitiesminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai (Vilnius: Valstybės įmonė „Registru centras“, 2017), 209.

⁷⁵ И. Ф. Крылов, А. И. Бастрыкин, *Криминалистика* (Москва: Издательство „Дело“, 2001), 542.

⁷⁶ Włodzimierz Kędzierski, *Technika kryminalistyczna* (Szczoty: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, 1993), 118.

⁷⁷ Šivickaitė-Moldarienė, *supra note*, 21: 21.

neteisinės, įgyjamos išsilavinimo, specialaus pasirengimo ir (ar) profesinės patirties pagrindu; pasitelkiamos tada, kai bendrųjų ar teisinių žinių nepakanka bylai reikšmingoms aplinkybėms nustatyti. Todėl specialios žinios vertintinos kaip savarankiška ir procesiškai reikšminga pažinimo priemonė, skirta faktinėms aplinkybėms tirti ir paaiškinti, tačiau ne jų teisiniam vertinimui.

1.2. Specialių žinių panaudojimo formos

Išnagrinėjus specialių žinių sampratą, toliau tikslinga aptarti, kokiomis procesinėmis formomis jos įtraukiamos į baudžiamąjį procesą ir įgyja reikšmę įrodinėjimui. Lotynų kalboje žodis „forma“ apibūdinamas kaip – išvaizda, pavidalas, forma⁷⁸. Lietuvių kalbos žodyne, kaip nustatytas pavyzdys, norma kam nors atlikti arba daikto, reiškinių, vyksmo sandaros organizavimo, reikšimosi būdas ar pajėgumas ką atlikti kuriuo nors metu⁷⁹. Atsižvelgiant į tai, specialių žinių panaudojimo forma šiame kontekste suprantama kaip teisės normomis apibrėžtas jų realizavimo būdas procese ir tokio panaudojimo rezultato įforminimas. Nors nei BPK, nei TEĮ nepateikiama bendroji specialių žinių panaudojimo formų sąvoka, jų norminį pagrindą leidžia nustatyti TEĮ 3 str. 1 d. įtvirtinta ekspertinio tyrimo samprata. Šioje nuostatoje nurodoma, kad ekspertinis tyrimas apima teismo ekspertizę, objektų tyrimą ir konsultaciją⁸⁰. Vadinasi, įstatymų leidėjas tiesiogiai neapibrėžia specialių žinių panaudojimo formų sąvokos, tačiau įtvirtina pagrindines taikymo kryptis.

Doktrinoje specialių žinių formos paprastai siejamos su procesiniu reglamentavimu, atlikimo tvarka ir rezultatų įforminimu. J. Juškevičiūtė ir R. Burda specialių žinių formą sieja su specialių žinių realizavimu baudžiamajame procese įstatymo nustatyta tvarka, kai rezultatai įforminami atitinkamu procesiniu dokumentu⁸¹. Toks požiūris pagrįstai leidžia specialių žinių panaudojimo formas suprasti kaip įstatyme reglamentuotus procesinius būdus, kuriais į procesą įtraukiama eksperto ar specialisto kompetencija, o gauti rezultatai įgyja įrodomąją reikšmę.

Lietuvos teisinėje doktrinoje specialių žinių panaudojimo formos nebuvo kvalifikuojamos vienodai. Pvz., J. Juškevičiūtė specialių žinių panaudojimo baudžiamajame procese skirstymo į formas kriterijumi laiko įstatymo leidėjo santykį su specialiomis žiniomis⁸² bei išskyrė procesines ir neprocesines (konsultacines) formas⁸³. Toks skirstymas reikšmingas tuo, kad leido atriboti atvejus,

⁷⁸ Aleksandra Teresė Veličkienė, *Lotynų kalba* (Vilnius: MRU, 2010), 230.

⁷⁹ Stasys Keinys, *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012), 159.

⁸⁰ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, *supra note*, 1.

⁸¹ Janina Juškevičiūtė ir Ryšardas Burda, „Specialiųjų žinių naudojimo formų Lietuvos baudžiamajame procese optimizavimas“, *Jurisprudencija*, mokslo darbai, 11(89), (2006): 19-26.

<https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2795/2599>

⁸² Juškevičiūtė, *supra note*, 8: 32.

⁸³ *Ibid.*

kai specialios žinios panaudojamos įstatyme tiesiogiai įtvirtinta procesine forma, nuo atvejų, kai jos pasitelkiamos tik kaip pagalbinė konsultacinė priemonė.

Atkreiptinas dėmesys, kad ankstesniame teisiniame reguliavime specialių žinių panaudojimo formų buvo daugiau – revizija ir patikrinimas. Revizija, kaip specialių žinių panaudojimo forma buvo įtvirtinta dar BPK suvestinėje redakcijoje, galiojusioje nuo 1997 m. spalio 16 d. iki 1997 m. lapkričio 3 d.⁸⁴. BPK numatė, kad revizija atliekama tais atvejais, kai ūkinei-finansinei veiklai patikrinti ir bylai reikalingiems dokumentams surinkti būtinos specialios žinios, o rezultatai fiksuojami revizijos akte⁸⁵. Tai buvo veiksminga priemonė renkant informaciją ir įrodymus tiriant nusikaltimus ekonomikai⁸⁶. Pažymėtina, kad revizija buvo apibūdinama kaip neprocesinė, o ūkinė-administracinė veikla⁸⁷. Revizorius pradėdavo daryti reviziją tik kai gaudavo iš Revizijų departamento vadovų (ar teritorinių skyrių vadovų) rašytinį pavedimą kartu su kvotėjo, tardytojo, prokuroro nutarimu ar teismo (teisėjo) nutartimi skirti reviziją bei prie jų pateikiamą medžiagą⁸⁸. Patikrinimas buvo taikomas siekiant nustatyti duomenis, reikšmingus nusikaltimo aplinkybėms išaiškinti, tikrinant įmonių, įstaigų, organizacijų ar piliečių ūkinę-finansinę veiklą, o rezultatai įforminami patikrinimo aktu⁸⁹. Patikrinimas – įmonių, įstaigų ir piliečių ūkinės-finansinės veiklos tyrimo veiksmas⁹⁰. Atkreiptinas dėmesys, kad šios formos (revizija ir patikrinimas) po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo buvo įvestos į BPK⁹¹, tačiau naujajame 2003 m. įsigaliojusiam BPK šių formų nebeišliko⁹². Akivaizdu, kad specialių žinių panaudojimo formų sistema baudžiamajame procese ilgainiui buvo siaurinama atsisakant su ūkine-administracine kontrole susijusių formų ir orientuojantis į aiškiau procesiškai reglamentuotas specialių žinių panaudojimo formas.

P. Pošiūnas dar 1991 m. metais išskyrė dvi pagrindines specialių žinių panaudojimo formas – ekspertizę ir specialisto dalyvavimą tardymo veiksmuose⁹³. Vėlesnėje doktrinoje, K. Kurapka formų

⁸⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, TAR, žiūrėta 2026 m. sausio 20 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.849A4BCA291A/TAIS_62309

⁸⁵ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, TAR, žiūrėta 2026 m. sausio 20 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.849A4BCA291A/TAIS_62309

⁸⁶ Burda, *supra note*, 17: 125.

⁸⁷ Jurgis Rinkevičius, *Procesiniai įrodinėjimo baudžiamojoje byloje pagrindai* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1990), 34.

⁸⁸ „Revizijų departamento prie Finansų ministerijos revizijų darymo nuostatai“, TAR, žiūrėta 2026 m. sausio 20 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C1F584DC8B46>

⁸⁹ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, TAR, žiūrėta 2026 m. sausio 20 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.849A4BCA291A/TAIS_62309

⁹⁰ Samuelis Kuklianskis ir Ryšardas Burda, „Patikrinimo procesiniai ir kriminalistiniai aspektai“, *Jurisprudencija* 12(4) (1999): 81.

⁹¹ Juškevičiūtė, *supra note*, 8: 41.

⁹² „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, TAR, žiūrėta 2026 m. sausio 20 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777/TAIS_210803

⁹³ P. Pošiūnas, „Didinti ekspertizės vaidmenį baudžiamajame procese“, *Teisės apžvalga* Nr. 1-4 (1991): 3.

sistemą išplėtė, atsižvelgiant į rezultatų įforminimą ir praktinius proceso poreikius: teismo ekspertizė; specialisto konsultacija; specialisto techninės pagalbos suteikimas; pagalba atliekant procesinius veiksmus; specialisto atliekamas objektų tyrimas⁹⁴. LAT nurodo, kad baudžiamajame procese galimos specialių žinių panaudojimo formos: ekspertizės aktas; objektų tyrimo pagrindu pateikta specialisto išvada; pagal proceso šalių prašymą surašytas dokumentas (konsultacinė išvada)⁹⁵. Tai leidžia teigti, kad specialių žinių panaudojimo formų raida atskleidžia perėjimą nuo siauro jų suvokimo prie lankstesnio ir labiau procesiniams poreikiams pritaikyto modelio. Atkreiptinas dėmesys, jog specialių žinių panaudojimo formų BPK nėra daug, o jų išskyrimas yra siejamas su procesinės specialiųjų žinių panaudojimo tvarkos ir rezultato įforminimo skirtumais⁹⁶. Šiame darbe plačiau analizuojamos trys pagrindinės formos: teismo ekspertizė, specialisto išvada ir konsultacinė išvada.

Teismo ekspertizė yra labiausiai formalizuota specialių žinių panaudojimo forma baudžiamajame procese. Ekspertizė, tai klausimo reikalaujančio specialių žinių specialus tyrimas, atliekamas specialistų, žinovų⁹⁷. Lietuvių kalbos žodyne ekspertizė apibūdinama, kaip specialus tyrimas kam nors nustatyti, paliudyti⁹⁸. Ekspertizė gali būti apibūdinama ir kaip klausimo, reikalaujančio specialių žinių, tyrimas ir sprendimas⁹⁹. Anglų kalba ekspertizė – *examination*; *expertise*, pavyzdžiui teismo medicinos ekspertizė – *forensic medicine examination*¹⁰⁰. Tai patvirtina, kad ekspertizė iš esmės suprantama kaip specialių žinių reikalaujantis tyrimas, atliekamas reikšmingoms aplinkybėms nustatyti ir pagrįstai išvadai pateikti.

Teisės doktrinoje ekspertizės samprata buvo formuojama pabrėžiant jos ryšį su bylos medžiagos tyrimu, įrodymų patikrinimu ir naujų duomenų gavimu. E. Palskys nustatė, jog Lietuvos teisinėje literatūroje, dar 1928 m. ekspertizės sąvoką pirmasis pateikė A. Kriščiukaitis: ekspertizė – „tai yra ištyrimas reikalingos bylai medžiagos, daromas nusimanančių žmonių – žinovų, tam tikrų specialistų, kurie turi pasakyti teismui šiuo ar kitu klausimu savo kompetentingą nuomonę...Visose srityse, kur teismas jaučiasi nenusimanęs, įstatymas jam leidžia šauktis ekspertų“.¹⁰¹ Ši samprata reikšminga tuo, kad ekspertizę siejo ne tik su specialisto, žinovo nuomone, bet ir tuo, jog teismui reikalinga ši nuomonė. Šitaip pabrėžiama tai, kad specialistas, žinovas, ne bet kam, o būtent teismui

⁹⁴ Kurapka, *supra note*, 70: 31.

⁹⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 28 d. baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialių žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga“, *supra note*, 64.

⁹⁶ Juškevičiūtė ir Burda, *supra note*, 81: 19-26.

⁹⁷ „Ekspertizė“, *lietuvių žodynas.lt*, žiūrėta 2026 m. sausio 21 d., <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Ekspertize>

⁹⁸ Stasys Keinys, *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012), 149.

⁹⁹ Visuotinė Lietuvių enciklopedija V (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2004), 404.

¹⁰⁰ „Ekspertizė angliškai“, *lietuvių žodynas.lt*, žiūrėta 2026 m. sausio 21 d., <https://www.lietuviuzodynas.lt/lietuviu-anglu-zodynas/ekspertize>

¹⁰¹ Palskys, *supra note*, 15: 168.

atsako į pateiktus klausimus. Pažymėtina, kad dar 1985 m. ekspertizė buvo laikoma pagrindiniu „kanalu“, per kurį mokslo ir technikos laimėjimai buvo įdiegiami į tardymo ir teismo praktiką¹⁰². Taigi, specialios žinios, jų panaudojimas tarsi įnešė ir naujovių, t. y. baudžiamasis procesas turėjo galimybę naudotis specialios žiniomis grįstomis naujausiomis mokslo ir technologijų laimėjimas.

E. Palskys ekspertizę siejo su specialių žinių panaudojimu tiriant bylos medžiagą ir tikrinant įrodymus¹⁰³. G. Juodkaitė akcentavo, kad ekspertizė atliekama remiantis bylos medžiaga ir laikantis procesinių reikalavimų¹⁰⁴. P. Pošiūnas teismo ekspertizę apibūdino kaip sudėtingą bei ilgai trunkantį procesinį veiksma, apimantį ne tik patį tyrimą, bet ir jo parengimą, skyrimą bei atlikimo procesinį įforminimą¹⁰⁵. Šie požūriai leidžia daryti išvadą, kad doktrinoje teismo ekspertizė suvokiama kaip kompleksinė procesinė veikla, kurios tikslas – specialiomis žiniomis pagrįstai išspręsti bylai reikšmingus klausimus.

Norminiu lygmeniu teismo ekspertizės samprata apibręta tiek TEĮ¹⁰⁶, tiek ir Prokuroro rekomendacijose dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo¹⁰⁷. Pagal TEĮ teismo ekspertizė suprantama kaip teismo eksperto atliekamas teismo ar teisėjo pavestas tyrimas, kurio rezultatai fiksuojami ekspertizės akte¹⁰⁸. Prokuroro rekomendacijose papildomai pabręžiamas procesinio veiksmo, pobūdis¹⁰⁹. Vadinasi, TEĮ labiau akcentuoja ekspertizę kaip tyrimą, o rekomendacijose ekspertizę akcentuojama kaip procesinė forma.

Siekiant platesnio lyginamojo vertinimo, pažymėtina, kad ir kitų valstybių teisėje teismo ekspertizė paprastai siejama su moksliniu ar praktiniu objektų tyrimu, atliekamu kompetentingo eksperto, siekiant atsakyti į procesui reikšmingus klausimus. Latvijoje teismo ekspertizė apibręžiama tiek Latvijos teismo ekspertų įstatyme¹¹⁰, tiek Baudžiamojo proceso įstatyme¹¹¹. Pirmajame suprantama kaip teismo eksperto atliekamas mokslinis ir praktinis objektų ar medžiagų tyrimas,

---

¹⁰² E. Palskys, M. Kazlauskas ir P. Danisevičius, *Kriminalistika* (Vilnius: „Mintis“, 1985), 251.

¹⁰³ Palskys, *supra note*, 15: 169.

¹⁰⁴ Gabrielė Juodkaitė, „Teismo ekspertizės samprata ir kompetencija“, *Jurisprudencija* 11 (3), (1999): 99.

¹⁰⁵ Pošiūnas, *supra note*, 12: 28.

¹⁰⁶ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, *supra note*, 1.

¹⁰⁷ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2026 m. vasario 21 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A9B352D1618D/asr>

¹⁰⁸ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, *op. cit.*

¹⁰⁹ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“, *op. cit.*

¹¹⁰ „Tiesu ekspertu likums“, Latvijas Republikas tiesību akti, žiūrėta 2026 m. vasario 22 d., <https://likumi.lv/ta/id/280576-tiesu-ekspertu-likums>

¹¹¹ „Kriminālprocesa likums“, Latvijas Republikas tiesību akti, žiūrėta 2026 m. vasario 22 d., <https://m.likumi.lv/ta/en/en/id/107820-criminal-procedure-law>

grindžiamas įstatyme nustatytais metodais¹¹², o antrajame kaip proceso vadovo pavedimu atliekamas tyrimo veiksmas, skirtas baudžiamajam procesui reikšmingoms aplinkybėms nustatyti¹¹³. Estijoje teismo ekspertizė apibrėžiama specialiaame įstatyme, taip pat siejama su eksperto profesine veikla, kurios tikslas – ištirti pateiktą medžiagą ir, remiantis ekspertizės užduotimi, pateikti moksliškai pagrįstą ekspertinę nuomonę¹¹⁴. Tai rodo, kad abiejų valstybių teisėje ekspertizė suprantama kaip specialių žinių pagrindu atliekamas tyrimas, turintis aiškią procesinę paskirtį. Ukrainos teisėje taip pat yra specialus įstatymas - Ukrainos įstatymas dėl teismo ekspertizės („Закон України про судову експертизу“)¹¹⁵, kuriame teismo ekspertizė apibrėžiama kaip specialiomis mokslo, technikos, meno, amatų ir kitų sričių žiniomis grindžiamas objektų, reiškinių ir procesų tyrimas, skirtas išvadai teismui reikšmingais klausimais pateikti¹¹⁶. Lyginant su Lietuvos teisiniu reglamentavimu, Ukrainoje ekspertizės samprata formuluojama mažiau procesiškai, daugiau akcentuojant patį tyrimą. Kartu Ukrainos teisėje įtvirtinta dvejopa ekspertizės inicijavimo tvarka, t. y. gali būti skiriama tiek proceso sprendimu, tiek atliekama sutartiniu pagrindu.

Lyginamoji analizė rodo, kad skirtingų valstybių teisėje teismo ekspertizė iš esmės suprantama vienodai – kaip specialių žinių pagrindu atliekamas tyrimas, skirtas procesui reikšmingoms aplinkybėms nustatyti. Nors yra ir nevienodai akcentuojamas procesinis, profesinis ar organizacinis aspektas.

Praktiniu požiūriu teismo ekspertizės veiksmingumas priklauso ne tik nuo jos teisinio reglamentavimo, bet ir nuo tinkamo parengimo, skyrimo bei atlikimo. P. Pošiūnas teismo ekspertizės taktiką siejo su procesinio įstatymo ir kriminalistikos rekomendacijų pagrindu formuojama priemonių bei būdų sistema, taikoma ekspertizei rengti, skirti, atlikti ir jos rezultatams panaudoti įrodinėjime¹¹⁷. Kriminalistikos literatūroje ekspertizės skyrimo taktika paprastai apima ekspertiniam tyrimui reikalingos medžiagos surinkimą, ekspertizės skyrimo momento pasirinkimą, ekspertizės dalyko nustatymą, eksperto ar ekspertinės įstaigos parinkimą ir tinkamą procesinį įforminimą¹¹⁸. Tai patvirtina, kad ekspertizės kokybę lemia ne tik paties eksperto kompetencija, bet ir ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar teismo gebėjimas tinkamai organizuoti ekspertizės skyrimą. Net ir moksliškai pagrįstas ekspertinis tyrimas gali prarasti įrodomąją reikšmę arba būti mažiau naudingas. Todėl, kad

---

¹¹² „Tiesu ekspertu likums“, *supra note*, 110.

¹¹³ „Kriminalprocesa likums“, *supra note*, 110.

¹¹⁴ „Kohtuekspertiisiseadus“, Riigi Teataja, žiūrėta 2026 m. vasario 26 d., <https://www.riigiteataja.ee/akt/116042014006>

¹¹⁵ „Закон України про судову експертизу“, Офіційний вебпортал парламенту України, žiūrėta 2026 m. vasario 26 d., <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4038-12#Text>

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ Pošiūnas, *supra note*, 13: 28.

¹¹⁸ Kurapka ir kt., *supra note*, 11: 51-52.

ekspertizei pateikiama nepakankama medžiaga, netiksliai suformuluojami klausimai ar netinkamai apibrėžiamas tyrimo dalykas. Tai rodo, kad ekspertizės taktika laikytina svarbia specialių žinių panaudojimo efektyvumo sąlyga baudžiamajame procese.

Tuo tarpu ekspertizės metodas suprantamas kaip mokslinių ir instrumentinių būdų sistema, skirta patikimiems duomenims gauti ir ekspertui iškeltam klausimui išspręsti¹¹⁹. Akivaizdu, kad ekspertizės aktas, pateikta išvada negali būti grindžiama vien subjektyvia eksperto nuomone - turi būti paremta aiškiais, patikrinamais ir moksliskai pagrįstais tyrimo metodais. Kai bylai reikšmingos aplinkybės negali būti nustatytos vienos mokslo srities priemonėmis, būtinas kelių metodų ir skirtingų sričių žinių derinimas¹²⁰. Tokiais atvejais ypatingą reikšmę įgyja kompleksinis tyrimas (ekspertizė), „kuriam atlikti reikia kelių specialių mokslo sričių žinių, kuriomis remiantis apibendrinami ir įvertinami tyrimo (ekspertizės) duomenys ir pateikiama bendra išvada.“¹²¹. Pažymėtina, kad išsamios ekspertizės metodologijos specifiškumas slypi tame, kad objekto tarpusavyje susijusios savybės ir charakteristikos, požymiai tiriami vienu metu, naudojant mokslinius metodus¹²². Gauti rezultatai analizuojami, lyginami ir apibendrinami siekiant pateikti kuo išsamesnę ir patikimesnę informaciją¹²³. Tokia metodologija būtina tais atvejais, kai problema negali būti išspręsta remiantis vienos mokslo srities žiniomis, todėl reikia skirtingų sričių metodų ir žinių derinimo¹²⁴. Taigi, kuo sudėtingesnis tyrimo objektas, tuo svarbesnis tampa skirtingų metodų ir mokslo sričių žinių derinimas, leidžiantis pateikti išsamia, patikimą ir procesui reikšmingą eksperto išvadą.

Remiantis tuo, galima teigti, kad teismo ekspertizės veiksmingumą lemia ne vien jos procesinis įforminimas, bet ir tinkamai parinkta taktika bei moksliskai pagrįsta metodologija. Kitaip tariant, ekspertizės vertė baudžiamajame procese priklauso nuo to, ar tinkamai parengta, ar taikomi adekvatūs tyrimo metodai ir ar prireikus suderinamos skirtingų sričių specialios žinios.

Atsižvelgiant į praktinius poreikius, ekspertizės skirstomos: į papildomas, kurios skiriamos tais atvejais, kai teismas nesutinka su pirminės ekspertizės aktu dėl nepakankamo aiškumo ar išsamumo ir pavedama daryti tam pačiam arba kitam ekspertui¹²⁵; į pakartotines, kurios skiriamos, jeigu teismas nesutinka su ekspertizės aktu dėl jo nepagrįstumo ar keliose ankstesnėse išvadose yra

---

¹¹⁹ Т. Ф. Моисеева, *Методы и средства экспертных исследований: учебник* (Москва: Московский психолого-социальный институт, 2006), 8.

¹²⁰ *Ibid.*, 11.

¹²¹ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“, *supra note*, 107.

¹²² И. А. Кудрявцев, *Комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза: научно-практическое руководство* (Москва: Издательство Московского университета, 1999), 18.

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt., *Kriminalistikos taktika ir metodika* (Vilnius: MRU, 2013), 353.

prieštaravimų¹²⁶. Esminis skirtumas, jog pakartotinė ekspertizė spręsti tą patį klausimą pavedama kitam ekspertui arba ekspertų komisijai.¹²⁷ Ekspertizės dar skirstomos: vienasmenės – atliekamos vieno eksperto; komisijinės – atliekamos kelių teismo ekspertų (ne mažiau kaip trijų).¹²⁸ Šis skirstymas parodo, kad teismo ekspertizė yra lanksti specialių žinių panaudojimo forma, leidžianti tikslinti, tikrinti ir patikimiau nustatyti bylai reikšmingas aplinkybes.

Remiantis TEĮ 3 str. 4 d., ekspertas atlikto tyrimo rezultatus fiksuoja ekspertizės akte¹²⁹. Pritartina R. Krikščiūnui ir J. Juškevičiūtei, kad „ekspertizės aktas, tai teismo pateikto objekto tyrimo atspindys, kurį atliko ekspertas remdamasis specialiomis žiniomis bei moksliniu pagrindu su tikslu, kad būtų išaiškinti duomenys, turintys reikšmės siekiant teisingai išspręsti bylą“¹³⁰. Kadangi šiame akte atsispindi ekspertinio tyrimo metu nustatyti duomenys, jis tampa įrodymų šaltiniu byloje¹³¹. Kaip nurodo ir R. Burda bei J. Juškevičiūtė: „eksperto išvada yra galutinis ekspertinio tyrimo rezultatas. Todėl ekspertizės ar eksperto išvada pagal pobūdį yra eksperto darbo pabaiga, kuri yra išdėstoma ekspertizės ar eksperto akte bei yra šio akto sudėtinė dalis.“¹³² Ekspertizės aktas, tai procesinis ekspertizės dokumentas.¹³³ Galima daryti išvadą, kad ekspertizės aktas yra ne tik formalus procesinis dokumentas, bet ir pagrindinė forma, kuria specialios žinios įtraukiamos į baudžiamąjį procesą. Būtent per ekspertizės aktą ekspertinio tyrimo rezultatai įgyja procesinę ir įrodomąją reikšmę, todėl jis laikytinas galutine teismo ekspertizės išraiška ir svarbiu specialių žinių panaudojimo rezultatu byloje.

Taigi, teismo ekspertizė yra labiausiai formalizuota specialių žinių panaudojimo forma, kuria kompetentingo eksperto atliekamas tyrimas įstatymo nustatyta tvarka įtraukiamas į baudžiamąjį procesą ir per ekspertizės aktą įgyja įrodomąją reikšmę.

Toliau magistro darbe nagrinėjama kita reikšminga specialių žinių panaudojimo forma baudžiamajame procese – specialisto išvada. Atsižvelgiant į tai, jog specialisto išvada yra tiesiogiai susijusi su objektų tyrimu, prieš analizuojant specialisto išvados sampratą tikslinga trumpai aptarti ir objektų tyrimą. Objektų tyrimą reglamentuoja BPK¹³⁴ ir Prokuroro rekomendacijos dėl užduočių

¹²⁶ Kurapka ir kt., *supra note*, 11: 51.

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ *Ibid.*, 50.

¹²⁹ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, *supra note*, 1.

¹³⁰ Rolandas Krikščiūnas ir Janina Juškevičiūtė, „Ekspertizės akto analizės ir vertinimo ypatumai civilinėje teisenoje“, *Jurisprudencija* t. 66(58) (2005): 24.

¹³¹ Palskys ir kt., *supra note*, 102: 251.

¹³² Ryšardas Burda ir Janina Juškevičiūtė, „Specialių žinių naudojimo formų Lietuvos baudžiamajame procese optimizavimas“, *Jurisprudencija* 11(89) (2006): 20.

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, TAR, žiūrėta 2026 m. gegužės 14 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777/asr>

specialistams ir ekspertams skyrimo¹³⁵. BPK objektų tyrimą sieja su nusikalstamos veikos pėdsakų ir kitų tyrimui reikšmingų objektų suradimu, įvykio situacijos bei kitų bylai reikšmingų aplinkybių nustatymu (BPK 205 str. 1 d.)¹³⁶. Prokuroro rekomendacijose ši forma labiau orientuota į ikiteisminį tyrimą ir praktinį jos taikymą¹³⁷. Vadovėlyje objektų tyrimas apibrėžiamas, „kaip specialisto atliekamas ikiteisminio tyrimo veiksmas, kuriuo yra siekiama pritaikius tam tikras specialias žinias surasti, ištirti nusikalstamos veikos pėdsakus, kitus objektus, kurie gali turėti reikšmės nustatant įvykio situaciją ir kitas aplinkybes“¹³⁸. Pagrindinis šio procesinio veiksmo tikslas – surasti nusikalstamos veikos pėdsakus ir kitus objektus, turinčius reikšmės konkrečiai nusikalstamai veikai tirti¹³⁹. Apibendrinant, objektų tyrimas yra atliekamas, kai reikšmingų bylai aplinkybių nustatymas yra susijęs su specialių žinių ar specialios technikos panaudojimu¹⁴⁰. Tai leidžia teigti, kad objektų tyrimas yra specialiomis žiniomis grindžiamas procesinis veiksmas, skirtas nusikalstamos veikos pėdsakams ir kitoms bylai reikšmingoms aplinkybėms nustatyti. Vadinasi, esmė atsiskleidžia per praktinį specialių žinių ir specialios technikos panaudojimą tiriant konkrečią nusikalstamą veiką.

Toliau pereinama prie specialisto išvados, kuri laikytina objektų tyrimo rezultato procesine išraiška. Specialistas – žmogus, turintis specialybę ar profesiją.¹⁴¹ Taigi, specialisto išvada yra objekto tyrimo rezultato procesinė forma, kurią pateikia specialių žinių ir profesinę kompetenciją turintis asmuo. Anksčiau specialistas buvo vertinamas kaip tardytojo ar teismo pagalbininkas, kurio veikla neturėjo net savarankiškos įrodomosios reikšmės¹⁴². Esminis lūžis įvyko 1991 m. gruodžio 10 d., kai specialistui pirmą kartą aiškiai suteikta teisė tirti asmenis, daiktus ir įvykio vietą bei, remiantis tyrimo duomenimis, pateikti išvadą tais atvejais, kai tam reikalingos specialios žinios¹⁴³. Nuo šio momento specialisto išvada buvo pripažinta įrodymu, todėl specialisto vaidmuo baudžiamajame procese tapo savarankiškesnis.

---

¹³⁵ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“, *supra note*, 107.

¹³⁶ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekas“, *supra note*, 134.

¹³⁷ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“, *supra note*, 107.

¹³⁸ Petras Ancelis ir kt., *Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 53.

¹³⁹ Bučiūnas, ir kt., *supra note*, 74:196.

¹⁴⁰ Raimundas Jurka, Irma Randakevičienė ir Saulius Juzukonis, *Baudžiamojo proceso dalyviai* (Vilnius: Industrias, 2009), 120.

¹⁴¹ Keinys, *supra note*, 79: 722.

¹⁴² J. Rinkevičius, „Specialisto atliekamas tyrimas ir ekspertizės darymas“, iš *mokslinės konferencijos „Teismo ekspertizės aktualijos“*, Tezės, P. Pošiūnas, A. Marcinkevičius, R. Makauskaitė (Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Teismo ekspertizės mokslinio tyrimo institutas, 1991), 9.

¹⁴³ Pošiūnas, *supra note*, 12: 6-7.

Šiuo metu, pagrindiniai teisės aktai reglamentuojantys specialisto išvadą – BPK¹⁴⁴ ir Prokuroro rekomendacijos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo¹⁴⁵. Pagal BPK specialistas, atlikęs jam pavestą objektų tyrimą, pateikia išvadą (BPK 90 str. 1 d.), kuri gali būti surašoma atskiru dokumentu arba įrašoma į tyrimo veiksmo protokolą (BPK 90 str. 2 d.)¹⁴⁶. Prokuroro rekomendacijose dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo specialisto išvada apibrėžiama kaip „po pavesto objektų tyrimo pateikta išvada, surašyta atskiru dokumentu arba įrašyta į protokolą. Pažymėtina, kad nurodoma, jog specialisto išvadą gali pateikti ir teismo ekspertas.“¹⁴⁷ Tai rodo, kad specialisto išvada nėra siejama išimtinai tik su specialisto procesiniu statusu, o pirmiausia su atliekamo tyrimo pobūdžiu ir procesine forma. Problema ta, kad toks leidimas teismo ekspertui pateikti specialisto išvadą susilpnina aiškų eksperto ir specialisto atibojimą, todėl kyla neaiškumų dėl jų funkcijų, procesinio statuso ir specialių žinių panaudojimo formų ribų. Atkreiptinas dėmesys, kad TEĮ nepateikia nei specialisto, nei specialisto išvados paaiškinimo ar apibrėžimų, tai akivaizdžiai parodo, jog TEĮ skirtas išimtinai teismo ekspertams.

Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad tiek ekspertizės aktas, tiek specialisto išvada, jeigu atitinka BPK reikalavimus, yra įrodymai ir vertinami pagal tas pačias bendrąsias įrodymų vertinimo taisykles kaip ir kiti byloje esantys duomenys¹⁴⁸. Tai reiškia, kad specialisto išvada neturi iš anksto nustatytos mažesnės ar didesnės įrodomosios galios, tačiau jos reikšmė priklauso nuo turinio patikimumo ir pagrįstumo. Vertinant specialisto išvadą svarbu atsižvelgti į taikytų metodų mokslinį pagrįstumą, specialistui pateiktos medžiagos pakankamumą ir kokybę, tyrimo išsamumą bei išvados loginį pagrįstumą¹⁴⁹. Taigi, specialisto išvados įrodomoji reikšmė priklauso ne vien nuo paties pateikimo fakto, bet ir nuo išvados turinio patikimumo bei pagrįstumo.

Atsižvelgiant į tai, manytina, kad specialisto išvada baudžiamajame procese yra savarankiška specialių žinių panaudojimo forma, leidžianti operatyviai panaudoti specialias žinias bylai reikšmingoms aplinkybėms nustatyti. Jos esmė atsiskleidžia tuo, kad specialisto atlikto objektų tyrimo rezultatai įgyja procesinę formą ir gali būti vertinami kaip įrodymai kartu su kitais byloje esančiais duomenimis.

---

¹⁴⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 134.

¹⁴⁵ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“, *supra note*, 107.

¹⁴⁶ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *op. cit.*

¹⁴⁷ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“, *op. cit.*

¹⁴⁸ „2019 m. kovo 28 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga, Teismų praktika Nr. 50“, *supra note*, 64.

¹⁴⁹ Jurka ir kt., *supra note*, 140: 124.

Siekiant sistemiskai parodyti ekspertizės ir specialisto išvados santykį, jų bendrus ir skiriamuosius požymius, toliau pateikiama lyginamoji šių specialių žinių panaudojimo formų analizė 1 lentelėje.

1 lentelė. Ekspertizės ir specialisto išvados kaip specialių žinių panaudojimo formų lyginamoji analizė

Kriterijai palyginimui	Ekspertizė	Specialisto išvada
Pagrindinis teisinis reglamentavimas	BPK 86 – 88 str., 208 – 211 str., 269 str., 286 str., TEĮ. Ekspertizė ikiteisminio tyrimo metu Prokuroro rekomendacijos Dėl Rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo	BPK 89 – 90 str., Prokuroro rekomendacijos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo
Pavedimo/skyrimo pagrindas	Skiria ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas nutartimi, kai nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti būtina atlikti specialų tyrimą (BPK 209 str.)	Pavedama arba pasitelkiama atlikti objektų tyrimą, pateikti išvadą ar paaiškinimus arba dalyvauti proceso veiksmuose, kai reikia specialių žinių ar įgūdžių (BPK 89 str. 1 d.).
Tyrimo objektas	Atliekama, kai nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti būtina atlikti specialų tyrimą, kuriam reikalingos specialios žinios (BPK 208 str.)	Siekiant surasti nusikalstamos veikos pėdsakus ir kitus objektus, turinčius reikšmės tyrimui, nustatyti įvykio situaciją ir kitas reikšmingas bylai aplinkybes (BPK 205 str.)
Rezultatas	Ekspertizės aktas	Specialisto išvada

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis BPK¹⁵⁰, TEĮ¹⁵¹ ir Prokuroro rekomendacijomis dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo¹⁵²

Remiantis pateikta lentele matyti, kad ekspertizė ir specialisto išvada yra savarankiškos specialių žinių panaudojimo formos, kurios skiriasi procesiniu pagrindu, tyrimo objektu ir rezultato įforminimu. Vis dėlto abi šios formos skirtos bylai reikšmingoms aplinkybėms nustatyti, kai tam reikalingos specialios žinios.

¹⁵⁰ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 134.

¹⁵¹ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, *supra note*, 1.

¹⁵² Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“, *supra note*, 107.

Specialių žinių panaudojimas baudžiamajame procese neapsiriboja vien teismo ekspertize ar specialisto išvada. Praktikoje taip pat taikoma ir kita specialių žinių panaudojimo forma – konsultacinė išvada. TEĮ 3 str. 1 d. konsultacija įvardijama kaip viena iš ekspertinio tyrimo formų¹⁵³. Tai, autorės nuomone leidžia teigti, kad konsultacinė išvada gali būti vertinama kaip savarankiška specialių žinių panaudojimo forma. Šią išvadą pagrindžia ir TEĮ 21 str. 2 d. pagal kurią proceso šalis sutartiniais pagrindais turi galimybę kviesti privatų teismo ekspertą konsultantu. Tačiau tyrimo rezultatai yra įforminami konsultacinėje išvadoje, kuri neturi teismo ekspertizės akto statuso.¹⁵⁴ Vadinas, konsultacinė išvada yra specialių žinių turinčio asmens parengtas dokumentas, gaunamas proceso šalies iniciatyva, tačiau baudžiamojo proceso prasme nelaikoma nei ekspertizės aktu, nei specialisto išvada.

Konsultacinė išvada paprastai gaunama gynybos ar kitų proceso dalyvių iniciatyva. Pasitelkiant į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą įrašytus privačius teismo ekspertus, kitus asmenis (neįrašytus į sąrašą), tačiau specialių žinių turinčius asmenis.¹⁵⁵ Ši aplinkybė reikšminga vertinant konsultacinės išvados procesinę prigimtį. Viena vertus, ją gali pateikti ir į Lietuvos teismo ekspertų sąrašą įrašytas ekspertas. Kita vertus, tokiu atveju jis veikia ne kaip teismo paskirtas ekspertas, o sutartiniais pagrindais. Todėl kyla diskusinis klausimas, ar konsultacijos pagrindu parengta konsultacinė išvada gali būti prilyginama teismo ekspertizės aktui? Pažymėtina, kad konsultacinė išvada grindžiama specialiomis žiniomis ir gali būti parengta kvalifikuoto eksperto. Autorės nuomone, konsultacinė išvada yra lankstesnė specialių žinių panaudojimo forma, leidžianti proceso dalyviams savarankiškai inicijuoti specialių žinių taikymą. Kartu ši forma atskleidžia rungimosi principo reikšmę, nes sudaro galimybę gynybai ar kitiems proceso dalyviams pateikti alternatyvų specialių žinių pagrindu paremtą vertinimą.

LAT praktikoje laikomasi pozicijos, kad privataus eksperto ar kito specialių žinių turinčio asmens pagal proceso dalyvio prašymą atliktas tyrimas nėra objektų tyrimas BPK 205 str. prasme, o jo rezultatai vertinami kaip dokumentas¹⁵⁶. Tai reiškia, kad konsultacinė išvada baudžiamajame procese turi savitą procesinį statusą: ji gali būti tiriama ir vertinama kaip rašytinis įrodymas, tačiau negali būti tapatinama su ekspertizės aktu ar specialisto išvada. „Kai konsultacinė išvada prieštarauja ekspertizės aktui ar specialisto išvadai, teismų praktikoje tokie prieštaravimai pirmiausia šalinami apklausiant išvadas pateikusius asmenis, o prireikus skiriama ekspertizė (kasacinės nutartys

¹⁵³ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, *supra note*, 1.

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ Šivickaitė-Moldarienė, *supra note*, 22: 518.

¹⁵⁶ „2019 m. kovo 28 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga, Teismų praktika Nr. 50“, *supra note*, 64.

baudžiamosiose bylose Nr. 2K-211-895/2018, 2K-122-303/2020, 2K-62-495/2022). Jeigu kilusių prieštaravimų vis tiek nepavyksta pašalinti, tai skiriama ekspertizė (BPK 286 straipsnio nustatyta tvarka) (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-165/2013, 2K-337/2014, 2K-211-895/2018).“ Šiuo atveju pritartina M. Gušauskienės ir L. Belevičiaus nuomonei, kad tokiu atveju yra iš anksto nustatoma kokią didžiausią įrodomąją galią gali pasiekti privataus specialisto ar eksperto surašyta konsultacinė išvada – paskyrimas pakartotinės ekspertizės.¹⁵⁷ Atkreiptinas dėmesys, jog pakartotinė ekspertizė dažniausiai paskiriama tai pačiai valstybinei ekspertų įstaigai, kurios specialisto ar eksperto išvados ir buvo ginčijamos.¹⁵⁸

Doktrinoje konsultacinės išvados statusas vertinamas nevienareikšmiškai. L. Šivickaitė-Moldarienė pagrįstai atkreipia dėmesį, kad konsultacinę išvadą surašo specialių žinių turintis asmuo, todėl jos prilyginimas paprastam dokumentui neviseiškai atspindi šio įrodymo pobūdį¹⁵⁹. K. Kurapka taip pat pažymi, kad praktikoje specialių žinių panaudojimo formos faktiškai hierarchizuojamos pagal jų įrodomąją reikšmę (teismo ekspertizė ar specialisto išvada turi pirmenybę prieš konsultacinę išvadą), o tai gali kelti abejonių dėl rungimosi principo įgyvendinimo¹⁶⁰. Pažymėtina, kad toks reitingavimas prieštarauja rungimosi principui¹⁶¹. Empiriniai tyrimai rodo, kad praktikoje problemų kyla ir dėl konsultacinių išvadų patikimumo, jų suderinamumo su kitais byloje esančiais duomenimis bei jų vertinimo kriterijų¹⁶². Be to, atkreiptinas dėmesys, jog galimi atvejai, kai konsultacinės išvados yra rengiamos kaltinamojo pusės naudai¹⁶³. Vertinama ir tiriama kaip dokumentas, tačiau pripažįstama įrodymu tik jei atitinka bendruosius ir specialiuosius reikalavimus, bet vis dėlto retai yra pripažįstama įrodymu ir ja nėra vadovaujama¹⁶⁴. Taigi, konsultacinė išvada baudžiamajame procese laikytina savita specialių žinių panaudojimo forma, leidžiančia proceso šalims pasitelkti specialias žinias savo pozicijai pagrįsti. Tačiau jos procesinis statusas ir įrodomoji reikšmė išlieka diskusiniai, nes galiojantis reglamentavimas ir teismų praktika ją traktuoja siauriau negu ekspertizės aktą ar specialisto išvadą. Dėl to konsultacinės išvados vaidmuo praktikoje tebėra problemiškas, ypač vertinant jos santykį su rungimosi principu ir kitais byloje esančiais įrodymais.

---

¹⁵⁷ Marina Gušauskienė ir Linas Belevičius, „Ar visada specialių žinių panaudojimo baudžiamosiose bylose rezultatai laikytini patikimu įrodymų šaltiniu?“, *Teisės apžvalga* No. 2 (14), (2016): 334.

¹⁵⁸ *Ibid.*

¹⁵⁹ Šivickaitė-Moldarienė, *supra note*, 21: 78.

¹⁶⁰ Kurapka, *supra note*, 70: 52.

¹⁶¹ *Ibid.*

¹⁶² Simona Andrijauskaitė, „Teismo ekspertizės panaudojimas baudžiamajame procese“ (bakalauro darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2024), 69.

¹⁶³ *Ibid.*

¹⁶⁴ Šivickaitė-Moldarienė, *supra note*, 22: 518.

Apibendrinant pažymėtina, kad specialių žinių panaudojimo formos baudžiamajame procese skiriasi savo procesiniu reglamentavimu, taikymo tvarka ir rezultatų įforminimu, tačiau visos jos skirtos bylai reikšmingoms aplinkybėms nustatyti, kai bendrųjų ar teisinių žinių nepakanka. Teismo ekspertizė išlieka labiausiai formalizuota ir aiškiausiai reglamentuota forma, specialisto išvada – operatyvesnė specialių žinių panaudojimo forma, o konsultacinė išvada – labiau diskusinė dėl savo procesinio statuso ir įrodomosios reikšmės. Taigi, specialių žinių panaudojimo formų sistema atskleidžia, kad jų veiksmingumas priklauso ne tik nuo specialių žinių turinio, bet ir nuo to, kokia procesine forma jos įtraukiamos į baudžiamąjį procesą.

1.3. Specialių žinių subjektai: ekspertas, specialistas

Specialių žinių panaudojimas baudžiamajame procese realizuojamas per konkrečius subjektus, kuriems įstatymas suteikia teisę savo profesinėmis, specialiomis žiniomis padėti atskleisti ir įvertinti bylai reikšmingas aplinkybes. Lietuvoje pagrindiniai specialių žinių subjektai baudžiamajame procese – ekspertas ir specialistas. Nors abu jie pasitelkiami tais atvejais, kai bendrųjų ar teisinių žinių nepakanka, jų procesinė paskirtis, teisinis statusas ir veiklos rezultatų įforminimas nėra tapatūs.

Lietuvių kalbos žodyne ekspertas – asmuo, kviečiamas ekspertizei atlikti, žinovas¹⁶⁵. Doktrinoje taip pat pabrėžiama, kad ekspertas yra specialių žinių turintis asmuo, be kurio neįmanoma atlikti konkretaus tyrimo¹⁶⁶. Pagal galiojantį teisinį reguliavimą ekspertu gali būti skiriamas asmuo, turintis reikiamų specialių žinių ir įrašytas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą¹⁶⁷. TEĮ teismo ekspertą apibrėžia kaip asmenį, turintį teismo eksperto kvalifikaciją ir įrašytą į šį sąrašą. Minėtas teismų ekspertų sąrašas yra tvarkomas bei duomenys apie teismo ekspertus yra skelbiami – Licencijų informacinėje sistemoje (www.licencijavimas.lt)¹⁶⁸. Taigi, eksperto samprata grindžiama ne tik profesine kompetencija, bet ir formaliu teisiniu statusu. Vis dėlto eksperto institutas baudžiamajame procese nėra grindžiamas vien formaliu sąrašo kriterijumi. Jeigu Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašas nėra reikiamos specialybės eksperto, ekspertu gali būti skiriamas ir į sąrašą neįrašytas asmuo.¹⁶⁹ Tai rodo, kad įstatymas prioritetą teikia ne vien formaliam statusui,

¹⁶⁵ „Ekspertas“, Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2026 m. kovo 11 d.
<http://www.lkz.lt/?zodis=ekspertas&id=07006060000>

¹⁶⁶ Pošiūnas, *supra note*, 12: 4-5.

¹⁶⁷ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, *supra note*, 1.

¹⁶⁸ „Teismo ekspertai“, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, žiūrėta 2026 m. kovo 11 d.
<https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/teismo-ekspertai/>

¹⁶⁹ Remigijus Mockevičius, Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas (Vilnius: VĮ „Registru centras“, 2015), 335.

bet ir realiam poreikiui užtikrinti konkrečiai bylai būtinas specialias žinias. Kartu toks asmuo gali būti pasitelkiamas tik jo sutikimu, todėl eksperto paskyrimas derinamas ir su proceso lankstumu.

Eksperto, kaip specialių žinių subjekto, samprata Lietuvos baudžiamajame procese formavosi palaipsniui. Tarpukario Lietuvos baudžiamajame procese ekspertas buvo iš esmės vienintelė specialias žinias taikanti procesinė figūra, kurios veikla reiškėsi tiek ekspertizės atlikimu, tiek dalyvavimu tardymo veiksmuose¹⁷⁰. Be to, tarpukario Lietuvoje prie įrodymų buvo priskiriami liudytojų parodymai, ekspertų išvados, dokumentai bei asmens ar daikto apžiūros¹⁷¹. Visa tai rodo, kad tuo metu specialių žinių panaudojimas dar nebuvo aiškiai atskirtas pagal subjektus. Vėliau, sovietiniu laikotarpiu, specialių žinių panaudojimas buvo susiaurintas iš esmės iki ekspertizės¹⁷², todėl eksperto institutas įgavo formalesnę ir siauresnę procesinę apimtį.

TEĮ nurodoma, kad „Teismo ekspertas – asmuo, turintis teismo eksperto kvalifikaciją ir įrašytas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą“ (TEĮ 3 str. 3 d.¹⁷³). Toks pat apibrėžimas pateikiamas Prokuroro rekomendacijose dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo. BPK ekspertui skiria atskirą reguliavimą (BPK 84 – 88 str. ir kiti)¹⁷⁴. Toliau pateikiamas BPK 84 str., kuriame reglamentuotas specialių žinių subjektas ekspertas (1 paveikslėlis).

1 paveikslėlis. BPK 84 straipsnis ekspertas

84 straipsnis. Ekspertas

1. Ekspertu gali būti skiriamas asmuo, turintis reikiamų specialių žinių ir įrašytas į Lietuvos Respublikos ekspertų sąrašą.
2. Jeigu Lietuvos Respublikos ekspertų sąraše nėra reikiamos specialybės ekspertų, ekspertu gali būti skiriamas į šį ekspertų sąrašą neįrašytas asmuo.
3. Prireikus ekspertu gali būti skiriamas asmuo, turintis teisę būti ekspertu Europos Sąjungos valstybėje narėje arba valstybėje, su kuria Lietuvos Respublika yra sudariusi teisinės pagalbos sutartį.

Šaltinis: BPK¹⁷⁵

Atkreiptinas dėmesys, jog ekspertas turi atitikti: formalųjį kriterijų apimantį įrašymą į teismo ekspertų sąrašą; materialųjį kriterijų, tai turėti specialių žinių¹⁷⁶. Iš to matyti, kad teisės aktuose ekspertas apibrėžiamas kaip specialių žinių subjektas, kurio statusas grindžiamas formaliu teisiniu pripažinimu ir profesine kompetencija. Vadinasi, ekspertui nepakanka vien būti įrašytam į teismo

¹⁷⁰ Juškevičiūtė, *supra note*, 8: 35.

¹⁷¹ Stasys Vansevičius, Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940 metais: mokomoji priemonė (Vilnius: Justitia, 1996), 67.

¹⁷² Juškevičiūtė, *op. cit.*, 35-36.

¹⁷³ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, *supra note*, 1.

¹⁷⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 134.

¹⁷⁵ *Ibid.*

¹⁷⁶ Šivickaitė-Moldarienė, *supra note*, 21: 48.

ekspertų sąrašą – jis taip pat turi turėti tokias specialias žinias, kurios leistų nustatyti bylai reikšmingas aplinkybes.

Eksperto veiklos rezultatas – ekspertizės aktas. Pagal BPK (BPK 88 str. 1 d.) ekspertas, atlikęs jam pavestą tyrimą, surašo ekspertizės aktą, kurio struktūrą ir turinį nustato įstatymas¹⁷⁷. Todėl ekspertizės aktas yra ne tik eksperto veiklos rezultato išraiška, bet ir procesinis dokumentas, turintis reikšmę įrodinėjimo procese. Tai leidžia teigti, kad ekspertas baudžiamajame procese yra savarankiškas specialių žinių subjektas, kurio veikla tiesiogiai susijusi su moksliskai pagrįstu bylai reikšmingų aplinkybių nustatymu. Eksperto pateiktos išvados, turi būti grindžiamos: visapusiškai, kruopščiai išanalizuotais tiriamaisiais objektais ir lyginamąją medžiagą; jei reikia atlikti lyginamąjį tyrimą¹⁷⁸. Tai patvirtina, kad ekspertizės akto reikšmę lemia ne vien jo procesinė forma, bet ir atlikto tyrimo kokybė, metodinis pagrindumas bei išvadų argumentavimas.

Toliau, analizuojama specialisto samprata ir jo, kaip specialių žinių subjekto, procesinė padėtis baudžiamajame procese. Nors specialistas, kaip ir ekspertas, pasitelkiamas tais atvejais, kai bylai reikšmingoms aplinkybėms nustatyti ar paaiškinti reikalingos specialios žinios, jo funkcijos ir procesinė paskirtis nėra tapačios eksperto veiklai. Dėl šios priežasties specialisto analizė yra būtina, siekiant aiškiai atriboti šiuos specialių žinių subjektus ir atskleisti jų vietą baudžiamajame procese.

Lietuvių kalbos žodyne žodis specialistas apibūdinamas, kaip žmogus, kuris gerai moka kurį nors darbą, kurios nors specialybės atstovas¹⁷⁹. Galime rasti ir tokį apibrėžimą: „Specialistas – reikiamų specialių žinių ir įgūdžių turintis asmuo, kuriam pavedama atlikti objektų tyrimą ir pateikti išvadą arba paaiškinimus jo kompetencijos klausimais.“¹⁸⁰. Tai rodo, kad specialistas siejamas ne tik su tam tikra profesine kvalifikacija, bet ir su gebėjimu savo specialias žinias bei įgūdžius praktiškai panaudoti procese. P. Pošiūnas nurodė, jog specialistas yra kaip ir ekspertas, asmuo, kuris kompetentingas tam tikroje srityje ir nesuinteresuotas bylos baigtimi¹⁸¹. Šiuo atveju, specialisto samprata grindžiama ir nešališkumo reikalavimu. Vadinasi, kaip ir ekspertas, specialistas baudžiamajame procese turi būti ne tik kvalifikuotas tam tikros srities žinovas, bet ir bylos baigtimi nesuinteresuotas asmuo, kad jo dalyvavimas procese būtų patikimas ir objektyvus. Įvedus specialistą kaip procesinę figūrą BPK, jis buvo suprantamas kaip specialių žinių ir įgūdžių turintis asmuo, kviečiamas padėti surasti, įtvirtinti ir paimti įrodymus bei pateikti paaiškinimus specialiais klausimais

---

¹⁷⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 134.

¹⁷⁸ Pošiūnas, *supra note*, 12: 55.

¹⁷⁹ „Specialistas“, Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2026 m. kovo 15 d., <http://www.lkz.lt/?zodis=specialistas&id=24166260000>

¹⁸⁰ Mockevičius, *supra note*, 169: 1162.

¹⁸¹ Pošiūnas, *supra note*, 13: 6.

atliekant proceso veiksmus¹⁸². Taigi, specialisto paskirtis iš pradžių buvo siejama su procesine pagalba renkant ir aiškinant įrodymus.

J. Juškevičiūtė išskyrė kelis šio instituto raidos etapus: „1) pirmas etapas (1918 – 1967 m.) – specialisto funkcijas atliekant nusikaltimo tyrimą vykdė ekspertas; 2) antras etapas (1967 – 1991 m.) – Lietuvos BPK buvo įteisintas specialisto institutas; 3) trečias etapas (1991 – 2003 m. gegužės 1 d.) – vykdomas specialisto funkcijų plėtimas, kai tarp specialisto ir eksperto beveik nebeliko jokių skirtumų; 4) ketvirtasis etapas nuo 2003 m. gegužės 1 d., kai įsigaliojo naujasis BPK“¹⁸³. Remiantis pateikta specialisto instituto raida matyti, kad specialisto institutas formavosi palaipsniui, kintant procesinei paskirčiai ir santykiui su eksperto funkcijomis.

Toliau tikslinga pažymėti, kad pagal šiuo metu galiojantį baudžiamojo proceso teisinį reguliavimą specialistas laikytinas savarankišku specialių žinių subjektu. Remiantis BPK 89 str. 1 d. specialistas apibrėžiamas kaip reikiamų specialių žinių ir įgūdžių turintis asmuo, kuriam pavedama atlikti objektų tyrimą ir pateikti išvadą arba paaiškinimus jo kompetencijos klausimais, taip pat dalyvauti atliekant kitus baudžiamojo proceso veiksmus¹⁸⁴. Esamas teisinis reguliavimas leidžia teigti, kad pagal galiojantį BPK specialistas yra savarankiškas specialių žinių subjektas, kurio procesinė paskirtis neapsiriboja vien technine pagalba atliekant atskirus procesinius veiksmus. Taigi, specialisto funkcijų apimtis apima ne tik dalyvavimą baudžiamojo proceso veiksmuose, bet ir savarankišką objektų tyrimą bei išvados, paaiškinimų pateikimą savo kompetencijos klausimais (plačiau apie teisinį reglamentavimą – 1.4 poskyryje).

Taigi, specialistas baudžiamajame procese laikytinas savarankišku specialių žinių subjektu, vis dėlto jo funkcijos, veiklos pobūdis ir procesinė paskirtis nėra tapačios eksperto veiklai. Dėl šios priežasties specialistas ir jo funkcijos turi būti vertinamos lyginant su ekspertu, kaip kito specialių žinių subjekto. Atsižvelgiant į tai, toliau tikslinga aptarti eksperto ir specialisto panašumus bei skirtumus, siekiant aiškiau atskleisti jų vietą, paskirtį ir funkcijas baudžiamajame procese. Atsižvelgiant į tai, darbo prieduose pateikiama lentelė – eksperto ir specialisto takoskyros baudžiamajame procese lyginamoji analizė (2 lentelė, Priedas Nr. 1). Remiantis pateikta lentele, darytina išvada, kad ekspertas ir specialistas baudžiamajame procese yra savarankiški specialių žinių subjektai. Ekspertas siejamas su ekspertizės atlikimu ir ekspertizės aktu, o specialistas – su lankstesniu specialių žinių panaudojimu atliekant objektų tyrimą, teikiant procesinę pagalbą bei pateikiant specialisto išvadą ar paaiškinimus. Skirtumas tarp specialisto ir eksperto – skirtingos jų procesinės

¹⁸² Juškevičiūtė, *supra note*, 8: 36.

¹⁸³ Juškevičiūtė, *supra note*, 9: 18.

¹⁸⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 134.

funkcijos ir procesinė padėtis¹⁸⁵. Taigi jų atribojimas grindžiamas ne pačių specialių žinių pobūdžiu, bet procesine funkcija, teisine padėtimi ir veiklos rezultato įforminimo forma.

K. Kurapka išskiria eksperto ir specialisto takoskyros problemą kaip vieną esminių specialių žinių taikymo baudžiamajame procese klausimų. Šios problemos esmė ta, kad formaliai skirtingi subjektai tam tikrais atvejais atlieka panašius pažintinius veiksmus, tačiau jų veiklos rezultatai procese įforminami ir vertinami nevienodai.¹⁸⁶ Dėl to jų įrodomoji reikšmė gali priklausyti ne tik nuo atlikto tyrimo turinio, bet ir nuo pasirinktos procesinės formos – ekspertizės akto ar specialisto išvados. Šią problemą išskiria ir teismų praktika, kurioje pripažįstama, kad specialisto funkcijas procese gali atlikti ir į ekspertų sąrašą įrašyti ekspertai.¹⁸⁷ Tai patvirtina, kad eksperto ir specialisto atribojimas nėra absoliutus, o jų ribos praktikoje gali persidengti. Todėl esminiais atribojimo kriterijais reikėtų laikyti ne vien subjekto pavadinimą ar formalų statusą, bet ir jo procesinę paskirtį ir veiklos rezultato įforminimo formą. Mokslo studijoje, taip pat pažymima, kad eksperto ir specialisto funkcijos ne visais atvejais aiškiai atskirtos, o jų procesinė paskirtis tam tikrose situacijose persidengia¹⁸⁸. Tai ypač išryškėja objektų tyrimo ir ekspertizės santykyje, nes nėra aiškiai atskirtos šių subjektų funkcijos ir abu gali teikti išvadas tiek ikiteisminio, tiek teisminio nagrinėjimo metu¹⁸⁹. Be to, probleminių aspektų kelia ir ne visada nuoseklus poįstatyminis specialių žinių reglamentavimas, kaip pavyzdžiui BPK 205 str. formuluotė - objektų tyrimus atlieka specialistas, nors objektų tyrimas yra būtina kiekvieno ekspertinio tyrimo stadija¹⁹⁰. Praktikoje net pasitaiko atveju, kai atlikus objektų tyrimą, vis tiek tirti tiems patiems objektams yra skiriama ekspertizė.¹⁹¹ Pažymėtina, kad tiek objektų tyrimas, tiek ekspertizė kriminalistiniu požiūriu yra veiksmas, kurį atlieka specialių žinių turintys subjektai (ekspertas, specialistas), siekdami ištirti jiems pateiktus objektus ir žinoma nustatyti bylai reikšmingas aplinkybes¹⁹². Taigi, tai rodo vėl tą pačią problemą, jog eksperto ir specialisto funkcijų atribojimas nėra aiškus, ypač kai abiem atvejais siekiama nustatyti bylai reikšmingas aplinkybes.

Apibendrinant, ekspertas ir specialistas yra savarankiški specialių žinių subjektai, tačiau jų atribojimas baudžiamajame procese ne visais atvejais yra pakankamai aiškus. Tai leidžia teigti, kad

---

¹⁸⁵ Pošiūnas, *supra note*, 13: 6.

¹⁸⁶ Kurapka, *supra note*, 70: 54.

¹⁸⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 28 d. baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialių žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga“, *supra note*, 64.

¹⁸⁸ Giedrė Maslauskaitė ir Sofia Khatsernova, „Teismo ekspertizės ir objektų tyrimo reglamentavimo baudžiamajame procese Lietuvoje pakankamumas, atsižvelgiant į Europos Sąjungos standartus“ (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2017), 11-12

¹⁸⁹ *Ibid.*, 11.

¹⁹⁰ *Ibid.*, 12.

¹⁹¹ *Ibid.*

¹⁹² Ancelis ir kt., *supra note*, 138: 55.

praktikoje lemiamą reikšmę turi ne vien subjekto pavadinimas ar formalus statusas, bet jo procesinė paskirtis ir veiklos rezultato įforminimo forma. Todėl eksperto ir specialisto takoskyros problema išlieka aktuali tiek doktrinoje, tiek teisės taikymo praktikoje.

1.4. Specialių žinių teisinis reglamentavimas Lietuvoje

Specialių žinių teisinis reglamentavimas Lietuvos baudžiamajame procese yra kompleksinis, todėl, kad reglamentuojamas specialių žinių panaudojimas teisiniame procese bei ikiteisminio tyrimo metu. Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys specialių žinių panaudojimą, taikymą yra TEĮ¹⁹³ ir BPK¹⁹⁴. Jų įgyvendinimas detalizuojamas Teisingumo ministro ir kitų kompetentingų institucijų priimtais poįstatyminiais teisės aktais. Taip pat metodinio pobūdžio dokumentais ir rekomendacijomis.

TEĮ laikytinas specialiu teisės aktu teismo ekspertų atžvilgiu. Tai patvirtina tiek įstatymo struktūra, tiek TEĮ 1 str. įtvirtinta paskirtis, pagal kurią šis įstatymas nustato reikalavimus asmenims, siekiantiems tapti teismo ekspertais, teismo ekspertizės įstaigų ir teismo ekspertų statusą, teismo eksperto veiklos principus, atsakomybę, kvalifikacijos suteikimo tvarką, specialių žinių panaudojimo sąlygas bei reikalavimus teismo ekspertizės aktui¹⁹⁵. Taigi darytina išvada, kad TEĮ pirmiausia reglamentuoja teismo eksperto, kaip specialių žinių subjekto, teisinį statusą ir ekspertinės veiklos organizavimo pagrindus. Specialisto procesinis statusas paliekamas BPK. Tai rodo, kad toks reguliavimo modelis sudaro prielaidas praktinėms ekspertų ir specialisto takoskyros problemoms. TEĮ sudaro penki skyriai: I bendrosios nuostatos; II teismo ekspertai; III privatūs teismo ekspertai; IV teismo ekspertizės įstaigos ir teismo ekspertų kategorijos; V specialių žinių panaudojimo sąlygos ir gautų rezultatų įforminimas bei pripažinimas¹⁹⁶. Tai tik patvirtina, kad TEĮ pirmiausia orientuotas į ekspertus. Toks teisinio reguliavimo modelis leidžia atriboti teismo eksperto ir specialisto teisinį statusą, tačiau kartu rodo, kad specialių žinių teisinis reglamentavimas yra išskaidytas tarp specialiojo (TEĮ) įstatymo ir proceso teisės normų.

Atkreiptinas dėmesys, kad TEĮ iš viso turi 9 (devynias) teisės akto redakcijas (chronologija: 2024-11-07 Pakeista XIV-3058; 2020-06-04 Pakeista XIII-3028; 2019-03-21 Pakeista XIII-2003; 2016-11-03 Pakeista XII-2721; 2013-12-19 Pakeista XII-698; 2012-11-06 Pakeista XI-2347; 2012-

¹⁹³ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, TAR, žiūrėta 2026 m. balandžio 29 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.286DC4AF9827/asr?csrt=14519247744608525295>

¹⁹⁴ *Ibid.*

¹⁹⁵ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, TAR, žiūrėta 2026 m. kovo 19 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.286DC4AF9827/asr>

¹⁹⁶ *Ibid.*

06-14 Pakeista XI-2068; 2003-05-01 Įsigalioja; 2002-10-29 Priimtas teisės aktas“¹⁹⁷). Pirmoji teisės akto redakcija įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d. ir galiojo iki 2012 m. lapkričio 1 d. (toliau - pirmoji redakcija)¹⁹⁸. Siekiant įvertinti specialių žinių teisinio reglamentavimo raidą Lietuvoje, tikslinga palyginti pirminę TEĮ redakciją su aktualia redakcija. Toks lyginamasis vertinimas leidžia atskleisti, kokiomis kryptimis plėtėsi teismo ekspertų veiklos reglamentavimas. Be to, pirmosios ir aktualiosios redakcijų palyginimas sudaro prielaidas ne tik identifikuoti esminius teisinio reguliavimo pokyčius, bet ir įvertinti išlikusias spragas. Remiantis įstatymo spragomis bus galima pagrįsti ir galimas tolesnio teisinio reguliavimo tobulinimo kryptis. Taigi šiuo tikslu prieduose pateikiama lentelė (Priedas Nr. 1, 3 lentelė), kurioje išskiriami pagrindiniai TEĮ pirminės ir aktualios redakcijų skirtumai bei siūlomos teisinio reguliavimo tobulinimo kryptys.

Remiantis sudaryta lentele, palyginus pirmąją ir aktualią TEĮ redakcijas, matyti nuosekli šio įstatymo raida. Iš pradžių TEĮ daugiau buvo orientuotas į teismo ekspertų statusą, kvalifikacinius reikalavimus ir ekspertizės akto formaliuosius reikalavimus. Vėlesniais pakeitimais šis reglamentavimas buvo išplėstas. Aktualioje TEĮ redakcijoje daugiau dėmesio skiriama teismo ekspertų veiklos principams, profesinei etikai, atsakomybei, veiklos koordinavimui, privačių teismo ekspertų veiklos reglamentavimui ir suderinamumui su ES teise. Vis dėlto ši raida kartu atskleidžia ir neišspręstas problemas. TEĮ vis dar sistemiškai nereglamentuoja specialisto, kaip savarankiško specialių žinių subjekto, statuso, o atskirų specialių žinių panaudojimo formų – ekspertizės, objektų tyrimo, konsultacinės išvados ir kitų santykis išlieka nepakankamai aiškūs. Tai pagrindžia poreikį aiškiau suderinti TEĮ ir BPK nuostatas, tiksliau apibrėžti specialių žinių panaudojimo formų paskirtį, procesinį statusą ir tarpusavio santykį, taip pat nuosekliau stiprinti kvalifikacijos, profesinės etikos, koordinavimo ir tarptautinio suderinamumo standartus. Todėl lentelėje pateikti siūlymai laikytini ne abstrakčiais pageidavimais, bet tiesiogine atliktos norminės raidos analizės išvada.

Svarbu pažymėti, kad TEĮ reglamentuojama ir privačių teismo ekspertų veikla¹⁹⁹. Privatūs teismo ekspertai Lietuvos teisinėje sistemoje sudaro savarankišką ekspertų kategoriją. Taigi taip yra užtikrinama, kad specialios žinios procese galėtų būti pasitelkiamos ne tik per ekspertines įstaigas, bet ir per įstatymo nustatytus reikalavimus atitinkančius privačiai veikiančius ekspertus. Atkreiptinas dėmesys, kad privačių teismo ekspertų veikla pradėta aktyviau kontroliuoti ir koordinuoti tik 2014 m.,

¹⁹⁷ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, TAR, žiūrėta 2026 m. sausio 19 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.286DC4AF9827>

¹⁹⁸ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, TAR, žiūrėta 2026 m. sausio 19 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.286DC4AF9827/xShwkMikDm?csrc=1205419883590584930>

¹⁹⁹ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, *supra note*, 1.

t. y. priėmus atitinkamus TEĮ pakeitimus²⁰⁰. Šiuo metu privačių teismo ekspertų veikla reglamentuojama TEĮ III skyriuje: 1) privatūs teismo ekspertai (apibrėžimas ir veiklos vykdymo forma) – TEĮ 20 str.; 2) privačių teismo ekspertų veikla (veiklos reglamentavimas, konsultavimas sutartiniais pagrindais, draudimas toje pačioje byloje atlikti ekspertizę po konsultavimo, taip pat tam tikrų ekspertinių tyrimų atlikimo apribojimai) – TEĮ 21 str. Privatūs teismo ekspertai yra kvalifikuoti, į teismo ekspertų sąrašą įrašyti ir teismo ekspertizės įstaigoje nedirbantys asmenys, galintys veiklą vykdyti per juridinius asmenis ar jų filialus (TEĮ 20 str. 1-2 d.). TEĮ 21 str. reglamentuojamos pagrindinės privačių teismo ekspertų veiklos formos ir ribos. Nustatyta, kad privatus teismo ekspertas gali veikti dviem pagrindais: atlikti teismo ekspertizę teismo ar teisėjo pavedimu (TEĮ 21 str. 1 d.) arba būti proceso šalies pasitelkiamas konsultantu sutartiniais pagrindais (TEĮ 21 str. 2 d.). Kartu TEĮ aiškiai įtvirtina, kad konsultacijos pagrindu parengta konsultacinė išvada neturi teismo ekspertizės akto statuso, todėl atibojama nuo procesine prasme atliekamos ekspertizės (TEĮ 21 str. 2 d.). Taip pat šiame straipsnyje įtvirtintas nešališkumo reikalavimas, draudžiantis tam pačiam privatem teismo ekspertui toje pačioje byloje po konsultavimo atlikti teismo ekspertizę, bei nustatyti tam tikrų ekspertinių tyrimų atlikimo ribojimai (TEĮ 21 str. 3 – 4 d.).²⁰¹ Taigi, šioje normoje iš esmės reglamentuojamas privataus teismo eksperto veiklos pobūdis, jos procesinis statusas, konsultacinės veiklos ir ekspertizės atibojimas, taip pat veiklos apribojimai.

Galima teigti, kad privačių teismo ekspertų reglamentavimas rodo įstatymų leidėjo siekį sudaryti platesnes specialių žinių panaudojimo galimybes procese, kartu užtikrinant aiškų jų veiklos teisinį reglamentavimą. Šios nuostatos atskleidžia, kad privatus teismo ekspertas gali būti vertinamas kaip savarankiškas specialių žinių subjektas, kurio veiklai būdingas konsultacinės ir ekspertinės veiklos atibojimas, nešališkumo reikalavimai ir tam tikri veiklos ribojimai. Vis dėl to TEĮ daugiausia reglamentuoja teismo ekspertų statusą bei jų veiklos pagrindus. Tuo tarpu baudžiamajame procese specialių žinių panaudojimas toliau detalizuojamas BPK nuostatose. Todėl, aptarus TEĮ reguliavimą, toliau tikslinga pereiti prie BPK analizės.

Visų pirma BPK specialių žinių subjektų reglamentavimas grindžiamas dviem pagrindiniais subjektais – eksperto ir specialisto. BPK V skyrius skirtas liudytojams, ekspertams ir specialistams išskirtinai²⁰². Tai parodo, kad įstatymų leidėjas liudytoją, ekspertą ir specialistą vertina kaip savarankiškus baudžiamojo proceso subjektus, kurių paskirtis susijusi su reikšmingų bylų duomenų pateikimu ir paaiškinimu. BPK V skyriuje ekspertui skirtos specialiosios nuostatos,

²⁰⁰ Juodkaitė-Granskienė, *supra note*, 26: 109.

²⁰¹ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, *supra note*, 1.

²⁰² „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 134.

reglamentuojančios eksperto sampratą, Lietuvos Respublikos ekspertų sąrašą, eksperto teises, pareigas bei atsakomybę ir ekspertizės akto turinį (BPK 84 – 88 str.). Ekspertizės skyrimo ikiteisminiame tyrime pagrindai ir tvarka nustatyti BPK 208 – 211 str., o bylos nagrinėjimo teisme metu reikšmingos BPK 269 (pareigų ir teisių išaiškinimas ekspertui ir specialistui, įspėjimas, priesaika) ir 286 (ekspertizės skyrimas ir darymas bylos nagrinėjimo teisme metu) str. nuostatos. Pažymėtina, kad pagal bendrąją taisyklę ekspertu skiriamas reikiamų specialių žinių turintis ir į Lietuvos Respublikos ekspertų sąrašą įrašytas asmuo (BPK 84 str.), tačiau BPK numato ir išimtį, kai ekspertizę gali būti pavedama asmeniui neįtrauktam į ekspertų sąrašą (BPK 210 str.). Be to, ekspertas BPK sistemoje laikomas savarankišku proceso subjektu, kuriam taikomos ir bendrosios nešališkumo garantijos, įtvirtintos nušalinimo institute (BPK 57, 58, 60 str.).²⁰³ Vertinant teisinį reglamentavimą matyti, kad BPK specialių žinių subjektų reguliavimas yra sistemiškas: ekspertas įtvirtinamas kaip savarankiškas baudžiamojo proceso subjektas, kurio teisės, pareigos, atsakomybė ir dalyvavimo procese pagrindai reglamentuojami įstatymo lygmeniu. Galimybė ekspertizę pavesti ir į ekspertų sąrašą neįtrauktam asmeniui rodo reguliavimo lankstumą, leidžiantį užtikrinti specialių žinių prieinamumą specifinėse bylose.

Specialisto teisinis reglamentavimas BPK nėra sutelktas vienoje normoje, bet išdėstytas keliuose skyriuose. BPK V skyriuje BPK 89 str. reglamentuojama kas yra specialistas, kokias funkcijas jis atlieka procese ir kokios yra jo pagrindinės procesinės teisės, pareigos ir atsakomybė. BPK 90 str. reglamentuojama specialisto išvada kaip specialisto atlikto objektų tyrimo rezultatas. Toliau specialisto statusą detalizuoja normos, reglamentuojančios jo dalyvavimą konkrečiuose proceso veiksmuose: BPK 180 str. nustato specialisto dalyvavimą atliekant tyrimo veiksmus, o BPK 205 str. įtvirtina, kad objektų tyrimą atlieka specialistai.²⁰⁴ Tai rodo, kad ikiteisminiame tyrime specialistas yra pagrindinis subjektas, per kurį realizuojamas objektų tyrimas. Su tuo susijusi ir BPK 207 str. reglamentuojama apžiūra, kuri taikoma tais atvejais, kai objektų nereikia tirti BPK 205 str. nustatyta tvarka, todėl BPK sistemiškai atriboja apžiūrą nuo objekto tyrimo. Teisminio nagrinėjimo metu specialisto dalyvavimą reglamentuoja: BPK 236 str. (šaukimai į teisiąją posėdį); BPK 269 str., kuriame nustatytas pareigų ir teisių išaiškinimas ekspertui ir specialistui, taip pat BPK 284 str., skirtas specialisto dalyvavimui nagrinėjant bylą teisme ir specialisto apklausai.²⁰⁵ Be to, specialistui taikomos ir bendrosios proceso nešališkumo garantijos. BPK 57 str. nustato nušalinimo teisę, BPK 58

---

²⁰³ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 134.

²⁰⁴ *Ibid.*

²⁰⁵ *Ibid.*

str. nušalinimo pagrindus, o BPK 60 str. – pareigą nusišalinti²⁰⁶, todėl specialistas BPK laikomas savarankišku proceso subjektu, kuriam keliami nešališkumo ir kompetencijos reikalavimai.

Remiantis tuo kas nurodyta, matyti, kad abu šie subjektai baudžiamajame procese laikomi savarankiškais proceso dalyviais, tačiau jų teisinis statusas ir procesinė paskirtis nėra tapatūs. Eksperto reglamentavimas BPK yra labiau koncentruotas ir sistemiškas: atskirai įtvirtinta eksperto samprata, eksperto teisės, pareigos, atsakomybė ir ekspertizės akto turinys; ekspertizės skyrimo pagrindai ir tvarka papildomai detalizuojami atskiruose straipsniuose ikiteisminio tyrimo ir teismo nagrinėjimo stadijose. Tuo tarpu specialisto reglamentavimas yra labiau išskaidytas: jo statusas ir funkcijos nustatomi ne tik BPK 89 – 90 str., bet ir normose, reglamentuojančiose dalyvavimą atskiruose proceso veiksmuose, objektų tyrimą, apžiūrą bei dalyvavimą teisme. Tai rodo, kad ekspertas BPK pirmiausia siejamas su ekspertize, o specialistas – su platesniu ir lankstesniu specialių žinių taikymu procese. BPK specialių žinių panaudojimą reglamentuoja ne vien per subjektus, bet ir formas. Ikiteisminiame tyrime specialios žinios pirmiausia pasitelkiamos atliekant objektų tyrimą ir pateikiant specialisto išvadą (BPK 89 – 90 str., 205 str.), taip pat atliekant objektų apžiūrą (BPK 207 str.). Tuo tarpu ekspertizės skyrimo pagrindai ir tvarka reglamentuoti BPK 208 – 211 str., o teismo nagrinėjimo metu – BPK 286 str. Taigi, greta ekspertizės svarbią vietą užima ir lankstesnės specialisto veiklos formos.

Istoriniu požiūriu pažymėtina, kad Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamojo proceso kodekse ekspertizės reglamentavimas buvo grindžiamas kitokiu modeliu: ekspertizę skirdavo tardytojas, kurio procesiniai įgaliojimai buvo itin platūs²⁰⁷, o specialistas procese daugiausia buvo pasitelkiamas pagal poreikį atliekant atskirus tyrimo veiksmus²⁰⁸. Tuo metu buvo atskirai reglamentuojama ekspertizės darymo tvarka ekspertizės įstaigoje ir ne ekspertizės įstaigoje, taip pat papildoma ir pakartotinė ekspertizė bei atvejai, kai ekspertizę buvo būtina skirti²⁰⁹. Įdomu tai, jog tardytojas skirdavo ekspertizę priimdamas nutarimą²¹⁰. Tarpukario Lietuvoje visi tardytojai skųsdavosi dideliu darbo krūviu, nes tekdavo dirbti po 10 valandų²¹¹. Tai leidžia daryti išvadą, kad ankstesnis teisinis reguliavimas buvo labiau centralizuotas ir orientuotas į vieno proceso subjektą –

²⁰⁶ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 134.

²⁰⁷ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas (Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961), 106-110.

²⁰⁸ J. Bielka, „Įvykio vietos apžiūra“ (daktaro disertacija, Lietuvos policijos akademija, 1962), 11.

²⁰⁹ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas, *op. cit.* 110-115.

²¹⁰ *Ibid.*, 110.

²¹¹ Petras Ancelis, *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas* (Vilnius: UAB „Saulelė“, 2007), 33.

tardytoją. Dabartinis reguliavimas BPK specialių žinių panaudojimą reglamentuoja aiškiau atskiriant skirtingas jų formas ir skirtingų proceso dalyvių funkcijas.

Poįstatyminiu lygmeniu specialių žinių taikymą detalizuoja keli pagrindiniai teisės aktai, kurie konkretina TEĮ ir BPK nuostatas. Svarbiausias baudžiamojo proceso požiūriu yra Prokuroro Rekomendacijos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo²¹². Šios rekomendacijos nustato BPK numatytų objektų tyrimo, ekspertizių skyrimo ir atlikimo ikiteisminiame tyrime tvarką²¹³, todėl jos yra pagrindinis poįstatyminis aktas, konkretinantis specialių žinių panaudojimą ikiteisminio tyrimo stadijoje. Be to, nėra apsiribojama vien procedūriniais nurodymais, o apibrėžiamos specialiosios žinios, kartu pabrėžiant, kad nei specialisto, nei eksperto kompetencijai nepriklauso duomenų procesinis įrodomasis vertinimas, kaltės ar kitų nusikalstamos veikos sudėties elementų nustatymas, veiksmų kvalifikavimas ir teisinės atsakomybės rūšies parinkimas²¹⁴. Pažymėtina, kad šių rekomendacijų turinys buvo koreguojamas atsižvelgiant į praktinius poreikius. 2021 m. pakeitimais buvo patikslintos nuostatos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo, įskaitant galimybę užduotis skirti ir ne valstybės institucijose dirbantiems specialistams ar ekspertams, bei nuorodas į jų apmokėjimo tvarką²¹⁵. Apibendrinant galima teigti, kad Prokuroro rekomendacijos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo yra vienas svarbiausių poįstatyminių teisės aktų ikiteisminiame tyrime pasitelkiant specialias žinias. Jose reglamentuojama objektų tyrimo ir ekspertizės skyrimo tvarka. Be to, rekomendacijos nustato ir praktinius kriterijus, susijusius su klausimų formulavimu, kompetencijos ribomis, prioritetais, terminais ir institucijų bendradarbiavimu. Todėl jų reikšmė pasireiškia tiek teisės taikymo aiškumo, tiek ir proceso efektyvumo aspektu.

Ne mažiau svarbūs yra poįstatyminiai aktai, reglamentuojantys teismo eksperto kvalifikacijos įgijimą ir statusą. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro patvirtintas Teismo eksperto kvalifikacijos suteikimo, kvalifikacijos patvirtinimo, pripažinimo ir teismo eksperto kvalifikacijos pažymėjimo išdavimo tvarkos aprašas, kuris nustato dokumentų pateikimo, kvalifikacijos įgijimo, patvirtinimo ar pripažinimo tvarką²¹⁶. Specialių žinių taikymo kokybę ir profesinius standartus

---

²¹² „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“, *supra note*, 107.

²¹³ *Ibid.*

²¹⁴ *Ibid.*

²¹⁵ *Ibid.*

²¹⁶ „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas Dėl Teismo eksperto kvalifikacijos suteikimo, kvalifikacijos patvirtinimo, pripažinimo ir teismo eksperto kvalifikacijos pažymėjimo išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2026 m. kovo 21 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.553510AFADB6/asr?csrt=5326246887170465714>

papildo Teismo ekspertų profesinės etikos kodeksas²¹⁷, patvirtintas Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos. Šis kodeksas apibrėžia teismo ekspertų profesinės veiklos principų turinį ir yra svarbus analizuojant nepriklausomumo, nešališkumo, profesionalumo ir profesinės atsakomybės principus. Instituciniu požiūriu reikšmingi ir poįstatyminiai aktai, kurie reglamentuoja ekspertinių įstaigų veiklą. Pvz., LTEC nuostatai, kurie apibrėžia LTEC paskirtį ir funkcijas, tarp jų – ekspertizių ir tyrimų atlikimą pagal teismų, prokuratūros ir ikiteisminio tyrimo institucijų pavedimus²¹⁸; Valstybinės teismo medicinos tarnybos nuostatai, kurie reglamentuoja pačios tarnybos teisinį statusą, paskirtį, funkcijas, teises, veiklos organizavimą ir valdymą²¹⁹ ir kiti. Specializuotų ekspertizių srityje paminėtinas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl Teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių darymo Valstybinėje teismo psichiatrijos tarnyboje prie Sveikatos apsaugos ministerijos nuostatų patvirtinimo“²²⁰. Šie nuostatai detalizuoja teismo psichiatrijos ir teismo psichologijos ekspertizių atlikimo tvarką²²¹, todėl yra reikšmingi tais atvejais, kai specialios žinios procese pasitelkiamos asmens psichinės būklės vertinimui. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatyme reglamentuojama laikinojo nedarbingumo ekspertizė, specializuotoji medicininė ekspertizė, taip pat nustatyta, kad teismo medicinos ekspertizė atliekama pagal ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartį, o jos organizavimo ir atlikimo tvarką nustato Vyriausybė ar jos įgaliota institucija²²². Tai rodo, kad teismo medicinos ekspertizės pagrindai atsiranda ne tik iš BPK ir TEĮ.

Praktiniu požiūriu reikšmingos ir LTEC skelbiamos metodinės rekomendacijos ekspertinių tyrimų užsakovams²²³. Jose pateikiamos gairės dėl įvairių ekspertinių tyrimų rūšių, alkoholinių skysčių, apskaitos ir finansų, daktiloskopinių, dokumentų, eismo įvykių, informacinių technologijų,

---

²¹⁷ „Teismo ekspertų profesinės etikos kodeksas“, TAR, žiūrėta 2026 m. kovo 21 d. <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=944af830a82e11e38e1082d04585b3dd>

²¹⁸ „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas Dėl Lietuvos teismo ekspertizės centro nuostatų patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2026 m. kovo 21 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9757E04EA075/asr?csrt=5326246887170465714>

²¹⁹ „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl Valstybinės teismo medicinos tarnybos nuostatų patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2026 m. kovo 21 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/710d0c60980011e48910ce15e7daff9a/asr?csrt=4356779189341134242>

²²⁰ „Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl Teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių darymo Valstybinėje teismo psichiatrijos tarnyboje prie Sveikatos apsaugos ministerijos nuostatų patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2026 m. kovo 20 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.831FBB54DDCA/asr?csrt=4356779189341134242>

²²¹ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl Teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių darymo Valstybinėje teismo psichiatrijos tarnyboje prie Sveikatos apsaugos ministerijos nuostatų patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2026 m. kovo 20 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.831FBB54DDCA/asr?csrt=4356779189341134242>

²²² „Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas“, TAR, žiūrėta 2026 m. kovo 22 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E2B2957B9182/asr?csrt=11902823253808564392>

²²³ „Metodinės rekomendacijos ekspertinių tyrimų užsakovams“, LTEC, žiūrėta 2026 m. kovo 21 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/metodines-rekomendacijos-ekspertiniu-tyrimu-uzsakovams/>

lingvistinių, narkotinių ir psichotropinių medžiagų ir kita²²⁴. Akivaizdu, kad šios rekomendacijos turi praktinę reikšmę, nes padeda ekspertinių tyrimų užsakovams tiksliau suformuluoti užduotis, parinkti reikalingus objektus ir geriau suprasti konkrečių tyrimų dalyką bei galimybes.

Apibendrinant galima teigti, kad specialių žinių teisinis reglamentavimas Lietuvoje grindžiamas tam tikra sistema: 1) TEĮ daugiausia reglamentuoja teismo ekspertų statusą bei ekspertinės veiklos organizavimo pagrindus; 2) BPK detalizuoja specialių žinių panaudojimą baudžiamajame procese; 3) poįstatyminiai aktai konkretina šių normų įgyvendinimą praktikoje. Tokia sistema sudaro prielaidas pakankamai išsamiai reglamentuoti specialių žinių taikymą. Tačiau kartu išryškinamas poreikis aiškiau suderinti atskirų specialių žinių subjektų statusą bei skirtingų jų panaudojimo formų santykį.

Toliau tikslinga aptarti kitų valstybių specialių žinių teisinį reglamentavimą, nes tai leidžia Lietuvos teisinį reglamentavimą įvertinti platesniame lyginamajame kontekste. Pateikti pvz., rodo, kad daugelyje valstybių specialių žinių taikymas reglamentuojamas ne vien baudžiamojo proceso kodeksuose, bet ir specialiuose įstatymuose ar poįstatyminiuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose ekspertų statusą, veiklos sąlygas, sertifikavimą, atlyginimą ar organizavimo tvarką.

Vokietijoje specialių žinių panaudojimas reglamentuotas Baudžiamojo proceso kodekse („*Strafprozessordnung*“) ²²⁵. Ekspertų, vertėjų ir kitų proceso dalyvių atlygio bei kompensavimo klausimai sureguliuoti atskiru įstatymu (JVEG) - Įstatymas dėl ekspertų, vertėjų žodžiu, vertėjų raštu atlygio, taip pat dėl neetatinių teisėjų, liudytojų ir trečiųjų asmenų kompensacijų²²⁶. Austrijoje specialių žinių procesinis reglamentavimas yra dviejų lygių: Baudžiamojo proceso kodekse²²⁷ ir specialiaame įstatyme ekspertams ir vertėjams, kuriame reglamentuojama įrašymo į sąrašus, priesaikos, sertifikavimo ir kiti statuso klausimai²²⁸. Panašus modelis taikomas ir Čekijoje, kur greta Baudžiamojo proceso kodekso²²⁹ yra specialus įstatymas, kuriame reglamentuota ekspertų veikla,

²²⁴ „Metodinės rekomendacijos ekspertinių tyrimų užsakovams“, *supra note*, 223.

²²⁵ „Strafprozessordnung“, Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, žiūrėta 2026 m. kovo 28 d., <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/index.html#BJNR006290950BJNE012503311>

²²⁶ „Gesetz über die Vergütung von Sachverständigen, Dolmetscherinnen, Dolmetschern, Übersetzerinnen und Übersetzern sowie die Entschädigung von ehrenamtlichen Richterinnen, ehrenamtlichen Richtern, Zeuginnen, Zeugen und Dritten“, Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, <https://www.gesetze-im-internet.de/jveg/>

²²⁷ „Gesamte Rechtsvorschrift für Strafprozeßordnung 1975, Fassung vom 28.02.2026“, Das Rechtsinformationssystem des Bundes, žiūrėta 2026 m. vasario 28 d.,

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326>

²²⁸ „Bundesgesetz über die allgemein beeideten und gerichtlich zertifizierten Sachverständigen und Dolmetscher“, Das Rechtsinformationssystem des Bundes, žiūrėta 2026 m. vasario 28 d.,

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002338>

²²⁹ „O trestním řízení soudním (trestní řád)“, Elektronická Sbírka zákonů a mezinárodních smluv, žiūrėta 2026 m. vasario 28 d., [https://www.e-sbirka.cz/sb/1961/141/2026-01-](https://www.e-sbirka.cz/sb/1961/141/2026-01-01?f=Trestn%C3%AD%20%C5%99%C3%A1d&zalozka=text)

[01?f=Trestn%C3%AD%20%C5%99%C3%A1d&zalozka=text](https://www.e-sbirka.cz/sb/1961/141/2026-01-01?f=Trestn%C3%AD%20%C5%99%C3%A1d&zalozka=text)

ekspertinės veiklos vykdymo sąlygos, kompetencija, sąžiningumo reikalavimai ir kita.²³⁰ Poįstatyminiai teisės aktai taip pat svarbi reglamentavimo dalis, kaip pvz., poįstatyminis teisės aktas dėl ekspertinės veiklos vykdymo²³¹, kuris reglamentuoja prašymo įrašyti į ekspertų sąrašą formos reikalavimus, ekspertų egzaminų laikymo tvarką, pažymėjimų išdavimų tvarką, eksperto išvados atlikimo būdus ir eksperto išvados reikalavimus ir kita.²³² Tuo tarpu Latvijoje, baudžiamojo proceso įstatymas detaliai reglamentuoja papildomų, pakartotinių ekspertizių skyrimo ir atlikimo pagrindus, sąlygas bei procesinę tvarką (Latvijos BPI 193 – 209 str.)²³³. Moldovoje ir Azerbaidžane panašiai kaip ir Latvijoje reglamentuojami ekspertizės skyrimo ir darymo klausimai (Moldovos BPK 142 – 153 straipsniai; Azerbaidžano BPK 140 str.)²³⁴.

Lenkijoje specialių žinių panaudojimo pagrindai įtvirtinti Baudžiamojo proceso kodekse („*Kodeks postępowania karnego*“)²³⁵. Toliau reglamentuojama ir poįstatyminiuose teisės aktuose, kaip pvz., reglamentas dėl teismo ekspertų („*Rozporządzenie ministra sprawiedliwości w sprawie biegłych sądowych*“)²³⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad nors Lietuvoje teismo ekspertų teisinis reglamentavimas buvo suformuotas jau senokai, Lenkijoje, nepaisant parengtų kelių projektų, iki šiol nėra reglamentuotas išsamus teismo ekspertų įstatymas²³⁷. Pagrindinės reglamentavimo problemos teismo ekspertizės srityje: 1) nereguluojamas teismo eksperto statusas; 2) veiksmingo teismo ekspertų kvalifikacijos tikrinimo metodo stoka; 3) problemos apibrėžiant „mokslo ar specializuotą įstaigą“; 4) dalinis privačios ekspertizės (privačių ekspertų) reglamentavimas; 5) eksperto atlygio problema; 6) netinkamas reglamentavimas dėl atsakomybės už melagingos eksperto išvados pateikimą; 7) centralizuoto teismo ekspertų registro nebuvimas; 8) prieigos prie bylos medžiagos kontrolė; 9) stagnacija dėl teisės pokyčių nebuvimo²³⁸. T. Tomaszewski nurodo, kad rengiamame reguliavime turi

²³⁰ „O znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech“, Elektronická Sbírka zákonů a mezinárodních smluv, žiūrėta 2026 m. vasario 28 d., <https://www.e-sbirka.cz/sb/2019/254/2026-01-01?f=Z%C3%A1kon%20%C4%8D.%20254%2F2019%20Sb&zalozka=text>

²³¹ „O výkonu znalecké činnosti“, Elektronická Sbírka zákonů a mezinárodních smluv, žiūrėta 2026 m. vasario 28 d., <https://www.e-sbirka.cz/sb/2020/503/2026-01-01?f=Vyhl%C3%A1%C5%A1ka%20%C4%8D.%20503%2F2020%20Sb.,%20o%20v%C3%BDkonu%20znaleck%C3%A9%20%C4%8Dinnosti&zalozka=text>

²³² *Ibid.*

²³³ Ancelis, *supra note*, 211: 169.

²³⁴ *Ibid.*

²³⁵ „Kodeks postępowania karnego“, Dziennik Ustaw, žiūrėta 2026 m. vasario 28 d., <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/rok/2025/pozycja/46>

²³⁶ „Rozporządzenie ministra sprawiedliwości w sprawie biegłych sądowych“, Dziennik Ustaw, žiūrėta 2026 m. vasario 28 d., <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/rok/2005/wydanie/15/pozycja/133>

²³⁷ Tadeusz Tomaszewski ir Piotr Girdwoyn, „Teismo ekspertizės įstatymo Lenkijoje keliai ir klystkeliai“, iš *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis: kolektyvinė monografija*, Henryk Malewski, Snieguolė Matulienė ir Gabrielė Juodkaitė-Granskienė (Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio Universitetas, 2022), 302.

²³⁸ *Ibid.*, 301 – 319.

būti sprendžiami ir kiti svarbūs klausimai: centrinio sąrašo organizavimo būdą ir jo susiejimą su teismuose kuriama informacine sistema; modernų komunikacijos modelį ekspertas – proceso institucija; išvadų teikimą per specializuotas institucijas ir jų įrašymo į sąrašą taisykles; ekspertų atsakomybę už išvadą; galimą šalių ekspertų instituto ar šalių konsultantų įvedimą²³⁹. Tai rodo, kad vien baudžiamojo proceso kodekso ir poįstatyminio reglamentavimo nepakanka nuosekliam ir sistemiskam teismo ekspertų instituto sureguliuavimui. Dėl to kyla problemų aiškiai apibrėžiant eksperto statusą, kvalifikacijos kontrolę, atsakomybę, privataus eksperto statusą ir kita.

Apibendrinant galima teigti, kad kitų valstybių patirtis rodo nevienodą specialių žinių teisinį reglamentavimą. Tačiau daugelyje valstybių pastebimas bendras bruožas – procesinių normų derinimas su specialiais ekspertų statusą, veiklos organizavimą ar atlygio klausimus reglamentuojančiais teisės aktais. Tai leidžia Lietuvos teisinį reguliavimą vertinti kaip artimą Europos teisinei tradicijai, tačiau kartu atskleidžia ir galimas tolesnio reglamentavimo tobulinimo kryptis.

---

²³⁹ Tadeusz Tomaszewski, „Lenkijos teisei reikia išsamaus ir modernaus teismo ekspertizės įstatymo“, iš *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika, recenzuojamų mokslinių straipsnių rinkinys*, Gabrielė Juodkaitė – Granskienė, Giedrius Mozūraitis (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Lietuvos teismo ekspertizės centras, Lietuvos kriminalistų draugija, Lenkijos kriminalistų draugija, 2024), 224.

2. EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS AKTŲ IR STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ REIKŠMĖ SPECIALIŲ ŽINIŲ TAIKYMUI

2.1. Europos Sąjungos teisės aktai ir jų reikšmė

ES teisė, nors ir kildinama iš tarptautinės teisės, tačiau vystosi kaip atskira teisės sistema,²⁴⁰ kuri daro tiesioginį poveikį valstybių narių nacionalinei teisei ir taikymui praktikoje. Tai reiškia, kad santykiai tarp ES ir valstybių narių nėra grindžiami vien bendradarbiavimu tarptautinės teisės pagrindais, bet yra reguliuojami ES teisės aktais²⁴¹. Tai rodo, kad ES teisė daro savarankišką ir reikšmingą poveikį nacionaliniam baudžiamajam procesui, įskaitant ir specialių žinių taikymo teisinį reguliavimą. Kartu pažymėtina, kad nacionalinė teisė vis labiau veikiama ir platesnių tarptautinių įsipareigojimų, kurie, nors neretai įtvirtinami rekomendacijų (angl. *soft law*) forma, taip pat daro reikšmingą įtaką valstybės teisinei sistemai. Dėl to kyla poreikis tiek ES teisės reikalavimus, tiek kitus tarptautinius standartus tinkamai perkelti ir įgyvendinti nacionaliniu lygmeniu.²⁴² ES teisė specialių žinių taikymą baudžiamajame procese veikia ne tiek per atskiros, vieningo ekspertinės veiklos instituto sukūrimą, kiek per taisykles, kurios nustato įrodymų rinkimo, perdavimo, pripažinimo, kokybės užtikrinimo ir informacijos apsaugos sąlygas. Todėl ES teisės reikšmė šioje srityje atsiskleidžia ne tiek per tiesioginį nacionalinių ekspertizės, specialių žinių taikymo suvienodinimą, kiek per bendrą procesinių ir organizacinių standartų formavimą. Visa tai daro įtaką specialių žinių panaudojimo praktikai nacionaliniu ir tarpvalstybiniu lygmenimis.

Atkreiptinas dėmesys, kad LTEC oficialios interneto svetainės skiltyje „Teisės aktai“ nėra aiškiai ir sistemingai išskirti teisės aktai, susiję su tarptautiniu bendradarbiavimu bei specialių žinių panaudojimu ES lygmeniu²⁴³, nors būtent šie teisės šaltiniai turi reikšmingą įtaką ekspertinės veiklos praktikai. Mokslinėje literatūroje kol kas pasigendama vientisos ir sistemingos analizės, kurioje vienoje vietoje būtų kompleksiskai nagrinėjami ES teisės aktai ir strateginiai dokumentai, turintys reikšmės specialių žinių taikymui baudžiamajame procese. Dėl to šiame poskyryje siekiama užpildyti minėtą spragą ir atskleisti ES teisės aktų ir susijusių dokumentų reikšmę specialių žinių taikymui.

²⁴⁰ Saulius Katuoka, Tarptautinės teisės šaltiniai (Vilnius: VĮ „Registru centras“, 2013), 35.

²⁴¹ *Ibid.*

²⁴² Jurgita Paužaitė-Kulvinskienė, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, Virgilijus Pajaujis, „Teismo eksperto pareigos, atsakomybė ir iš jos kylančios sankcijos. Lietuvos kontekstas ir Europos perspektyva“, *Teisės apžvalga* 2, 14 (2016): 307, <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/06b8ec5f-08cf-462e-b588-864c14b3ad4f/content>

²⁴³ „Teisės aktai“, LTEC, žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://ltec.lrv.lt/lt/teisine-informacija/teisės-aktai/>

Analizuojant ES teisės aktus, pirmiausia tikslinga remtis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 4 skyriaus (Teisminis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose) 82 str. Šiame str. nustatyta, kad teisminis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose grindžiamas teismo nuosprendžių ir sprendimų tarpusavio pripažinimo principu. ES institucijoms suteikiama kompetencija nustatyti priemonės, skirtas palengvinti valstybių narių teisminių ar joms lygiaverčių institucijų bendradarbiavimą, taip pat nustatyti minimalias taisykles dėl įrodymų tarpusavio leistinum²⁴⁴. SESV 5 skyrius įtvirtina policinio bendradarbiavimo teisinį pagrindą ES. Patvirtintos priemonės dėl keitimosi informacija, bendrų tyrimo metodų taikymo, bendradarbiavimo keičiantis darbuotojais ar net įranga ir tyrimais nusikaltimų išaiškinimo srityse ir kita.²⁴⁵ Šios nuostatos rodo, kad ES lygmeniu baudžiamasis procesas suvokiamas ne vien kaip nacionalinės teisės reguliavimo sritis, bet ir kaip bendros teismo bei policinio bendradarbiavimo dalis. Nors specialios žinios, ekspertiniai tyrimai ar ekspertinė veikla SESV nuostatose tiesiogiai neįvardijami, sistemiškai aiškinant jų turinį darytina išvada, kad jos apima ir specialiomis žiniomis grindžiamos informacijos bei tyrimų rezultatų panaudojimą. Tai ypač reikšminga įrodymų rinkimui, nusikalstamų veikų tyrimui ir valstybių narių kompetentingų institucijų bendradarbiavimui.

Toliau, specialių žinių kontekste svarbi – 2014 m. balandžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/41/ES dėl Europos tyrimo orderio baudžiamosiose bylose²⁴⁶. Šioje direktyvoje įtvirtinta sistema, kuri pagrįsta tarpusavio pripažinimo principu, pagal kurią vienos valstybės narės kompetentingos institucijos gali kreiptis dėl įrodymų gavimo kitoje valstybėje narėje²⁴⁷. Europos tyrimo orderis (toliau – ETO) taikomas visoms tyrimo priemonėms, išskyrus kelias išimtis²⁴⁸. Tai svarbu tuo, kad ETO sudaro prielaidas operatyviau ir paprasčiau gauti kitoje valstybėje narėje esančius įrodymus, įskaitant ir specialiomis žiniomis grindžiamus duomenis, kai jie reikalingi baudžiamajame procese. Vis dėlto siekiant veiksmingai panaudoti gautus duomenis nepakanka vien procesiškai juos gauti. Svarbu užtikrinti ir jų kokybę bei patikimumą, todėl reikšmingas 2009 m.

---

²⁴⁴ „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo“, Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė, žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0015.01/DOC_3&format=PDF

²⁴⁵ *Ibid.*

²⁴⁶ „2014 m. balandžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/41/ES dėl Europos tyrimo orderio baudžiamosiose bylose“, Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė, žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/41/2022-03-13>

²⁴⁷ „Europos komisijos ataskaita Europos parlamentui ir tarybai dėl 2014 m. balandžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/41/ES dėl Europos tyrimo orderio baudžiamosiose bylose įgyvendinimo“, Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė, žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0409>

²⁴⁸ *Ibid.*

lapkričio 30 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/905/TVR dėl kriminalistinių laboratorinių tyrimų paslaugų teikėjų akreditacijos²⁴⁹. Šis teisės aktas svarbus tuo, kad siekiama užtikrinti, jog visos valstybės narės prižintų akredituotus kriminalistinių laboratorinių tyrimų paslaugų teikėjų veiklos rezultatus patikimais, nesvarbu kurioje valstybėje jie atlikti²⁵⁰. Remiantis tuo, galima daryti išvadą, kad taip yra stiprinimas ekspertinių rezultatų patikimumas ir valstybių narių pasitikėjimas rezultatais. Atkreiptinas dėmesys, kad valstybės narės turi užtikrinti, jog kriminalistinių laboratorinių tyrimų paslaugų teikėjai būtų akredituojami nacionalinės akreditacijos įstaigos tik įsitikinusi, kad laikomasi EN ISO/IEC 17025²⁵¹. Tai reiškia, kad kriminalistinius laboratorinius tyrimus atliekanti įstaiga negali būti laikoma tinkamai akredituota vien formaliai. Ką reiškia ISO/IEC 17025? Tai tarptautinis bandymų ir kalibravimo laboratorijų standartas. Šiame standarte nustatomi laboratorijų kompetencijos, nešališkumo ir nuoseklaus veikimo reikalavimai, užtikrinant jų bandymų ir kalibravimo rezultatų tikslumą ir patikimumą.²⁵² Taigi šis standartas padeda užtikrinti specialių žinių kokybę. Pažymėtina, kad LTEC nuo 2010 m. „akredituotas pagal tarptautinį ISO 17025 standartą „Tyrimų, bandymų ir kalibravimo laboratorijų kompetencijai keliama bendrieji reikalavimai.“²⁵³ Tai rodo, kad tarptautiniai kokybės standartai nėra vien teoriniai reikalavimai, bet yra praktiškai taikomi ir Lietuvos ekspertinėje veikloje.

Specialių žinių kontekste reikšmingas ir 2024 m. kovo 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/982 dėl automatinės duomenų paieškos ir keitimosi duomenimis policijos bendradarbiavimo srityje²⁵⁴. Šiuo Reglamentu stiprinamas tarpvalstybinis kriminalistinių duomenų apsikeitimas. Nors specialios žinios jame tiesiogiai neįvardijamos, akivaizdu, kad DNR, daktiloskopinių ir kitų biometrinių duomenų naudojimas yra neatsiejamas nuo specialiųjų žinių taikymo. Skaitmeninėje erdvėje paminėtini: 2023 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/1543 dėl Europos įrodymų pateikimo orderių ir Europos įrodymų saugojimo orderių elektroniniams įrodymams baudžiamajame procese ir laisvės atėmimo bausmių vykdymui

---

²⁴⁹ „2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/905/TVR dėl kriminalistinių laboratorinių tyrimų paslaugų teikėjų akreditacijos“, Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė, žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32009F0905&qid=1776245737738>

²⁵⁰ *Ibid.*

²⁵¹ *Ibid.*

²⁵² „ISO/IEC 17025:2017“, ISO, žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://www.iso.org/standard/66912.html>

²⁵³ „Ekspertinių tyrimų atlikimas“, LTEC, žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://ltec.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/ekspertiniu-tyrimu-atlikimas/>

²⁵⁴ „2024 m. kovo 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/982 dėl automatinės duomenų paieškos ir keitimosi duomenimis policijos bendradarbiavimo srityje, kuriuo iš dalies keičiami Tarybos sprendimai 2008/615/TVR ir 2008/616/TVR ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (ES) 2018/1726, (ES) 2019/817 ir (ES) 2019/818 (reglamentas Priumas II)“, Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė, žiūrėta 2026 m. balandžio 14 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32024R0982&qid=1776249344279>

pasibaigus baudžiamajam procesui²⁵⁵ ir 2023 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2023/1544, kuria nustatomos suderintos paskirtųjų įmonių ir teisinių atstovų skyrimo elektroniniams įrodymams baudžiamajame procese rinkti taisyklės²⁵⁶. Šie teisės aktai svarbūs tuo, kad sudaro sąlygas kompetentingoms institucijoms tiesiogiai gauti ir išsaugoti elektroninius įrodymus iš paslaugų teikėjų kitoje valstybėje narėje, kartu nustatant aiškesnes procedūras ir procesines garantijas. Tai labai svarbu, kadangi šiuolaikiniame baudžiamajame procese reikšminga įrodymų dalis egzistuoja elektroninėje erdvėje²⁵⁷.

Taip pat paminėtinas ir 2018 m. lapkričio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1727 dėl Europos Sąjungos bendradarbiavimo baudžiamosios teisenos srityje agentūros (Eurojusto) ir kuriuo pakeičiamas ir panaikinamas Tarybos sprendimas 2002/187/TVR²⁵⁸. Pvz., Eurojustas gali atitinkamų valstybių narių kompetentingų institucijų prašyti imtis specialių tyrimo priemonių²⁵⁹. Taigi, Eurojustas atlieka reikšmingą koordinuojamąjį vaidmenį tarpvalstybinėse baudžiamosiose bylose, sudarydamas prielaidas veiksmingesniam specialiųjų žinių pagrindu atliekamų tyrimo veiksmų inicijavimui ir derinimui ES mastu.

Pažymėtina, kad aptarti ES teisės aktai neatskleidžia viso reguliavimo, susijusio su specialių žinių taikymu baudžiamajame procese. Šioje srityje reikšmingi ir kiti teisės aktai, pvz., Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/969, kuriuo sukurama bendradarbiavimo platforma jungtinių tyrimo grupių veiklai remti,²⁶⁰ Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2022/850 2022 m. gegužės 30 d. dėl tarpvalstybinio elektroninio keitimosi duomenimis teismo

---

²⁵⁵ „2023 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/1543 dėl Europos įrodymų pateikimo orderių ir Europos įrodymų saugojimo orderių elektroniniams įrodymams baudžiamajame procese ir laisvės atėmimo bausmių vykdymui pasibaigus baudžiamajam procesui“, Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė, žiūrėta 2026 m. balandžio 14 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1543&qid=1776250605704>

²⁵⁶ „2023 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2023/1544, kuria nustatomos suderintos paskirtųjų įmonių ir teisinių atstovų skyrimo elektroniniams įrodymams baudžiamajame procese rinkti taisyklės“, Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė, žiūrėta 2026 m. balandžio 14 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32023L1544&qid=1776251232668>

²⁵⁷ „Tarpvalstybinės prieigos prie elektroninių įrodymų gerinimas“, Europos komisija, žiūrėta 2026 m. balandžio 14 d. https://commission.europa.eu/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/types-judicial-cooperation/e-evidence-cross-border-access-electronic-evidence_en?prefLang=lt&trans=lt

²⁵⁸ „2018 m. lapkričio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1727 dėl Europos Sąjungos bendradarbiavimo baudžiamosios teisenos srityje agentūros (Eurojusto) ir kuriuo pakeičiamas ir panaikinamas Tarybos sprendimas 2002/187/TVR“, Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė, žiūrėta 2026 m. balandžio 14 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02018R1727-20251104&qid=1776252025763>

²⁵⁹ *Ibid.*

²⁶⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/969 2023 m. gegužės 10 d. kuriuo sukurama bendradarbiavimo platforma jungtinių tyrimo grupių veiklai remti ir iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2018/1726“, Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė, žiūrėta 2026 m. balandžio 15 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32023R0969&qid=1776255611651>

bendradarbiavimo civilinėse ir baudžiamosiose bylose srityje kompiuterinės sistemos (sistemos e. CODEX)²⁶¹ ir kiti.

Apibendrinant galima teigti, kad ES teisės aktai nesukuria vientiso specialių žinių instituto, tačiau formuoja svarbiausius taikymo pagrindus baudžiamajame procese. Per įrodymų gavimo, ekspertinių tyrimų kokybės užtikrinimo, kriminalistinių ir elektroninių duomenų apsaugos bei institucinio koordinavimo taisyklės ES teisė daro reikšmingą poveikį nacionalinei specialių žinių taikymo praktikai. Taigi specialių žinių panaudojimas šiandien nebegali būti vertinamas vien nacionalinės teisės požiūriu.

2.2. Strateginiai dokumentai ir jų reikšmė specialių žinių taikymui

Šiame poskyryje analizuojami strateginiai dokumentai ir jų reikšmė specialių žinių taikymui. Akcentuojami ES strateginiai dokumentai, specialių žinių taikymo raida bendrojoje Europos teismo ekspertizės erdvėje siekiant atskleisti pagrindines vystymosi kryptis ir jų reikšmę nacionalinei praktikai. Analizė apima ES strateginius dokumentus, bendros Europos teismo ekspertizės erdvės vizijas, Sidnėjaus deklaracijos nuostatas, taip pat tarptautinių institucijų, organizacijų ir profesinių organizacijų vaidmenį formuojant bendras šios srities kryptis. Siekiama atskleisti, kaip šie dokumentai ir institucinės iniciatyvos prisidėjo prie specialių žinių taikymo kokybės, metodinio suderinimo, tarptautinio bendradarbiavimo ir naujų technologinių sprendimų plėtros. Toks požiūris leidžia įvertinti ne tik Europos lygmeniu formuojamas strategines nuostatas, bet ir jų reikšmę nacionalinei teisinei bei institucinei praktikai.

Atkreiptinas dėmesys, kad minėtuose dokumentuose vartojamas terminas anglų kalba „*European Forensic Science Area*“ lietuvių kalboje verčiamas nevienodai. Dalis šaltinių įvardija kaip „Europos teismo ekspertizės erdvę“, kiti kaip „Europos kriminalistikos erdvę“. Toks vertimo nevienodumas siejamas su tuo, kad „*forensic science*“ apima ne tik teismo ekspertizę, bet ir platesnę kriminalistinių tyrimų bei jų organizavimo sritį. Atsižvelgiant į tai, šiame darbe laikomasi termino „Europos teismo ekspertizės erdvė“, kartu pažymint platesnį turinį ir vartojimo įvairovę ES dokumentuose.

---

²⁶¹ „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2022/850 2022 m. gegužės 30 d. dėl tarpvalstybinio elektroninio keitimosi duomenimis teismo bendradarbiavimo civilinėse ir baudžiamosiose bylose srityje kompiuterinės sistemos (sistemos e. CODEX), kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2018/1726“, Europos Sąjungos interneto svetainė, žiūrėta 2026 m. balandžio 12 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32022R0850&qid=1776256457650>

Europos teismo ekspertizės erdvės raida nuo 2011 – 2017 m. rodo nuoseklų perėjimą nuo strateginės vizijos prie praktinio jos įgyvendinimo. 2011 m. ES Tarybos išvadose dėl Europos teismo ekspertizės erdvės 2020 vizijos, įskaitant bendrą erdvės sukūrimą ir teismo ekspertizės infrastruktūros plėtrą Europoje²⁶², buvo suformuluotas tikslas iki 2020 m. sukurti bendrą Europos teismo ekspertizės erdvę, kuri skatintu policijos ir teisminių institucijų bendradarbiavimą visoje ES²⁶³. Šių išvadų priede pateiktoje 2020 vizijoje išskirtos pagrindinės kryptys: akreditavimas; minimalių kompetencijos kriterijų taikymas; bendrų gerosios praktikos vadovų rengimas ir taikymas; minimalių kokybės standartų taikymas visame procese; teismo ekspertizės veiklų lygiavertiškumo pripažinimas; bendrų teismo ekspertizės duomenų bazių kūrimas, atnaujinimas ir naudojimas; teismo ekspertizės mokslo pažangos panaudojimas; ekspertinio sąmoningumo stiprinimas; mokslinių tyrimų ir plėtros projektai²⁶⁴. Šios kryptys rodo, kad 2020 vizija vertintina kaip strateginis pagrindas, kuriuo specialių žinių taikymas ES pradėtas orientuoti į vienodesnę, kokybiškesnę ir labiau koordinuotą teismo ekspertizės sistemą. Vis dėlto vertinant kritiškai pažymėtina, kad ši vizija gana bendro pobūdžio. Nors ir aiškiai įvardijamos pagrindinės kryptys, tačiau nepakankamai detalizuotos konkrečios jų įgyvendinimo priemonės ir atsakingi subjektai. Todėl laikytina svarbiu strateginiu atspirties tašku, tačiau nepakankamu savarankišku pagrindu visapusiškam ir nuosekliam Europos teismo ekspertizės erdvės įgyvendinimui.

2016 m. ES Tarybos išvadų projekte buvo konkretizuotas 2011 metų suformuluotos 2020 vizijos įgyvendinimas²⁶⁵. 2020 vizija buvo susieta su konkrečiu veiksmų planu ir praktiniu įgyvendinimu, o tai buvo svarbus pokytis. Be to, aiškiai susietos prioritetinės sritys, atsakingi subjektai ir įgyvendinimo kryptys.²⁶⁶ Veiksmų planas apėmė gerosios praktikos vadovus, ekspertinių duomenų mainus, kvalifikacijos tikrinimo bandymus, mokymus, akreditavimą ir Prūmo sistemos tobulinimą²⁶⁷. Tai rodo, kad Europos teismo ekspertizės erdvė jau buvo suvokiama ne tik kaip siekiamybė, bet ir kaip praktiškai įgyvendinama sistema. Vis dėlto kritiškai vertinant pažymėtina, kad dalis veiksmų liko rekomendacinio arba savanoriško pobūdžio. Tai matyti iš išvadoje pateiktų

---

²⁶² „Council of the European union, Council conclusions on the vision for European Forensic Science 2020 including the creation of a European Forensic Science Area and the development of forensic science infrastructure in Europe“, Council of the European union, žiūrėta 2026 m. balandžio 7 d.

https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/126875.pdf

²⁶³ *Ibid.*

²⁶⁴ *Ibid.*

²⁶⁵ „Draft Council Conclusions on the way forward in view of the creation of an European Forensic Science Area“, Council of the European union, žiūrėta 2026 m. balandžio 7 d. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8770-2016-INIT/en/pdf>

²⁶⁶ *Ibid.*

²⁶⁷ *Ibid.*

formuluočių, kuriomis institucijos ir valstybės narės daugeliu atvejų tik raginamos ar skatinamos imtis veiksmų. Be to, pačiame dokumente nurodyta, kad papildomas Europos Komisijos finansavimas yra esminė veiksmų plano įgyvendinimo prielaida. 2017 m. tarpinė pažangos ataskaita patvirtino, kad didžioji dalis šių priemonių buvo įgyvendinama arba vykdoma pagal planą²⁶⁸. Tačiau ataskaita taip pat parodė ir trūkumus, jog kai kuriose srityse nebuvo pasiekti visi planuoti rezultatai²⁶⁹. Todėl ši ataskaita reikšminga tuo, kad ne tik patvirtino pažangą, bet ir atskleidė praktines veiksmų plano įgyvendinimo ribas bei problemas.

Europos teismo ekspertizės erdvės raida atspindėjo ir Lietuvos mokslinėje doktrinoje. Tai patvirtina 2016 m. Lietuvoje išleista mokslo studija - „Europos kriminalistikos bendros erdvės 2020 vizijos įgyvendinimo Lietuvoje mokslinė koncepcija“²⁷⁰. Ši mokslo studija reikšminga tuo, kad pateikia sisteminių Lietuvos mokslininkų bandymą ne tik aprašyti Europos kriminalistikos bendros erdvės 2020 viziją, bet ir įvertinti įgyvendinimo prielaidas Lietuvos teisinėje ir institucinėje sistemoje. Šiame kontekste pažymėtina, kad V. Shepitko teigia, jog formuojant bendrą Europos erdvę kriminalistikos ir teismo ekspertizės srityje būtina suvienodinti terminologiją ir plėtoti mokslinę kalbą²⁷¹. Toks požiūris pagrįstai siejamas su tuo, kad tarptautinis ekspertinių institucijų bendradarbiavimas šiuo metu yra būtinas, nes sudaro prielaidas keistis profesine patirtimi, tobulinti kvalifikaciją, prisitaikyti prie šiuolaikinės mokslo ir technologijų pažangos bei kurti standartizuotus ekspertinių tyrimų metodus²⁷². Remiantis tuo, galima teigti, kad bendros Europos teismo ekspertizės erdvės kūrimas vertintinas ne tik kaip institucinio bendradarbiavimo stiprinimo procesas, bet ir kaip metodologinio bei terminologinio suderinimo kryptis. Visa tai turi esminę reikšmę specialių žinių taikymo kokybei. Tokiu būdu Lietuvos mokslinė doktrina tampa platesnio europinio požiūrio dalimi.

Naujas Europos teismo ekspertizės raidos etapas sietinas su Europos teismo ekspertizės erdvės 2030 vizija. Europos teismo ekspertizės institutų tinklas (toliau - ENFSI) buvo įkurtas 1995 metais siekiant pagerinti teismo ekspertizės srityje: abipusį keitimąsi informacija, kokybės gerinimo,

---

²⁶⁸ „Action Plan on the way forward in view of the creation of an European Forensic Science Area - mid term progress report“, Council of the European union, žiūrėta 2026 m. balandžio 7 d.

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14606-2017-INIT/en/pdf>

²⁶⁹ *Ibid.*

²⁷⁰ Bilevičiūtė ir kt., *supra note*, 27: 9-354.

²⁷¹ Valery Shepitko, „Trends in forming a single European space in the field of criminalistics and forensic science“, iš *QUO VADIS, KRIMINALISTIKA?*, Snieguolė Matulienė, Gabrielė Juodkaitė – Granskienė, Žaneta Navickienė (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2023), 57.

²⁷² Valery Shepitko, „Trends in forming a single European space in the field of criminalistics and forensic science“, iš *QUO VADIS, KRIMINALISTIKA?*, Snieguolė Matulienė, Gabrielė Juodkaitė – Granskienė, Žaneta Navickienė (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2023), 60-61.

kompetencijos valdymo, mokslinių tyrimų ir plėtros bei švietimo ir mokymo srityse²⁷³. ENFSI kaip strateginį dokumentą parengė 2030 metų viziją. Ši vizija grindžiama trejomis pagrindinėmis sritimis: naujovės (technologinė pažanga) - biometrija, dirbtinis intelektas, naujos nusikaltimo vietos tyrimo priemonės, naujos biologinių ir cheminių pėdsakų rūšys („-omics“), besiformuojančios technologijos; ekspertinių rezultatų poveikio stiprinimas (pavyzdžiui perdavimas, patvarumas, teismo ekspertizės duomenų dalijimasis tarp institucijų ir jurisdikcijų); teismo ekspertizės rezultatų patikimumo demonstravimas (teismo ekspertizės pagrindai, kokybės ir kompetencijos užtikrinimas, žmogaus veiksniai teismo ekspertizėje).²⁷⁴ Pažymėtina, kad ateityje besiformuojančios teismo ekspertizės tendencijos neabejotinai lems naujų metodų atsiradimą, padėsiantį spręsti neišspręstus teismo ekspertizės klausimus, kartu keliant ir naujus iššūkius²⁷⁵. Ši vizija skatina teismo ekspertizės mokslinius tyrimus, plėtrą ir inovacijas²⁷⁶. Taigi, Europos teismo ekspertizės erdvė pereina į naują etapą, kuriame akcentuojamas didesnis teismo ekspertizės prisitaikymas prie technologinės pažangos ir naujų praktinių iššūkių. Todėl 2030 vizija vertintina kaip nuosekli Europos teismo ekspertizės raidos kryptis, atsižvelgianti į naujas technologines galimybes, kintantį nusikalstamumo pobūdį ir didėjančius ekspertinių rezultatų patikimumo reikalavimus.

2022 m. ES taryba priėmė išvadų projektą dėl Europos teismo ekspertizės erdvės 2.0 (EFSA 2.0) vizijos²⁷⁷. Šia vizija siekiama tęsti darbą teismo ekspertizės srityje, kad būtų priimtas specialus veiksmų planas naujai Europos teismo ekspertizės erdvei 2030, grindžiamas ENFSI parengta vizija ir apimantis konkrečius veiksmus²⁷⁸. 2023 m. ES taryba patvirtino ir veiksmų planą²⁷⁹. Šis veiksmų planas reikšmingas tuo, kad juo EFSA 2.0 vizija paverčiama ne vien strategine nuostata, bet ir konkrečia įgyvendinimo sistema. Plane aiškiai susiejami prioritetiniai tikslai, veiklos kryptys ir už jų įgyvendinimą atsakingi subjektai²⁸⁰, todėl sudaromos prielaidos nuoseklesniam koordinavimui ES lygmeniu.

Apibendrinant galima teigti, kad 2020 ir 2030 vizijos turėjo svarbią reikšmę šios srities raidai. Vizijos padėjo aiškiau apibrėžti pagrindines teismo ekspertizės plėtros kryptis ES. Be to, skatino

---

²⁷³ „The European Network of Forensic Science Institutes“, The European Network of Forensic Science Institutes, žiūrėta 2026 m. balandžio 8 d. <https://enfsi.eu/>

²⁷⁴ „Vision of the European Forensic Science Area 2030“, *supra note*, 3.

²⁷⁵ *Ibid.*

²⁷⁶ *Ibid.*

²⁷⁷ „Council Conclusions on the vision of the European Forensic Science Area 2.0 (EFSA 2.0)“, Council of the European Union, žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13369-2022-INIT/lt/pdf>

²⁷⁸ *Ibid.*

²⁷⁹ „Council Conclusions on the Action Plan for the European Forensic Science Area 2.0“, Council of the European Union, žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7152-2023-INIT/en/pdf>

²⁸⁰ *Ibid.*

kokybės užtikrinimą, metodinį vienodinimą ir glaudesnę tarptautinį bendradarbiavimą. Vėlesniuose dokumentuose buvo papildytos konkrečiomis įgyvendinimo priemonėmis ir aiškiau apibrėžtais atsakingais subjektais. Todėl vizijos vertintinos kaip reikšmingas pagrindas specialių žinių taikymo patikimumui, veiksmingumui ir tolesniam tobulinimui.

Aptarti strateginiai dokumentai rodo, kad bendros Europos teismo ekspertizės erdvės formavimasis buvo siejamas ne tik su pačių vizijų ir veiksmų planų rengimu, bet ir su konkrečių institucijų, darbo grupių, komitetų veikla. ES tarybos dokumentuose pabrėžiamas šios:

- ENFSI – Europos teismo ekspertizės institutų tinklas arba kitaip ekspertinių įstaigų tinklas. Policijos departamento Kriminalistinių tyrimų valdyba²⁸¹ ir Lietuvos teismo ekspertizės centras²⁸² yra ENFSI narės;
- Europolas – Europos Sąjungos teisėsaugos bendradarbiavimo agentūra (Europol), kurio misija padėti valstybėms narėms užkirsti kelią sunkioms tarptautinio ir organizuoto nusikalstamumo, kibernetinių nusikaltimų ir terorizmo formoms bei su jomis kovoti²⁸³. Europolo darbuotojai yra įvairių sričių specialistai iš skirtingų šalių²⁸⁴;
- DAPIX – ES tarybos keitimosi informacija ir duomenų apsaugos darbo grupė²⁸⁵;
- GENVAL – Bendrųjų klausimų, įskaitant vertinimą, darbo grupė²⁸⁶;
- COSI – Operatyvinio bendradarbiavimo vidaus saugumo srityje nuolatinis komitetas²⁸⁷;
- EJTN – Europos teisėjų mokymo tinklas, kuris jungia ES valstybių narių teisėjų mokymo institucijas ir siekia padėti kurti tikrą Europos teisingumo erdvę, skatinti žinias apie teises sistemas, taip didinant teisėjų ir prokurorų supratimą, pasitikėjimą ir bendradarbiavimą ES valstybėse²⁸⁸;

---

²⁸¹ „The European Network of Forensic Science Institutes“, *supra note*, 5.

²⁸² „Members“, The European Network of Forensic Science Institutes, žiūrėta 2026 m. balandžio 8 d. <https://enfsi.eu/about-enfsi/members/>

²⁸³ „Apie Europolą“, Europol, <https://www.europol.europa.eu/about-europol:lt>

²⁸⁴ *Ibid.*

²⁸⁵ „Keitimosi informacija ir duomenų apsaugos darbo grupė“, Council of the European union, žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d., [https://www.consilium.europa.eu/lt/meetings/mpo/2019/7/keitimosi-informacija-ir-duomenu-apsaugos-darbo-grupe-dapix-\(280389\)/](https://www.consilium.europa.eu/lt/meetings/mpo/2019/7/keitimosi-informacija-ir-duomenu-apsaugos-darbo-grupe-dapix-(280389)/)

²⁸⁶ „Working Party on General Matters including Evaluation (GENVAL)“, Council of the European union, žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. [https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/mpo/2017/6/working-party-on-general-matters-including-evaluation-genval-\(258082\)/](https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/mpo/2017/6/working-party-on-general-matters-including-evaluation-genval-(258082)/)

²⁸⁷ „Standing Committee on Operational Cooperation on Internal Security (COSI)“, Council of the European union, žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. [https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/mpo/2020/9/permanent-comite-operationele-samenwerking-op-het-gebied-van-de-binnenlandse-veiligheid-cosi-\(295412\)/](https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/mpo/2020/9/permanent-comite-operationele-samenwerking-op-het-gebied-van-de-binnenlandse-veiligheid-cosi-(295412)/)

²⁸⁸ „About us“, European Judicial Training Network, žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. <https://ejtn.eu/about-us/>

- CEPOL – Europos Sąjungos teisėsaugos mokymo agentūra, skirta parengti, įgyvendinti ir koordinuoti teisėsaugos pareigūnų mokymus²⁸⁹.

ES Tarybos dokumentuose minimas platus institucijų ir organizacijų ratas rodo, kad bendros Europos teismo ekspertizės erdvės kūrimas grindžiamas ne vien teisės aktais ar strateginėmis vizijomis, bet ir tarpinstituciniu bendradarbiavimu bei įtraukiamos įvairios komisijos, darbo grupės. Tai vertintina teigiamai, kadangi skirtingi subjektai atlieka specializuotas funkcijas: ENFSI prisideda prie ekspertinių standartų ir metodinės plėtros, Europolas prie informacijos mainų, CEPOL ir EJTN – prie mokymų, o DAPIX, GENVAL ir COSI – prie koordinavimo bei įgyvendinimo priežiūros. Taigi toks modelis stiprina kokybės užtikrinimą, profesinę kompetenciją ir tarpusavio pasitikėjimą. Tačiau galima išvelgti ir neigiamą pusę. Kuo daugiau dalyvaujančių subjektų, tuo didesnis poreikis aiškiam funkcijų derinimui. Tai patvirtina ir 2017 m. pažangos ataskaita, kurioje pažymėta, kad daliai veiksmų reikėjo tolesnės stebėsenos, o kai kuriose srityse trūko užduočių tikslumo²⁹⁰.

Atkreiptinas dėmesys, kad šioje srityje veikia ir įvairios tarptautinės organizacijos ir asociacijos, pvz., IFSA – Tarptautinis teismo ekspertizės strateginis aljansas²⁹¹, IAFS – Tarptautinė teismo ekspertizės asociacija²⁹², ISFG - Tarptautinė teismo genetikos draugija²⁹³ ir kitos. Organizacijų ir asociacijų veikla rodo, kad specialių žinių raida grindžiama ne tik ES vidaus instituciniu koordinavimu, bet ir platesniu tarptautiniu bendradarbiavimu. Be to, taip prisidedama prie mokslinių žinių sklaidos, metodikų tobulinimo, profesinių ryšių stiprinimo ir bendrų standartų formavimo.

Reikšmingos ir CEPEJ („*European Commission for the Efficiency of Justice*“) 2014 m. gruodžio 12 d. rekomendacijos Europos Komisijos teisingumo efektyvumui stiprinti Nr. CEPEJ(2014)14 „Dėl teismo eksperto vaidmens procese Europos Sąjungos valstybėse narėse“ (toliau – CEPEJ). Šių rekomendacijų tikslas – pateikti įstatymų leidėjams, teisėjams ir visoms teismo proceso šalims gaires dėl teismo eksperto vaidmens teismo sprendimų priėmimo procese, kai ekspertą skiria teismas. Pažymėtina, kad taikomos visiems ikiteisminiams ir teisminiams procesams visose teisės srityse, t. y. civilinėje, taip pat baudžiamojoje ir administracinėje teisėje. Rekomendacijose įtvirtinta: eksperto funkcijos, parinkimo kriterijai, išvados rengimo sąlygos, vertinimas bei forma, pareigos,

²⁸⁹ „About CEPOL“, European union agency for law enforcement training, žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. <https://www.cepol.europa.eu/>

²⁹⁰ „Action Plan on the way forward in view of the creation of an European Forensic Science Area - mid term progress report“, Council of the European union, žiūrėta 2026 m. balandžio 7 d. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14606-2017-INIT/en/pdf>

²⁹¹ „About us“, The International Forensic Strategic Alliance, žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. <https://www.ifsa-forensics.org/about-us/>

²⁹² „IAFS History“, The International Association of Forensic Sciences, žiūrėta 2026 m. balandžio 19 d. <https://iafs2026.com/iafs-history/>

²⁹³ „International Society for Forensic Genetics“, žiūrėta 2026 m. balandžio 19 d. <https://www.isfg.org/>

ekspertinės išvados reikšmė teismo procese ir kita²⁹⁴. Taigi, CEPEJ reikšmė pasireiškia tuo, kad įtvirtina bendrus ES teismo eksperto veiklos standartus. Dėl ribotos darbo apimties šios rekomendacijos plačiau neanalizuojamos, tačiau jos svarbios kaip bendras ES standartas.

Be strateginių dokumentų, orientuotų į bendros Europos teismo ekspertizės erdvės kūrimą ir institucinį bendradarbiavimą, svarbūs ir dokumentai, skirti pačios teismo ekspertizės sampratai pagrįsti. Šiuo požiūriu reikšminga Sidnėjaus deklaracija, kurioje pateikiamas teismo ekspertizės apibrėžimas ir išskiriami septyni pagrindiniai jos principai: 1) veikla ir buvimas palieka pėdsakus, kurie yra pagrindiniai informacijos nešėjai; 2) įvykio vietos tyrimas – tai mokslinis ir diagnostinis darbas, kuriam reikalingos mokslinės žinios; 3) teismo ekspertizė grindžiama konkrečiais atvejais ir remiasi mokslinėmis žiniomis, tyrimo metodika bei loginiu mąstymu; 4) teismo ekspertizė – tai įrodymų vertinimas atsižvelgiant į kontekstą, atsižvelgiant į laiko asimetriją; 5) teismo ekspertizė susiduria su nuolatinio neapibrėžtumų spektru; 6) teismo ekspertizė turi daugialypius tikslus ir teikia įvairiapusę naudą; 7) teismo ekspertizės išvados įgauna prasmę tik atsižvelgiant į kontekstą²⁹⁵. Sidnėjaus deklaracijoje teismo ekspertizė apibrėžiama, kaip į konkretų atvejį ar kelis atvejus orientuota, moksliskai pagrįsta tiriamoji veikla, kurios tikslas – aptinkant, atpažįstant, paimant, tiriant ir aiškinant pėdsakus kaip praeities veiksmų liekanas, suprasti visuomenei reikšmingus neįprastus įvykius, pavyzdžiui nusikalstamos veikos ar saugumo incidentai²⁹⁶. Šio dokumento reikšmė pirmiausia atsiskleidžia tuo, kad teismo ekspertizė aiškinama ne vien kaip techninių procedūrų visuma, bet kaip savarankiška, moksliskai pagrįsta pažinimo sritis. Deklaracijoje pabrėžiama, kad teismo ekspertizėje svarbu ne tik nustatyti pėdsakus, bet ir juos vertinti atsižvelgiant į situaciją bei galimus neaiškumus. Nusikaltimo vietos tyrimas pripažįstamas moksline veikla, kuriai būtinos mokslinės žinios ir metodologija, o Sidnėjaus deklaracija šį požiūrį dar labiau sustiprina²⁹⁷. Iš to matyti, kad ekspertinės išvados negali būti vertinamos atsietai nuo konkretaus atvejo aplinkybių. Sidnėjaus deklaracija svarbi tuo, kad siekia pateikti bendrą teorinį pagrindą teismo ekspertizės praktiniam panaudojimui, mokymui ir moksliniams tyrimams. Vis dėlto yra ne norminio pobūdžio dokumentas, todėl praktinė reikšmė priklauso nuo to, kiek joje suformuluoti principai bus perkelti į įvairias metodikas ir institucijų veiklą. Šią deklaracijos reikšmę akcentuoja ir Gabrielė Juodkaitė-

---

²⁹⁴ „Guidelines on the role of experts appointed by a court in court proceedings of Council of Europe member states Document adopted by the CEPEJ at its 24th plenary meeting (Strasbourg, 11 – 12 December 2014)“, Council of Europe, žiūrėta 2026 m. balandžio 28 d., https://rm.coe.int/16807482a2#_Toc409171393

²⁹⁵ Claude Roux ir kt., *supra note*, 4: 1-10.

²⁹⁶ *Ibid.*

²⁹⁷ Alastair Ross, Chris Lennard, Claude Roux, „Forensic science: Where to from Here?“, *ScienceDirect*, žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0379073824003670>

Granskienė bei Andrej Gorbatkov, 2026 m. analizavę Sidnėjaus deklaraciją, kurie priėjo prie išvadų, jog ši deklaracija daugiausia dėmesio skiria teismo ekspertizei. Autorių teigimu, deklaracijoje akcentuojama ne institucijų veikla ar individualūs požiūriai, o į tai, kokia turėtų būti teismo ekspertizė, atsižvelgiant į siekiamą rezultatą ar konkrečią užduotį.²⁹⁸ Taigi jų analizė tik patvirtina, kad Sidnėjaus deklaracija reikšminga ne tik kaip teorinis dokumentas, bet ir kaip bandymas formuoti bendrą šiuolaikinės teismo ekspertizės sampratą.

Pažymėtina, kad 2023 m. lapkričio mėn. vyko IAFS susitikimas Sidnėjuje, kuriam buvo kalbama apie tolimesnes kryptis teismo ekspertizėje ir žinoma Sidnėjaus deklaracija²⁹⁹. Buvo akcentuojama, kad dabartinė geopolitinė situacija ir dažnėjančios stichinės nelaimės rodo augantį tarptautinio teismo ekspertizės bendradarbiavimo poreikį³⁰⁰. Tam būtina bendra teismo ekspertizės kultūra, užtikrinanti nuoseklų kompetencijų, mąstymo ir profesinio požiūrio derinimą³⁰¹. Tai dar kartą patvirtina, kad teismo ekspertizė nėra vien nacionalinio lygmens veikla. Taigi, tai vis labiau priklauso nuo valstybių gebėjimo bendradarbiauti, dalytis duomenimis taikyti panašius standartus ir remtis bendru profesiniu supratimu. Sidnėjaus deklaracija pripažįstama reikšmingu orientyru, stiprinančiu pasaulinės integracijos procesus ir sudarančiu prielaidas atnaujintam struktūriniam teismo ekspertizės pagrindui³⁰². Šių metų (2026 m.) gegužės 25 – 30 d. vyks tarptautinis susitikimas organizuojamas IAFS, Sofijoje, Bulgarijoje, kurio susitikimo idėja – dirbti kartu³⁰³. Tai vėl patvirtina, kad teismo ekspertizės raida šiandien neatsiejama nuo tarptautinio bendradarbiavimo.

Remiantis aptartais strateginiais dokumentais, galima teigti, kad specialių žinių kontekste vis didesnė reikšmė tenka technologinėms naujovėms ir DI integracijai į teismo ekspertizės sritį. Šios naujovės siejamos su tikslesniu asmenų identifikavimu, pažangesniu nusikaltimo vietos tyrimu, efektyvesniu duomenų apdorojimu ir geresniu ekspertinių rezultatų pateikimu. Vis dėlto dėl darbo apimties nėra tikslinga išsamiai analizuoti visų šios srities technologinių pokyčių, todėl toliau išskiriami tik keli aktualiausi pvz.

Viena iš tokių naujovių biometrija, kuri leidžia individualizuoti ir autentifikuoti asmenį pagal atpažįstamų ir patikrinamų, itin išskirtinių duomenų visumą³⁰⁴. Biometrinio atpažinimo technologija

---

²⁹⁸ Juodkaitė-Granskienė ir Gorbatkov, *supra note*, 28: 732-746.

²⁹⁹ Claude Roux ir kt., *supra note*, 4: 9.

³⁰⁰ Alastair Ross, Chris Lennard, Claude Roux, „Forensic science: Where to from Here?“, *ScienceDirect*, žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0379073824003670>

³⁰¹ *Ibid.*

³⁰² *Ibid.*

³⁰³ „IAFS2026“, The International Association of Forensic Sciences, žiūrėta 2026 m. balandžio 21 d. <https://iafs2026.com/>

³⁰⁴ „Vision of the European Forensic Science Area 2030“, *supra note*, 3.

yra patikimas būdas tapatybei patvirtinti, o jos taikymas dabar plačiai paplitęs. Pvz. dauguma mūsų ją naudojame kasdien, norėdami atrakinti savo išmaniuosius telefonus. Vis dėlto šioje srityje kyla ir problemų, nes nusikalstamoje veikloje gali būti bandoma pasinaudoti biometrinių sistemų pažeidžiamumu. Dėlto šioje srityje ypač svarbus teisėsaugos institucijų ir ekspertų bendradarbiavimas.³⁰⁵ Biometrijos taikymas teismo ekspertizės srityje vertintinas kaip reikšminga technologinė naujovė, sudaranti galimybes tiksliau identifikuoti asmenis ir patikrinti jų tapatybę. Tačiau kartu ši technologija kelia ir naujų iššūkių, susijusių su duomenų patikimumu, sistemų saugumu bei galimu jų pažeidžiamumu.

Taip pat atkreipiamas dėmesys į naujas nusikaltimo vietos tyrimo priemones³⁰⁶. Strateginiuose dokumentuose akcentuojama, kad nusikaltimo vietos dokumentavimas, fiksavimas ir analizė turi tobulėti taip, kad būtų išnaudotos vietoje atliekamos analizės galimybės, skaitmeninės dokumentavimo technologijos ir nauji bylos pateikimo teismui būdai, siekiant išryškinti ekspertinių išvadų vertę³⁰⁷. Tai rodo, kad specialių žinių taikymas vis labiau siejamas ne tik su pačiu tyrimu, bet ir su gebėjimu aiškiai perteikti ekspertinių išvadų vertę teismo procese.

Šiuo metu ypač daug dėmesio skiriama DI, kuris neaplenkia ir specialių žinių taikymo srities. DI yra bendrinis terminas, apibūdinantis pažangų kompiuterinį intelektą³⁰⁸. Ši sritis siejama su evoliucija, analizuojant sudėtingus duomenų rinkinius, tobulinant teismo ekspertizės metodikas ir kuriant saugius ryšio kanalus³⁰⁹. Šiuo metu jau taikomas siekiant automatizuoti pirštų atspaudų, balistinių pėdsakų, DNR profilių ir kitų objektyvių duomenų lyginamąją analizę³¹⁰. Vis dėlto DI taikymas kelia ir tam tikrų iššūkių, nes algoritmų veiksmingumas labai priklauso nuo kokybiškų bei tinkamai atrinktų mokymo duomenų³¹¹. Be to, šioje srityje iškyla ir etiniai bei teisiniai klausimai, susiję su duomenų apsauga, asmens teisėmis ir atsakomybės nustatymu³¹². Taigi, DI taikymas specialių žinių srityje vertintinas kaip viena reikšmingiausių šiuolaikinių specialių žinių taikymo naujovių, galinti padidinti ekspertinių tyrimų efektyvumą, trukmę ir tikslumą. Vis dėlto šios technologijos naudojimas baudžiamajame procese turi būti siejamas ne tik su techninėmis

---

³⁰⁵ „Biometric vulnerabilities Ensuring future law enforcement preparedness“, Europol, žiūrėta 2026 m. balandžio 21 d., 6, <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Biometric-vulnerabilities.pdf>

³⁰⁶ „Vision of the European Forensic Science Area 2030“, *supra note*, 3.

³⁰⁷ *Ibid.*

³⁰⁸ *Ibid.*

³⁰⁹ „AI and policing The benefits and challenges of artificial intelligence for law enforcement“, Europol, žiūrėta 2026 m. balandžio 21 d., 6, <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/AI-and-policing.pdf>

³¹⁰ Snieguolė Matulienė, „Dirbtinis intelektas kriminalistikoje: galimybės ir grėsmės“, iš *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*, Henryk Malewski, Mieczysław Goc (Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Lenkijos kriminalistų draugija, 2025), 567.

³¹¹ *Ibid.*, 581.

³¹² *Ibid.*

galimybėmis, bet ir su patikimumo, skaidrumo, duomenų apsaugos bei žmogaus kontrolės reikalavimais. Todėl DI turėtų būti laikomas pagalbine ekspertinio tyrimo priemone.

Technologinių naujovių reikšmę atskleidžia ir Lietuvos autorių darbai. Pavyzdžiui, G. Bučiūnas atkreipė dėmesį į „Google“ internetinės paslaugos „Google Maps“ naudojimą ikiteisminio tyrimo praktikoje.³¹³ Jo atliktas tyrimas parodė, kad ši priemonė naudojama rengiantis tyrimo veiksams ir juos atliekant, renkant informaciją, vykdant vietovės ar patalpų paiešką ir kt.³¹⁴ Šis pvz., rodo, kad net ir bendro naudojimo skaitmeninės technologijos gali tapti praktiškai reikšmingu įrankiu specialių žinių taikymo procese.

Taigi, aptartos naujovės leidžia teigti, kad specialių žinių taikymas šiandien vis labiau grindžiamas technologiniu pažangumu, duomenų analizavimu ir skaitmeninių priemonių integracija. Šios srities raida neapsiriboja vien naujų įrankių atsiradimu. Apima ir naujus reikalavimus metodiniam pagrįstumui, rezultatų patikimumui, specialistų pasirengimui bei tarpvalstybiniam bendradarbiavimui.

Apibendrinant galima teigti, kad strateginiai dokumentai suformavo pagrindines specialių žinių taikymo kryptis Europos teismo ekspertizės erdvėje. 2020 vizija išklė kokybės, standartizavimo ir tarpusavio pasitikėjimo tikslus, 2016 m. veiksmų planas ir 2017 m. pažangos ataskaita parodė perėjimą prie praktinio įgyvendinimo. 2030 vizija, EFSA 2.0 sustiprino technologinių naujovių, institucinio koordinavimo ir tarptautinio bendradarbiavimo reikšmę. Sidnėjaus deklaracija šią raidą papildė, aiškiau pagrindė pačią teismo ekspertizės sampratą ir jos mokslinį pagrindą. Todėl galima daryti išvadą, kad specialių žinių taikymas ES mastu vis labiau grindžiamas ne tik teisiniu reguliavimu, bet ir bendrais kokybės standartais, moksline metodologija, tarpinstituciniu bendradarbiavimu ir technologine pažanga. Tai sudaro pagrindą vertinti, kaip šios kryptys atspindi Lietuvos teisinėje ir institucinėje praktikoje.

---

³¹³ Gediminas Bučiūnas, „Naujausių mokslo ir technologijų pasiekimų taikymas tiriant nusikalstams veikas“, iš *Kriminalistikos teorijos plėtra ir Teismo ekspertologijos ateitis: kolektyvinė monografija*, Henryk Malewski, Snieguolė Matulienė, ir Gabrielė Juodkaitė-Granskienė (Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022), 177-183.

³¹⁴ *Ibid.*, 183.

3. SPECIALIŲ ŽINIŲ TAIKYMO PRAKTIKA IR PROBLEMATIKA

3.1. Lietuvos ekspertinių įstaigų veikla ir praktiniai iššūkiai

Specialių žinių taikymo veiksmingumas baudžiamajame procese didele dalimi priklauso ne vien nuo teisinio reglamentavimo, bet ir nuo ekspertinių įstaigų, per kurias šios žinios yra įtraukiamos į įrodinėjimo procesą. Dėl šios priežasties būtina įvertinti Lietuvos ekspertinių įstaigų sistemą, jų struktūrą, funkcijų pasiskirstymą ir praktinius veiklos iššūkius. Toliau akcentuojamos institucijos, realiai užtikrinančios specialių žinių panaudojimą, jų kompetencijos ribas, specializaciją ir reikšmę baudžiamojo proceso tikslų įgyvendinimui. Kartu analizuojami veiksniai ir iššūkiai, lemiantys ekspertinių tyrimų kokybę ir operatyvumą.

Lietuvos ekspertinių įstaigų formavimasis buvo nuoseklus ir glaudžiai susijęs su bendru kriminalistikos bei teismo ekspertizės institucionalizacijos procesu. Specialių žinių institucinė raida pradėjo ryškėti dar XX a. pirmoje pusėje, kai Lietuvoje pradėjo formuotis pirmieji kriminalistiniai ir ekspertiniai padaliniai: tarpukariu buvo kuriami pirmieji ekspertiniai ir kriminalistinės technikos padaliniai: 1919 m. buvo įsteigtas teismo ekspertizės kabinetas,³¹⁵ o 1927 m. įkurtas identifikacijos ir skyrius ir laboratorija³¹⁶. Vėlesnė raida rodo vis labiau kryptingą šios srities organizavimą valstybės mastu: nuo 1946 m. ekspertizes atliko Vidaus reikalų ministerijos Kriminalistinių ekspertizių departamentas³¹⁷; 1952 m. įsteigtas Teismo buhalterinės ekspertizės biuras prie Finansų ministerijos; 1958 m. įkurta prie Teisingumo ministerijos – Kriminalistikos mokslinio tyrimo laboratorija; 1961 m. įsteigtas Teisingumo ministerijos Teismo ekspertizės mokslinio tyrimo institutas; 1991 m. Teismo ekspertizės mokslinio tyrimo institutas reorganizuotas į Lietuvos teismo ekspertizės institutą.³¹⁸ Tokia institucinė raida leidžia teigti, kad Lietuvoje ekspertinė veikla formavosi kaip vis labiau specializuota ir valstybės mastu organizuojama sritis. Būtent dėl to dabartinių ekspertinių įstaigų analizė negali būti atsieta nuo istorinio jų susiformavimo konteksto. Nes ši raida paaiškina tiek funkcijų pasiskirstymą, tiek šiandien matomą specializaciją, tiek ir poreikį koordinuoti skirtingų ekspertinių subjektų veiklą bendroje teismo ekspertizės sistemoje.

Šiuo metu specialių žinių taikymas užtikrinamas keliomis skirtingomis pagal kompetenciją ir pavaldumą veikiančios valstybinės įstaigos: LTEC, Policijos departamento Kriminalistinių tyrimų valdyba (toliau – KTV), Valstybinė teismo medicinos tarnyba (toliau - VTMT), Valstybinė teismo

³¹⁵ Palskys ir kt., *supra note*, 102: 27.

³¹⁶ *Ibid.*, 32.

³¹⁷ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Lietuvos teismo ekspertizės institutas, *Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos, mokslo darbų rinkinys* (Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1996), 3.

³¹⁸ *Ibid.*

psichiatrijos tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – VTPT), Gaisrinių tyrimų centras (toliau – GTC)³¹⁹. Remiantis penkiomis išvardintomis įstaigomis, galima įžvelgti, kad specialių žinių taikymas yra organizuojamas ne pagal vienos centralizuotos institucijos modelį, bet pagal specializuotą sistemą. Atskiros įstaigos veikia pagal savo kompetencijos sritį. Taigi tai leidžia užtikrinti, kad skirtingo pobūdžio ekspertiniai tyrimai būtų atliekami specializuotose įstaigose. Tačiau kartu lemia ir didesnį tarpinstitucinio koordinavimo, vienodos metodinės praktikos ir aiškaus funkcijų paskirstymo poreikį.

LTEC pagrindinė ekspertinė įstaiga, kurios pagrindinės veiklos sritys: ekspertinių tyrimų atlikimas, mokslinė veikla ir teismo eksperto kvalifikacijos teikimas³²⁰. Veiklos kokybės užtikrinimui reikšminga tai, kad nuo 2010 m. LTEC akredituotas pagal ISO 17025 tarptautinį standartą, kuris nustato bendruosius laboratorijų kompetencijos reikalavimus. Ši akreditacija patvirtina, kad ekspertiniai tyrimai atliekami taikant pripažintus ir patikrintus (validuotus) tyrimo metodus bei kokybės vadybos sistemą. Šiuo metu LTEC ekspertiniams tyrimams taiko 30 akredituotų metodų.³²¹ LTEC vadovauja direktorius, kurį į pareigas priima ir iš jų atleidžia teisingumo ministras, o pats direktorius yra tiesiogiai pavaldus ir atskaitingas teisingumo ministrui³²². Šis pavaldumas užtikrina institucinę atskaitomybę, tačiau būtina užtikrinti, kad administracinis pavaldumas neturėtų įtakos ekspertinių išvadų turiniui, jų patikimumui ir pagrįstumui. Atkreiptinas dėmesys, kad teikiamos ir metodinės rekomendacijos ekspertinių tyrimų užsakovams³²³. Taip pat pateikiama informacija ir apie ekspertinių tyrimų trukmę³²⁴. Taigi, LTEC veikla neapsiriboja vien ekspertinių tyrimų atlikimu, bet apima ir metodinę bei informacinę funkciją, svarbią tinkamam specialių žinių taikymui, panaudojimui praktikoje. Metodinių rekomendacijų teikimas ekspertinių tyrimų užsakovams rodo siekį užtikrinti, kad tyrimui reikšmingi objektai, medžiaga ir klausimai būtų pateikiami tinkamai, o tai tiesiogiai prisideda prie ekspertinių tyrimų kokybės, jų aiškumo ir efektyvumo. Tuo tarpu viešai skelbiama informacija apie ekspertinių tyrimų trukmę didina veiklos skaidrumą, leidžia proceso dalyviams realiau planuoti procesinius veiksmus ir iš anksto vertinti galimą ekspertinio tyrimo atlikimo laiką.

---

³¹⁹ „Teismo ekspertizės įstaigos“, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d., <https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/teismo-ekspertai/teismo-ekspertizes-istaigos/>

³²⁰ „Veiklos sritys“, Lietuvos teismo ekspertizės centras, žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/>

³²¹ „Ekspertinių tyrimų atlikimas“, Lietuvos teismo ekspertizės centras, žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/ekspertiniu-tyrimu-atlikimas/>

³²² „Dėl Lietuvos teismo ekspertizės centro nuostatų patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9757E04EA075/asr?csrt=11569323076305270288>

³²³ „Metodinės rekomendacijos ekspertinių tyrimų užsakovams“, Lietuvos teismo ekspertizės centras, žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/metodines-rekomendacijos-ekspertiniu-tyrimu-uzsakovams/>

³²⁴ „Ekspertinių tyrimų trukmė Lietuvos teismo ekspertizės centre“, Lietuvos teismo ekspertizės centras, žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ekspertiniu-tyrimu-trukme-lietuvos-teismo-ekspertizes-centre/>

KTV atlieka ne mažiau reikšmingą funkciją, nes yra specializuotas policijos padalinys, kurio veiklos sritys – tyrimai ir ekspertizės.³²⁵ KTV reikšmė pasireiškia ne tik laboratorinių tyrimų ir ekspertizių atlikimu, bet ir nusikaltimų vietų tyrimu, daktiloskopinių bei DNR duomenų registrų tvarkymu ir kriminalistinių duomenų naudojimu nusikalstamoms veikoms atskleisti. Svarbu pažymėti, kad registrų duomenimis keičiasi ir vykstant tarptautinius įsipareigojimus.³²⁶ Galima teigti, kad KTV taip pat neapsiriboja vien ekspertinių tyrimų atlikimu, bet apima ir platesnę kriminalistinės veiklos organizavimo, informacijos teikimo bei metodinio koordinavimo funkciją. Toliau atkreiptinas dėmesys, kad KTV yra Policijos departamento struktūrinis padalinys, o viršininkas „tiesiogiai pavaldus ir atsiskaito policijos generalinio komisaro pavaduotojui, atsakingam už viešosios ir kriminalinės policijos veiklos organizavimą, koordinavimą ir kontrolę“. Kriminalistinių tyrimų valdybos pareigūnus, valstybės tarnautojus ir darbuotojus į pareigas skiria ir iš jų atleidžia Lietuvos policijos generalinis komisaras arba jo įgaliotas asmuo.³²⁷ Taigi ši valdyba yra tiesiogiai integruota į policijos valdymo struktūrą. Toks pavaldumas leidžia užtikrinti veiklos koordinavimą ir operatyvesnį reagavimą į ikiteisminio tyrimo poreikius.

VTMT išsiskiria dvejopu statusu, t. y. vienu metu yra ir sveikatos sistemos biudžetinė įstaiga, ir specializuota ekspertinė institucija, atliekanti teismo medicinos ekspertizes ir tyrimus pagal teismų, prokuratūros ar ikiteisminio tyrimo pareigūnų pavedimus, taip pat pagal kitų fizinių ir juridinių asmenų prašymus.³²⁸ Tai rodo glaudų teismo medicinos ryšį su sveikatos apsaugos sistema ir profesine medicinos kompetencija. Pažymėtina, kad VTMT „savininko teises ir pareigas įgyvendina Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija“³²⁹. Ši aplinkybė leidžia VTMT vertinti kaip specifinę įstaigą, kuri baudžiamajame procese veikia remdamasi ne tik procesiniu reglamentavimu, bet ir platesne sveikatos apsaugos sistemos struktūra.

VTPT ekspertinių įstaigų sistemoje išsiskiria savo veiklos specifika, nes specializuojasi teismo psichiatrijos ir teismo psichologijos srityje. Taip pat atlieka: specialisto išvadų teikimą; ekspertų rengimą; metodinės pagalbos teikimą teismams ir ikiteisminio tyrimo institucijoms;

---

³²⁵ „Veiklos sritys“, Policijos departamento Kriminalistinių tyrimų valdyba, žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d., <https://ktv.policija.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/>

³²⁶ „Kriminalistiniai tyrimai“, Lietuvos policija, žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d., <https://policija.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/nusikalstamu-veiklu-atskleidimas-ir-tyrimas/kriminalistiniu-tyrimu-centras/>

³²⁷ „Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Kriminalistinių tyrimų valdybos nuostatai“, Policijos departamento Kriminalistinių tyrimų valdyba, žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d., https://ktv.policija.lrv.lt/public/canonical/1771929348/618/2023-12-20_nr5-v-1002_gk_isakymas_nuostatos_be_meta.pdf

³²⁸ „Įstaigos veikla ir tikslai“ Valstybinė teismo medicinos tarnyba, žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d., <https://vtmt.lrv.lt/lt/apie-mus/istaigos-veikla-ir-tikslai/>

³²⁹ „Dėl Valstybinės teismo medicinos tarnybos nuostatų patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/710d0c60980011e48910ce15e7daff9a/asr?csrc=18427397193510721684>

bendradarbiavimą su mokslo ir tarptautinėmis institucijomis ir kita.³³⁰ VTPT regioniniu principu organizuota struktūra rodo siekį užtikrinti šių specialių žinių prieinamumą visos valstybės mastu³³¹. Pažymėtina, VTPT savininko teises ir pareigas įgyvendina Sveikatos apsaugos ministerija³³². Kaip ir VTMT atveju, tai, kad savininko teises ir pareigas įgyvendina Sveikatos apsaugos ministerija, patvirtina šios įstaigos ryšį su sveikatos apsaugos sistema.

GTC išsiskiria siaura, tačiau reikšminga specializacija, nes veikla susijusi su gaisrų priežasčių tyrimu ir kitais su gaisrine sauga susijusiais ekspertiniais tyrimais³³³. Atkreiptinas dėmesys, kad ši įstaiga pavaldi Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos³³⁴. Taigi, ši įstaiga specialias žinias taiko specifinėje srityje.

Svarbu paminėti ir Teismų ekspertų veiklos koordinavimo tarybą (toliau – TEVKT), kurios funkcijos reglamentuotos TEĮ 19 str. – ekspertinės sistemos koordinavimas, strateginio planavimo, interesų derinimo ir teisinio tobulinimo funkcijos, taip pat nagrinėja skundus, tvirtina teismo ekspertizės rūšių sąrašą ir kt. Ši taryba sudaroma „iš teismo ekspertizės įstaigų, teisėsaugos institucijų, kitų valstybės institucijų, mokslo ir studijų institucijų atstovų.“³³⁵ Galima daryti išvada, kad šios tarybos reikšmė yra ta, jog padeda užtikrinti, kad teismo ekspertizės sistema veiktų suderintai. Taigi, tai tarsi bendras koordinavimo centras.

Apibendrinant darytina išvada, kad Lietuvos ekspertinių įstaigų sistema yra skirstoma pagal kompetencijos sritis ir institucinį pavaldumą. Nors šios įstaigos skiriasi savo paskirtimi, vieta valstybės valdymo sistemoje ir veiklos organizavimu, jas vienija bendra paskirtis – užtikrinti, kad baudžiamajame procese (ir kituose procesuose) specialios žinios būtų taikomos profesionaliai, patikimai ir pagal konkrečios srities specifiką.

Siekiant pagrįstai įvertinti pagrindinius praktinius iššūkius, su kuriais susiduria Lietuvos ekspertinės įstaigos, atkreiptinas dėmesys į 2016 m. Valstybės kontrolės pateiktą ataskaitą apie Teismo ekspertizės atlikimo organizavimą. Remiantis ataskaitoje pateiktomis išvadomis, dalis

---

³³⁰ „Ekspertinė veikla“, Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie sveikatos apsaugos ministerijos, žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d., <https://www.vtpt.lt/ekspertine-veikla/>

³³¹ „Apie mus“, Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie sveikatos apsaugos ministerijos, žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d., <https://www.vtpt.lt/apie-mus/>

³³² „Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos nuostatai“, Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie sveikatos apsaugos ministerijos, žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d., [https://www.vtpt.lt/uploads/Elektroninio%20dokumento%20nuorastas%20\(1\).pdf](https://www.vtpt.lt/uploads/Elektroninio%20dokumento%20nuorastas%20(1).pdf)

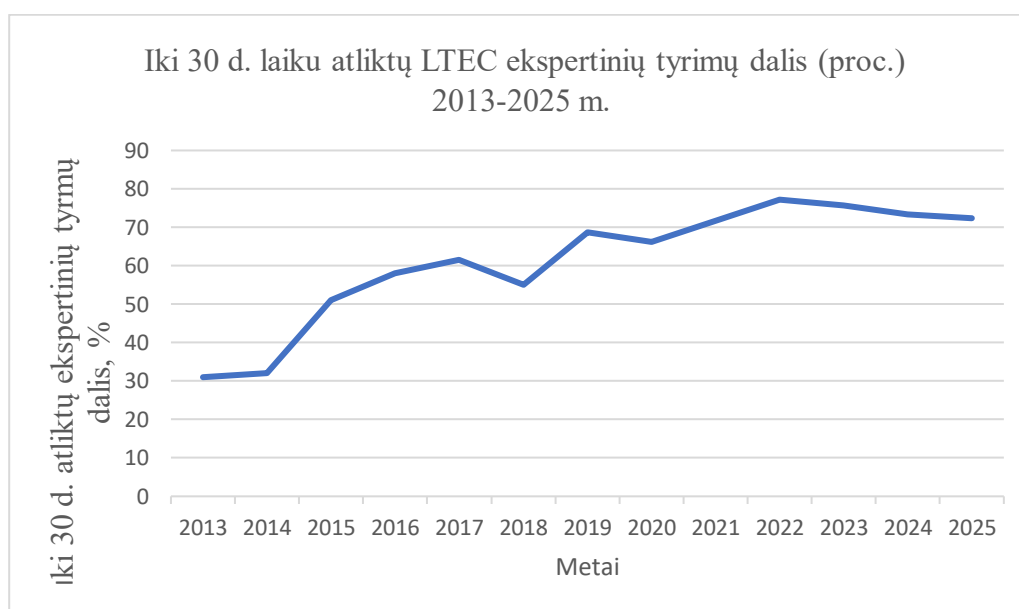
³³³ „Gaisrinių tyrimų centro tikslas – padėti žmonėms gyventi saugiau“, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d., <https://pagd.lrv.lt/lt/pazink-tarnyba/gaisrinu-tyrimu-centro-tikslas-padeti-zmonems-gyventi-saugiau/>

³³⁴ „Gaisrinių tyrimų centro nuostatai“, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d., [https://gtc.lrv.lt/uploads/gtc/documents/files/Scan1\(4\).PDF](https://gtc.lrv.lt/uploads/gtc/documents/files/Scan1(4).PDF)

³³⁵ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, *supra note*, 1.

ikiteisminių tyrimų dėl ilgų ekspertinių tyrimų atlikimo terminų nebuvo baigti laiku³³⁶. 2024 m. gegužės 30 d. Valstybės kontrolė pateikė audito ataskaitą „Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos veikla“, kurioje taip pat buvo nustatyta, jog imamas nepakankamų priemonių, veiksmų ekspertizių atlikimo eilėms trumpinti. Nurodė, kad „siekiama užtikrinti efektyvią organizacijos veiklą ir tenkinti užsakovų poreikius laiku bei kokybiškai atlikti ekspertinius tyrimus, svarbu imtis veiksmų, kurie sudarytų prielaidas mažinti šių tyrimų atlikimo eiles.“³³⁷ Atlikus analizę, žemiau pateikiama lentelė, kuri parodo, kokia ekspertinių tyrimų dalis atitinkamais metais (laikotarpis nuo 2013 – 2025 m.) laiku atlikta vidutiniškai iki 30 d. (procentais).

4 lentelė. Iki 30 d. laiku atliktų LTEC ekspertinių tyrimų dalis (proc.) 2013-2025 m.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis LTEC veiklos ataskaitomis (2013-2025 m.)³³⁸

Lentelėje pateikti duomenys leidžia daryti išvadą, kad LTEC ekspertinių tyrimų atlikimo operatyvumas 2013 – 2025 m. laikotarpiu nebuvo stabilus. Nors ilgalaikėje perspektyvoje matyti bendras rodiklio augimas. Visa tai patvirtina, kad ekspertinių tyrimų atlikimo terminų problema Lietuvos ekspertinių įstaigų sistemoje išlieka aktuali ir vertintina kaip vienas esminių praktinių iššūkių, turinčių tiesioginę reikšmę baudžiamojo proceso operatyvumui ir veiksmingumui. Autorės nuomone, matomus pokyčius procentais galėjo lemti tokie veiksniai kaip: tyrimų apimtis, sudėtingumas; žmogiškieji ištekliai (pvz., mažas finansavimas, ekspertų trūkumas); naujų

³³⁶ „Teismo ekspertizių atlikimo organizavimas“, *supra note*, 31: 6.

³³⁷ „Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos veikla“, *supra note*, 32: 13.

³³⁸ „Veiklos ataskaitos“, *supra note*, 29.

technologijų ir metodikų diegimas (galintis laikinai gerinti operatyvumą); organizaciniai veiksniai (pvz. kai kurie tyrimai gali tiesiog būti greitesni).

Toliau, siekiant išskirti pagrindinius iššūkius, su kuriais susiduria ekspertinės įstaigos analizuojamos: Valstybės kontrolės 2016 m. ataskaita apie Teismo ekspertizių atlikimo organizavimą³³⁹ (toliau – 2016 m. ataskaita), 2024 m. ataskaita „Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos veikla“³⁴⁰ (toliau – 2024 m. ataskaita) bei kiti ekspertinių įstaigų veiklos, veiksmų planai, ataskaitos ir pan.

Galima įžvelgti, kad 2016 m. ataskaita akcentuoja bendrus ekspertinių tyrimų sistemos iššūkius. Vienas iš iššūkių tai, kad ekspertinių tyrimų srityje nebuvo užtikrintas nuoseklus valstybės politikos formavimas ir įgyvendinimo koordinavimas: Vidaus reikalų ir Sveikatos apsaugos ministerijoms nebuvo pavesta dalyvauti formuojant politiką, nors jų valdymo srityje veikė keturios iš penkių teismo ekspertizės įstaigų; teismo ekspertų veiklos koordinavimo taryba dirbo visuomeniniais pagrindais, neturėjo metinių planų ir prioritetų, o jos sudėtyje nebuvo privačių ekspertų atstovų.³⁴¹ Pažymėtina, kad į dalį pastabų buvo atsižvelgta atliekant norminius ir institucinius pakeitimus: į TEVKT sudėtį Teisingumo ministras įtraukė Vidaus reikalų ministerijos ir Sveikatos apsaugos ministerijos atstovus; Teisingumo ministro 2020-07-13 įsakymu Nr. 1R-215 buvo patikslinta TEVKT sudėtis; patikslinta teismo ekspertizės įstaigos sąvoka (Teismo ekspertizės įstatymo Nr. IX-1161 redakcija) ir 22 str. 2 d. papildyta, „jog teismo ekspertizės įstaigos savininko teises ir pareigas įgyvendina Vyriausybė arba jos įgaliota valstybės valdymo institucija;“ į TEVKT sudėtį įtraukti Statybos produkcijos sertifikavimo centro, Lietuvos auditorių rūmų, Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos atstovai.³⁴² Šie pakeitimai rodo, kad Valstybės kontrolės nustatyta koordinavimo problema buvo pripažinta ir bent iš dalies sprendžiama stiprinant tarpinstitucinį dalyvavimą bei aiškiau apibrėžiant ekspertinių įstaigų vietą valstybės valdymo sistemoje. Vis dėlto vien norminių pakeitimų nepakanka konstatuoti, kad problema visiškai išspręsta.

Siekiant aiškiau suprasti Lietuvos ekspertinių įstaigų sistemą, svarbi ir Valstybės kontrolės 2016 m. ataskaitoje pateikta schema³⁴³.

---

³³⁹ „Teismo ekspertizių atlikimo organizavimas“, *supra note*, 31.

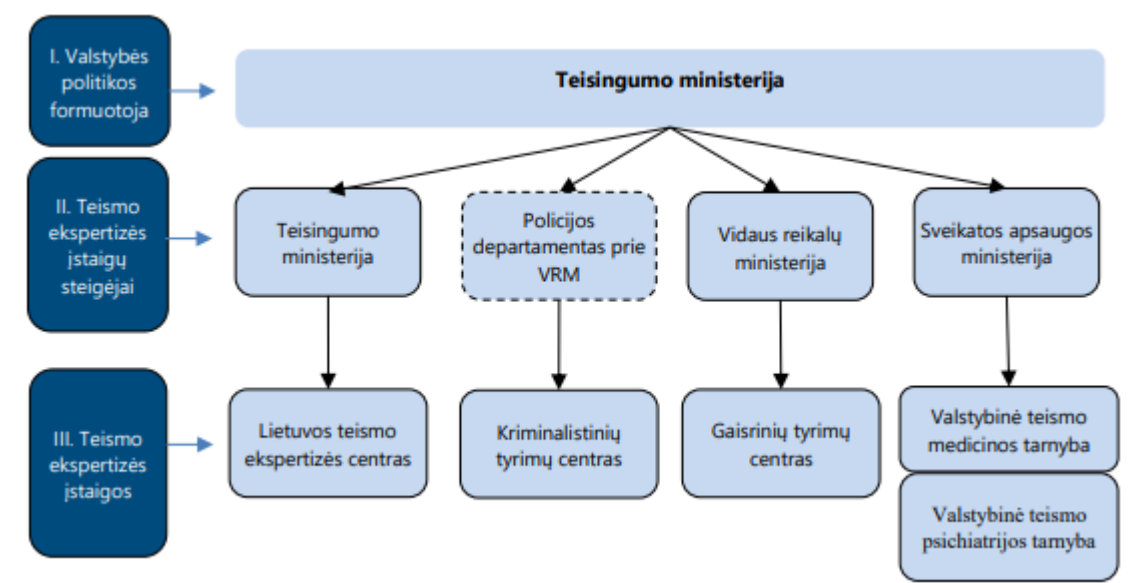
³⁴⁰ „Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos veikla“, *supra note*, 32.

³⁴¹ „Teismo ekspertizių atlikimo organizavimas“, *op. cit.* 11-12.

³⁴² „Rekomendacijų įgyvendinimas“, Valstybės kontrolė” žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d., <https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/Recomendation/18798/rekomendaciju-igyvendinimas>

³⁴³ „Teismo ekspertizių atlikimo organizavimas“, *supra note*, 31: 11.

2 paveikslas. Subjektų, formuojančių ir įgyvendinančių valstybės politiką teismo ekspertizių srityje, sistema

Šaltinis: Valstybės kontrolė³⁴⁴

Šią Valstybės kontrolės pateiktą schemą tikslinga vertinti kaip aiškų vizualinį įrodymą, kad Lietuvos ekspertinių įstaigų sistema yra instituciškai išskaidyta: valstybės politiką teismo ekspertizių srityje formuoja Teisingumo ministerija, tačiau pačios ekspertinės įstaigos yra pavaldžios skirtingiems steigėjams ir veikia skirtingose valdymo srityse. Tai leidžia teigti, kad specialių žinių taikymas organizuojamas ne per vieningą sistemą. Būtent todėl ši schema yra svarbi ne tik informacine, bet ir analitine prasme. Autorės nuomone, galima teigti, kad ekspertinių įstaigų sistemoje natūraliai kyla koordinavimo, bendros politikos įgyvendinimo ir funkcijų suderinimo klausimai. Ši schema vizualiai patvirtina vieną esminių šios srities problemų – ekspertinių įstaigų veiklos priklausomybę nuo skirtingų valdymo institucijų. Dėl to neišvengiamai kyla didesnis veiklos koordinavimo ir funkcijų suderinimo poreikis.

Kita reikšminga problema, išryškėjanti tiek 2016 m. ataskaitoje³⁴⁵, tiek 2024 m. ataskaitoje³⁴⁶ – žmogiškųjų išteklių nepakankamumas. Jau 2016 m. ataskaitoje konstatuota, kad vienas iš veiksnių, didinančių ekspertinių tyrimų eiles teismo ekspertizės įstaigose, yra specialistų trūkumas³⁴⁷. Pažymėtina, kad tuo metu, Teisingumo ministerija nurodė, jog LTEC ir KTC būtų galima efektyviai

³⁴⁴ „Teismo ekspertizių atlikimo organizavimas“, *supra note*, 31: 11.

³⁴⁵ *Ibid.*, 24-25.

³⁴⁶ „Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos veikla“, *supra note*, 32: 7-8.

³⁴⁷ „Teismo ekspertizių atlikimo organizavimas“, *op. cit.*, 25.

planuoti teismo ekspertų poreikį tik sujungus teismo ekspertizės įstaigas į vieną³⁴⁸. Tačiau Valstybės kontrolė šiai pozicijai nepritarė³⁴⁹. Autorės nuomone, vien ekspertinių įstaigų sujungimas savaime nebūtų buvęs pakankamas sprendimas, nors tam tikrų privalumų galėjo duoti. Iš teigiamos pusės, tai galėtų padėti centralizuotai planuoti žmogiškuosius išteklius, lanksčiau perskirstyti etatus, lengviau matyti bendrą ekspertų poreikį tarp ekspertinių įstaigų. Tačiau toks sujungimas turėtų ir neigiamą pusę, kadangi ekspertinės įstaigos yra labai skirtingos pagal veiklos pobūdį, pavaldumą ir profesijas: vienos glaudžiai susijusios su teisingumo sistema, kitos su policijos, sveikatos apsaugos ar priešgaisrinės saugos sritimi. Todėl formaliai sujungus nebūtinai būtų išspręstos pagrindinės praktinės problemos. 2024 m. ataskaita kaip tik parodo, kad ekspertinių tyrimų atlikimo eiles lemia ne vien institucinė sistema, o konkretūs veiksniai: galiojantis teisinis reguliavimas riboja galimybę lanksčiai perskirstyti bylas tarp skirtingų VTPT teritorinių skyrių, o tai trukdo tolygiau paskirstyti darbo krūvius tarp ekspertų ir mažinti ekspertizų atlikimo laukimo laiką;³⁵⁰ mažas darbo užmokestis ir sudėtingas darbas³⁵¹. Taigi ši problema atskleidžia, kad ekspertinių įstaigų veiklos efektyvumą lemia ne vien jų vieta institucinėje sistemoje, bet ir labai konkretūs organizaciniai bei žmogiškųjų išteklių veiksniai. Pažymėtina, kad žmogiškųjų išteklių problema akcentuota ir Strateginės teismo ekspertizės srities krypties ir prioritetų 2023–2025 m. įgyvendinimo veiksmų plane (toliau – Veiksmų planas). Nurodoma, kad yra nepakankamos žmogiškųjų išteklių planavimo priemonės, kvalifikuotų teismo ekspertų skaičius yra neproporcingas ekspertinių tyrimų poreikiui, atlyginimo dydis yra neproporcingas atsakomybei ir keliams reikalavimams ir pan.³⁵² Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad problemos yra pasikartojančios ir vis ieškoma efektyvesnių sprendimo būdų.

Atkreiptinas dėmesys, kad remiantis 2024 m. ataskaita, dalis VTPT veiklos neefektyvumo lemia ne tik žmogiškųjų išteklių trūkumu, bet ir nepakankamai efektyviu santykiu su ekspertinių tyrimų užsakovais. Nustatyta, kad tarnyba sistemiškai neanalizavo, ar ekspertinių tyrimų užduotys formuluojamos tinkamai. Nors atlikta nutarčių analizė atskleidė, jog net 42 proc. pateiktų klausimų buvo netikslingi ir nesusiję su specialiosiomis teismo psichiatrijos bei teismo psichologijos žiniomis. Dėl to teismo ekspertai dalį darbo laiko turi skirti ne pačiam ekspertiniam vertinimui, o aiškinimui, kodėl į tam tikrus klausimus negali atsakyti.³⁵³ Ši problema matyti ir iš Veiksmų plano pateiktų

---

³⁴⁸ „Teismo ekspertizų atlikimo organizavimas“, *supra note*, 31: 25.

³⁴⁹ *Ibid.*

³⁵⁰ „Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos veikla“, *supra note*, 7: 31.

³⁵¹ *Ibid.*, 8.

³⁵² „Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos strategija, planai ir ataskaitos“, Lietuvos teismo ekspertizės centras, žiūrėta 2026 m. balandžio 28 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/teismo-ekspertu-veiklos-koordinavimo-taryba/teismo-ekspertu-veiklos-koordinavimo-tarybos-strategija-planai-ir-ataskaitos/>

³⁵³ „Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos veikla“, *supra note*, 32: 8.

duomenų: 2022 m. perteklinių klausimų dalis nuo visų klausimų GTC sudarė 10 proc., LTEC – 1,5 proc., o VTPT – beveik 50 proc.³⁵⁴. Tai rodo, kad netinkamas ekspertinių užduočių formulavimas nėra pavienė vienos ekspertinės įstaigos problema ir turi tiesioginę įtaką ekspertinių tyrimų terminams, proceso efektyvumui. Be to, akcentuojamas ir mažas darbo užmokestis³⁵⁵. Tai reiškia, kad problema siejama ne vien su kvalifikuotų specialistų trūkumu, bet ir su nepakankamomis motyvacinėmis bei konkurencingumo sąlygomis. Taigi, reikalingas pakankamas finansavimas, siekiant pritraukti ir išlaikyti geriausius specialistus.

Apibendrinant pažymėtina, kad aptartos tikrai ne visos ekspertinių įstaigų veiklos problemos, o tik pagrindinės, leidžiančios aiškiau suprasti pagrindinius praktinius iššūkius, su kuriais susiduria Lietuvos ekspertinės įstaigos. Atlikta analizė leidžia teigti, kad ekspertinių įstaigų veiksmingumą lemia ne vien teisinis reglamentavimas ar vieta valstybės valdymo sistemoje, bet ir daug tarpusavyje susijusių veiksnių: koordinavimo kokybė, žmogiškųjų išteklių pakankamumas, veiklos organizavimo lankstumas, ekspertinių užduočių formulavimo tikslumas, pakankamas finansavimas ir pan. Todėl darytina išvada, kad siekiant užtikrinti veiksmingą, savalaikį ir kokybišką specialių žinių taikymą baudžiamajame procese, būtinas nuoseklus ir ilgalaikis visos ekspertinės sistemos stiprinimas.

3.2. Specialių žinių taikymo teisinės ir praktinės problemos

Teisės doktrinoje ir mokslinėje literatūroje specialių žinių taikymas baudžiamajame procese vertinamas kaip viena iš sričių, kurioje, nepaisant susiformavusio teisinio reglamentavimo, išlieka nemažai tiek teorinių, tiek praktinių neaiškumų. Mokslininkai ir kiti autoriai išskiria ne vieną problemą specialių žinių taikymo srityje. Todėl šiame poskyryje tikslinga išskirti pagrindines teisės doktrinoje ir autorių darbuose akcentuojamas specialių žinių teises ir praktines problemas.

Visų pirma atkreiptinas dėmesys į jau anksčiau minėtą mokslo studiją „Specialių žinių taikymo nusikaltimų tyrime mokslinė koncepcija ir jos realizavimo mechanizmas“³⁵⁶. Nors ši mokslo studija parengta 2012 m., tačiau išskirtos specialių žinių taikymo problemos neprarado aktualumo ir šiandien. Tai paaiškinama tuo, kad mokslo studijoje analizuojami ne laikini, bet sisteminio pobūdžio klausimai. Remiantis šia mokslo studija, pagrindinėmis problemomis laikytinos: ne iki galo diferencijuota ir beveik niveliuota pati eksperto ir specialisto samprata; supainiotos eksperto ir specialisto funkcijos; BPK 205 str. numatyta objektų tyrimo tvarka; praktikoje pasitaiko atvejų, kad, atlikus objektų tyrimą,

---

³⁵⁴ „Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos strategija, planai ir ataskaitos“, *supra note*, 352.

³⁵⁵ *Ibid.*

³⁵⁶ Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt., Specialių žinių taikymo nusikaltimų tyrime mokslinė koncepcija ir jos realizavimo mechanizmas, mokslo studija, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012).

tiems patiems objektams tirti skiriama ekspertizė; ekspertinių įstaigų žmogiškųjų išteklių trūkumas, kurį lemia per mažas naujų ekspertų pritraukimas ir didėjantis pensinio amžiaus ekspertų skaičius.³⁵⁷ Šiame kontekste ypač pažymėtina objektų tyrimo problema. Pagal BPK 205 str. objektų tyrimą atlieka specialistas, nors objektų tyrimas iš esmės yra būtina kiekvieno ekspertinio tyrimo stadija. Dėl tokio reglamentavimo kyla specialisto išvados ir ekspertizės akto atribojimo neaiškumų, o praktikoje tai gali lemti ir nepagrįstą tų pačių objektų pakartotinį tyrimą, jau po atlikto objektų tyrimo skiriant ekspertizę.³⁵⁸ Taigi specialių žinių taikymo teisinis reglamentavimas ne visais atvejais yra pakankamai nuoseklus. Be to, aptarta objektų tyrimo tvarka atskleidžia, jog praktikoje ne visada aiškiai atribojamos skirtingos specialių žinių panaudojimo formos. Todėl tikėtina, kad atsiranda procesinio dubliavimo, neefektyvaus išteklių panaudojimo rizikos.

Remiantis išskirtomis problemomis, galima teigti, kad specialių žinių taikymo srityje ilgą laiką buvo susiformavę ne pavieniai, bet struktūriniai trūkumai, pasireiškiantys teisinio reglamentavimo, teisės taikymo ir instituciniu lygmeniu. Ypač reikšminga tai, kad mokslo studijoje akcentuojamas eksperto ir specialisto sampratų bei funkcijų nepakankamas atribojimas. Tai leidžia daryti išvadą, jog specialių žinių subjektų procesinis statusas ilgą laiką buvo viena jautriausių vietų. Kai tarp eksperto ir specialisto nėra pakankamai aiškos takoskyros, neišvengiamai kyla ne tik teorinių, bet ir praktinių sunkumų.

Ekspertinių įstaigų žmogiškųjų išteklių trūkumas atskleidžia, kad specialių žinių taikymo problematika neapsiriboja vien norminiu lygmeniu. Kadangi, specialių žinių taikymo efektyvumas priklauso ir nuo realių organizacinių galimybių tas normas įgyvendinti. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys, kad K. Kurapka kaip vieną iš problemų taip pat įvardijo specialisto ir eksperto takoskyros problemą. Pažymėjo, kad nėra aišku kuo skiriasi šie subjektai procesinių funkcijų prasme.³⁵⁹ Šią problemą patvirtina ir mokslinėje literatūroje išskiriami eksperto ir specialisto atribojimo aspektai: jų sampratos baudžiamajame procese nėra pakankamai aiškiai atskirtos, o funkcijos iš dalies persidengia, nes abu šie specialių žinių subjektai gali teikti išvadas tiek ikiteisminio tyrimo, tiek teismo nagrinėjimo metu³⁶⁰. Ši situacija susiklostė todėl, nes įstatyme šių subjektų procesinis statusas formaliai atskiriamas, tačiau jų atliekamos funkcijos ir teikiamų išvadų pobūdis tam tikrais atvejais persidengia. Dėl to praktikoje gali kilti neaiškumų, kada turi būti pasitelkiamas specialistas, o kada

---

³⁵⁷ Kurapka ir kt., *supra note*, 11: 25-144.

³⁵⁸ Maslauskaitė ir Khatsernova, *supra note*, 188: 12.

³⁵⁹ Kurapka, *supra note*, 70: 54.

³⁶⁰ Maslauskaitė ir Khatsernova, *op. cit.*, 11.

ekspertas. Vadinasi, ši problema atskleidžia aiškesnio specialių žinių subjektų funkcijų atribojimo poreikį, siekiant užtikrinti nuoseklesnį ir didesnį procesinį apibrėžtumą.

Pažymėtina ir tai, kad kai kurios iš minėtų problemų šiame darbe jau buvo trumpai aptartos ankstesniuose skyriuose. Vis dėlto šiame poskyryje jos svarbios kaip tarpusavyje susijusi probleminių klausimų visuma, leidžianti nuosekliai parodyti, kad specialių žinių taikymo sunkumai kyla ne dėl vienos priežasties, bet dėl kelių tarpusavyje sąveikaujančių veiksnių.

Atkreiptinas dėmesys, kad L. Šivickaitė-Moldarienė nustatė, jog ekspertams neretai pateikiami netinkami ar pertekliniai klausimai, peržengiantys jų kompetencijos ribas, todėl gali nukentėti tyrimo kokybė ir ilgėti procesas³⁶¹. Tai dar kartą patvirtina, kad specialių žinių taikymo srityje tam tikri trūkumai nėra pavieniai, bet turi tęstinį pobūdį. Kartu tai rodo, jog praktikoje ne visada tinkamai suvokiamos eksperto kompetencijos ribos ir ekspertinio tyrimo paskirtis, o tai gali neigiamai paveikti tiek proceso operatyvumą, tiek ekspertinių tyrimų rezultatų kokybę.

Ne mažiau reikšminga ir konsultacinės išvados vertinimo problema. Konsultacinė išvada nepagrįstai vertinama tik kaip dokumentas, nors pagal savo pobūdį ji turėtų būti laikoma moksliniu įrodymu³⁶². Tokia situacija leidžia teigti, kad praktikoje specialių žinių pagrindu parengti dokumentai nėra vertinami pagal jų turinį, bet labiau pagal jų formalią procesinę išraišką. Šiame kontekste K. Kurapka pagrįstai nurodo, kad praktikoje specialių žinių panaudojimo formos baudžiamajame procese faktiškai hierarchizuojamos pagal jų įrodomąją reikšmę, prioritetą teikiant teismo ekspertizei ir specialisto paaiškinimui, o ne proceso šalies pateiktam specialiosiomis žiniomis grindžiamam dokumentui³⁶³. Toks požiūris kelia abejonių dėl jo suderinamumo su rungimosi principu³⁶⁴, nes proceso šalių galimybės remtis specialiosiomis žiniomis tampa nevienodos.

M. Gušauskienė ir L. Belevičius pažymėjo, kad baudžiamųjų bylų nagrinėjimo praktikoje dažnai tiek specialisto išvada, tiek ekspertizės aktas bei juose suformuluotos išvados yra priimanos kaip neginčijamos ir besąlygiškai jomis grindžiami procesiniai sprendimai. Be to, šių išvadų tikrumas ir patikimumas net netikrinamas. Tai atsitinka dėl to, jog tyrėjai, prokurorai, teisėjai neturi pakankamai tokių specifinių žinių. Taip pat nėra nustatytų kriterijų ar metodikų, kurie leistų tinkamai suformuluoti klausimus specialistams ir ekspertams, nurodyti jiems tyrimo objektą ir apimtį.³⁶⁵ Akivaizdu, jog ekspertizės akto, kaip vieno iš įrodymų šaltinio, specifiką lemia tai, jog turinčias

---

³⁶¹ Šivickaitė-Moldarienė, *supra note*, 21: 72.

³⁶² *Ibid.*, 78.

³⁶³ Kurapka, *supra note*, 70: 52.

³⁶⁴ *Ibid.*

³⁶⁵ Gušauskienė ir Belevičius, *supra note*, 157: 329.

reikšmės bylai išspręsti aplinkybes, nustato asmuo, kuris turi specialių žinių³⁶⁶. Tai rodo, kad reikalinga užtikrinti kritišką ekspertizės akto vertinimą. Priešingu atveju specialios žinios procese gali būti formaliai perimamos kaip neginčijama išvada. Ši problema ypač išryškėja ikiteisminio tyrimo stadijoje. Nors BPK 209 str. teoriškai sudaro galimybę įtariamajam ir jo gynėjui dalyvauti formuluojant paskirtos ekspertizės klausimus, K. Kurapka pastebi, kad praktikoje neretai pasirenkama kita specialių žinių panaudojimo forma – specialisto išvada. Toks pasirinkimas faktiškai leidžia išvengti įstatyme numatyto įtariamojo, jo gynėjo ir kitų proceso dalyvių įtraukimo į užduočių specialių žinių subjektams formulavimo procesą.³⁶⁷ Tai leidžia teigti, kad įstatyme įtvirtintos proceso dalyvių teisės praktikoje ne visada yra veiksmingai įgyvendinamos. Šią mintį papildo ir L. Šivickaitė-Moldarienė, nurodydama, kad rungimosi principas ikiteisminio tyrimo metu veikia silpniau nei bylą nagrinėjant teisme³⁶⁸. Tai paaiškina, kodėl būtent ikiteisminio tyrimo stadijoje proceso dalyvių galimybės daryti įtaką specialių žinių panaudojimui dažnai išlieka ribotos. E. Dereškevičiaus nuomone tai, kad gynyba praktiškai yra išstumiamą iš ekspertinio tyrimo procesų ikiteisminio tyrimo metu rodo, kad nėra įgyvendinamas rungimosi principas³⁶⁹. Remiantis šia pozicija akivaizdu, kad specialių žinių problematika tiesiogiai susijusi ir su proceso šalių lygiateisiškumo ir žinoma gynybos veiksmingumu. Jeigu gynyba ikiteisminio tyrimo metu turi ribotas galimybes dalyvauti formuluojant klausimus ekspertui, susipažinti su tyrimo eiga ar pan., kyla rizika, kad specialių žinių panaudojimas bus formuojamas labiau kaltinimo, o ne rungimosi principo pagrindu.

Nurodytos aplinkybės leidžia pereiti prie kitos problemos – specialių žinių pagrindu pateiktų išvadų vertinimo sudėtingumas baudžiamajame procese. Pasak M. Gušauskienės ir L. Belevičiaus baudžiamojo proceso subjektai – ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokurorai ir teisėjai privalo įvertinti gautus duomenis jų sąsajumo, leistinumo, patikimumo ir pakankamumo požiūriu. Remdamiesi tokiu vertinimu, turi priimti pagrįstą ir teisėtą procesinį sprendimą. Vis dėlto jie objektyviai ne visada gali tai tinkamai padaryti, nes neturi pakankamai atitinkamos srities specialiųjų žinių.³⁷⁰ Akivaizdu, kad nurodyti subjektai ne visada gali visapusiškai patikrinti, ar specialisto ar eksperto pateikta išvada yra moksliškai pagrįsta, logiška, pakankama ir neperžengia kompetencijos ribų. Dėl to kyla rizika, kad tokios išvados bus vertinamos ne kritiškai, o iš esmės pasitikint vien jų autoritetingu. Šios situacijos

---

³⁶⁶ Eglė Latauskienė, „Specialių žinių panaudojimo teisiniame procese teisinis vertinimas ir diskusiniai aspektai“, iš *Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo, mokslo studija*, Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 388.

³⁶⁷ Kurapka, *supra note*, 70: 53.

³⁶⁸ Šivickaitė-Moldarienė, *supra note*, 21: 26.

³⁶⁹ Edgaras Dereškevičius, „Kriminalistikos metodų taikymas gynėjo procesinėje veikloje: nuo teorijos iki metodikos“, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2013), 44.

³⁷⁰ Gušauskienė ir Belevičius, *supra note*, 157: 342.

reikšmė baudžiamajame procese yra didelė, nes specialių žinių pagrindu pateiktos išvados dažnai turi svarų poveikį nustatant bylai reikšmingas aplinkybes. Galima teigti, kad ši problema svarbi ne tik įrodymų vertinimo požiūriu, bet ir platesne prasme, nes tiesiogiai susijusi su teisėto sprendimo priėmimu. Todėl atsiranda poreikis kritiškiau vertinti tokių išvadų turinį bei ieškoti aiškesnių kriterijų, kurie padėtų užtikrinti patikimesnį jų vertinimą praktikoje.

S. Andrijauskaitė atkreipė dėmesį į kitą problemą, kuri, kai kurių teisėjų vertinimu, pasireiškia tuo, kad ikiteisminio tyrimo metu šalys dažnai nėra net informuojamos apie specialisto išvados rengimą, todėl negali pareikšti savo pozicijos. Nors vėliau, pasibaigus ikiteisminiam tyrimui, proceso dalyviams suteikiama teisė susipažinti su bylos medžiaga ir teikti prašymus, praktikoje ši galimybė ne visuomet realiai išnaudojama.³⁷¹ Dėl to neretai susiklosto situacija, kai įtariamasis ar jo gynėjas jau teismo nagrinėjimo metu prašo iškviesti specialistą ar ekspertą, kuris ikiteisminio tyrimo metu pateikė išvadą, siekdamas užduoti klausimus arba inicijuoti ekspertizės skyrimą. Taigi procesinių teisių įgyvendinimas neretai perkeliamas į vėlesnę proceso stadiją, nors efektyviausias jų realizavimas turėtų būti užtikrinamas jau tuo metu, kai specialios žinios yra pasitelkiamos.

Pažymėtina, kad teisinis apibrėžtumas (tikrumas) yra vienas iš svarbiausių teisinės valstybės veiklos principų³⁷², o tai autorės nuomone reiškia, kad teisės normos turi būti aiškos ir nuoseklios, o jų taikymas praktikoje turėtų būti stabilus ir vienodas. Būtent šiame kontekste R. Jurka ir J. Zajančkauskienė padarė išvadą, kad ekspertinių tyrimų procesinės formos teisinis reglamentavimas nėra pakankamas, nes galiojantis reguliavimas nesudaro pakankamų prielaidų veiksmingesniam ir spartesniam baudžiamojo proceso vykdymui. Autorių vertinimu, dalies šiuo metu tik rekomendaciniu lygmeniu įtvirtintų nuostatų perkėlimas į BPK galėtų prisidėti prie proceso operatyvumo didinimo. Šiuo atveju labiau akcentuojamos Prokuroro rekomendacijos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo.³⁷³ Remiantis tuo, kas išdėstyta, galima teigti, kad problema kyla dėl to, jog esminiai proceso operatyvumui ir aiškumui svarbūs aspektai lieka įtvirtinti tik rekomendacijose. Tai reiškia, kad rekomendacijos gali būti naudingos kaip pagalbinė praktikos organizavimo priemonė, tačiau jų nepakanka tais atvejais, kai būtinas aiškus, privalomas ir visiems proceso subjektams vienodai taikomas teisinis reguliavimas. Todėl ši problema rodo poreikį svarbiausias rekomendacinio pobūdžio nuostatas perkelti į BPK, taip sustiprinant specialių žinių panaudojimo proceso nuoseklumą.

³⁷¹ Andrijauskaitė, *supra note*, 162: 62.

³⁷² Rūta Žibaitė-Neliubšienė, „Laisvas įrodymų vertinimas baudžiamajame procese: diskrecija apibrėžtose ribose“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2023), 109.

³⁷³ Jurka ir Zajančkauskienė, *supra note*, 23: 391.

Apibendrinant darytina išvada, kad specialių žinių taikymo problematika baudžiamajame procese yra kompleksinė. Vienos problemos kyla dėl nepakankamai aiškaus ir nuoseklaus teisinio reglamentavimo, kitos dėl praktinio teisės normų taikymo, o trečios dėl institucinių ir organizacinių sunkumų. Aptartos problemos rodo, kad specialių žinių panaudojimo srityje vis dar stinga aiškesnio funkcijų atribojimo, nuoseklesnio procesinių garantijų užtikrinimo, kritiškesnio išvadų vertinimo ir išsamesnio įstatyminio reguliavimo. Vadinasi, specialių žinių taikymo, panaudojimo efektyvumas priklauso ne tik nuo pačių specialių žinių reikšmės procese, bet ir nuo to, kiek aiškiai, nuosekliai ir veiksmingai yra sureguliuotos bei praktiškai įgyvendinamos jų panaudojimo formos.

3.3. Specialių žinių panaudojimo praktikos analizė Lietuvos ir ES teismuose

Specialių žinių panaudojimo teisinis reglamentavimas labiausiai atsiskleidžia teismų praktikoje, nes galime matyti, kaip sprendžiami klausimai dėl ekspertizės akto ir specialisto išvados įrodomosios reikšmės, konsultacinės išvados vietos procese, eksperto kompetencijos ribų ir kt. Kasacinio teismo praktika šioje srityje rodo nuoseklų siekį išlaikyti pusiausvyrą tarp specialių žinių reikšmės ir bendrųjų baudžiamojo proceso principų, o ES teismų jurisprudencija leidžia šiuos klausimus vertinti platesniame kontekste.

Šiuo aspektu reikšminga tai, kad LAT 2019 m. pateikė teismų praktikos apžvalgą dėl baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialių žinių panaudojimą³⁷⁴. Remiantis šios apžvalgos išvadomis galima išskirti esminius specialių žinių panaudojimo, taikymo baudžiamajame procese ypatumus:

1. Specialiosios žinios baudžiamajame procese yra pagalbinė įrodinėjimo priemonė, skirta faktinėms bylos aplinkybėms nustatyti, kai tam būtinos mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios. Tačiau negali apimti teisės aiškinimo, nes teisinis bylos vertinimas priklauso išmitinai teismo kompetencijai. Todėl eksperto ar specialisto išvada gali būti tik prielaida teisinei išvadai, bet negali jos pakeisti.

2. Specialiųjų žinių taikymas siejamas su konkrečiais proceso subjektais – ekspertu ir specialistu. Nors jų procesinis statusas skiriasi, abiem keliami kompetencijos, kvalifikacijos, nešališkumo ir atsakomybės reikalavimai. Reikšminga tai, kad specialistui nebūtinai įrašymas į ekspertų sąrašą, tačiau būtina reali kompetencija atlikti konkretų tyrimą ir pateikti išvadą savo specialiųjų žinių ribose.

---

³⁷⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 28 d. baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialių žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga“, *supra note*, 64.

3. LAT praktikoje aiškiai atibojamos specialijų žinių panaudojimo formos: ekspertizės aktas, specialisto išvada, konsultacinė išvada ir kitose bylose gauti specialijų žinių pagrindu surašyti dokumentai. Konsultacinė išvada neprilyginama ekspertizės aktui ar specialisto išvadai, tačiau ji gali būti tirama ir vertinama kaip dokumentas, jeigu atitinka įrodymams keliamus reikalavimus.

4. Ekspertizės aktas ir specialisto išvada nėra privilegijuoti įrodymai. Net ir atitikdami BPK 20 straipsnio reikalavimus, jie turi būti vertinami pagal tas pačias taisykles kaip ir kiti bylose esantys duomenys. Tai reiškia, kad teismas negali mechaniškai perkelti eksperto ar specialisto išvadų į procesinį sprendimą, bet privalo patikrinti visų įrodymų kontekste.

5. Ekspertinių tyrimų patikimumas priklauso nuo pateiktos medžiagos kokybės, tyrimo išsamumo, taikytų metodų mokslinio pagrįstumo ir specialisto ar eksperto kompetencijos ribų laikymosi. Tikėtinos ar sąlyginės išvados savaime nelaikomos netinkamomis, tačiau jomis galima remtis tik tada, kai jų prielaidos patvirtinamos kitais bylose esančiais įrodymais.

6. Teismas išlieka pagrindinis specialijų žinių panaudojimo kontrolės subjektas. Sprendžia, ar būtina skirti ekspertizę, ar reikia apklausti ekspertą ar specialistą, ar būtina šalinti prieštaravimus papildomu ar pakartotiniu tyrimu. Procesio dalyvių prašymai dėl ekspertizės teismui nėra privalomi, tačiau teismas turi motyvuotai įvertinti, ar tokia ekspertizė reikalinga išsamiam ir nešališkam bylos išnagrinėjimui.³⁷⁵

Apibendrinant, LAT apžvalga leidžia daryti išvadą, kad specialijų žinių panaudojimas baudžiamajame procese grindžiamas trimis pagrindiniais principais: procesinės formos laikymusi, eksperto ar specialisto kompetencijos apibrėžtumu ir teismo pareiga kritiškai vertinti specialiosiomis žiniomis pagrįstus duomenis visų įrodymų kontekste. Tai patvirtinta ir naujausia teismų praktika, pvz. išplėstinės septynių teisėjų kolegijos byloje LAT nurodė, kad ekspertinio tyrimo išvadose padarytos tikėtinos išvados gali būti naudojamos tik tada, kai jos patvirtinamos kitais bylose esančiais įrodymais. Kadangi nagrinėtoje byloje priežastinis ryšys buvo iš esmės grindžiamas tokio pobūdžio ekspertinėmis išvadomis, tačiau nebuvo pakankamai patvirtintas kitais duomenimis, kasacinis teismas panaikino žemesnių instancijų sprendimus ir bylą nutraukė.³⁷⁶ Kitoje byloje nurodoma, kad ekspertizės akto ar specialisto išvados patikimumą lemia ne tai, ar išvada suformuluota kategoriškai, tikėtina ar sąlygiškai, bet jos mokslinis ir faktinis pagrįstumas: taikytų metodų patikimumas, tyrimo išsamumas, pradinių duomenų tikslumas, išvadų aiškumas ir eksperto gebėjimas pagrįstai atsakyti į

³⁷⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-368-489/2018“, Infoplex, žiūrėta 2026 m. balandžio 23 d., <https://www.lat.lt/lat-praktika/lat-praktikos-tam-tikrose-teises-srityse-apzvalgos/naudziamuju-byly-apzvalgos/68>

³⁷⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-17-489/2024“, Infoplex, žiūrėta 2026 m. balandžio 23 d., <https://www.infolex.lt/tp/2231700>

proceso dalyvių keliamas abejones³⁷⁷. Tai patvirtina LAT formuojamą principą, kad specialiosiomis žiniomis grindžiamos tikėtinos ar sąlyginės išvados savaime negali būti pakankamas pagrindas esminėms bylos aplinkybėms nustatyti, jeigu jos nepatvirtinamos kitais įrodymais. Tokia praktika rodo, kad ekspertinio tyrimo išvada nėra savarankiškai lemiamas įrodymas. Įrodomoji reikšmė vertinama visų byloje esančių įrodymų kontekste (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-129-495/2020³⁷⁸, 2K-537-303/2015³⁷⁹, 2K-49-654/2023³⁸⁰). Be to, įrodomoji reikšmė priklauso ne nuo išvados pavadinimo ar kategoriškumo, bet nuo tyrimo mokslinio pagrįstumo, naudotų metodų patikimumo, pradinių duomenų tikslumo ir sąsajos su kitais byloje esančiais įrodymais. Kartu tai patvirtina teismo pareigą kritiškai vertinti specialiosiomis žiniomis grindžiamas išvadas ir neperkelti ekspertinio vertinimo į teismo sprendimą be papildomos įrodymų patikros. Kasacinis teismas laikosi aiškos pozicijos, kad ekspertas atlikdamas ekspertizę, o specialistas objektų tyrimą privalo atlikti tik pagal kompetenciją, taikydamas patikimus, moksliskai pagrįstus, visuotinai pripažintus arba akredituotus metodus (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-62-495/2022³⁸¹, 2K-97-976/2020³⁸², 2K-177-895/2018³⁸³). Tai reiškia, kad teismas, vertindamas ekspertizės aktą ar specialisto išvadą, turi tikrinti ne vien pateiktą rezultatą, bet ir tai, kaip buvo gauta išvada. Todėl praktikoje reikšminga tampa išvados metodinis pagrįstumas, tyrimo eiga, naudotų duomenų kokybė ir išvados suderinamumas su kitais įrodymais. Taip užtikrinama, kad specialiosios žinios baudžiamajame procese būtų naudojamos ne mechaniškai, o kaip patikima ir teismo kontroliuojama įrodinėjimo priemonė.

Kitoje byloje kasacinis teismas pasisakė dėl specialiųjų žinių pagrindų gautų duomenų procesinio vertinimo. Byloje buvo sprendžiama, ar formalių specialisto išvados reikalavimų neatitinkantis veterinarijos klinikos dokumentas gali būti vertinamas kaip įrodymas. LAT išaiškino, kad toks dokumentas, nors ir nelaikytinas specialisto išvada BPK 90 str. prasme, gali būti vertinamas

---

³⁷⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2025 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-97-813/2025“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 24 d., <https://www.infollex.lt/ta/Default.aspx?id=20&item=doc&AktoId=2319907&cid=92116>

³⁷⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-129-495/2020“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d., <https://www.infollex.lt/tp/1903129>

³⁷⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-537-303/2015“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d., <https://www.infollex.lt/tp/1161594>

³⁸⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. kovo 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-49-654/2023“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d., <https://www.infollex.lt/tp/2150249>

³⁸¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-62-495/2022“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d., <https://www.infollex.lt/tp/2072851>

³⁸² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-97-976/2020“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d., <https://www.infollex.lt/tp/1875876>

³⁸³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-177-895/2018“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d., <https://www.infollex.lt/tp/1602995>

kaip dokumentinis įrodymas, jeigu jo turinys patvirtinamas kitais byloje esančiais duomenimis, įskaitant teisme apklaustų specialistų parodymus. Kartu nutartyje akcentuota, kad ekspertiniai ar specialiųjų žinių pagrindų gauti duomenys vertintini ne atskirai, o visų įrodymų visumoje, laikantis laisvo įrodymų vertinimo principo. Šioje byloje susiklostė įdomi situacija, nes veterinarijos klinikos dokumentas, parengtas pagal ikiteisminio tyrimo pareigūno užduotį, nebuvo pripažintas specialisto išvada, nes jį rengę veterinarijos gydytojai nebuvo įspėti dėl atsakomybės pagal BK 235 str. Šis dokumentas taip pat nelaikytas ir konsultacine išvada, nes buvo gautas ne proceso šalies iniciatyva, o ikiteisminio tyrimo pareigūno pavedimu. Vis dėlto LAT pripažino, kad jis gali būti vertinamas kaip dokumentas, jeigu atitinka bendruosius įrodymų sąsajumo, leistinumą ir patikimumo reikalavimus. Turinys byloje buvo patikrintas kitais įrodymais – specialistų, liudytojų parodymais, patikrinimo aktu, medicininiiais dokumentais ir vaizdo įrašais.³⁸⁴ Ši byla dar kartą patvirtina, kad specialiųjų žinių pagrindų gauto dokumento procesinę reikšmę lemia ne vien jo formalus pavadinimas ar statusas, bet ir realus turinio patikimumas. Tai patvirtina ir kita situacija, kurioje kasatorius teigė, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai pakeitė pirmosios instancijos teismo išvadą dėl M. Č. kaltės, nes ją grindė selektyviai įvertintais netiesioginiais įrodymais. Jo vertinimu, vien odorologinio tyrimo rezultatai negali būti pakankamas pagrindas patikimai konstatuoti asmens dalyvavimą nusikalstamoje veikoje. LAT konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas įrodymus vertino kaip visumą, juos tarpusavyje lygino ir savo išvadas motyvavo. Todėl odorologinio tyrimo rezultatas nebuvo laikomas vieninteliu ar lemiamu M. Č. kaltės įrodymu.³⁸⁵

Kasacinio teismo praktika dėl konsultacinės išvados vertinimo ganėtinai nuosekli. Pvz., „kai konsultacinė išvada nesutampa su byloje esančia specialisto išvada ar ekspertizės aktu, tokie prieštaravimai paprastai šalinami teismo posėdyje apklausiant šias išvadas pateikusius asmenis“ (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-239-495/2024³⁸⁶, 2K-35-976/2024³⁸⁷, 2K-62-495/2022³⁸⁸). Taigi, akivaizdu, kad konsultacinė išvada nėra iš anksto laikoma mažesnės vertės

---

³⁸⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2025 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165-976/2025“, Infoplex, žiūrėta 2026 m. balandžio 24 d., <https://www.infolex.lt/ta/Default.aspx?id=20&item=doc&AktoId=2350017&cid=93433>

³⁸⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2025 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-82-594/2025“, Infoplex, žiūrėta 2026 m. balandžio 24 d., <https://www.infolex.lt/ta/Default.aspx?id=20&item=doc&AktoId=2311022&cid=91764>

³⁸⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-239-495/2024“, Infoplex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d., <https://www.infolex.lt/ta/Default.aspx?id=20&item=doc&AktoId=2281333&cid=89709>

³⁸⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-35-976/2024“, Infoplex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d., <https://www.infolex.lt/tp/2229825>

³⁸⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-62-495/2022“, Infoplex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d., <https://www.infolex.lt/tp/2072851>

įrodymu. Tačiau patikimumas ir santykis su kitais specialiųjų žinių pagrindu gautais duomenimis turi būti tikrinamas rungimosi ir įrodymų tyrimo procese. Tokia kasacinio teismo praktika atspindi aktyvų teismo vaidmenį vertinant specialiųjų žinių pagrindu gautų duomenų patikimumą. Atkreiptinas dėmesys, kad „atsiradus poreikiui apklausti konsultacinę išvadą davusį asmenį, jis yra apklausiamas kaip specialistas“ (kasacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-36-594/2024)³⁸⁹. Tai iš dalies patvirtina, kad konsultacinė išvada, nors ir neturi ekspertizės akto ar specialisto išvados statuso, praktikoje gali būti tikrinama analogiškais procesiniais būdais. Be to, konsultacinę išvadą pateikęs asmuo veikia kaip specialistas.

Viena iš praktikoje kylančių problemų yra susijusi su specialisto kompetencijos vertinimu ir pateiktos išvados ribomis. Byloje ginčas kilo dėl Viešųjų pirkimų tarnybos specialistų pateiktų specialisto išvadų įrodomosios reikšmės. Nuteistojo gynėjai kasaciniame skunde ginčijo, ar šios išvados apskritai galėjo būti pripažintos įrodymais. Teigė, kad specialistės neturėjo pakankamų specialiųjų žinių ir kai kurios išvadų dalys peržengė specialisto kompetencijos ribas, nes buvo pateikiamas teisės aiškinimas. Kasacinis teismas sprendė, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai pripažino specialisto išvadas įrodymais, nes nenustatyta objektyvių duomenų, jog Viešųjų pirkimų tarnybos specialistės neturėjo reikiamos kvalifikacijos ar negalėjo atlikti pavestų užduočių. Taip pat pažymėjo, kad apeliacinis teismas tinkamai atribojo specialiųjų žinių ir teisės taikymo sritis, t. y. vertindamas V. Ž. ir G. M. veiksmų teisėtumą, rėmėsi tik tomis specialisto išvadų dalimis, kurios neperžengė specialisto kompetencijos, o teisės aiškinimo nelaikė įrodomąją reikšmę turinčiomis išvadomis (kasacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23-511/2026).³⁹⁰ Taigi ši byla patvirtina, kad specialisto išvados įrodomoji reikšmė priklauso nuo specialisto kvalifikacijos ir kompetencijos ribų laikymosi. Be to, tai aiškiai parodo, kad specialios žinios negali pakeisti teismo pareigos aiškinti ir taikyti teisę.

Toliau atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog ekspertizės skyrimas nėra privalomas vien dėl to, kad to prašo proceso dalyviai ar net ir tais atvejais, kai gynyba kelia tam tikras versijas. Tai priklauso nuo teismo vertinimo, ar specialus tyrimas konkrečioje byloje yra reikalingas. Kasatorius teigė, kad byloje turėjo būti paskirtos mažamečių nukentėjusiųjų teismo psichiatrinės-psichologinės ekspertizės, siekiant įvertinti jų gebėjimą suprasti įvykių aplinkybes ir duoti patikimus parodymus. Kasacinis teismas su šiais argumentais nesutiko ir pažymėjo, kad BPK nereikalauja kiekvienoje byloje išnaudoti

³⁸⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-36-594/2024“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d., <https://www.infollex.lt/ta/Default.aspx?id=20&item=doc&AktoId=2230184&cid=87344>

³⁹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2026 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23-511/2026“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 24 d., https://www.infollex.lt/tp/2369679#B_0

visų įmanomų įrodinėjimo priemonių ar skirti visų galimų specialiųjų tyrimų. Ekspertizė skiriama tik tada, kai teismas nustato būtinumą bylai reikšmingoms aplinkybėms išsiaiškinti. Nagrinėjamu atveju teismams nekilo abejonių dėl mažamečių nukentėjusiųjų gebėjimo suvokti prieš jas atliktų veiksmų pobūdį ir nuosekliai paaiškinti reikšmingas aplinkybes. Todėl teismo psichiatrinių-psichologinių ekspertizių neskyrimas nelaikytas esminiu BPK pažeidimu (kasacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133-813/2025).³⁹¹ Be to, kasacinio teismo praktika patvirtina, kad proceso dalyvių nuomonė dėl įrodymų vertinimo teismo nesaisto (kasacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-61-594/2024)³⁹². Akivaizdu, kad specialiųjų žinių panaudojimas baudžiamajame procese priklauso ne nuo proceso dalyvių iniciatyvų, o nuo objektyvaus poreikio nustatyti bylai reikšmingas aplinkybes. Teismas nėra saistomas nei gynybos prašymo skirti ekspertizę, nei proceso dalyvių nuomonės dėl įrodymų vertinimo. Tai patvirtina ir aktyvų teismo vaidmenį kontroliuojant įrodinėjimo procesą ir užtikrinant, kad ekspertiniai tyrimai nebūtų skiriami formaliai ar būtų pertekliniai.

Kasacinio teismo praktika atskleidžia ir kita probleminį aspektą – ribą tarp specialisto atliekamo tyrimo ir teismo atliekamo įrodymų vertinimo. Kasacinis teismas iš esmės pripažįsta, kad specialistas tam tikrais atvejais gali remtis ir netiesioginiais, neoficialiais duomenimis, jeigu tai objektyviai būtina tyrimui atlikti (pvz. jei dalies aplinkybių negalima pagrįsti buhalterinės apskaitos dokumentais). Tačiau pabrėžia, kad tokių duomenų naudojimas nepanaikina reikalavimo jų patikimumą patikrinti procesinėmis priemonėmis. Be to, net ir pasitelkus specialiąsias žinias, specialisto funkcija apsiriboja profesiniu vertinimu, o galutinė tokių duomenų įrodomosios reikšmės kontrolė išlieka teismo kompetencijoje (kasacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101-654/2024).³⁹³ Ši pozicija svarbi ir tuo, kad išryškina sąlyginių specialisto išvadų vertinimo ypatumus. Kai išvada grindžiama duomenimis, kurių tikrumas dar turi būti patvirtintas teisminio nagrinėjimo metu, tokia išvada negali būti vertinama kaip savarankiškai pakankamas pagrindas faktinėms aplinkybėms konstatuoti (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-101-654/2024³⁹⁴, Nr. 2K-7-134-511/2023³⁹⁵, Nr. 2K-272-511/2020³⁹⁶). Ši kasacinio teismo praktika patvirtina, kad specialiųjų

³⁹¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2025 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133-813/2025“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d., https://www.infollex.lt/tp/2342460#B_0

³⁹² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-61-594/2024“, Infollex, 2026 m. balandžio 25 d., https://www.infollex.lt/tp/2217291#B_0

³⁹³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101-654/2024“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d., <https://www.infollex.lt/tp/2251066>

³⁹⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101-654/2024“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d., <https://www.infollex.lt/tp/2251066>

³⁹⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-134-511/2023“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d., <https://www.infollex.lt/tp/2199427>

³⁹⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-272-511/2020“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d., <https://www.infollex.lt/tp/1954312>

žinių panaudojimas baudžiamajame procese nepanaikina teismo pareigos savarankiškai patikrinti įrodymų patikimumą. Specialisto išvada gali padėti nustatyti faktines aplinkybes, tačiau ji negali pakeisti teismo atliekamo įrodymų vertinimo ir negali būti laikoma pakankama, jeigu jos pagrindą sudarantys duomenys nėra patvirtinti kitais byloje esančiais įrodymais.

Apibendrinant kasacinio teismo praktiką matyti nuoseklumas. Specialiosios žinios baudžiamajame procese vertinamos ne kaip savarankiška, o teismo kontroliuojama įrodinėjimo priemonė, kurios reikšmė priklauso nuo procesinės formos laikymosi, metodinio pagrįstumo, kompetencijos ir vertinimo visų įrodymų kontekste. Vis dėlto nacionalinė praktika neatskleidžia visų specialiųjų žinių taikymo problemų. Todėl toliau tikslinga įvertinti, kokius principus, taisykles specialiųjų žinių srityje formuoja Europos teismų praktika.

Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) byloje E. L. prieš Lietuvą (2024 m.) buvo sprendžiama, ar nacionalinės institucijos tinkamai įvykdė pareigą veiksmingai ištirti pareiškėjo teiginius dėl seksualinio išnaudojimo vaikų globos namuose. Pareiškėjas ir jo atstovai nuosekliai prašė skirti teismo psichiatrinę-psichologinę ekspertizę, tačiau nacionalinės institucijos tokio poreikio iš esmės nemotyvavo ir tyrimą nutraukė. EŽTT pripažino, kad nors institucijos buvo atlikusios tam tikrus tyrimo veiksmus, tačiau valdžios institucijos nemotyvavo atsisakymo skirti pareiškėjui teismo psichiatrijos ir psichologijos ekspertizę ir tinkamai neįvertino tokios ekspertizės būtinybės. Dėl to konstatuotas Konvencijos 3 straipsnio procesinio aspekto pažeidimas.³⁹⁷ Ši byla rodo, kad specialiųjų žinių nepanaudojimas tam tikrais atvejais gali tapti savarankiška proceso veiksmingumo problema. Nors ekspertizė nėra privaloma kiekvienoje byloje, tačiau kai bylos aplinkybės susijusios su pažeidžiamo asmens galimai patirtu seksualiniu smurtu, institucijos privalo įvertinti, ar psichologinė-psichiatrinė ekspertizė būtina tiesai nustatyti. Taigi, EŽTT praktika papildė LAT poziciją. Kadangi nacionalinis teismas turi diskreciją spręsti dėl ekspertizės skyrimo, tačiau ši diskrecija negali būti formali ar nemotyvuota. Akivaizdu, kad atsisakymas taikyti specialias žinias turi būti pagrįstas, ypač kai be jų gali būti neįmanoma veiksmingai ištirti visų reikšmingų bylos aplinkybių.

Kitoje byloje D.R. prieš Lietuvą (2018 m.) buvo nagrinėjama situacija, kai pareiškėja buvo priverstinai pristatyta į teismo psichiatrijos ekspertizę, o vėliau jai taikytas priverstinis stacionarinis gydymas psichiatrijos ligoninėje. Pareiškėja teigė, kad jos laisvės apribojimas, susijęs su psichiatrijos ekspertizės atlikimu ir priverstiniu gydymu, neatitiko Konvencijos (Europos žmogaus teisių ir

---

³⁹⁷ „Byla E. L. prieš Lietuvą (*Peticija Nr. 12471/20*)“, European Court of Human Rights, žiūrėta 2026 m. balandžio 28 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-235697%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-235697%22]})

pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – Konvencija) – *aut. pastaba*) 5 str. reikalavimų.³⁹⁸ Remiantis šia byla akivaizdu, kad specialių žinių panaudojimas gali būti susijęs ne tik su įrodinėjimo klausimais, bet ir su asmenų teisių apsauga. EŽTT praktika patvirtina, kad psichiatrijos ekspertizės skyrimas ir tuo pagrindu taikomi procesiniai sprendimai turi būti grindžiami aiškiu teisiniu pagrindu bei proporcingumu. Taigi, specialiųjų žinių taikymas negali pateisinti neaiškaus ar nepagrįsto asmens laisvės suvaržymo, o valstybė negali savavališkai riboti asmens teisės į laisvę.

Byloje Gančo prieš Lietuvą (2021 m.) buvo nagrinėjamas baudžiamojo proceso trukmės klausimas. Pareiškėjas skundėsi, kad jo baudžiamoji byla Lietuvoje buvo nagrinėjama pernelyg ilgai. Viena iš proceso užsitęsimo priežasčių buvo susijusi su ekspertinių tyrimų atlikimu. Šioje byloje susiklostė situacija, kad nuo 2011 m. balandžio mėn. – 2012 m. gruodžio mėn. buvo sustabdytas ikiteisminis tyrimas, kadangi buvo laukiama Valstybinės mokesčių inspekcijos išvados. Atsižvelgiant į tai, EŽTT pažymėjo, kad „valstybė turi organizuoti savo teisinę sistemą taip, kad jos institucijos galėtų laikytis Konvencijos reikalavimų“. Konstatuota, kad vyriausybė nepateikė pagrįstų argumentų, kodėl šios išvados pateikimas užtruko taip ilgai.³⁹⁹ Ši EŽTT pozicija patvirtina, kad valstybė turi organizuoti specialių žinių panaudojimą taip, jog neužvilktų proceso ir byla būtų išnagrinėta per protingą terminą. Todėl ekspertinių tyrimų atlikimas byloje negali tapti nepagrįstai užsitęsusio proceso pateisinimo priežastimi. Taigi specialiųjų žinių panaudojimas baudžiamajame procese yra susijęs ne tik su įrodymų patikimumu, bet ir su proceso operatyvumu. EŽTT praktikoje pažymima, kad pakartotinė ekspertizė gali būti būtina prieštaravimams ar neaiškumams pašalinti, tačiau nuolatinis tos pačios rūšies ekspertizių skyrimas toje pačioje byloje gali rodyti nepakankamai kryptingą ir išsamų įrodymų rinkimo organizavimą.⁴⁰⁰ Tai patvirtina ir byla Česnulavičius prieš Lietuvą, kurioje EŽTT pažymėjo, kad tyrimo neveiksmingumą gali lemti ne pats ekspertizių poreikis, o netinkamas jų organizavimas, t. y. netinkamai paskirtos ekspertizės, netinkami mėginiai ar laiku neatlikti papildomi tyrimo veiksmai. Taip pat akcentuota, kad tyrimą turi atlikti kompetentingi, kvalifikuoti ir nešališki ekspertai.⁴⁰¹ Taigi, specialiųjų žinių taikymo trūkumai gali tapti savarankiška procesine problema, lemiančia viso tyrimo neveiksmingumą.

³⁹⁸ „Byla D.R. prieš Lietuvą (Petijios Nr. 691/15)“, European Court of Human Rights, žiūrėta 2026 m. balandžio 29 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-202984%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-202984%22]})

³⁹⁹ „Byla Gančo prieš Lietuvą (Petijija Nr. 42168/19)“, European Court of Human Rights, žiūrėta 2026 m. balandžio 28 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-215436%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-215436%22]})

⁴⁰⁰ „Case of Sergiyenko v. Ukraine (Application no. 47690/07)“, European Court of Human Rights, žiūrėta 2026 m. balandžio 29 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-110519%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-110519%22]})

⁴⁰¹ „Byla Česnulavičius prieš Lietuvą (Pareiškimo Nr. 13462/06)“, European Court of Human Rights, žiūrėta 2026 m. balandžio 29 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-172588%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-172588%22]})

Panašumų galima įžvelgti ir kitoje EŽTT byloje Kraulaidis prieš Lietuvą (2016 m.), kurioje buvo vertinamas aplinkybių tyrimo veiksmingumas. Ikitiesminio tyrimo metu buvo atliktos kelios ekspertizės, tačiau ilgą laiką nebuvo tinkamai pašalinti prieštaravimai tarp skirtingų ekspertų išvadų, o dalis pareiškėjo keliamų klausimų ekspertams nebuvo perduota laiku. EŽTT konstatavo, kad toks ekspertinių duomenų vertinimo ir prieštaravimų šalinimo delsimas prisidėjo prie neveiksmingo tyrimo. Pažymėjo, kad procesas turi būti vertinamas kaip visuma, o vienas po kito neištaisyti ir padaryti pažeidimai įtakojo senaties termino suėjimą.⁴⁰² Ši byla rodo, kad esant prieštaringsiems ekspertinėms išvadoms valstybė turi pareigą aktyviai ir operatyviai šalinti abejones, o specialisto vertinimai negali būti ignoruojami formaliai. Panaši problema kyla bylose, susijusiose su vaikų ar kitų pažeidžiamų asmenų apklausomis bei ekspertiniais vertinimais. EŽTT yra pažymėjęs, kad pakartotinis medicininių ar psichologinių ekspertizių skyrimas vien dėl to, jog ankstesnės išvados buvo neišsamios ar nepagrįstos, gali sukelti papildomą traumą nukentėjusiam vaikui.⁴⁰³ Todėl specialiųjų žinių panaudojimas tokiose bylose turi būti organizuojamas ypač atsakingai. Tai rodo, kad specialiųjų žinių panaudojimas turi būti derinamas su pažeidžiamų proceso dalyvių apsauga.

Apibendrinant EŽTT praktiką galima teigti, kad specialiųjų žinių panaudojimas Konvencijos kontekste vertinamas ne tik kaip įrodinėjimo priemonė, bet ir kaip veiksmingo tyrimo, proceso operatyvumo, asmens laisvės apsaugos bei pažeidžiamų proceso dalyvių teisių užtikrinimo. EŽTT praktika papildoma kasacinio teismo praktiką tuo aspektu, kad pabrėžia ir valstybės pareigą tinkamai, laiku ir proporcingai organizuoti specialiųjų žinių taikymą.

3.4. Kokybinis tyrimas: Specialiųjų žinių teisinio reguliavimo ir praktinio taikymo problemų kokybinis tyrimas

3.4.1. Tyrimo metodologija

Siekiant įvertinti specialiųjų žinių teisinio reguliavimo ir praktinio taikymo problemas Lietuvoje, darbe atliktas empirinis kokybinis tyrimas. Tyrimui pasirinktas individualus ir iš dalies struktūruotas kokybinis interviu. Šis metodas pasirinktas todėl, kad tyrimu siekiama atskleisti skirtingų baudžiamojo proceso ir ekspertinės veiklos subjektų profesinę patirtį ir jų požiūrį į specialiųjų žinių taikymo problemas.

---

⁴⁰² „Byla Kraulaidis prieš Lietuvą (Peticija Nr. 76805/11)“, European Court of Human Rights, žiūrėta 2026 m. balandžio 29 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-176312%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-176312%22]})

⁴⁰³ „Byla M.G. prieš Lietuvą (Peticija Nr. 6406/21)“, European Court of Human Rights, žiūrėta 2026 m. balandžio 29 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-233944%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-233944%22]})

Tyrimo objektas – specialių žinių teisinio reguliavimo ir praktinio jo taikymo problemos Lietuvos baudžiamajame procese.

Tyrimo dalyviais pasirinkti asmenys, kurių profesinė veikla tiesiogiai susijusi su specialių žinių taikymu baudžiamajame procese arba ekspertinės veiklos organizavimu: advokatas, teisėjas, prokuroras, LTEC laikinasis direktorius. Toks tyrimo dalyvių pasirinkimas leidžia nagrinėjamą problematiką įvertinti iš skirtingų profesinių perspektyvų: gynybos, teismo, prokuratūros ir ekspertinės įstaigos.

Interviu klausimyną sudaro bendrieji ir individualizuoti klausimai. Bendrieji klausimai skirti visiems tyrimo dalyviams ir leido palyginti jų požiūrį į specialių žinių teisinį reguliavimą, TEĮ taikymą, konsultacinės išvados reikšmę ir specialių žinių taikymo praktines problemas. Individualizuoti klausimai buvo formuluojami atsižvelgiant į konkretaus tyrimo dalyvio profesinį ar institucinį vaidmenį. Pažymėtina, kad vienas respondentas, t. y. LTEC direktoriaus atsakymai gauti raštu. Advokato, mokslininko ir prokurorės - telefonu.

3.4.2. Interviu analizė

Atlikto kokybinio tyrimo metu buvo siekiama įvertinti, kaip skirtingi baudžiamojo proceso ir ekspertinės veiklos subjektai vertina specialių žinių teisinį reguliavimą, jo taikymo praktiką ir kylančias problemas. Tyrime dalyvavo advokatas, mokslininkas Raimundas Jurka, Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas, teisėjas Mindaugas Povilanskas, Vilniaus apygardos prokuratūros Vilniaus apylinkės prokuratūros 2-ojo skyriaus vyriausioji prokurorė Ieva Randomanskaitė ir Lietuvos teismo ekspertizės centro vyriausiasis patarėjas, atliekantis direktoriaus funkcijas, Vidmantas Vaitekūnas.

Respondentų atsakymai analizuojami vertinant: TEĮ ir BPK reguliavimo pakankamumą; specialių žinių panaudojimo formų atribojimą; konsultacinės išvados reikšmę; specialių žinių pagrindu pateiktų išvadų vertinimą; institucijų bendradarbiavimą; ekspertinių įstaigų veiklos iššūkius.

Pirmiausia pažymėtina, kad respondentų požiūris į galiojantį TEĮ nėra vienodas. V. Vaitekūno vertinimu, TEĮ reguliavimas LTEC veiklai iš esmės yra pakankamas. Respondentas akcentavo, kad politiką teismo ekspertizės srityje formuoja Teisingumo ministerija, todėl galimi įstatymo pakeitimai pirmiausia sietini su šios institucijos kompetencija. Panašiai atsargią poziciją išsakė ir R. Jurka, nurodęs, kad praktikoje nemato aiškių indikacijų, jog TEĮ reikėtų keisti. Ši pozicija rodo, kad dalis praktikos subjektų (respondentų) specialių žinių teisinį reguliavimą vertina kaip iš esmės tinkamą ir nereikalaujantį reformų. Kita vertus, teisėjo M. Povilansko ir prokurorės I. Randomanskaitės

atsakymai leidžia matyti tobulinimo poreikį. M. Povilanskas pažymėjo, kad teisėjo darbe tiesiogiai dažniau taikomas BPK, o TEĮ praktikoje vertinamas kaip bazinius ekspertinės veiklos aspektus įtvirtinantis teisės aktas. Vis dėlto, jo nuomone, TEĮ galėtų būti platesnės apimties ir apimti ne tik ekspertus, bet ir specialistus, t. y. jų atsakomybę, atliekamus tyrimus bei bendruosius ekspertinių tyrimų metodologijos aspektus. I. Rondonanskaitė taip pat nurodė, kad TEĮ prokuroro darbe tiesiogiai nėra naudojamas. Tačiau jo reikšmė svarbi dėl ekspertų nepriklausomumo, atsakomybės, veiklos principų ir specialių žinių panaudojimo ribų įtvirtinimo. Jos vertinimu, įstatymas turėtų būti atnaujinamas atsižvelgiant į technologijų raidą, globalizacijos procesus ir tarptautinio bendradarbiavimo poreikį.

Remiantis pateiktais atsakymais galima daryti išvadą, kad specialių žinių teisinio reguliavimo problema respondentų nėra suvokiama kaip būtinybė iš esmės keisti TEĮ. Šiuo atveju labiau išryškėja poreikis TEĮ nuosekliai tikslinti. Ypač tais aspektais, kurie susiję su specialisto statusu, konsultacinės išvados vieta baudžiamajame procese, ekspertinių tyrimų metodologiniu pagrįstumu ir naujų technologijų taikymu. Todėl tyrimo duomenys patvirtina teorinėje darbo dalyje išskirtą problemą: specialių žinių reguliavimas Lietuvoje nėra visiškai nereguluotas, tačiau ir nėra pakankamai sistemiškai suderintas tarp TEĮ, BPK ir poįstatyminių teisės aktų.

Kita reikšminga tyrimo metu išryškėjusi tema – specialių žinių panaudojimo formų atribojimas. Ypač konsultacinės išvados procesinis statusas ir jos įrodomoji reikšmė baudžiamajame procese. Respondentų atsakymai rodo, kad ekspertizės aktas, specialisto išvada ir konsultacinė išvada praktikoje nėra suvokiami kaip tapačios specialių žinių panaudojimo formos. Tačiau jų vertinimas priklauso nuo respondento procesinės padėties, darbo specifikos ir profesinės patirties. V. Vaitekūnas konsultacinę išvadą vertino formaliai, remdamasis TEĮ reguliavimu. Jo pozicija aiški: konsultacinė išvada yra ekspertinio tyrimo forma, tačiau ji nėra nei ekspertizės aktas, nei specialisto išvada. Toks vertinimas atitinka galiojančio teisinio reguliavimo logiką ir pabrėžia konsultacinės išvados procesinio statuso ribas. Kartu šis atsakymas rodo, kad ekspertinės įstaigos atstovo požiūriu konsultacinės išvados įrodomosios reikšmės klausimas iš esmės paliekamas teismui. Prokurorė I. Rondonanskaitė konsultacinę išvadą vertino atsargiau. Jos nuomone, konsultacinė išvada šiuo metu negali būti prilyginama ekspertizės aktui ar specialisto išvadai, nes ji nėra reglamentuota BPK. Respondentė akcentavo kelis esminius trūkumus: ne visada aiškią išvadą pateikusio asmens kvalifikaciją; ribotą prieigą prie visos bylos medžiagos; nepakankamas nešališkumo ir atsakomybės garantijas. Todėl, jos vertinimu, konsultacinė išvada galėtų įgyti didesnę reikšmę tik tada, jeigu būtų aiškiai reglamentuota jos parengimo, pateikimo, vertinimo ir atsakomybės už nepagrįstą išvadą tvarka.

R. Jurkos pozicija atskleidžia kitą problemos pusę – proceso šalies galimybę veiksmingai naudotis specialiomis žiniomis. Respondentas nurodė, kad konsultacinė išvada jo praktikoje yra realiai veiksminga priemonė ginčyti specialisto išvadą ar ekspertizės aktą. Ji gali padėti sukelti pagrįstų abejonių dėl oficialios išvados teisingumo, paskatinti ekspertų ar specialistų apklausą arba papildomo tyrimo skyrimą. Autorės nuomone, ši pozicija svarbi rungimosi principo požiūriu, nes rodo, kad gynybai konsultacinė išvada yra ne vien formalus dokumentas, bet ir praktinė priemonė tikrinti specialių žinių pagrindu pateiktų išvadų pagrįstumą. Teisėjas M. Povilanskas užėmė tarsi tarpinę poziciją. Viena vertus, jis pripažino kasacinio teismo praktikoje suformuotą požiūrį, kad konsultacinė išvada nėra ekspertizės aktas ar specialisto išvada. Kita vertus, respondentas kritiškai vertino jos traktavimą tik kaip paprasto dokumento. Jo nuomone, konsultacinė išvada yra dokumentas, kuriam parengti reikalingos specialios žinios. Todėl ją pateikusį asmenį tam tikrais atvejais pagrįsta apklausti ne kaip paprastą liudytoją, bet kaip specialių žinių turintį asmenį. Šis požiūris reikšmingas tuo, kad konsultacinės išvados vertinimą siūloma grįsti ne vien jos formaliu pavadinimu, bet ir turiniu, tyrimo apimtimi, taikyta metodologija, pateiktos medžiagos pakankamumu bei su kitais byloje esančiais įrodymais.

Taigi, atlikto tyrimo duomenys leidžia teigti, kad konsultacinės išvados problema praktikoje turi dvi puses. Konsultacinė išvada gali stiprinti rungimosi principą ir sudaryti proceso šaliai galimybę pateikti alternatyvų specialių žinių pagrindu parengtą vertinimą. Kita vertus, dabartinis jos reglamentavimas neužtikrina tokių pačių procesinių garantijų, kokios taikomos ekspertizės aktui ar specialisto išvadai. Autorės nuomone, konsultacinės išvados nederėtų prilyginti ekspertizės aktui, tačiau jos nereikėtų vertinti ir kaip paprasto dokumento, neturinčio specialių žinių. Tiksliausia ją vertinti kaip savitą specialių žinių panaudojimo formą.

Toliau, atlikto tyrimo metu išryškėjo specialių žinių pagrindu pateiktų išvadų vertinimas. Visi respondentai iš esmės sutiko, kad ekspertizės aktas ar specialisto išvada neturi būti vertinami izoliuotai nuo kitų byloje esančių įrodymų. M. Povilanskas aiškiai nurodė, kad nei ekspertizės aktas, nei specialisto išvada savaime neturi aukštesnės įrodomosios galios. Tačiau jis kartu pripažino, kad praktikoje kartais pastebima tendencija ekspertizės aktui ar specialisto išvadai suteikti tarsi „aukštesnę karūną“. Tai ypač aktualu sudėtingose ūkinėse, finansinėse ar techninių žinių reikalaujančiose bylose, kai teismui trūksta specialaus pasirengimo kritiškai įvertinti tyrimo turinį. R. Jurkos atsakymai patvirtina, kad proceso šaliai ekspertinių išvadų patikrinimas praktikoje dažnai yra sudėtingas. Advokatas gali kelti klausimus dėl metodologijos, tyrimo apimties, taikytų metodų ar pateiktos medžiagos, tačiau specialių žinių turinio jis pats dažnai negali patikrinti. Todėl praktikoje gynyba

pasitelkia privatų ekspertą arba kitą specialių žinių turintį asmenį, kuris gali padėti įvertinti oficialios išvados pagrįstumą ar tiesiog paaiškinti. Tai rodo, kad specialių žinių pagrindu pateiktų išvadų patikrinimo problema susijusi ne vien su teise, bet ir su praktika. Taigi, yra susijusi su realia proceso šalies galimybe gauti kvalifikuotą pagalbą. Prokurorės I. Rondonaitės pozicija šiuo klausimu yra labiau orientuota į procesinių priemonių pakankamumą. Jos vertinimu, BPK numato pakankamai instrumentų išvadų neaiškumams šalinti, t. y. galima apklausti specialistą ar ekspertą, skirti papildomą, pakartotinę ar kompleksinę ekspertizę. Vis dėlto respondentė pripažino, kad praktikoje sudėtingumų kyla tada, kai byloje yra kelios skirtingos išvados arba kai ekspertas nepateikia kategoriško atsakymo. Tokiais atvejais teisininkui, neturinčiam specialių žinių, sudėtinga nustatyti, kuris veiksnys ar pažeidimas buvo esminis. Tai ypač aktualu portretų, darbų saugos ir kitų sudėtingesnių tyrimų atvejais.

Kitas svarbus klausimas susijęs su teisėsaugos institucijų, teismų ir ekspertinių įstaigų bendradarbiavimu. V. Vaitiekūno teigimu, bendradarbiavimo galimybės yra sudarytos, tačiau praktinis jų veiksmingumas priklauso nuo to, kiek subjektai jomis naudojasi. Prokurorė I. Rondonaitė pabrėžė Generalinio prokuroro rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo reikšmę. Jos vertinimu, šios rekomendacijos papildė BPK ir veikia kaip praktinė koordinavimo priemonė tarp prokurorų, tyrėjų ir ekspertų. Kartu respondentė pažymėjo, kad visų praktinių situacijų rekomendacijos negali numatyti, todėl išlieka svarbus žmogiškasis bendradarbiavimas, profesinis dialogas ir konsultavimasis su ekspertais prieš skiriant tyrimą. Panašią poziciją išsakė ir M. Povilanskas. Jis nurodė, kad prokuroro darbe bendradarbiavimas su ekspertinėmis įstaigomis yra glaudesnis, nes praktikoje galima konsultotis dėl klausimų formulavimo, tyrimo apimtys ir techninių galimybių. Teisminio nagrinėjimo stadijoje toks bendradarbiavimas siauresnis, nes teismas turi išlaikyti proceso šalių rungimosi ir nešališkumo pusiausvyrą. Tačiau respondentas pabrėžė mokymų ir tarpinstitucinio dialogo svarbą. Jo teigimu, teisėjams reikalingos ekspertų paskaitos, o ekspertams geresnis supratimas apie įrodinėjimo procesą. Tai rodo, kad specialių žinių taikymo kokybė priklauso ne tik nuo teisės aktų, bet ir nuo institucinio bendradarbiavimo.

Svarbus užduotas klausimas V. Vaitiekūnui apie ekspertinių įstaigų veiklos iššūkius. V. Vaitiekūnas kaip didžiausius LTEC veiklos iššūkius nurodė didelius darbo krūvius ir nepatrauklų darbo užmokestį. Ši pozicija reikšminga, nes ji patvirtina, kad specialių žinių taikymo veiksmingumas priklauso ne vien nuo teisinio reguliavimo. Jį lemia ir žmogiškieji ištekliai, ekspertų motyvacija, darbo krūvis ir ekspertinių įstaigų pajėgumas. Respondentas taip pat pažymėjo, kad LTEC į Europos teismo ekspertizės erdvę integruotas nuo 1995 m., kai tapo ENFSI nariu. LTEC ekspertai dalyvauja ENFSI

darbo grupių, komitetų veikloje ir bendruose projektuose. Tai rodo, kad Lietuvos ekspertinės įstaigos jau dalyvauja bendroje Europos teismo ekspertizės sistemoje, tačiau praktinis dalyvavimo veiksmingumas priklauso nuo institucinių išteklių ir pasirengimo.

Apibendrinant atlikto tyrimo rezultatus konstatuotina, kad respondentų atsakymai iš esmės patvirtina nustatytas problemas. Specialių žinių teisinis reguliavimas praktikoje išlieka problemine dėl specialių žinių panaudojimo formų atribojimo ir vertinimo. Labiausiai diskusijų kelianti yra konsultacinė išvada. Todėl galima daryti išvadą, kad konsultacinės išvados problema turėtų būti sprendžiama ne formaliai ją prilyginant ekspertizės aktui, bet aiškiau nustatant jos parengimo, pateikimo ir vertinimo kriterijus. Atliktas tyrimas taip pat parodė, kad specialių žinių taikymo veiksmingumą lemia ne vien teisės normos. Reikšmingi yra ir praktiniai veiksniai: ekspertų darbo krūvis; užmokestis; naujų technologijų diegimas; klausimų formulavimas; tarpinstitucinis bendradarbiavimas.

IŠVADOS

1. Atlikta specialių žinių sampratos, jų panaudojimo formų ir specialių žinių subjektų analizė leidžia teigti, kad: specialios žinios Lietuvos baudžiamajame procese suprantamos kaip išsilavinimo, specialaus pasirengimo arba profesinės veiklos pagrindu įgytos nekasdienės, specializuotos mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios, reikalingos bylai reikšmingoms faktinėms aplinkybėms nustatyti ir ekspertiniam tyrimui atlikti. Specialių žinių paskirtis baudžiamajame procese yra padėti nustatyti ar paaiškinti faktines, o ne teisines bylos aplinkybes; pagrindinės specialių žinių panaudojimo formos yra teismo ekspertizė, specialisto atliekamas objektų tyrimas ir jo pagrindu pateikiama specialisto išvada bei konsultacinė išvada. Teismo ekspertizė yra labiausiai formalizuota specialių žinių panaudojimo forma, specialisto išvada pasižymi didesniu procesiniu lankstumu, o konsultacinės išvados procesinis statusas ir įrodomoji reikšmė išlieka diskusiniai; ekspertas ir specialistas laikytini savarankiškais specialių žinių subjektais, tačiau jų atribojimą lemia ne vien formalus asmens statusas, bet ir procesinė funkcija, pavedimo pagrindas bei veiklos rezultato įforminimo forma.

2. Išanalizavus specialių žinių teisinį reglamentavimą Lietuvoje nustatyta, kad jis yra kompleksinis, tačiau nepakankamai sistemiškai suderintas. Specialių žinių institutas reglamentuojamas BPK, TEĮ ir poįstatyminiuose teisės aktuose. TEĮ iš esmės skirtas išimtinai ekspertams, nors yra reglamentuota privačių teismo ekspertų veiklą ir kt. Specialisto statusas, specialisto išvada ir objektų tyrimas reglamentuojami BPK bei Prokuroro rekomendacijose dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo. Toks reguliavimas pats savaime nėra problemiškas, tačiau praktikoje sukuria neaiškumų dėl ekspertizės, specialisto išvados ir konsultacinės išvados tarpusavio santykio. Todėl patvirtinamas ginamasis teiginys, kad Lietuvos specialių žinių teisinis reguliavimas nėra pakankamai sistemiškai suderintas specialių žinių subjektų, jų funkcijų ir panaudojimo formų aspektu.

3. ES teisės aktų ir strateginių dokumentų analizė parodė, kad jie nesukuria vieningo specialių žinių instituto, kuris turėtų būti tiesiogiai perkeltas į nacionalinį baudžiamąjį procesą. Jų reikšmė pasireiškia bendru teismo ekspertizės raidos formavimu: ekspertinių tyrimų kokybės užtikrinimu, laboratorijų akreditavimu, tyrimo metodų validavimu, duomenų mainais, instituciniu bendradarbiavimu, naujų technologijų taikymu ir pan. Bendrosios Europos teismo ekspertizės erdvės 2020 ir 2030 vizijos, Europos teismo ekspertizės erdvės 2.0 vizija, ENFSI ir kt. veikla bei Sidnėjaus deklaracija rodo, kad šiuolaikinė teismo ekspertizė vis labiau suvokiama kaip moksliskai pagrįsta, metodologiškai patikima ir tarptautiniu mastu suderinama veikla. Todėl bendroji Europos teismo ekspertizės erdvė šiame darbe

vertintina kaip pagalbinė priemonė leidžianti įvertinti Lietuvos specialių žinių taikymo tobulinimo kryptis.

4. Specialių žinių taikymo praktikos Lietuvoje analizė atskleidė, kad specialių žinių veiksmingumą baudžiamajame procese lemia ir instituciniai, organizaciniai veiksniai. Didžiausi praktiniai iššūkiai susiję: su ekspertinių tyrimų atlikimo terminais; žmogiškaisiais ištekliais; augančiu sudėtingų tyrimų poreikiu; naujų technologijų integravimu; tyrimui pateikiamos medžiagos kokybe; klausimų ekspertams formulavimu. LAT praktikos analizė parodo, kad ekspertizės aktas, specialisto išvada ir konsultacinė išvada nėra vertinami vien formaliai pagal jų pavadinimą. Jų įrodomoji reikšmė priklauso nuo tyrimo išsamumo, taikytų metodų mokslinio pagrįstumo, išvadų aiškumo, logiškumo ir suderinamumo su kitais byloje esančiais įrodymais. Europos teismų praktika papildomai išryškina proceso teisingumo, šalių procesinio lygiateisiškumo, galimybės ginčyti specialių žinių pagrindu pateiktas išvadas ir teismo pareigos motyvuotai vertinti reikšmę.

5. Atliktas kokybinis tyrimas patvirtino, kad specialių žinių taikymo praktikoje išlieka jų panaudojimo formų atribojimo, konsultacinės išvados procesinio statuso ir ekspertinių tyrimų vertinimo problemų. Respondentų atsakymai parodė, kad specialių žinių taikymo veiksmingumą lemia ne tik TEĮ ir BPK nuostatos, bet ir ekspertų darbo krūvis, kvalifikacija, tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir kt. Todėl šios srities tobulinimas turėtų būti siejamas tiek su aiškesniu teisiniu reguliavimu, tiek su ekspertinių įstaigų praktinio pajėgumo stiprinimu.

PASIŪLYMAI

1. Siūlytina Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai inicijuoti TEĮ 3 str. arba atskirame TEĮ skirsnyje aiškiau apibrėžti ekspertinio tyrimo formas – teismo ekspertizę, objektų tyrimą ir konsultaciją, nurodant jų tarpusavio santykį, procesinę paskirtį ir rezultato įforminimo reikšmę. Toks reguliavimas leistų sumažinti praktikoje kylančius neaiškumus dėl ekspertizės akto, specialisto išvados ir konsultacinės išvados atribojimo.
2. Siūloma BPK papildyti nuostata, kuri įtvirtintu proceso šalies teisę motyvuotu prašymu kreiptis į teismą ar ikiteisminio tyrimo teisėją dėl galimybės jos pasitelktam specialių žinių turinčiam asmeniui apžiūrėti byloje esančius tyrimo objektus. Tokia galimybė galėtų būti suteikiama tik tada, kai ji būtina konsultacinei išvadai parengti ir nepažeidžia ikiteisminio tyrimo duomenų apsaugos, kitų proceso dalyvių teisių ar objekto išsaugojimo reikalavimų. Atsisakymas suteikti tokią galimybę turėtų būti motyvuotas.
3. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai kartu su Teismo ekspertų veiklos koordinavimo taryba siūloma parengti ekspertinių tyrimų atlikimo terminų stebėsenos modelį. Pagal kurį būtų periodiškai vertinama tyrimų trukmė pagal tyrimų rūšis, vėlavimo priežastys, ekspertų darbo krūvis ir technologinio atnaujinimo poreikis.
4. Siūlytina Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai bendradarbiaujant su ekspertinėmis įstaigomis sukurti programą, kuri padėtų pritraukti naujus ekspertus ir juos išlaikyti. Ši programa turėtų apimti: konkurencingesnį darbo užmokestį; įvairių stažuoočių ir mentorystės sistemą jauniems specialistams; bendradarbiavimą su universitetais; tikslines stipendijas studentams, kurie pasirinktų ekspertinei veiklai reikalingas specializacijas. Tokia programa būtų reikšminga ne tik sprendžiant ekspertinių įstaigų žmogiškųjų išteklių problemą, bet ir užtikrinant ekspertinių tyrimų kokybę, operatyvumą. Visa tai padėtų Lietuvai siekiant geriau integruotis į bendrąją Europos teismo ekspertizės erdvę.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Specialioji literatūra:

1. Ancelis, Petras, Gediminas Aleksonis, Gediminas Bučiūnas, Janina Juškevičiūtė, Marijus Šalčius, Rolandas Šlepetys, Mindaugas Šukys. *Tyrimo veiksmai baudžiamajame procese*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011;
2. Ancelis, Petras. *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas*. Vilnius: UAB „Saulelė“, 2007;
3. Andrijauskaitė, Simona. „Teismo ekspertizių panaudojimas baudžiamajame procese“. Bakaluro darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2024;
4. Andriulis, Vytautas, Remigijus Mockevičius ir Vida Valeckaitė. *Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15)*. Vilnius: Teisės institutas, 1996;
5. Белкин, Р. С.. *Криминалистика: краткая энциклопедия*. Москва: Большая Российская энциклопедия, 1993;
6. Bielka, J. „Įvykio vietos apžiūra“. Daktaro disertacija, Lietuvos policijos akademija, 1962;
7. Bučiūnas, Gediminas, Edita Gruodytė ir Marijus Šalčius. *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Valstybės įmonė „Registrų centras“, 2017.
8. Bučiūnas, Gediminas. „Naujausių mokslo ir technologijų pasiekimų taikymas tiriant nusikalstams veikas“. Iš *Kriminalistikos teorijos plėtra ir Teismo ekspertologijos ateitis: kolektyvinė monografija*, Henryk Malewski, Snieguolė Matulienė, ir Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, 169-185. Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022.
9. Burda, Ryšardas, Rolandas Krikščiūnas, Eglė Latauskienė, Hendryk Malevski ir Snieguolė Matulienė. *Kriminalistikos taktika ir metodika*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
10. Burda, Ryšardas. „Nusikaltimai ekonomikai: sampratos modeliavimas ir šiuolaikinė tyrimo metodikos koncepcija. Daktaro disertacija, Lietuvos teisės akademija, 2000.
11. Burda, Ryšardas ir Janina Juškevičiūtė. „Specialių žinių naudojimo formų Lietuvos baudžiamajame procese optimizavimas“. *Jurisprudencija*, 11(89) (2006):19-26.
12. Dereškevičius, Edgaras. „Kriminalistikos metodų taikymas gynėjo procesinėje veikloje: nuo teorijos iki metodikos“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2013.
13. Dr. Andrej Gorbatkov ir Dr. Gabrielė Juodkaitė – Granskienė, „Kriminalistikos ir teismo ekspertizės santykio klausimo“. Iš *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika*. Prof. Dr. Hendryk Malevski ir Doc. dr. Gabrielė Juodkaitė-Granskienė. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2009.

14. Gušauskienė, Marina ir Linas Belevičius. „Ar visada specialių žinių panaudojimo baudžiamojoje byloje rezultatai laikytini patikimu įrodymų šaltiniu?“. *Teisės apžvalga* No. 2 (14), (2016): 327-342.
15. Gorbatkov, Andrej, Eduardas Vaitkevičius ir Gabrielė Juodkaitė-Granskienė. „Ar reikalingos specialios žinios situacinių klausimų sprendimui?“. Iš *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika, recenzuojamų mokslinių straipsnių rinkinys*, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė. (Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, Lietuvos Kriminalistų draugija, Brno, 2023), 175.
16. Renáta Hotová, Alexander J. Bělohlávek. *Expertii în cadrul procedurilor internaționale: în litigii civile și penale, în arbitrajul internațional și în protecția investițiilor străine*. București: Editura C.H. Beck, 2012.
17. Hotová, Renáta, Alexander J. Bělohlávek. *Znalci v mezinárodním prostředí, V soudním řízení civilním a trestním, v rozhodčím řízení a v investičních sporech*. Praha: Editura C.H. Beck, 2011.
18. Max M. Houck. *Forensic Science, Modern Methods of Solving Crime*. United States of America: Preager, 2007.
19. К. И. Яблонский. *Статут Великого княжества Литовского 1529 года*. Минск, Издательство Академии наук БССР, 1960. <https://archive.org/details/statut-1529-goda-1960/page/124/mode/2up>
20. Vertėjai Ričardas Jaramičius ir Jevgenij Machovenko. *Trečiasis Lietuvos Statutas*. Kaunas: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės institutas, 2024. <https://www.3statutas.lt/treciasis-lietuvos-statutas/>
21. Juodkaitė, Gabrielė. „Teismo ekspertizės samprata ir kompetencija“. *Jurisprudencija* 11(3), (1999): 97-100.
22. Juodkaitė-Granskienė, Gabrielė, Dr. Giedrius Mozūraitis ir Kęstutis Graželis. „Moksliniai įrodymai – eksperto ir teismo perspektyva“. Iš *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*. Doc. dr. Gabrielė Juodkaitė-Granskienė. Vilnius: Brno, 2023.
23. Juodkaitė-Granskienė, G., Gorbatkov, A., Lukšaitė, R. „Probleminiai privačių ekspertų veiklos Lietuvoje aspektai“. Iš *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika XIII*. Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, 109-122. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2017.
24. Juodkaitė-Granskienė, G. ir Andrej Gorbatkov. „The Sydney Declaration – Something New or Something Old Forgotten?“. Iš *New Century Of Criminalistics and Forensic Sciences: Liber Amicorum in Honour of Academician Valery Shepitko: monograph*. Yaroslav Mudriy National Law

University, National Academy of Legal Sciences, International Criminalists Congress, 732 – 746. Kharkiv: „Pravo” LLC, 2026.

25. Jurka, Raimundas, Irma Randakevičienė ir Saulius Juzukonis. *Baudžiamojo proceso dalyviai*. Vilnius: Industrus, 2009.

26. Jurka, Raimundas ir Jolanta Zajančkauskienė. „Ekspertinių tyrimų įtaka baudžiamojo proceso spartai: problemos ir galimi jų sprendimai“. Iš *Kriminalistikos teorijos plėtra ir Teismo ekspertologijos ateitis: kolektyvinė monografija*, Henryk Malewski, Snieguolė Matulienė, ir Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, 383-397. Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, 2022.

27. Juškevičiūtė, Janina. „Specialių žinių panaudojimas tiriant nusikaltimus: būklė ir perspektyvos“. Daktaro disertacija, Lietuvos teisės akademija, 1998.

28. Doc. dr. Juškevičiūtė, Janina, Doc. dr. Ala Vereščagina. „Specialisto veiklos reglamentavimo nepriklausomų valstybių sandraugos šalių baudžiamojo proceso įstatymuose lyginamojo analizė“. Iš *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika*. Prof. Dr. Vidmantas Egidijus Kurapka, Prof. Dr. Hendryk Malevski. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.

29. Juškevičiūtė, Janina ir Ryšardas Burda. „Specialiųjų žinių naudojimo formų Lietuvos baudžiamajame procese optimizavimas“. *Jurisprudencija*, mokslo darbai, 11(89), (2006): 19-26. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2795/2599>

30. Juškevičiūtė, Janina. „Specialių žinių panaudojimo tiriant nusikaltimus procesinių formų apžvalga“. *Jurisprudencija*, t. 9(1) (1998): 102-109.

31. Juškevičiūtė, Juškevičiūtė. „Specialiųjų žinių naudojimo formų Lietuvos baudžiamajame procese optimizavimas“. *Jurisprudencija*, t. 11(89) (2006): 20.

32. Juškevičiūtė, Janina. „Specialių žinių panaudojimo atliekant tardymo veiksmus perspektyvos“. *Jurisprudencija*, t. 10(2) (1998): 172-178.

33. Juškevičiūtė, Janina. „Specialisto instituto raida Lietuvos baudžiamajame procese“. *Jurisprudencija* t. 76(68) (2005): 13-20.

34. Juškevičiūtė, Janina. „Specialisto veiklos reglamentavimas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse“. *Jurisprudencija* t. 75(67) (2005): 37-42.

35. Katuoka, Saulius. *Tarptautinės teisės šaltiniai*. Vilnius: VĮ „Registrų centras“, 2013.

36. Red. Martynas Kavolis. *Baudžiamojo proceso įstatymas su komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato bei Lietuvos Vyriausiojo tribunolo sprendimų ir kitų aiškinimų, liečiančių Didž. Lietuvos ir Klaipėdos Krašto baudžiamojo proceso teisę*. Kaunas: Literatūros knygynas, 1933.

37. Keinys, Stasys. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012.
38. Włodzimierz Kędzierski. *Technika kryminalistyczna*. Szczytno: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, 1993.
39. Terrence K. Kiely. *Forensic evidence: science and the criminal law*. United States of America: CRC Press, 2000.
40. Krikščiūnas, Rolandas ir Janina Juškevičiūtė. „Ekspertizės akto analizės ir vertinimo ypatumai civilinėje teisenoje“. *Jurisprudencija* 66(58) (2005): 24–33.
41. И. Ф. Крылов, А. И. Бастрыкин. *Криминалистика*. Москва: Издательство „Дело“, 2001.
42. Кудрявцев И. А. *Комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза: научно-практическое руководство*. Москва: Издательство Московского университета, 1999.
43. Kuklianskis, Samuelis ir Ryšardas Burda. „Patikrinimo procesiniai ir kriminalistiniai aspektai“. *Jurisprudencija* 12(4) (1999): 76-87.
44. Kurapka, Vidmantas, Egidijus, Snieguolė Matulienė, Eglė Bilevičiūtė, Janina Juškevičiūtė, Edgaras Dereškevičius, ir Karolis Kurapka. *Specialių žinių taikymo nusikaltimų tyrime mokslinė koncepcija ir jos realizavimo mechanizmas, mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
45. Karolis Kurapka. „Specialių žinių panaudojimas administraciniame procese“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2020.
46. Kurapka E., H. Malevski, E. Palskys ir S. Kuklianskis. *Kriminalistikos technikos pagrindai*. Vilnius: Eugrimas, 1998.
47. Kurapka, Vidmantas Egidijus, Snieguolė Matulienė, Eglė Bilevičiūtė, Ryšardas Burda, Redas Davidonis, Edgaras Dereškevičius, Janina Juškevičiūtė, Rolandas Krikščiūnas, Lina Novikienė, Eglė Latauskienė, ir Egidijus Radzevičius. *Kriminalistika taktika ir metodika*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2013.
48. Eglė Latauskienė. „Specialių žinių panaudojimo teisminiame procese teisinis vertinimas ir diskusiniai aspektai“. Iš *Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo, mokslo studija*. Vidmantas Egidijus Kurapka, Snieguolė Matulienė, Artūras Panomariovas, Raimundas Jurka, Alvydas Barkauskas, Rima Ažubalytė, Petras Ancelis, Egidijus Losis, Linas Belevičius, Marina Gužauskienė, Eglė Latauskienė ir Jolanta Zajančkauskienė, 383 - 421. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
49. Lietuvos mokslų akademijos istorijos institutas. *Kazimiero teisynas (1468 m.)*. Vilnius: Mintis, 1967.

50. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Lietuvos teismo ekspertizės institutas. *Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos, mokslo darbų rinkinys*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1996.
51. *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961.
52. Г. Малевский. „Специальные знания – краеугольный постулат концепции криминалистики Ганса Гросса и их современная интерпретация“. Криминалист первопечатный, № 5 (2012), 109. https://crimcongress.com/wp-content/uploads/2015/10/Kriminalist_5_full.pdf
53. Maslauskaitė, Giedrė ir Sofia Khatsernova. *Teismo ekspertizės ir objektų tyrimo reglamentavimo baudžiamajame procese Lietuvoje pakankamumas, atsižvelgiant į Europos Sąjungos standartus*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2017.
54. Matulienė, Snieguolė. „Dirbtinis intelektas kriminalistikoje: galimybės ir grėsmės“. Iš *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*. Henryk Malewski, Mieczysław Goc, 561-852. Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Lenkijos kriminalistų draugija, 2025.
55. Мерецуков Г. М., Данильян С. А., Гусев А. В. *Экспертно-криминалистическое обеспечение деятельности органов внутренних дел России*. Москва: Юрлитинформ, 2009.
56. Mockevičius, Remigijus. *Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas*. Vilnius: VĮ „Registrų centras“, 2015.
57. Моисеева Т. Ф. *Методы и средства экспертных исследований: учебник*. Москва: Московский психолого-социальный институт, 2006.
58. Palskys, E., M. Kazlauskas ir P. Danisevičius. *Kriminalistika*. Vilnius: „Mintis“, 1985.
59. E. Palskys. *Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos*. Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1995.
60. Eugenijus Palskys. *Nusikaltimai ir kriminalistika*. Vilnius: Leidykla „Mintis“, 1978.
61. E. Palskys. „Procesinė specialisto padėtis parengtiniame tyrime“. *Socialistinė teisė*, 3 (1968): 23.
62. Palskys, E., M. Kazlauskas, E. Danisevičius. *Kriminalistika*. Vilnius: Mintis, 1985.
63. Paužaitė-Kulvinskienė, Jurgita, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, ir Virgilijus Pajaujis. „Teismo eksperto pareigos, atsakomybė ir iš jos kylančios sankcijos. Lietuvos kontekstas ir Europos perspektyva“. *Teisės apžvalga* 2, 14 (2016): 306-326. <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/06b8ec5f-08cf-462e-b588-864c14b3ad4f/content>
64. Pošiūnas, P. „Didinti ekspertizės vaidmenį baudžiamajame procese“. *Teisės apžvalga* Nr. 1-4 (1991): 3-8.

65. Pošiūnas, Pijus. *Teismo ekspertizės pagrindai*. Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Lietuvos teismo ekspertizės institutas, 1994.
66. Pošiūnas, Pijus. *Teismo ekspertizės procesiniai, taktiniai ir organizaciniai pagrindai*. Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, Vilniaus darbo raudonosios vėliavos ir tautų draugystės ordinų valstybinis V. Kapsuko universitetas, 1988.
67. Egidijus Radzevičius. „Specialių žinių panaudojimas tiriant nusikalstamas darbų saugos taisyklių reikalavimų pažeidimus: teorija ir praktika Lietuvoje“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2006.
68. Rinkevičius, Jurgis. *Procesiniai įrodinėjimo baudžiamojoje byloje pagrindai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1990.
69. Rinkevičius, J. „Specialisto atliekamas tyrimas ir ekspertizės darymas“. Iš *mokslinės konferencijos „Teismo ekspertizės aktualijos“, Tezės*, P. Pošiūnas, A. Marcinkevičius, R. Makauskaitė, 9-10. Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Teismo ekspertizės mokslinio tyrimo institutas, 1991.
70. Shepitko, Valery. „Trends in forming a single European space in the field of criminalistics and forensic science“. Iš *QUO VADIS, KRIMINALISTIKA?*, Snieguolė Matulienė, Gabrielė Juodkaitė – Granskienė, Žaneta Navickienė, 52 – 68. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2023.
71. Stungys, Kęstutis. Specialių žinių samprata ir panaudojimo ypatumai. Iš *Teismo ekspertizės raida: pasiekimai ir iššūkiai: tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos medžiaga*. Vilnius: Teisingumo ministerija, Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2005.
72. Šivickaitė-Moldarienė, Laura. „Teismo eksperto mokslinės-praktinės ir procesinės kompetencijos vertinimo ypatumai ir pasekmės teisingam teismo sprendimui“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2024.
73. Šivickaitė-Moldarienė, Laura. „Konsultacinės išvados reikšmė teismo sprendimui baudžiamojoje byloje“. Iš *Lietuvos baudžiamosios justicijos teisė: patirtis ir ateitis; Liber amicorum profesoriui Gintarui Švedui : recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys*, 516-528. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2024.
74. Tomaszewski, Tadeusz ir Piotr Girdwoyn, „Teismo ekspertizės įstatymo Lenkijoje keliai ir klystkeliai“. Iš *Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis: kolektyvinė monografija*, Henryk Malewski, Snieguolė Matulienė ir Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, 301 – 319. Vilnius: Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio Universitetas, 2022.

75. Tomaszewski, Tadeusz. „Lenkijos teisei reikia išsamaus ir modernaus teismo ekspertizės įstatymo“. Iš *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika, recenzuojamų mokslinių straipsnių rinkinys*, Gabrielė Juodkaitė – Granskienė, Giedrius Mozūraitis, 218 - 225. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Lietuvos teismo ekspertizės centras, Lietuvos kriminalistų draugija, Lenkijos kriminalistų draugija, 2024.
76. Vansevičius Stasys. *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940 metais: mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia, 1996.
77. Veličkienė, Aleksandra Teresė. *Lotynų kalba*. Vilnius: MRU, 2010.
78. *Visuotinė Lietuvių enciklopedija V*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2004.
79. Žibaitė-Neliubšienė, Rūta. „Laisvas įrodymų vertinimas baudžiamajame procese: diskrecija apibrėžtose ribose“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2023.

Kiti šaltiniai:

1. „Teismo ekspertai“. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Žiūrėta 2026 m. kovo 11 d. <https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/teismo-ekspertai/>
2. „Specialistas“. Lietuvių kalbos žodynas. Žiūrėta 2026 m. kovo 15 d. <http://www.lkz.lt/?zodis=specialistas&id=24166260000>
3. „Ekspertas“. Lietuvių kalbos žodynas. Žiūrėta 2026 m. kovo 11 d. <http://www.lkz.lt/?zodis=ekspertas&id=07006060000>
4. „Ekspertizė“. lietuviuzodynas.lt. Žiūrėta 2026 m. sausio 21 d. <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Ekspertize>
5. „Ekspertizė angliškai“. lietuviuzodynas.lt. Žiūrėta 2026 m. sausio 21 d. <https://www.lietuviuzodynas.lt/lietuviu-anglu-zodynas/ekspertize>
6. Tarptautinių žodžių žodynas. Žiūrėta 2026 m. sausio 10 d. <https://tzz.lt/s/specialus/>
7. „Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos strategija, planai ir ataskaitos“, Lietuvos teismo ekspertizės centras. Žiūrėta 2026 m. sausio 19 d. <https://ltec.lrv.lt/lt/teismo-ekspertu-veiklos-koordinavimo-taryba/teismo-ekspertu-veiklos-koordinavimo-tarybos-strategija-planai-ir-ataskaitos/>
8. „Teisės aktai“. LTEC. Žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://ltec.lrv.lt/lt/teisine-informacija/teises-aktai/>
9. „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo“. Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė. Žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0015.01/DOC_3&format=PDF

10. „2014 m. balandžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/41/ES dėl Europos tyrimo orderio baudžiamosiose bylose“. Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė. Žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/41/2022-03-13>
11. „Europos komisijos ataskaita Europos parlamentui ir tarybai dėl 2014 m. balandžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/41/ES dėl Europos tyrimo orderio baudžiamosiose bylose įgyvendinimo“. Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė. Žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0409>
12. „2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/905/TVR dėl kriminalistinių laboratorinių tyrimų paslaugų teikėjų akreditacijos“. Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė. Žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32009F0905&qid=1776245737738>
13. „ISO/IEC 17025:2017“. ISO. Žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://www.iso.org/standard/66912.html>
14. „2024 m. kovo 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/982 dėl automatinės duomenų paieškos ir keitimosi duomenimis policijos bendradarbiavimo srityje, kuriuo iš dalies keičiami Tarybos sprendimai 2008/615/TVR ir 2008/616/TVR ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (ES) 2018/1726, (ES) 2019/817 ir (ES) 2019/818 (reglamentas Priumas II)“. Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė. Žiūrėta 2026 m. balandžio 14 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32024R0982&qid=1776249344279>
15. „2023 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/1543 dėl Europos įrodymų pateikimo orderių ir Europos įrodymų saugojimo orderių elektroniniams įrodymams baudžiamajame procese ir laisvės atėmimo bausmių vykdymui pasibaigus baudžiamajam procesui“. Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė. Žiūrėta 2026 m. balandžio 14 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1543&qid=1776250605704>
16. „2023 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2023/1544, kuria nustatomos suderintos paskirtųjų įmonių ir teisinių atstovų skyrimo elektroniniams įrodymams baudžiamajame procese rinkti taisyklės“. Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė. Žiūrėta 2026 m. balandžio 14 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32023L1544&qid=1776251232668>
17. „Tarpvalstybinės prieigos prie elektroninių įrodymų gerinimas“. Europos komisija. Žiūrėta 2026 m. balandžio 14 d. https://commission.europa.eu/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/types-judicial-cooperation/e-evidence-cross-border-access-electronic-evidence_en?prefLang=lt&etrans=lt

18. „2018 m. lapkričio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1727 dėl Europos Sąjungos bendradarbiavimo baudžiamosios teisenos srityje agentūros (Eurojusto) ir kuriuo pakeičiamas ir panaikinamas Tarybos sprendimas 2002/187/TVR“. Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė. Žiūrėta 2026 m. balandžio 14 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02018R1727-20251104&qid=1776252025763>
19. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2023/969 2023 m. gegužės 10 d. kuriuo sukurama bendradarbiavimo platforma jungtinių tyrimo grupių veiklai remti ir iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2018/1726“. Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė. Žiūrėta 2026 m. balandžio 15 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32023R0969&qid=1776255611651>
20. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2022/850 2022 m. gegužės 30 d. dėl tarpvalstybinio elektroninio keitimosi duomenimis teismo bendradarbiavimo civilinėse ir baudžiamosiose bylose srityje kompiuterinės sistemos (sistemos e. CODEX), kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2018/1726“. Europos Sąjungos interneto svetainė. Žiūrėta 2026 m. balandžio 15 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32022R0850&qid=1776256457650>
21. „Council of the European union, Council conclusions on the vision for European Forensic Science 2020 including the creation of a European Forensic Science Area and the development of forensic science infrastructure in Europe“. Council of the European union. Žiūrėta 2026 m. balandžio 7 d. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/126875.pdf
22. „Draft Council Conclusions on the way forward in view of the creation of an European Forensic Science Area“. Council of the European union. Žiūrėta 2026 m. balandžio 7 d. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8770-2016-INIT/en/pdf>
23. „Action Plan on the way forward in view of the creation of an European Forensic Science Area - mid term progress report“. Council of the European union. Žiūrėta 2026 m. balandžio 7 d. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14606-2017-INIT/en/pdf>
24. „The European Network of Forensic Science Institutes“. The European Network of Forensic Science Institutes. Žiūrėta 2026 m. balandžio 8 d. <https://enfsi.eu/>
25. „Vision of the European Forensic Science Area 2030“. European network of forensic science institutes. Žiūrėta 2026 m. balandžio 9 d. <https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2021/11/Vision-of-the-European-Forensic-Science-Area-2030.pdf>

26. „Council Conclusions on the vision of the European Forensic Science Area 2.0 (EFSA 2.0)“. Council of the European union. Žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13369-2022-INIT/lt/pdf>
27. „Council Conclusions on the Action Plan for the European Forensic Science Area 2.0“. Council of the European union. Žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7152-2023-INIT/en/pdf>
28. „Palyginti neseniai prasidėjusi, bet nepaprasta policijos ekspertinių tyrimų kokybės istorija“. Policijos departamento kriminalistinių tyrimų valdyba. Žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. <https://ktv.policija.lrv.lt/lt/naujienos/palyginti-neseniai-prasidejusi-bet-nepaprasta-policijos-ekspertiniu-tyrimu-kokybes-istorija-yD6/>
29. „Apie Europolą“. Europol. Žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. <https://www.europol.europa.eu/about-europol:lt>
30. „Working Party on General Matters including Evaluation (GENVAL)“. Council of the European union. Žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. [https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/mpo/2017/6/working-party-on-general-matters-including-evaluation-genval-\(258082\)/](https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/mpo/2017/6/working-party-on-general-matters-including-evaluation-genval-(258082)/)
31. „Standing Committee on Operational Cooperation on Internal Security (COSI)“. Council of the European union. Žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. [https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/mpo/2020/9/permanent-comite-operationele-samenwerking-op-het-gebied-van-de-binnenlandse-veiligheid-cosi-\(295412\)/](https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/mpo/2020/9/permanent-comite-operationele-samenwerking-op-het-gebied-van-de-binnenlandse-veiligheid-cosi-(295412)/)
32. „About us“. European Judicial Training Network. Žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. <https://ejtn.eu/about-us>
33. „About CEPOL“. European union agency for law enforcement training. Žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. <https://www.cepola.europa.eu/>
34. „About us“. The International Forensic Strategic Alliance. Žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. <https://www.ifsa-forensics.org/about-us/>
35. „Members“. The European Network of Forensic Science Institutes. Žiūrėta 2026 m. balandžio 8 d. <https://enfsi.eu/about-enfsi/members/>
36. „IAFS History“. The International Association of Forensic Sciences. Žiūrėta 2026 m. balandžio 19 d. <https://iafs2026.com/iafs-history/>
37. „International Society for Forensic Genetics“. Žiūrėta 2026 m. balandžio 19 d. <https://www.isfg.org/>

38. Claude Roux, Rebecca Bucht, Frank Crispino, Peter De Forest, Chris Lennard, Pierre Margot, Michelle D. Miranda, Niamh NicDaeid, Olivier Ribaux, Alastair Ross ir Sheila Willis., „The Sydney declaration – Revisiting the essence of forensic science through its fundamental principles“. *ScienceDirect*. Žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0379073822000123>
39. Alastair Ross, Chris Lennard, Claude Roux. „Forensic science: Where to from Here?“. *ScienceDirect*. Žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0379073824003670>
40. „Biometric vulnerabilities Ensuring future law enforcement preparedness“. Europol. Žiūrėta 2026 m. balandžio 21 d., 6, <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Biometric-vulnerabilities.pdf>
41. „AI and policing The benefits and challenges of artificial intelligence for law enforcement“. Europol. Žiūrėta 2026 m. balandžio 21 d., 6, <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/AI-and-policing.pdf>
42. „Teismo ekspertizės įstaigos“. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d., <https://tm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/teismo-ekspertai/teismo-ekspertizes-istaigos/>
43. „Veiklos sritys“. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d., <https://ltec.lrv.lt/lt/>
44. „Ekspertinių tyrimų atlikimas“. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d. <https://ltec.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/ekspertiniu-tyrimu-atlikimas/>
45. „Dėl Lietuvos teismo ekspertizės centro nuostatų patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9757E04EA075/asr?csrt=11569323076305270288>
46. „Metodinės rekomendacijos ekspertinių tyrimų užsakovams“. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d. <https://ltec.lrv.lt/lt/metodines-rekomendacijos-ekspertiniu-tyrimu-uzsakovams/>
47. „Ekspertinių tyrimų trukmė Lietuvos teismo ekspertizės centre“. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d. <https://ltec.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ekspertiniu-tyrimu-trukme-liuvos-teismo-ekspertizes-centre/>
48. „Veiklos sritys“. Policijos departamento Kriminalistinių tyrimų valdyba. Žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d. <https://ktv.policija.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/>

49. „Kriminalistiniai tyrimai“. Lietuvos policija. Žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d. <https://policija.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/nusikalstamu-veiklu-atskleidimas-ir-tyrimas/kriminalistiniu-tyrimu-centras/>
50. „Projektai“. Policijos departamento Kriminalistinių tyrimų valdyba. Žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d. <https://ktv.policija.lrv.lt/tyrimai-ir-ekspertizes/>
51. „Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Kriminalistinių tyrimų valdybos nuostatai“. Policijos departamento Kriminalistinių tyrimų valdyba. Žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d. https://ktv.policija.lrv.lt/public/canonical/1771929348/618/2023-12-20_nr5-v-1002_gk_isakymas_nuostatos_be_meta.pdf
52. „Istaigos veikla ir tikslai“. Valstybinė teismo medicinos tarnyba. Žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d. <https://vtmt.lrv.lt/lt/apie-mus/istaigos-veikla-ir-tikslai/>
53. „Dėl Valstybinės teismo medicinos tarnybos nuostatų patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/710d0c60980011e48910ce15e7daff9a/asr?csrt=18427397193510721684>
54. „Strateginis veiklos planas 2025-2028 m.“. Valstybinė teismo medicinos tarnyba. Žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d. <https://vtmt.lrv.lt/public/canonical/1767688877/1115/Strateginis%20veiklos%20planas%202025-2028%20m.pdf>
55. „Nuorodos“. Valstybinė teismo medicinos tarnyba. Žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d. <https://vtmt.lrv.lt/lt/nuorodos/>
56. „Ekspertinė veikla“. Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie sveikatos apsaugos ministerijos. Žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d. <https://www.vtpt.lt/ekspertine-veikla/>
57. „Apie mus“. Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie sveikatos apsaugos ministerijos. Žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d. <https://www.vtpt.lt/apie-mus/>
58. „Gaisrinių tyrimų centro tikslas – padėti žmonėms gyventi saugiau“. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. Žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d. <https://pagd.lrv.lt/lt/pazink-tarnyba/gaisriniu-tyrimu-centro-tikslas-padeti-zmonems-gyventi-saugiau/>
59. „Gaisrinių tyrimų centro nuostatai“. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. Žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d. [https://gtc.lrv.lt/uploads/gtc/documents/files/Scan1\(4\).PDF](https://gtc.lrv.lt/uploads/gtc/documents/files/Scan1(4).PDF)

60. „Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos nuostatai“. Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie sveikatos apsaugos ministerijos. Žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d. [https://www.vtpt.lt/uploads/Elektroninio%20dokumento%20nuorastas%20\(1\).pdf](https://www.vtpt.lt/uploads/Elektroninio%20dokumento%20nuorastas%20(1).pdf)
61. „Rekomendacijų įgyvendinimas“. Valstybės kontrolė. Žiūrėta 2026 m. balandžio 26 d. <https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/Recomendation/18798/rekomendaciju-igyvendinimas>
62. „Keitimosi informacija ir duomenų apsaugos darbo grupė“. Council of the European union. Žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. [https://www.consilium.europa.eu/lt/meetings/mpo/2019/7/keitimosi-informacija-ir-duomenu-apsaugos-darbo-grupe-dapix-\(280389\)/](https://www.consilium.europa.eu/lt/meetings/mpo/2019/7/keitimosi-informacija-ir-duomenu-apsaugos-darbo-grupe-dapix-(280389)/)
63. „Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos strategija, planai ir ataskaitos“. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Žiūrėta 2026 m. balandžio 28 d. <https://ltec.lrv.lt/lt/teismo-ekspertu-veiklos-koordinavimo-taryba/teismo-ekspertu-veiklos-koordinavimo-tarybos-strategija-planai-ir-ataskaitos/>
64. „Guidelines on the role of experts appointed by a court in court proceedings of Council of Europe member states Document adopted by the CEPEJ at its 24th plenary meeting (Strasbourg, 11 – 12 December 2014)“. Council of Europe. Žiūrėta 2026 m. balandžio 28 d. https://rm.coe.int/16807482a2#_Toc409171393
65. „Teismo ekspertizių atlikimo organizavimas“. Valstybės kontrolė. Žiūrėta 2026 m. vasario 22 d. <https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/23663/teismo-ekspertiziu-atlikimo-organizavimas>
66. „Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos veikla“. Valstybės kontrolė. Žiūrėta 2026 m. vasario 22 d. <https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/24254/valstybines-teismo-psichiatrijos-tarnybos-veikla>
67. „Veiklos ataskaitos“. Lietuvos teismo ekspertizės centras. Žiūrėta 2026 m. vasario 22 d. <https://ltec.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/veiklos-ataskaitos/>
68. „Kohtuekspertiisiseadus“. Riigi Teataja. Žiūrėta 2026 m. vasario 26 d. <https://www.riigiteataja.ee/akt/116042014006>
69. „Закон україни про судову експертизу“. Офіційний вебпортал парламенту України. Žiūrėta 2026 m. vasario 26 d. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4038-12#Text>
70. „Kriminālprocesa likums“. Latvijas Republikas tiesību akti. Žiūrėta 2026 m. vasario 22 d. <https://m.likumi.lv/ta/en/en/id/107820-criminal-procedure-law>
71. „Strafprozessordnung“. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. Žiūrėta 2026 m. vasario 28 d. <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/index.html#BJNR006290950BJNE012503311>

72. „Rozporządzenie ministra sprawiedliwości w sprawie biegłych sądowych“. Dziennik Ustaw. Žiūrėta 2026 m. vasario 28 d. <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/rok/2005/wydanie/15/pozycja/133>
73. „Kodeks postępowania karnego“. Dziennik Ustaw. Žiūrėta 2026 m. vasario 28 d. <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/rok/2025/pozycja/46>
74. „O výkonu znalecké činnosti“. Elektronická Sbírka zákonů a mezinárodních smluv. Žiūrėta 2026 m. vasario 28 d. <https://www.e-sbirka.cz/sb/2020/503/2026-01-01?f=Vyhl%C3%A1%C5%A1ka%20%C4%8D.%20503%2F2020%20Sb.,%20o%20v%C3%BDkonu%20znaleck%C3%A9%20%C4%8Dinnosti&zalozka=text>
75. „O znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech“. Elektronická Sbírka zákonů a mezinárodních smluv. Žiūrėta 2026 m. vasario 28 d. <https://www.e-sbirka.cz/sb/2019/254/2026-01-01?f=Z%C3%A1kon%20%C4%8D.%20254%2F2019%20Sb&zalozka=text>
76. „O trestním řízení soudním (trestní řád)“. Elektronická Sbírka zákonů a mezinárodních smluv. Žiūrėta 2026 m. vasario 28 d. <https://www.e-sbirka.cz/sb/1961/141/2026-01-01?f=Trestn%C3%AD%20%C5%99%C3%A1d&zalozka=text>
77. „Bundesgesetz über die allgemein beeideten und gerichtlich zertifizierten Sachverständigen und Dolmetscher“. Das Rechtsinformationssystem des Bundes. Žiūrėta 2026 m. vasario 28 d. <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002338>
78. „Gesamte Rechtsvorschrift für Strafprozeßordnung 1975, Fassung vom 28.02.2026“. Das Rechtsinformationssystem des Bundes. Žiūrėta 2026 m. vasario 28 d. <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326>
79. „Gesetz über die Vergütung von Sachverständigen, Dolmetscherinnen, Dolmetschern, Übersetzerinnen und Übersetzern sowie die Entschädigung von ehrenamtlichen Richterinnen, ehrenamtlichen Richtern, Zeuginnen, Zeugen und Dritten“. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. Žiūrėta 2026 m. vasario 28 d. <https://www.gesetze-im-internet.de/jvegl/>
80. „DeepL Translator“. DeepL. Žiūrėta 2026 m. gegužės 15 d. <https://www.deepl.com/en/translator>
81. Council of the European Union, European Forensic Science Area 2030: Roadmap and Action Plan. Brussels: Council of the EU, 2022, 4–7. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8574-2022-INIT/en/pdf>

82. Mockevičius, Remigijus. *Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas*. Vilnius: VĮ „Registru centras“, 2015.

Teisės aktai:

1. „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2026 m. sausio 19 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.286DC4AF9827/asr>
2. „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2026 m. sausio 18 d. <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.286DC4AF9827>
3. „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo Nr. IX-1161 pakeitimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2026 m. sausio 18 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8ac95860b1f011eab9d9cd0c85e0b745>
4. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2026 m. sausio 20 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.849A4BCA291A/TAIS_62309
5. „Revizijų departamento prie Finansų ministerijos revizijų darymo nuostatai“. TAR. Žiūrėta 2026 m. sausio 20 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C1F584DC8B46>
6. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2026 m. sausio 20 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777/TAIS_210803
7. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2026 m. vasario 21 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A9B352D1618D/asr>
8. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl Rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“ pakeitimo. TAR. Žiūrėta 2026 m. kovo 20 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4fa6f9406ba911eb9dc7b575f08e8bea>
9. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl Teismo eksperto kvalifikacijos suteikimo, kvalifikacijos patvirtinimo, pripažinimo ir teismo eksperto kvalifikacijos pažymėjimo išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2026 m. kovo 21 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.553510AFADB6/asr?csrt=5326246887170465714>
10. „Teismo ekspertų profesinės etikos kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2026 m. kovo 21 d. <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=944af830a82e11e38e1082d04585b3dd>
11. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl Lietuvos teismo ekspertizės centro nuostatų patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2026 m. kovo 21 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9757E04EA075/asr?csrt=5326246887170465714>

12. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl Valstybinės teismo medicinos tarnybos nuostatų patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2026 m. kovo 21 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/710d0c60980011e48910ce15e7daff9a/asr?csrt=4356779189341134242>
13. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl Teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių darymo Valstybinėje teismo psichiatrijos tarnyboje prie Sveikatos apsaugos ministerijos nuostatų patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2026 m. kovo 20 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.831FBB54DDCA/asr?csrt=4356779189341134242>
14. „Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2026 m. kovo 22 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E2B2957B9182/asr?csrt=11902823253808564392>
15. „Metodinės rekomendacijos ekspertinių tyrimų užsakovams“. LTEC. Žiūrėta 2026 m. kovo 21 d. <https://ltec.lrv.lt/lt/metodines-rekomendacijos-ekspertiniu-tyrimu-uzsakovams/>
16. „Tiesu ekspertu likums“. Latvijas Republikas tiesību akti. Žiūrėta 2026 m. vasario 22 d. <https://likumi.lv/ta/id/280576-tiesu-ekspertu-likums>

Teismų praktika

1. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-368-489/2018“. Infollex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 23 d. <https://www.infollex.lt/tp/1676096>
2. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-62-1073/2023“. Infollex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 23 d. <https://www.infollex.lt/tp/2133512>
3. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-17-489/2024“. Infollex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 23 d. <https://www.infollex.lt/tp/2231700>
4. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 28 d. baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialių žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga“, Teismų praktika Nr. 50. Žiūrėta 2026 m. sausio 18 d. <https://www.lat.lt/lat-praktika/lat-praktikos-tam-tikrose-teises-srityse-apzvalgos/audziamuju-byly-apzvalgos/68>
5. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2025 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165-976/2025“. Infollex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 24 d. <https://www.infollex.lt/ta/Default.aspx?id=20&item=doc&AktoId=2350017&cid=93433>

6. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2025 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-97-813/2025”. Infolex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 24 d.
<https://www.infolex.lt/ta/Default.aspx?id=20&item=doc&AktoId=2319907&cid=92116>
7. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2025 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-82-594/2025”. Infolex, Žiūrėta 2026 m. balandžio 24 d.
<https://www.infolex.lt/ta/Default.aspx?id=20&item=doc&AktoId=2311022&cid=91764>
8. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2026 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23-511/2026”. Infolex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 24 d.
https://www.infolex.lt/tp/2369679#B_0
9. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2025 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133-813/2025”. Infolex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 25 d.
https://www.infolex.lt/tp/2342460#B_0
10. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-61-594/2024”. Infolex. 2026 m. balandžio 25 d.
https://www.infolex.lt/tp/2217291#B_0
11. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. birželio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101-654/2024“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d.
<https://www.infolex.lt/tp/2251066>
12. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-134-511/2023“. Infolex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d.,
<https://www.infolex.lt/tp/2199427>
13. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-272-511/2020”. Infolex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d.,
<https://www.infolex.lt/tp/1954312>
14. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-129-495/2020“. Infolex, žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d.,
<https://www.infolex.lt/tp/1903129>
15. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-537-303/2015“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d.
<https://www.infolex.lt/tp/1161594>

16. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. kovo 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-49-654/2023”. Infolex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d. <https://www.infolex.lt/tp/2150249>
17. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-239-495/2024”. Infolex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d. <https://www.infolex.lt/ta/Default.aspx?id=20&item=doc&AktoId=2281333&cid=89709>
18. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-35-976/2024”. Infolex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d. <https://www.infolex.lt/tp/2229825>
19. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-62-495/2022”. Infolex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d. <https://www.infolex.lt/tp/2072851>
20. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-97-976/2020”. Infolex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d. <https://www.infolex.lt/tp/1875876>
21. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-177-895/2018”. Infolex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d. <https://www.infolex.lt/tp/1602995>
22. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2024 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-36-594/2024”. Infolex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 27 d. <https://www.infolex.lt/ta/Default.aspx?id=20&item=doc&AktoId=2230184&cid=87344>
23. „Byla E. L. prieš Lietuvą (Peticija Nr. 12471/20)”. European Court of Human Rights. Žiūrėta 2026 m. balandžio 28 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-235697%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-235697%22]})
24. „Byla Gančo prieš Lietuvą (Peticija Nr. 42168/19)”. European Court of Human Rights. Žiūrėta 2026 m. balandžio 28 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-215436%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-215436%22]})
25. „Byla Kraulaidis prieš Lietuvą (Peticija Nr. 76805/11)”. European Court of Human Rights. Žiūrėta 2026 m. balandžio 29 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-176312%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-176312%22]})
26. „Byla D.R. prieš Lietuvą (Peticijos Nr. 691/15)”. European Court of Human Rights. Žiūrėta 2026 m. balandžio 29 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-202984%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-202984%22]})
27. „Byla M.G. prieš Lietuvą (Peticija Nr. 6406/21)”. European Court of Human Rights. Žiūrėta 2026 m. balandžio 29 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-233944%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-233944%22]})

28. „Case of Sergiyenko v. Ukraine (Application no. 47690/07)”. European Court of Human Rights. Žiūrėta 2026 m. balandžio 29 d. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-110519%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-110519%22]})
29. „Byla Česnulavičius prieš Lietuvą (Pareiškimo Nr. 13462/06)“. European Court of Human Rights. Žiūrėta 2026 m. balandžio 29 d., [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-172588%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-172588%22]})

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBA

Andrijauskaitė, S. Specialių žinių teisinio reguliavimo ir jo taikymo naujovės: bendrojo Europos teismo ekspertizės erdvė. Vadovas Prof. dr. Vidmantas Egidijus Kurapka. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2026.

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas specialių žinių teisinis reguliavimas ir jo taikymo naujovės Lietuvos baudžiamajame procese, vertinant šį institutą bendrosios Europos teismo ekspertizės erdvės kontekste. Darbe nagrinėjama specialių žinių samprata, panaudojimo formos, eksperto ir specialisto teisinis statusas, nacionalinis specialių žinių reglamentavimas. Taip pat ES teisės aktų ir strateginių dokumentų reikšmė. Toliau nagrinėjama specialių žinių taikymo praktika, siekiant atskleisti pagrindines problemas.

Atliktas tyrimas patvirtino visus tris ginamuosius teiginius. Nustatyta, kad Lietuvos specialių žinių teisinis reguliavimas sudaro prielaidas specialias žinias taikyti baudžiamajame procese, tačiau nėra pakankamai sistemiškai suderintas specialių žinių subjektų, jų funkcijų ir panaudojimo formų tarpusavio santykis. Taip pat patvirtinta, kad bendrosios Europos teismo ekspertizės erdvės raida nesukuria pareigos perimti vienodą specialių žinių teisinio reguliavimo modelį, tačiau formuoja reikšmingas nacionalinio reguliavimo ir praktikos tobulinimo kryptis. Be to, tyrimas pagrindė, kad konsultacinė išvada neturėtų būti besąlygiškai prilyginama ekspertizės aktui ar specialisto išvadai. Vis dėlto jos vertinimas vien kaip paprasto dokumento nepakankamai atspindi specialių žinių pagrindu parengtos išvados pobūdį ir gali riboti rungtimosi principo įgyvendinimą baudžiamajame procese.

Raktiniai žodžiai: specialios žinios, specialių žinių panaudojimo formos, ekspertas, specialistas, bendroji Europos teismo ekspertizės erdvė.

ANNOTATION

Andrijauskaitė, S. Legal regulation of specific knowledge and innovations in its application: the Common European Forensic Area. Supervised by Prof. Dr. Vidmantas Egidijus Kurapka. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2026.

This master's thesis analyzes the legal regulation of expert knowledge and recent developments in its application in Lithuanian criminal proceedings, evaluating this concept within the context of the common European area of forensic expertise. The thesis examines the concept of expert knowledge, the forms of its application, the legal status of experts and specialists, and national regulations governing expert knowledge. It also addresses the significance of EU legislation and strategic documents. The thesis further examines the practice of applying expert knowledge in order to identify the main problems.

The study confirmed all three of the arguments put forward. It was found that the legal regulation of expert evidence in Lithuania creates the conditions for the use of expert evidence in criminal proceedings; however, the interrelationships among expert witnesses, their functions, and the forms of their involvement are not sufficiently systematized. It was also confirmed that the development of the common European judicial expertise area does not create an obligation to adopt a uniform model of legal regulation of expert knowledge, but rather shapes significant directions for the improvement of national regulation and practice. Furthermore, the study established that an advisory opinion should not be unconditionally equated with an expert report or a specialist's conclusion. However, treating it merely as a simple document does not adequately reflect the nature of a conclusion based on specialized knowledge and may limit the implementation of the adversarial principle in criminal proceedings.

Keywords: specialized knowledge, forms of application of specialized knowledge, expert, specialist, common European area of forensic expertise.

SANTRAUKA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBA

Andrijauskaitė, S. Specialių žinių teisinio reguliavimo ir jo taikymo naujovės: bendrojo Europos teismo ekspertizės erdvė. Vadovas Prof. dr. Vidmantas Egidijus Kurapka. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2026.

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas specialių žinių institutas Lietuvos baudžiamajame procese, jo teisinis reguliavimas, praktinio taikymo problemos ir santykis su bendrosios Europos teismo ekspertizės erdvės raida. Darbo tikslas – įvertinti specialių žinių teisinį reguliavimą ir praktinį taikymą Lietuvos baudžiamajame procese, nustatant jų santykį su bendrosios Europos teismo ekspertizės erdvės raida ir pagrindines šios srities tobulinimo kryptis.

Tyrimo tikslui pasiekti darbe keliama uždaviniai: atskleisti specialių žinių sampratą, panaudojimo formas ir specialių žinių subjektų teisinio statuso ypatumus; įvertinti Lietuvos specialių žinių teisinio reguliavimo sistemiškumą; įvertinti ES teisės aktų ir strateginių dokumentų reikšmę specialių žinių taikymui; atskleisti specialių žinių taikymo praktikoje kylančias problemas; atlikus kokybinį interviu, įvertinti skirtingų baudžiamojo proceso ir ekspertinės veiklos subjektų požiūrį į specialių žinių teisinio reguliavimo bei praktinio taikymo problemas. Darbą sudaro trys skyriai. Pirmajame skyriuje nagrinėjama specialių žinių samprata, panaudojimo formos, eksperto ir specialisto teisinis statusas bei nacionalinis reglamentavimas. Antrajame skyriuje analizuojama ES teisės aktų, strateginių dokumentų, Europos teismo ekspertizės erdvės 2020 ir 2030 vizijų, ENFSI veiklos ir Sidnėjaus deklaracijos reikšmė specialių žinių taikymui. Trečiajame skyriuje vertinama specialių žinių taikymo praktika Lietuvoje, ekspertinių įstaigų veiklos iššūkiai, teismų praktika ir atlikto kokybinio tyrimo rezultatai.

Atliktas tyrimas patvirtino ginamuosius teiginius. Nustatyta, kad Lietuvos specialių žinių teisinis reguliavimas sudaro pagrindą specialias žinias taikyti baudžiamajame procese. Vis dėlto nėra pakankamai sistemiškai suderintas specialių žinių subjektų, jų funkcijų ir panaudojimo formų tarpusavio santykis. Bendrosios Europos teismo ekspertizės erdvės raida formuoja reikšmingas nacionalinio reguliavimo ir praktikos tobulinimo kryptis. Taip pat nustatyta, kad konsultacinė išvada neturėtų būti besąlygiškai prilyginama ekspertizės aktui ar specialisto išvadai. Tačiau jos vertinimas vien kaip paprasto dokumento nepakankamai atspindi specialių žinių pagrindu parengtos išvados pobūdį ir gali riboti rungimosi principo įgyvendinimą.

Darbe daroma išvada, kad specialių žinių taikymo veiksmingumą lemia ne tik teisės normos, bet ir praktiniai veiksniai: ekspertų darbo krūvis, kvalifikacija, darbo užmokestis, tyrimui pateikiamos medžiagos kokybė, klausimų ekspertams formulavimas, naujų technologijų diegimas ir tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Todėl specialių žinių instituto tobulinimas turėtų būti siejamas su BPK, TEĮ ir poįstatyminių teisės aktų tikslinimu, ekspertinių įstaigų stiprinimu ir aiškesniais konsultacinės išvados vertinimo kriterijais.

SUMMARY

Andrijauskaitė, S. Legal regulation of specific knowledge and innovations in its application: the Common European Forensic Area. Supervised by Prof. Dr. Vidmantas Egidijus Kurapka. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2026.

This master's thesis analyzes the concept of expert knowledge in Lithuanian criminal procedure, its legal regulation, issues in its practical application, and its relationship to the development of the common European area of forensic expertise. The aim of the thesis is to evaluate the legal regulation and practical application of expert knowledge in Lithuanian criminal proceedings, identifying its relationship with the development of the common European area of forensic expertise and the main directions for improvement in this field.

To achieve the research objective, this study sets the following tasks: to examine the concept of expert knowledge, the forms in which it is applied, and the specific features of the legal status of expert knowledge providers; to assess the systematic nature of the legal regulation of expert knowledge in Lithuania; to evaluate the significance of EU legislation and strategic documents for the application of expert knowledge; to identify problems arising from the practical application of expert knowledge; and, following a qualitative interview, to assess the views of various actors in criminal proceedings and expert activities regarding the problems of the legal regulation and practical application of expert knowledge. The study consists of three chapters. The first chapter examines the concept of specialized knowledge, forms of its application, the legal status of experts and specialists, and national regulations. The second chapter analyzes the significance of EU legislation, strategic documents, the 2020 and 2030 visions for the European Judicial Expertise Area, ENFSI activities, and the Sydney Declaration for the application of specialized knowledge. The third chapter evaluates the practice of applying specialized knowledge in Lithuania, the challenges facing expert institutions, judicial practice, and the results of the qualitative study conducted.

The study confirmed the arguments put forward. It was found that the legal regulation of expert evidence in Lithuania provides a basis for the use of expert evidence in criminal proceedings. However, the interrelationship between experts, their functions, and the forms of their application is not sufficiently systematized. The development of the Common European Area of Forensic Expertise is shaping significant directions for the improvement of national regulation and practice. It has also been established that an advisory opinion should not be unconditionally equated with an expert report or a specialist's conclusion. However, treating it merely as a simple document does not adequately

reflect the nature of a conclusion based on specialized knowledge and may limit the implementation of the adversarial principle.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

2 lentelė. Eksperto ir specialisto takoskyra baudžiamajame procese

Palyginimo kriterijus	Ekspertas	Specialistas
Sąvoka	Ekspertu gali būti skiriamas asmuo, turintis reikiamų specialių žinių ir įrašytas į teismų ekspertų sąrašą (BPK 84 str. 1 d.; TEĮ 3 str. 3 d.).	Specialistas yra reikiamų specialių žinių ir įgūdžių turintis asmuo, kuriam pavedama atlikti objektų tyrimą ir pateikti išvadą arba paaiškinimus jo kompetencijos klausimais, taip pat dalyvauti atliekant kitus baudžiamojo proceso veiksmus (BPK 89 str. 1 d.).
Teisinio statuso formalūs reikalavimai	Eksperto statusas labiau formalizuotas, nes siejamas su teismo eksperto kvalifikacija ir įrašymu į teismo ekspertų sąrašą (TEĮ 3 str. 3 d.).	Specialisto statusas nėra siejamas su įrašymu į teismo ekspertų sąrašą kaip būtina sąlyga (BPK 89 str. 2 d.).
Kas gali būti šiuo subjektu	Asmuo, turintis specialių žinių; teismo ekspertas asmuo, turintis teismo eksperto kvalifikaciją ir įrašytas į teismo ekspertų sąrašą (BPK 84 str. 1 d.; TEĮ 3 str. 3 d.); įstatymas taip pat numato galimybę skirti į sąrašą neįrašytą asmenį ar užsienio valstybėje teisę būti ekspertu turintį asmenį (BPK 84 str. 2–3 d.).	Tiek ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas, tiek šioje įstaigoje nedirbantis asmuo (BPK 89 str. 2 d.).
Pasitelkimo pagrindas	Pasitelkiamas tada, kai ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas nusprendžia, jog nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti būtina atlikti specialų tyrimą, kuriam reikalingos mokslo, technikos, meno ar kitos specialios žinios (BPK 208 str.)	Pasitelkiamas tada, kai reikia atlikti objektų tyrimą, pateikti išvadas ar paaiškinimus, taip pat dalyvauti atliekant kitus proceso veiksmus (BPK 89 str. 1 d.).
		Tirti objektus, pateikti specialisto išvadą atlikus pavestą objektų tyrimą ar paaiškinimus, taip pat teikti

Pagrindinė procesinė paskirtis	Atlikti ekspertinį tyrimą ir pateikti ekspertizės aktą (BPK 88 str. 1 d.).	procesinę pagalbą atliekant baudžiamojo proceso veiksmus (BPK 89 str. 1 d.; 90 str. 1-2 d.).
Veiklos rezultato forma	Ekspertizės aktas (BPK 88 str. 1 d.).	Specialisto išvada (BPK 90 str. 1 d.).
Santykis su proceso veiksmis	Labiau siejamas su savarankišku ekspertiniu tyrimu ir jo rezultato įforminimu ekspertizės aktu (BPK 88 str.).	Tiesiogiai siejamas ir su dalyvavimu atliekant kitus baudžiamojo proceso veiksmus (BPK 89 str. 1-2 d.), t. y. pasitelkiamas atliekant tyrimo veiksmus (BPK 180 str.), atliekant objektų tyrimą (BPK 205 str.), apžiūrą (BPK 207 str.), taip pat dalyvauti nagrinėjant bylą teisme ir būti apklausiamas teismo posėdyje (BPK 284 str.).
Proceso stadija, kurioje atliekamos funkcijos pasireiškia labiausiai	Tiek ikiteisminiame tyrime, tiek teisme; jei ekspertizė atlikta ikiteisminio tyrimo metu ir ekspertizės aktas aiškus ir išsamus, tai tiesiog paskelbiamas teisme, o ekspertas šaukiamas apklausai tik prireikus (BPK 285 str.).	Daugiausiai ikiteisminiame tyrime, tačiau specialistas gali dalyvauti ir teisme: teisme gali būti paskelbiama jo ikiteisminio tyrimo metu pateikta išvada, taip pat gali būti šaukiamas ir specialistas, nepateikęs išvados ikiteisminio tyrimo metu (BPK 284 str.).

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis BPK⁴⁰⁴ ir TEĮ⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, *supra note*, 134.

⁴⁰⁵ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, *supra note*, 1.

3 lentelė. Pagrindiniai TEĮ pirmosios ir aktualios redakcijos skirtumai

Palyginimo kriterijus	Pirmoji redakcija	Aktuali redakcija	Siūlomo teisinio reguliavimo tobulinimo kryptys
Reguliavimo apimtis (paskirtis)	Reguliavimas labiau akcentuotas į teismo ekspertizės instituto pagrindų nustatymą: teismo ekspertų ir įstaigų statusą, kvalifikacijos suteikimą, sąrašo sudarymą ir teismo ekspertizės akto reikalavimus.	Išplėsta: įtraukiami teismo ekspertų veiklos principai, atsakomybė už Teismo ekspertų profesinės etikos kodekso pažeidimus, nurodomas suderinamumas su ES teisės aktais.	Tikslinga TEĮ aiškiau įtvirtinti bendruosius specialių žinių taikymo principus ne tik teismo ekspertų, bet ir kitų specialių žinių subjektų atžvilgiu.
Ekspertinio tyrimo apibrėžimas ir taikymo apimtis	Ekspertinis tyrimas siejamas su teismo ar teisėjo pavedimu atliekamu tyrimu bei įforminimu ekspertizės akte.	Ekspertinis tyrimas suprantamas plačiau – kaip specialių žinių reikalaujantis teismo eksperto ar specialisto atliekamas tyrimas; apimamos kitos specialių žinių panaudojimo formos (objektų tyrimas bei konsultacija).	Siūloma įstatymo lygmeniu atriboti ekspertizę, objektų tyrimą ir konsultaciją bei aiškiau apibrėžti jų tarpusavio santykį.
Tarptautinis (tarpvalstybinis) reguliavimas	Tarptautinis reguliavimas aiškiai nėra išskiriamas (reguliavimas iš esmės nacionalinis).	Įtvirtinamos ES valstybės narė ir Europos ekonominės erdvės valstybė sąvokos ir prielaidos valstybių narių teismo ekspertų laikino paslaugų teikimo Lietuvoje. Keičiama terminologija.	Tikslinga detaliau reglamentuoti užsienio valstybių teismo ekspertų ir specialistų dalyvavimo Lietuvoje sąlygas, kvalifikacijos pripažinimo, bendradarbiavimo ir informacijos apsaikavimo mechanizmus.
Reikalavimai teismo eksperto kvalifikacijai detalumas	Reikalavimai siauriau detalizuoti (aukštasis išsilavinimas, egzaminai, teistumo reikalavimai).	Reikalavimai detaliau struktūruojami ir papildomi (kompetencijos, nepriekaištingos reputacijos, pasirengimo ir kt.).	Siūlytina tiksliau nustatyti minimalius kvalifikacinius reikalavimus, privalomo nuolatinio kvalifikacijos tobulinimo, periodinio vertinimo ir specializacijos kriterijus, siekiant vienodesnių profesionalumo standartų.
Profesinė etika ir atsakomybė	Profesinės etikos ir atsakomybės už etikos pažeidimus reguliavimas nebuvo išsamiai įtvirtintas.	Įtvirtinama atsakomybė už Teismo ekspertų profesinės etikos kodekso pažeidimus ir nustatomi skundų nagrinėjimo bei poveikio priemonių taikymo pagrindai.	Tikslinga įstatyme aiškiau įtvirtinti pagrindinius profesinės etikos standartus, etikos pažeidimų vertinimo kriterijus, nagrinėjimo terminus, taikytinų poveikio priemonių ribas ir sprendimų apskundimo tvarką.
Koordinavimas ir priežiūra	Koordinavimas ribotas. Pagrindinis dėmesys skiriamas administracinėms procedūroms ir bendroms nuostatomis	Įtvirtinamas teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos vaidmuo, prisiderinant prie vienodų standartų ir etikos užtikrinimo.	Siūlytina stiprinti centralizuotą ekspertinės veiklos koordinavimą, aiškiau apibrėžiant koordinavimo tarybos funkcijas, kokybės kontrolės, metodikų derinimo

			ir praktikos vienodinimo priemonės.
Privačių teismo ekspertų veiklos reglamentavimas	Privačių teismo ekspertų veiklos reguliavimas mažiau detalizuotas.	Išplėtojamas privačių teismo ekspertų veiklos reguliavimas: apibrėžiama konsultacinė išvada ir nustatomi draudimai dėl tam tikrų ekspertinių tyrimų atlikimo.	Tikslinga išsamiau reglamentuoti privačių teismo ekspertų teises ir pareigas, nepriklausomumo garantijas, interesų konflikto prevenciją ir jų parengtų išvadų procesinį statusą.
Specialistų reglamentavimas	Specialistų statusas nereglamentuotas.	Specialistų statusas nereglamentuotas, tai paliekama procesinės teisės normoms.	Svarstyтина TEĮ papildyti atskiru skirsniu dėl specialistų, jame nustatant minimalius kvalifikacinius reikalavimus, nepriklausomumo, atsakomybės ir veiklos standartus bei šias nuostatas sistemiskai suderinant su BPK..

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis TEĮ pirmąja⁴⁰⁶ ir aktualia⁴⁰⁷ redakcijomis

⁴⁰⁶ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, TAR, žiūrėta 2026 m. sausio 19 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.286DC4AF9827/xShwkMikDm?csrt=1205419883590584930>

⁴⁰⁷ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, TAR, žiūrėta 2026 m. kovo 19 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.286DC4AF9827/asr?csrt=1205419883590584930>

Interviu klausimai

Gerbiamas (-a) respondente,

Esu Mykolo Romerio Universiteto, Teisės mokyklos, Baudžiamosios teisės ir kriminologijos iššestinių studijų programos studentė Simona Andrijauskaitė. Rašau magistro baigiamąjį darbą tema „Specialių žinių teisinio reguliavimo ir jo taikymo naujovės: bendroji Europos teismo ekspertizės erdvė“.

Šio empirinio tyrimo tikslas - išanalizuoti specialių žinių teisinio reguliavimo ir praktinio taikymo problemas Lietuvoje, taip pat atskleisti skirtingų baudžiamojo proceso ir ekspertinės veiklos subjektų požiūrį į galimas šios srities tobulinimo kryptis. Tyrimo metu gauti duomenys bus naudojami tik magistro baigiamojo darbo rengimo tikslais. Interviu metu gali būti užduodami papildomi patikslinamieji klausimai, siekiant geriau suprasti pateiktą poziciją ar praktinę patirtį.

Atsižvelgiant į respondentų profesinę patirtį ir kompetenciją, prieš pradedant interviu prašoma nurodyti, ar respondentas sutinka būti identifikuojamas magistro baigiamajame darbe. Gavus sutikimą, darbe gali būti nurodomas respondento vardas, pavardė, pareigos ir (ar) profesinis statusas. Nesutikus atsakymai pateikiami anonimiškai.

Bendrieji klausimai:

1. Kaip Jūs, atsižvelgdamas į savo profesinės veiklos patirtį, vertinate galiojantį TEĮ? Kokias TEĮ raidos perspektyvas matytumėte?
2. Kokius specialių žinių panaudojimo teisinio reguliavimo ar praktikos pakeitimus laikytumėte būtiniausiais?
3. Ar teismai, ikiteisminio tyrimo subjektai ir proceso dalyviai turi pakankamai teisinių bei praktinių priemonių veiksmingai patikrinti specialių žinių pagrindu pateiktą išvadų pagrįstumą?
4. Kaip vertinate konsultacinę išvadą, kalbant kaip apie ekspertinio tyrimo formą: ar konsultacinę išvadą turėtų būti laikoma savarankiška specialių žinių panaudojimo forma? Ar tam tikrais atvejais pagal turinį ir atlikto tyrimo pobūdį gali būti iš esmės lygiavertė ekspertizės aktui?
5. Ar teisėsaugos institucijų, teismų ir ekspertinių įstaigų bendradarbiavimas skiriant, atliekant ir vertinant ekspertinius tyrimus yra pakankamai aiškus ir praktiškai veiksmingas?

Individualūs klausimai:

Advokatui, mokslininkui Raimundui Jurkai:

1. Ar Jūsų praktikoje konsultacinė išvada yra realiai veiksminga priemonė ginčyti ikiteisminio tyrimo metu gautą specialisto išvadą ar vėliau paskirtos ekspertizės aktą?
2. Mokslinėje doktrinoje keliama teisinių žinių kaip specialių žinių pripažinimo problema. Ar, Jūsų nuomone, teisinės žinios tam tikrais atvejais galėtų būti laikomos specialiomis žiniomis? Kur turėtų būti riba tarp specialių teisinių žinių panaudojimo bei teismo prerogatyvos aiškinti ir taikyti teisę?
3. Kokios praktinės ar procesinės kliūtys, Jūsų vertinimu, labiausiai apsunkina proceso šalies galimybę veiksmingai naudotis specialiomis žiniomis?

Teisėjui Mindaugui Povilanskui:

1. Ar praktikoje kyla sunkumų atskiriant, kada ekspertas atsako į specialių žinių reikalaujantį klausimą, o kada peržengia kompetencijos ribas ir ima spręsti teisinius klausimus?
2. Kokiais kriterijais remiatės vertindamas ekspertizės akto, specialisto išvados ir konsultacinės išvados patikimumą bei įrodomąją reikšmę?
3. Kaip, Jūsų nuomone, turėtų būti sprendžiamos situacijos, kai byloje pateikta konsultacinė išvada prieštarauja ekspertizės aktui arba specialisto išvadai?

Prokurorui:

1. Kaip specialių žinių panaudojimo kontekste vertinate Generalinio prokuroro rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo santykį su BPK reguliavimu? Ar praktikoje kyla neaiškumų?
2. Kaip, Jūsų vertinimu, proceso šalies pateikta konsultacinė išvada veikia įrodinėjimo procesą baudžiamojoje byloje? Su kokiais praktiniais sunkumais susiduriate?
3. Ar ekspertų ir specialistų išvados paprastai yra pakankamai aiškios? Kokie trūkumai praktikoje kelia daugiausia problemų?

Lietuvos teismo ekspertizės centro vyriausiajam patarėjui Vidmantui Vaitekūnui atliekančiam direktoriaus funkcijas:

1. Kokie šiuo metu yra didžiausi LTEC veiklos iššūkiai specialių žinių taikymo srityje?
2. Kaip naujos technologijos ir šiuolaikiniai ekspertinių tyrimų metodai keičia LTEC veiklą?
3. Ar dabartinis LTEC veiklos ir specialių žinių reglamentavimas sudaro pakankamas prielaidas Lietuvai integruotis į bendrąją Europos teismo ekspertizės erdvę?

Interviu transkripcijos
Teisėjas Mindaugas Povilanskas

Bendrieji klausimai:

1. Kaip Jūs, atsižvelgdamas į savo profesinės veiklos patirtį, vertinate galiojantį TEĮ? Kokias TEĮ raidos perspektyvas matytumėte?

Dėl TEĮ galiu pasakyti, kad tiesiogiai darbe niekada nenaudoju. Nes dirbant teisėjo darbą pagrindinis teisės aktas yra BPK. Skiriant ekspertizes tai bendri dalykai, kurie yra parašyti TEĮ, t. y. eksperto pareigos, atsakomybės ir t.t. (baziniai dalykai) yra *a priori* visiems aiškūs. Procedūrinės ekspertizės paskyrimas arba specialaus tyrimo išdavimas yra reglamentuotas BPK. Kalbant apie konkrečios rūšies ekspertizes, tai metodologiniai nurodymai, patarimai, kaip jos turėtų būti skiriamos, į ką turi būti atkreipiamas dėmesys. Tai yra ekspertinių įstaigų, LTEC paruoštos metodologinės rekomendacijos į kurias paprastai skiriant kažkokį naujesnį tyrimą yra atsižvelgiama.

Atsakant į klausimą, kokias TEĮ raidos perspektyvas matytumėte? Pasakysiu labai trumpai. Mano nuomone, TEĮ turėtų būti platesnės apimties ir apimti ne tik bazinius dalykus, kurie yra dabar surašyti, bet įtraukti visas bendrąsias ekspertizių atlikimo tvarkas, metodologijos apibrėžimą, pačių ekspertų apibrėžimą, taip pat įtraukiant ir specialistų, specialistų atsakomybės ir jų atliekamus tyrimus. Siekiant, kad labiau būtų kodifikuotas teisės aktas, neapsiribojant eksperte, bet ir įtraukiant ir kitus specialių žinių subjektus, t. y. specialistus.

2. Kokius specialių žinių panaudojimo teisinio reguliavimo ar praktikos pakeitimus laikytumėte būtiniausiais?

Aš iš principo visą laiką savo darbinėje veikloje ir praktikoje stengiuosi išvengti kažkokių revoliucijų. Aš manau, kad viskas turėtų eiti ne revoliucijų, ne reformų, bet evoliucijos keliu. Tie dalykai, kurie yra geri, turėtų būti paliekami tokie, kokie yra, tiesiog tobulinami. Nereikia ieškoti kažkokių momentų, kad ir kaip sakyti, dirbtinio poreikio reformuoti dalykus, kurie yra gerai veikiantys. Tai pirmiausia apie teisinio reguliavimo pakeitimus. Mano nuomone, procesinis reguliavimas yra pakankamas ir yra pakankamai aiškus. Praktika, kaip sako profesorius Fedosiukas, nėra aukso raidėmis į akmenį iškaltos ir bet kada gali pakisti. Juolab, kad ir gyvenimas smarkiai keičiasi, ir kartais individualios situacijos reikalauja pasižiūrėti į konkrečią situaciją ne kažkokiais išmoktais algoritmais, bet kitu požiūriu ir pademonstruoti savo originalumą.

Papildomas klausimas: Ar jums atrodo, kad BPK specialių žinių subjektų, formų ir t.t. išdėstymas šiuo metu tinkamas? Ar ne geriau viskas kas susiję su specialiomis žiniomis būtų viename skyriuje?

Mintis yra verta diskusijos, bet šitas BPK. Jeigu pasižiūrėtume į struktūrą, tai surašytas pagal procesines stadijas. Pirmiausia ten kalba apie principus, sąvokas ir t.t., tada ikiteisminis tyrimas ir teisminės bylos nagrinėjimas. Įstatymo leidėjas 2001 m. pasirinko tokią procesinio kodekso struktūrą ir eilę metų, kai dirbi su tuo pačiu kodeksu pripranti ir atrodo, kad čia viskas yra kaip ir neblogai.

Papildomas klausimas: tai gal jei būtų pakeitimų, tai labiau sukeltų painiavos?

Kai kuriems praktikams gal ir taip. Aš iš principo esu toks ne tai, kad konservatyvus žmogus, bet kad aš vis dėlto visą laiką kalbu apie tai, kad nereikia būtinai daryti reformų. Pirmiausia reikia pasižiūrėti, ar kas veikia, kas gerai veikia, ir tiesiog tobulinti tuos veikiančius dalykus, o ne reforma dėl reformos, tai reikia tik pasidžiaugti, kad mūsų teisinė sistema atsparesnė yra reformoms nuo pvz. sveikatos apsaugos, amžinų reformų ir švietimo. Reikia išlaikyti rimtį.

3. Ar teismai, ikiteisminio tyrimo subjektai ir proceso dalyviai turi pakankamai teisinių bei praktinių priemonių veiksmingai patikrinti specialių žinių pagrindu pateiktų išvadų pagrįstumą?

Aš, kaip teisėjas, atsakydamas į šitą klausimą, galiu pateikti tik vieną atsakymą, kad specialisto išvada, ekspertizė ar ekspertizės aktas savaime neturi aukštesnės įrodomosios galios prieš kitus byloje ištirtus įrodymus. Aplinkybės, kurias tvirtina specialisto išvada arba ekspertizės aktas, turi patvirtinti ir kiti teisiamojo posėdžio metu ištirti įrodymai ir tik visumos įrodymų pagrindu tu gali padaryti tam tikras išvadas. Pvz. ar turi, ar neturi kažkokių specialių žinių, kad galėtum ginčytis su specialistais ar ekspertais, tu vis tiek savo išvadas turi pagrįsti ne tik šiomis išvadomis, bet ir kitais bylos duomenimis. Tas klausimas yra iš esmės toks provokuojantis, nes aš praktikoje pastebiu tuos dalykus, kai teismai išnagrinėję bylas specialistų išvadai arba ekspertizės aktui suteikia tokią, kaip „aukštesnę karūną“. Pvz. yra įrodinėjimo priemonės ir viena įrodinėjimo priemonė aukščiau. Kai tau trūksta specialių žinių kažkurioje srityje, ar konkrečių dalykų išmanymo. Pvz. kada būna ūkinės finansinės bylos ir jos yra painios, sudėtingos, reikalauja specialių žinių ne tik teisės, bet buhalterijos ir t.t.. Tai teisėjai, kurie yra silpnesni šioje srityje, ar ne tiek įsigilinę į šią problematiką, tai atsispindi per procesinius sprendimus. Tai reiškia, ką pasakė specialistas, tai maždaug tai ir turi būti tiesa. Nors, kaip ir sakiau, kasacinio teismo praktikoje yra labai aiškiai pasakyta, kad ekspertizės aktas neturi aukštesnės įrodomosios galios.

Papildomas klausimas: Ką jūsų nuomone reikėtų daryti jeigu teisėjas, kuris remiasi ekspertizės aktu nesupranta gerai pateiktos ten informacijos, išvados? Ar Jūs kviestumėte ekspertą ar specialistą į teismą išsiaiškinti?

Procesinis reguliavimas sako, kad jeigu ekspertizės aktas arba specialisto išvada yra neaiški, tai teismas turi teisę pasikviesti ekspertizės aktą atvykusį ekspertą arba specialistų išvadą pateikusį specialistą, kad jis savo atliktą tyrimą paaiškintų nuodugniau. Paprastai šiais procesiniais instrumentais bylą nagrinėjantis teismai ir naudojami.

4. Kaip vertinate konsultacinę išvadą, kalbant kaip apie ekspertinio tyrimo formą: ar konsultacinė išvada turėtų būti laikoma savarankiška specialių žinių panaudojimo forma? Ar tam tikrais atvejais pagal turinį ir atlikto tyrimo pobūdį gali būti iš esmės lygiavertė ekspertizės aktui?

Klausimas yra labai aktualus ir taiklus. Praktikoje vis dažniau pasitaiko atvejų, kuomet be ekspertizės akto ar specialistų išvadų, kurios būna pateiktos ikiteisminio tyrimo metu, ar bylą nagrinėjant teisme proceso dalyviai, ypatingai gynėjai, teikia vadinamas konsultacines išvadas. Kasacinio teismo praktikoje yra formuojama po truputį nuomonė apie konsultacinių išvadų vertinimą. Bendra pozicija tokia, kad tai konsultacinė išvada ir ji neturi nei didesnės, nei mažesnės įrodomosios galios pagal bendrą įrodymų vertinimo taisyklę, kad įrodytos aplinkybės yra ne tos, kurias patvirtina vienas

kažkoks įrodinėjimo šaltinis, bet visetas. Jeigu konsultacinę išvadą patvirtina ir kiti teisiamojo posėdžio metu ištirti įrodymai, tai teismas vienareikšmiškai turi visas galimybes savo išvadas grįsti ir konsultacine išvada. Kiekvienu atveju, vertinant, ar konsultacinė išvada gali būti pripažinta įrodymu, tai taip pat teismas irgi turėtų pasižiūrėti tas situacijas ar kokioje apimtyje atliktas tyrimas, kas uždavinėjo klausimus, ar visi proceso dalyviai turėjo galimybę pateikti klausimus specialistams, kokia tyrimui buvo pateikta medžiaga, kokia buvo taikoma metodų metodologija. Tuomet priimti sprendimus dėl tokio duomenų pripažinimo įrodymais. Kalbant apie tai, ar konsultacinė išvada turėtų būtų laikoma savarankiška specialiųjų žinių panaudojimo forma, tai vis dėlto aš linkęs pritarti tai nuomonei, kuri yra iš dalies dėliojama ir kasacinio teismo praktikoje, kad ta pati konsultacinė išvada yra toks pats įrodymas, kaip ir specialisto išvada. Nei vienas, nei kitas neturėtų turėti kažkokios aukštesnės galios vienas kito atžvilgiu. Tą patį noriu pasakyti, kad ir doktrininiu požiūriu yra keliamas šitas klausimas. Patariu paskaityti Lauros Šivickaitės-Moldarienės disertaciją. Nežinau ar skaitėte. Ji kalba apie tuos dalykus ir konsultacines išvadas.

Papildomas klausimas: Kaip vertintumėte, kad konsultacinė išvada yra laikoma kaip dokumentas, nors realiai yra kaip ir specialių žinių reikalaujantis tyrimas?

Taip yra tai pasakyta kasacinio teismo praktikoje, apžvalgoje dėl specialių žinių. Aš asmeniškai kritiškai žiūriu į tą aiškinimą. Visai nesenai teisiamojo posėdžio metu buvo pateikta konsultacinė išvada. Pakvietėme žmogų, kuris teikia tą išvadą. Nukentėjusių atstovai prieštaravo, kad aš jį apklausinėčiau kaip specialistą. Pagal kasacinio teismo apžvalgą sakoma, kad čia yra dokumentas ir tą dokumentą surašęs asmuo turėtų būti apklausiamas kaip liudytojas. Tai aš vis tiek pasilikau prie tos pozicijos, kad čia yra dokumentas, kuriam surašyti reikalingos specialios žinios. Aš tokių žinių neturiu, o apie faktines aplinkybes aš to žmogaus neklausinėsiu. Aš jį apklausiau kaip specialistą. Iš principo man tas dalykas, kad jeigu čia konsultacinė išvada, tai turi būti vertinama, kaip paprastas dokumentas, man yra nepriimtina. Aš turėdamas galimybę pasakyti procese kitaip, tai taip ir pasakysiu. Aišku nerizikuosi bylos griūtimi tokiais dalykais, bet kadangi ten yra neesminis reikalas, toje konkrečioje situacijoje aš nesiremsiu konsultacine išvada vien tik dėl to, kad pagal metodologiją ji buvo ydinga. Buvo pateikta turint ne visą reikšmingą medžiagą. Nebuvo kalbėta gyvai su žmogumi, o dialogas būtinas, nes čia žmogaus psichologinė – psichiatrinė ekspertizė. Tos nuomonės šalininkams aš norėčiau užduoti klausimą. Esu matęs, kai tie patys žmonės, specialistai, kurie teikia specialisto išvadą ikiteisminio tyrimo metu, ar dirbdami akredituotoje valstybinėje institucijoje, pasirašo tą specialisto išvadą. Tai tuomet jau būna specialistu. Tačiau tas pats žmogus, kuris padaręs kažkokį specialų tyrimą reikalaujančio tų pačių žmonių, tik dirbdamas kitoje institucijoje, sutartiniais pagrindais, tai jau laikoma neva dokumentas. Tai nuomonė oponentams. Tai kuo tada skiriasi? Aš galvoju, kad ateityje vis tiek šitie klausimai susiję su konsultacine išvada praktikoje bus keliami ne vieną kartą. Turiu vilties, kad ta praktika turėtų pasikeisti. Žmonės dirba dabar ne vienoje darbovietėje ir teikia išvadas. Manau šis aiškinimas turėtų pasikeisti.

Papildomas klausimas: Kaip ir sakėte, turi būti vertinama įrodymu visuma?

Žinoma. Tas kategoriškas pasakymas, kad konsultacinė išvada turi būti tik dokumentas, nelabai. Čia kitų nuomonių irgi yra.

5. Ar teisėsaugos institucijų, teismų ir ekspertinių įstaigų bendradarbiavimas skiriant, atliekant ir vertinant ekspertinius tyrimus yra pakankamai aiškus ir praktiškai veiksmingas?

Aš turiu ne tik teisėjo patirties, bet ir prokuroro. Dirbant prokuroru šiek tiek viskas paprasčiau. Bendradarbiavimas su ekspertinių įstaigų darbuotojais, ekspertais ir specialistais yra daug glaudesnis. Jeigu kalbant konkrečiai apie LTEC man pačiam yra tekę konsultuotis su ekspertais dėl pačių klausimų formuluočių. Ar aš užduodamas vieną kitą klausimą neperžengsiu jų kompetencijos ribų. Jeigu pateiksiu tokį klausimą, ar išvis turi tokias technines galimybes į tą klausimą atsakyti, ar atsakymui į mano klausimą yra kažkokia metodika ar techninės galimybės. Aišku turėtų būti glaudesnis. Neįžvelgiu nieko blogo, jeigu yra pasikonsultuojama tik tam tikrais dalykais dėl klausimų formavimo, dėl tyrimo apimties, kad viskas vyktų operatyviau, kad nereiktų ekspertams atsakinėti į tokius klausimus, į kuriuos neturi nei kompetencijos, kitais atvejais nei techninių galimybių. Kai kurias atvejais gal nėra patvirtintų metodologijų. Tai kam ten rašyti iš karto, iš karto pasakai, kad net nėra galimybių atsakyti į tokius klausimus ir nerekomenduotina juos užduoti. Tai tyrimo metu tas bendradarbiavimas iš tikrųjų turėtų būti. Gal ir yra dabar artimesnis, intensyvesnis. Teisme tas bendradarbiavimas ne tai, kad apsunkintas, bet reguliavimas nelabai įmanomas. Vis tiek teisėjas bylą nagrinėja. Nors turi baudžiamajame procese iniciatyvus, bet vis tiek turi išlaikyti ir rungimosi principą. Tai lieka mažiau vietos tartis kokius klausimus ekspertams užduoti. Kita vertus vėl gi, yra organizuojami mokymai teisėjams. Jei turiu galimybę, visada dalyvauju, nes ten pasižymi, pasižiūri, paklausai žmonių. Mums reikia eiti pas į paskaitas, pas ekspertus, o ekspertai kartais galėtų ateiti apie įrodinėjimo pas mus, kad vieni kitus labiau suprastume. Tuomet vienas kitą labiau supranta, tai paprasčiau gauti atsakymus į rūpimus klausimus.

Individualūs klausimai:

1. Ar praktikoje kyla sunkumų atskiriant, kada ekspertas atsako į specialių žinių reikalaujantį klausimą, o kada peržengia kompetencijos ribas ir ima spręsti teisinius klausimus?

Iš praktikos galiu pasakyti, kad aš baudžiamajame procese savarankiškai esu nuo 2010 m. Tai dar ne tiek ir daug - 16 metų. Prokurorinė praktika, dabar 10 metų teisėju. Iš tikrųjų anksčiau aš pastebėdavau, kad ekspertai, specialistai, vos ne išnagrinėja bylą tuo ekspertizės aktu. Atsimenu vieną atvejį. Aš jį papasakosiu, bet aš nelaikau to žmogaus specialistu ar ekspertu. Gal specialistas. Pasakysiu po to priežastis. Iš principo ekspertinės įstaigos, kurios tik ekspertinius tyrimus ima, tai iš tikrųjų padariusios labai didelį proveržį. Teisinis išprusimas yra labai aukštame lygyje ir kad matyčiau, kad kažkokius teisinius vertinimus atlikinētu, tai tikrai neatsimenu kada. Gal dar senais prokuroro laikais. Tai labai džiugina. Pasakysiu tą vieną blogą pvz. apie Valstybinės mokesčių inspekcijos specialistą, kuris atlikinėjo ūkinį finansinį tyrimą. Tai tik iš gailėsčio nepranešiau apie jį. Ten buvo atlikta išvada pagal seną reguliavimą ir iškraipyti faktai. Čia bėda tame, kad toje institucijoje, kurioje dirbo ekspertas yra ir civilinis ieškovas byloje. Tai toks procesinis suinteresuotumas. Čia yra išimtis. Tikroms ekspertinėms įstaigoms, kurios kitokių funkcijų neatlieka tas nėra taikoma. Ten teisinis išprusimas yra pakankamai gero lygio ir ekspertai nebijo pasakyti, kad į tokį klausimą neatsakysiu, nes čia bus teisinis vertinimas. Nors proceso dalyviai posėdžių metu provokuoja vis dėlto specialistus pateikti teisinį įvertinimą.

Papildomas klausimas: ar yra praktikoje pasitaikę, kad ekspertai, specialistai, kurie pasamdyti sutartiniais pagrindais, pateikė konsultacinę išvadą ir vertina teisinius dalykus? Ar teisinės žinias laikytumėte specialiomis žiniomis?

Aišku, kad ne. Dėl teisinių žinių ir praktikoje yra pasakyta, kad specialisto išvada dėl teisinio reguliavimo, dėl teisinių žinių nėra specialisto išvada. Teisėjas yra teisininkas ir jis turėtų išspręsti tuos klausimus. Doktrinoje gal keliamas šis klausimas dėl to, kad pvz. atsimenu praktikoje būdavo tokių situacijų. Vieną konkrečiai atsimenu. Piktnaudžiavimo byloje buvo teikiama išvada dėl teritorijų planavimo teisinio vertinimo. Tai teisėjas turi tokį vertinimą sprendime pateikti. Procese labai aiškiai parašyta, kad reikia specialių technikos, mokslo žinių ir t.t. Teisinių žinių, taip pat ir kitų faktinių aplinkybių vertinimą, pagal įstatymą, Konstituciją turi pateikti teismas.

2. Kokiais kriterijais remiatės vertindamas ekspertizės akto, specialisto išvados ir konsultacinės išvados patikimumą bei įrodomąją reikšmę?

Na, apie tai mes jau šiek tiek kalbėjome. Esminis momentas yra tai, kad nei vienam įrodinėjimo šaltiniui nesuteikiama išskirtinė ar aukštesnė įrodomoji galia. Visas bylos aplinkybes nustatinėjamos vertinant visų įrodinėjimo šaltinių visetą. Čia yra aksioma, mūsų visų duona.

3. Kaip, Jūsų nuomone, turėtų būti sprendžiamos situacijos, kai byloje pateikta konsultacinė išvada prieštarauja ekspertizės aktui arba specialisto išvadai?

BPK yra nesulaužoma taisyklė, kad visos abejonės turi būti aiškinamos kaltinamojo naudai. Tai jeigu yra akivaizdžių prieštaravimų tarp teismo posėdžio metu ištirtų įrodymų, kuris visetas leistų daryti išvadas dėl asmens kaltės, tai tu turi priimti išteisinamąjį nuosprendį. Tai tas pats ir su tais prieštaravimais tarp konsultacinės išvados, ekspertizės akto ar specialisto išvados. Tai, kaip ir sakiau, nė vienas iš jų neturi aukštesnės įrodomosios galios.

Papildomas klausimas: tai neskirtumėte kitos ekspertizės prieštaravimams pašalinti?

Tai pirmiausia vis tiek susigretini kame tie prieštaravimai. Vienas kitam gali prieštarauti, bet tarkim ekspertizės akte ir konsultacinėje išvadoje yra prieita prie skirtingų išvadų. Tai tuomet lygini su kitais bylos duomenimis. Jei atitinka įrodymams keliamus reikalavimus, tai pripažįsti įrodymais ir sakai, kad ekspertizės akte yra taip parašyta ir tai patvirtina tas ar anas, o konsultacinėje išvadoje pateiktų išvadų kiti duomenys nepatvirtina. Kito tyrimo paskyrimas jau yra kraštinė priemonė.

Advokatas, mokslininkas Raimundas Jurka

Bendrieji klausimai:

1. Kaip Jūs, atsižvelgdamas į savo profesinės veiklos patirtį, vertinate galiojantį TEĮ? Kokias TEĮ raidos perspektyvas matytumėte?

Dėl TEĮ, iš savo praktikos ar kolegų nesu pastebėjęs kažkokių priežasčių, aspektų.

Papildomas klausimas: čia gal tai, jog nelabai naudojate, remiatės praktikoje? tai gal labiau iš mokslinės pusės?

Ne tai, kad naudoju ar nenaudoju, bet tiesiog manau, kad iš esmės jokių indikacijų, kad ten kažką reikėtų tobulinti ir panašiai, tai tikrai nesimato. Kalbant iš doktrininės pozicijos, tai plačiausiai diskutuojama ar specialiomis žiniomis gali būti laikomos teisinės žinios. Tai šis klausimas moksle yra diskutuojamas. Aš pats esu rašęs vieną kitą publikaciją apie tai. Pamenu vieną bylą, kuri buvo nagrinėjama teisme, ir po to Aukščiausiojo Teismo. Tiesiog žinau, kad buvo tiek iš vieno, tiek iš kito universiteto buvo gautos konsultacinės išvados. Gal net ir kaip ekspertinė nuomonė. Būtent gana siauru, retai taikomu teisiniu klausimu, siekiant paaiškinti karo nusikaltimus žmoniškumui, tam tikrus aspektus ir pan. Čia teoriniame lygmenyje. Ar gali būti tokios situacijos, kai išriktųjų yra retai labai taikomas teisinis klausimas ir tiesios kreipiamasi į specialistą, kuris išaiškintų tos teisės taikymo praktiką. Galų gale raidą, nes istorinis teisės aiškinimas yra labai svarbu. Ekspertai, kurie iš tikrųjų turi akademinę patirtį, kurie tuo domisi, iš tikrųjų gali daug daugiau pasakyti, negu tie patys teisėjai, kurie nagrinėja bylas. Nes kaip bebūtų, tai išimtiniais atvejais galėtų būti teigiama, kad kartais gali ir teisinės žinios būti specialiomis žiniomis, kartais. Tokia teisė aiškinanti teise.

Papildomas klausimas: kaip su ta pozicija, jog tik teismas aiškina teisę?

Tikrai taip. Teismas aiškina teisę, tai aš žinau. Žinot, teisininkas nėra lygus teisininkui, kaip ir medikas medikui, ar ne? Tai sakant, nervų ligų gydytojas tikrai ne konsultuos dėl stomatologinių problemų ar ne? Nors jie abu yra medikai, gydytojai. Tai lygiai tas pats. Tuomet aš klausiu kitą retorinį klausimą, kodėl sudaromos mišrios teisėjų kolegijos kartais? O tai dėl to, kad reikia žinių, teisininko, teisėjo, kuris yra civilistas, civilinių bylų skyriaus. Tai čia lyg ir specializacija. Bet kartais baudžiamosiose bylose tas yra daroma tam, kad iš tiesų pasitelkti specialistą, kuris vis dėl to yra geriau įsigilinęs. Kodėl, pvz. mes negalime pasitelkti. Aš žinau, kad teisėjas aiškina, aš nesiginčiju dėl to. Bet siekiant kokybiškai priimti sprendimą, išklausyti nuomonę, aš sakau šitaip. Nesakau, kad teisinės žinios turi būti specialiomis žiniomis, bet aš negaliu pritarti tai pozicijai, kai tiesiog teismai net nepriima. Ne ir viskas. Mes net nepriimame tokios. Gera, ta prasme, nelaikyk specialiomis žiniomis, bet išgrįsta eksperto nuomone. Tai kaip šis klausimas atrodo? Ką sako tarptautinė teisė? Ką sako iš tikrųjų teisės istorija tam, kad aiškinti teisės normas ir taip toliau. Ką sako kažkokie tarptautiniai teisės aktai ir pan. Kažkokie, gilūs, subtilūs niuansai. Bendrosios kompetencijos teismo teisėjas gali ir nežinoti. Tai yra natūralu. Mes nesam visų sričių ekspertai. Tai aš tiesiog noriu pasakyti, kad tai galbūt nėra specialios žinios. Bet mano supratimu, tokius dalykus turėtų teismas priimti, o ne automatiškai atmesti. Žilinsko buvo nuomonė pateikta. Niekas nereikalauja automatiškai remtis. Iš kitos pusės, kai tai atsitinka, ką daro gynyba. Šiuo atveju būtent tą tekstą perkelia į baigiamąsias kalbas. Sakydami, kad štai moksle taip rašoma. Bet kuriuo atveju, tai byloje atsiranda. Vis tiek teismas tuomet turės tai vertinti, tai ką

pasakė proceso dalyviai baigiamųjų kalbų metų įskaitant tą patį gynėją, kuris pasitelkia tą mokslininką, teisininką, kuris išmano jau labai siauru klausimu. Abejoju, kad apylinkės teismo teisėjai išmanytų kokius siaurus jūrų, ar kosmoso teisės klausimus. Aš čia filosofuoju. Tačiau, tai yra specifika. Aš esu tos nuomonės, kad vis dėl to teisė yra lankstus dalykas, dinamiškas ir tikrai nereikia taip, kad visiškai kategoriškai riboti. Labai svarbu, ypač aukštesnės instancijos teismui, kad tikrai išaiškintų teisę teisingai, siekiant išvengti klaidų ateityje teisės taikyme. Siekiant išvengti prielaidų, kad vėliau nebūtų kreipiamasi dėl netinkamo baudžiamojo įstatymo taikymo ar pan.

2. Kokius specialių žinių panaudojimo teisinio reguliavimo ar praktikos pakeitimus laikytumėte būtiniausiais?

Žinokite, nėra tokių. Nesusidūriau.

Papildomas klausimas: praktikoje negali būti taip, kad pavyzdžiui, tų pakeitimų gal kaip ir būtų, bet niekas jų kaip ir nenori, nes tiesiog visi įpratę per daug metų? ypač kas senai dirba ir jeigu pasikeis, tai būtų tokia painiava?

Negalvoju taip. Vėlgi, jeigu mes kalbame apie praktinį pritaikomumą, tai vis tiek nežinau. Teisės aktai reglamentuoja specialių žinių panaudojimo formas. Teisminė praktika suformavusi konsultacinės išvados sampratą, kaip kitą reikšmingą dokumentą. Specialisto išvados ir ekspertizės akto įrodomoji reikšmė ir svarba yra visa tai procedūriniai skirtumai. Tai yra vienoda. Nors sakoma ekspertizės aktas čia yra vau. Čia aukščiau negu specialistų išvada. Tai taip, vien todėl, kad procedūra visai kitokio skyrimo, nes abi pusės pasisako, kad klausimai teismo paskirti ir t.t. Aš apskritai nematau specialisto ir eksperto skirtumų. Nežinau ar čia Jūsų darbo temai tinka. Čia daugiau sampratų, sąvokų, definicijų aspektai. Tiesiog priimant naują BPK irgi buvo diskutuojama dėl to ar čia neverta, ar neverta išskirti. Tie patys specialistai yra ekspertai. Dėl privačių ekspertų sąrašo, tai vėl gi tas pats. Jie tą patį daro. Nemanau, kad kažką reikėtų keisti.

3. Ar teismai, ikiteisminio tyrimo subjektai ir proceso dalyviai turi pakankamai teisinių bei praktinių priemonių veiksmingai patikrinti specialių žinių pagrindu pateiktų išvadų pagrįstumą?

Aš manau, kad tai yra kūrybiškumo klausimas. Viena vertus, aš suprantu, kad nesu tam tikros srities žinovas ir aš negaliu išmanyti, nes jeigu, sakykime, aš manau, kad tam tikra specialisto išvada ar ekspertizės aktas mano klientui yra nepalankus. Ir aš bandau, sakykime, patikrinti eksperto arba specialisto paaiškinimus ir panašiai, teismo posėdžio metu. Tai aš žinau, jog neįveiksiu eksperto. Ką jis atsakys, tą atsakys. Aš nežinau, čia teisinga ar neteisinga. Be abejo ekspertas gins savo poziciją. Aš nepatikrinsiu, nors ir jaučiu, kad kažkaip nesueina galai, kažkur logikos trūksta ir pan. Tai aš suprantu, kad galima kviesti į teismo posėdį, apklausinėti. Aišku, aš galiu galbūt kabinėtis prie metodologinių dalykų, kokie buvo metodai naudojami, ar akredituoti tyrimai Lietuvoje, ar ne akredituoti, kodėl imtis tokia. Tokie daugiau metodologiniai dalykai, bet žinių turinio aš nepatikrinsiu. Na, aš negaliu ginčytis su ekspertu, kuris savo srities žinovas yra. Lygiai tas pats, kas su manimi negalėtų ginčytis, jeigu aš esu teisininkas, o jis ne. Aš tuomet pasitelkiu kūrybiškas priemones, kurias įstatymas leidžia. Suderinus su atstovaujamu asmeniu, jo pavedimo pagrindu aš pasitelkiu privatų ekspertą, kuris yra tos pačios srities ekspertas ir tiesiog man paaiškina, ar tikrai ekspertas nepadarė klaidų. Nes tikrai labai dažnai būna klaidų, pvz. teismo medicinos ekspertai, specialistai nustatinėja sveikatos sutrikdymo mąstą. Vieni vienaip, kiti kitaip sako. Pvz. kažkokie paraudimai, mėlynės, tai

sako, kad tai negali būti kvalifikuojama kaip sveikatos sutrikdymas. Nes tai yra tiesiog paraudimas, mėlynė, kuri neturi savarankiško vertinimo. Pvz. turi būti kažkokia kraujosruva, o tada jau gali ir pan. Vieni ekspertai sako, kad galima, o kiti negalima. Tai kartais turi reikšmės kvalifikuojant veiksmus ir pan. Tai aš pasitelkiu ekspertą, kuris sakykim, veidrodžio principu įvertina. Kažkuria prasme recenzuoja. Tas yra galima, tai aš kartais praktikoje naudoju. Jeigu tai yra viešas teismo posėdis, tai prašau dalyvauti savo ekspertą, kuris įvertina apklausiant valstybinį ekspertą ir galėčiau apklausti savo ekspertą, ką jis mano. Neatsilieptų ar gera ar ne ta išvada, nes jis iš etikos pusės to negali, bet apie tą patį aš klausiu jo nuomonės. Tikrai yra atvejų. Eismo įvykių bylose, sužalojimų bylose, kada ekspertai apie tą patį kitaip kalbą. Tai iš kur man tada žinoti, kaip suprasti. Jeigu ekspertai nesutaria. Manau galima į tai kūrybiškai pažiūrėti. Juolab, kad man kaip privačiam proceso dalyviui tokios galimybės negali būti ir nėra ribojamos. Įrodinėjimo kontekste man yra suteikiamos platesnės galimybės įrodinėti savo teiginius.

Papildomas klausimas: ar konsultacinė išvada nebūna vertinama neigiamai, vien dėl to, kad iš gynybos pusės ir rašomos tik kaltinamojo naudai?

Ne. Tai akivaizdu, kad konsultacinė išvada dažniausiai būna iš gynybinės pusės. Čia jokios paslapties nėra, bet tai yra natūralu, nes tai yra rungtiniškas procesas. Išankstinė pozicija, kad čia kaltinamojo naudai, tai negaliu taip sakyti. Tam ir vyksta tokios konsultacinės išvados patikrinimas tiek formos, tiek turinio prasme apskritai dėl teiginių teisingumo, patikimumo, visapusiško ir pan.. Formos kontekste šiuo atveju žiūrima, kas tas specialistas, kokia jo patirtis, kokie jo įgūdžiai, žinios, išsilavinimas, kiek metų praktikoje, kokius metodus naudoja. Labai svarbu ar jis vertino tą patį, tos pačios apimties duomenis, kurie buvo vertinami skiriant ekspertizę arba užduoties pagrindų objektų tyrimą. Tai tas yra labai svarbu, nes tikrai kartais paaiškėja, kad tai, ką jis tyrė. Tai čia sako, man žodžiu klientas paaiškino. Tai pasirodo po to plačiau pasisakė negu ekspertas, ar specialistas, kuriam realiai visa medžiaga buvo pateikta. Akivaizdu, kad tada jau metodologiškai tokia išvada yra konsultacinė nuomonė. Tokia išvada jau galima abejoti, nes neaiškus tyrimo dalykas. Negalime daryti išvados, kad yra palanki gynybai, kaltinimui ar pan.. Tiesiog tokia konsultacinė išvada neatitinka reikalavimų

4. Kaip vertinate konsultacinę išvadą, kalbant kaip apie ekspertinio tyrimo formą: ar konsultacinė išvada turėtų būti laikoma savarankiška specialių žinių panaudojimo forma? Ar tam tikrais atvejais pagal turinį ir atlikto tyrimo pobūdį gali būti iš esmės lygiavertė ekspertizės aktui?

TEI yra aiškiai aprašyti formos reikalavimai kokia išvada turi būti, kad būtų galima laikyti ekspertizės aktu. Tai yra vis dėl to specialių žinių panaudojimo šaltinis. Ne vien dėl procedūrinių dalykų, nes yra skirtingos. Tačiau, su specialisto išvada, kaip objektų tyrimo rezultatu, tai tikrai galėtų būti lygiavertė, jeigu laikomasi vienodų metodologinių reikalavimų ir pan. Kitas dalykas ar tai gali būti savarankiškas įrodymų šaltinis. Manau, kad taip. Aš vadovaujuosi nuostata, kad privatiems proceso dalyviams yra leidžiama rinkti duomenis ir savo iniciatyva. Taigi, tai nedraudžia įstatymas. Tokiu atveju, tai yra dispozityvus reguliavimo metodas, kuris vis dėl to leidžia mums, patiems proceso dalyviams pasirinkti taip, kaip nedraudžia įstatymas, o ne tai, kaip jis numato, kas jau yra pareigūnams, institucijoms, kurios vykdo baudžiamąjį procesą. Tad taip galvoju. Trečia priežastis ta, kad praktikoje teismai tokias konsultacines išvadas priima. Aišku jų nevertina kaip ekspertizės akto, bet jų poveikis vidiniam įsitikinimui, atliekant įrodymų vertinimą, tyrimą teisme dažniausiu atveju lemia tam tikrus vidinio įsitikinimo pokyčius. Šiuo atveju teismai imasi priemonių atsiradus prieštaravimams, abejonėms.

Negali būti toje pačioje byloje apie tą patį dalyką skirtingi vertinimai. Būna kviečiami ekspertai, specialistai arba skiriamas papildomas tyrimas, ekspertizė ir pan.. Žodžiu, teismas ima priemonių šalinti abejones.

5. Ar teisėsaugos institucijų, teismų ir ekspertinių įstaigų bendradarbiavimas skiriant, atliekant ir vertinant ekspertinius tyrimus yra pakankamai aiškus ir praktiškai veiksmingas? Nuspręsta neužduoti šio klausimo.

Individualūs klausimai:

1. Ar Jūsų praktikoje konsultacinė išvada yra realiai veiksminga priemonė ginčyti ikiteisminio tyrimo metu gautą specialisto išvadą ar vėliau paskirtos ekspertizės aktą?

Mano praktikoje tikrai taip, nes ne kartą padėjo arba bent jau leido sukelti abejones. Tiek eismo įvykių, tiek ir sveikatos sutrikdymo bylose, net ir vadinamosios ekonominėse bylose. Auditoriai tiekia tam tikras išvadas. Būna kažkur ne taip paskaičiavę ir pan.

2. Mokslinėje doktrinoje keliama teisinių žinių kaip specialių žinių pripažinimo problema. Ar, Jūsų nuomone, teisinės žinios tam tikrais atvejais galėtų būti laikomos specialiomis žiniomis? Kur turėtų būti riba tarp specialių teisinių žinių panaudojimo bei teismo prerogatyvos aiškinti ir taikyti teisę?

Aš manau, kad ribos nėra ir būti negali todėl, kad šiuo atveju sprendžiama *ad hoc*, t. y. kiekvienu konkrečiu individualiu atveju. Kaip aš esu viename straipsnyje rašęs apie bendrąsias teises žinias arba bendrąją teisinę patirtį, specialiąsias teises žinias, specialią paskirtį. Vis dėl to, tai yra daugiau mokslinės, akademinės veiklos rezultatas. Ilgametė patirtis, sakykime gilintis į vieną ar kitą sritį, galbūt ir visiškai nepraktikuojant teisinėse profesijose. Dėstymas, gilinimasis į mokslinių darbų rašymą, dalyvavimas konferencijose. Tai parodo vieno ar kito specialisto domėjimąsi, žinias, mokslinę patirtį. Kalbant apie retas sritis, tai manau, kad galėtų būti ta teisė, kuri aiškina teisę. Aiškinančioji ir aiškinamoji teisė. Baudžiamajame procese pasakyta, pvz. civilinis ieškinys baudžiamojame byloje. Tai viskas vyksta praktiškai pagal CPK nebent tai prieštarautų BPK principams ir pan. Kitaip sakant yra taip, jog civilinio proceso teisė aiškina tai, kaip turėtų vykti ieškinio procesas baudžiamojame byloje. Tokia yra esmė. Čia nėra aišku specialiųjų ar bendrųjų teisinių žinių santykis, bet kartais gali vienas teisės šaltinis aiškinti kitą teisės šaltinį. Todėl šiuo atveju aš sakau, kad ribų negali būti jokių būdu. Šiuo konkrečiu atveju, jeigu mes paimame kaip pagrindą išvadai, kad vis dėl to egzistuoja teismų kuriamoji teisinė veikla, taikymo taisyklės. Tai konkrečiu atveju teisėjų kolegija gali manyti, kad taip, šiuo konkrečiu atveju reikia pasitelkti mokslininką, kuris vis dėl, tikrai giliai žino. Tiesiog išklausti jo nuomonę, nes juk ne veltui vyksta mokymai pačių teisėjų ar kitų teisės profesijų atstovų gilinti žinias. Yra kažkokie atnaujinimai. Juk paprastai nevažinėji po tarptautines konferencijas. Yra jų pripažintos publikacijos tarptautiniu mastu. Paprastai tai mokslininkai, kurie tame dalyvauja ir jie tikrai žino kas pasaulyje vyksta tuo klausimu. Aišku čia daugiau kalbu ne tik apie tas teises sritis, kurios priklauso išimtinai nacionalinei teisei, o vis dėl to užėina už nacionalinės teisės ribų. Va čia ir prasideda niuansai.

Papildomas klausimas: ar nemanote, kad pvz., kai teisėjas gal neigiamai žiūri į tą tokią teisinę išvadą, kai pateikiama byloje, kad čia toks kaip ir kiekvieno žmogaus, t. y. teisėjo ego klausimas? Na, kad čia teisėjas turi aiškinti teisę ir ką čia man pateikė.

Aš visiškai sutinku su jumis. Ta prasme, aš manau, kad yra tam tikras šiuo atveju „aha, manote, kad aš čia nesuprantu“. Jokių būdų taip neturėtų būti. Aš manau, tikrai taip egzistuoja. Čia visi mes esame žmonės ir teisėjai. Yra visokių. Tikrai manau, kad taip yra. Tai čia lygiai tas pats, kada baigiamųjų kalbų metu, kada mes siūlome, žiūrėkit išspręskit šitą klausimą taip ir taip. Čia teisiškai turėtų būti taip ir taip. Aš gi siūlau, nesakau, kad primetu. Nesakau, kad žiūrėkit paklauskite manęs, jūs čia nesuprantat, ar aš čia geriausiai išmanau šitą klausimą. Juk niekas nesako, čia tam ir yra konsultacinė išvada, kad va žiūrėkit yra kitokios pozicijos šiuo klausimu. Nes labai dažnai iš tikrųjų būna, ypatingai kalbant apie tarptautinio pobūdžio nusikaltimus arba tarptautinių nusikaltimų tyrimų, kvalifikavimo aspektus tam tikrus ir pan. Čia yra labai svarbu. Paimkime ESTT išspręsta kokią bylą ir klausimas ar apylinkės teismo teisėjas ją įveiks. Aš pvz. turėjau 10 kartų skaityti tą bylą, kad perprasčiau kas ten yra parašyta. Ta prasme kartais reikia ne konkrečiai to turinio supratimo, bet kartais reikia suprasti kokia tai įtaka turi. Pvz. ESTT preliminarus sprendimas konkrečiu atveju ir konkrečioje byloje. Ar dar gali teisėjas vadovautis ar ne. Kas ten žino kada ir kur ESTT yra kažką pasakęs. Gal kažkur yra jau kažkokia subtilybė. Tai tam tikri niuansai yra. Esu matęs, kai tiesiog teisėjai nepriima. Ne ir viskas, nes teisinės žinios negali būti specialiosios žinios. Tai gerai, bet juk mes tą patį galime įdėti į baigiamąją kalbą. Aš per kitą pusę įdėsiu. Vis tiek teismas turėtų įvertinti. Teismas visapusiškai turi išnagrinėti bylą, atsižvelgti į proceso dalyvių nuomonę, kurios jam aišku nėra privalomos. Reikia išklausti abi puses.

3. Kokios praktinės ar procesinės kliūtys, Jūsų vertinimu, labiausiai apsunkina proceso šalies galimybę veiksmingai naudotis specialiomis žiniomis?

Pasakysiu taip. Problema yra tai, ta kuri pirmiausia man iškilo, nes dažniausiai susiduriame. Tai yra gynyba, nes negali disponuoti tam tikrais duomenimis kaip originaliais dokumentais. Pvz. dokumentų klastojimo atvejis. Originalus dokumentas, kuris neva buvo suklastotas yra kaip daiktinis įrodymas byloje. Aš negaliu jo pateikti savo ekspertui tam, kad iš tikrųjų ištirti ar tikrai yra mano ginamojo parašas ar ne. Sako jis, kad tikrai nepasirašė. Iš dokumentų kopijų tikrai yra atliekami tokie tyrimai. Klausimas, kaip šiuo atveju man įtikinti teismą, kad mano pasirinktas ekspertas, kuriuo aš pasitikiu it pan., kad būtų galima jam pateikti, parodyti tą dokumentą. Aš kažkaip turi įtikinti teismą, kad būtų skiriama ekspertizė. Kaip man įtikinti, jeigu mano specialistas, kurį aš samdausi net negali to dokumento apžiūrėti gyvai. Ne tai, kad tirti, o apžiūrėti teismo pastate. Jis nėra proceso dalyvis, jam negalima to daryti. Tikėtina, kad ir teismas neleis. Advokatas gali apžiūrėti įrodymą, bet jis nėra specialistas. Aišku galimi variantai, kai gynyba prašo ištirti įrodymą teismo salėje, pažiūrėti tą dokumentą ir prašyti leisti dalyvauti privačiam ekspertui. Tiesiog apžiūrėti tą dokumentą. Ką reiškia apžiūrėti, tai jau ekspertinis tyrimas, objektų tyrimas. Jis turi kažkokios rašytinius požymius tirti, analizuoti ir t.t. Va čia mano manymu ir problema betarpiškas objektų tyrimas, kurie yra byloje prie kurių gali prieiti tik proceso dalyviai. Tie, kurie nedalyvauja negali. Rungimosi kontekste tai sudėtinga. Aišku čia ir kita problema, vadinamasis procesinio statuso daubetas. Kai VMI teikia išvadas, kaip specialistai ir yra kartu ieškovas byloje. Tai yra viena iš naujausių Kauno apygardos teismo nutarčių. Kaip tik šiuo pagrindu skyrė tyrimą. Kita ekspertizė skirta dėl to, kad sutampa ieškovas su specialistų institucine prasme. Čia toks retesnis atvejis. Paprastai teismas aiškina, kad čia neleidžia to, bet kitos išeities nėra.

Prokurorė Ieva Randomanskaitė

Bendrieji klausimai:

1. Kaip Jūs, atsižvelgdama į savo profesinės veiklos patirtį, vertinate galiojantį TEĮ? Kokias TEĮ raidos perspektyvas matytumėte?

Iš esmės šis įstatymas prokuroro darbinėje veikloje tiesiogiai nėra taikomas ir tiesioginės įtakos prokuroro darbui kaip ir neturi. Tačiau svarbu, kad toks teisės aktas galioja, nes jis apibrėžia pagrindines sąvokas, susijusias su būtent šia sritimi. TEĮ įtvirtina ekspertų nepriklausomumą, jų atsakomybę, veiklos principus, privačių ekspertų veiklos ypatumus, specialių žinių panaudojimo ribas ir kitus aspektus. Visi šitie yra labai svarbūs. Prokurorui svarbu, kad įstatymas aiškiai apibrėžtų, kas yra teismo ekspertizė, kokie ekspertai gali ją atlikti, kokios procedūros yra taikomos atliekant ekspertizes ir kaip užtikrinamas ekspertizių objektyvumas bei nepriklausomumas. Kokius pakeitimus reiktų atlikti, sudėtinga pasakyti. Globaliai žiūrint, įstatymas turėtų būti nuolat atnaujinamas, kaip ir kiekvienas kitas įstatymas, atsižvelgiant į egzistuojančias naujoves bei pokyčius ekspertizių srityje. Kadangi atsiranda daug naujų technologijų, atsižvelgiant į vykstančius globalizacijos procesus. Galbūt galėtų būti detalčiau apibrėžiamos tarptautinio bendradarbiavimo ekspertizių srityje galimybės ir ribos. Taip pat įstatymo nuostatomis galėtų būti skatinamas ekspertizių prieinamumo gerinimas. Prokurorui labai svarbu, kad ekspertizės būtų atliekamos kuo greičiau, tačiau kartu objektyviai ir visapusiškai.

2. Kokius specialių žinių panaudojimo teisinio reguliavimo ar praktikos pakeitimus laikytumėte būtiniausiais?

Esminiai momentai yra reglamentuoti. Jeigu būtų diegiamas naujas ekspertinis instrumentas, pakeitimai turėtų būti daromi tiek BPK, tiek TEĮ. Jie galėtų būti susiję su reikalavimų ekspertams apibrėžimu, įskaitant reikalavimą nuolat kelti kvalifikaciją. Taip pat galėtų būti aiškiau apibrėžta atsakomybė už šališkos ar neobjektyvios išvados surašymą. Galbūt reiktų detalčiau reglamentuoti specialių žinių reikalaujančių ekspertizių procedūras. Įstatymas turėtų skatinti ekspertų veiklos prisitaikymą prie mokslo ir technologijų pažangos. Taip pat turėtų būti aiškiau apibrėžti mechanizmai ekspertizės išvadų patikimumo vertinimui procese. Manau, kad pirmiausia bet kokie pakeitimai turėtų eiti kartu su BPK pakeitimais. Pirmiausia jie turėtų būti atliekami baudžiamajame procese, o vėliau įgyvendinami ir TEĮ.

3. Ar teismai, ikiteisminio tyrimo subjektai ir proceso dalyviai turi pakankamai teisinių bei praktinių priemonių veiksmingai patikrinti specialių žinių pagrindu pateiktų išvadų pagrįstumą?

Manau, kad turi. Tam tikros teisinės ir praktinės priemonės išvadų pagrįstumui patikrinti yra. Tai įgyvendiname praktikoje, esant neaiškumams arba siekiant gauti papildomos informacijos, galima skirti papildomas ekspertizes, pakartotines ekspertizes, taip pat fiksuoti specialisto paaiškinimus. Jeigu išvadoje ar ekspertizės akte yra neaiškių terminų ar kitų specifinių dalykų, turime galimybę fiksuoti specialisto paaiškinimus. Proceso dalyviams taip pat suteikta galimybė užduoti klausimus ekspertams prieš atliekant ekspertizę. Taip pat prašyti konkretaus eksperto ir panašiai. Vis dėlto teisininkams ir proceso dalyviams kartais trūksta specialių žinių, kurios leistų išsamiai įvertinti ekspertų taikytų metodų tinkamumą. Problemos dažniausiai atsiranda tada, kai procese pateikiamos

kelios skirtingos išvados. Pavyzdžiui, kai yra ekspertizės aktas ir kartu pateikiama konsultacinė išvada. Tada neaiškumus spręsti sudėtingiau. Tačiau nemanau, kad BPK reglamentavimas šiuo aspektu būtų nepakankamas. Net ir sudėtingos išvados dažniausiai tikslinamos mano minėtais būdais.

4. Kaip vertinate konsultacinę išvadą, kalbant kaip apie ekspertinio tyrimo formą: ar konsultacinė išvada turėtų būti laikoma savarankiška specialių žinių panaudojimo forma? Ar tam tikrais atvejais pagal turinį ir atlikto tyrimo pobūdį gali būti iš esmės lygiavertė ekspertizės aktui?

Patikslinimas: Šis klausimas kyla todėl, kad pagal įstatymą konsultacinė išvada pridedama prie bylos kaip dokumentas, o ne kaip specialių žinių reikalaujantis tyrimas. Ji gali būti vertinama kaip įrodymas, bet kaip dokumentas, o ne kaip ekspertizės aktas ar specialisto išvada, nes įstatyme taip nėra nurodyta.

Konsultacinės išvados panaudojimo galimybė yra numatyta tiek, kiek ji apibrėžta įstatyme. Aišku ne baudžiamajame procese. Teismų praktikoje ji suvokiama kaip specialių žinių panaudojimo forma, tačiau aš, kaip prokurorė, manau, kad ji nėra lygiavertė ekspertizės aktui ar specialisto išvadai. Pirmiausia todėl, kad ji nėra reglamentuota BPK. Konsultacinė išvada baudžiamajame procese gali būti tiriama kaip dokumentas ir tam tikrais atvejais gali būti pripažinta įrodymu, jeigu atitinka įrodymams keliamus reikalavimus. Tačiau ji negali būti prilyginama ekspertizės aktui, nes jos parengimas neatitinka visų įstatyme apibrėžtų reikalavimų ir procedūrų. Nėra įstatyminio apibrėžtumo. Dažniausiai skiriasi ir tyrimo apimtis. Konsultacinės išvados atveju privatūs ekspertai dažnai neturi prieigos prie visos bylos medžiagos, o išvados parengimas neatitinka visų nustatytų teisinių reikalavimų. Taip pat gali kilti rizika, kad išvadą surašė specialistas ar ekspertas, neįrašytas į ekspertų sąrašą. Nėra tuomet pakankamų garantijų dėl jo nešališkumo ir objektyvumo. Jeigu konsultacinės išvados, kaip atskiros specialių žinių panaudojimo formos, taikymas būtų aiškiai apibrėžtas įstatymuose, būtų nustatytos jos parengimo procedūros, reikalavimai, atsakomybė už melagingos išvados surašymą ir kiti reikšmingi saugikliai, tik tada ją būtų galima vertinti kaip lygiavertę. Konkrečiu atveju reikėtų vertinti, ar ekspertui ar specialistui pateikta medžiaga buvo išsami ir pakankama konsultacinei išvadai surašyti, ar tyrimas atliktas kokybiškai ir visapusiškai, ar ekspertas arba specialistas neviršijo savo specialių žinių ribų ir nesprendė klausimų, kurie nepriklauso jo kompetencijai. Todėl šiuo metu, kai konsultacinės išvados parengimas baudžiamajame procese nėra reglamentuotas, ji negali būti vertinama kaip lygiavertė ekspertizės aktui.

Papildomas klausimas: Kyla diskusija, ypač iš gynybos pusės, kad neužtikrinamas rungimosi principas, nes gynyba neturi lygiaverčių galimybių gintis, kai teismas nepripažįsta konsultacinės išvados. Pavyzdžiui, jeigu įstatymas reglamentuotų konsultacinės išvados tvarką kaip ekspertinio tyrimo formą. Kartu turėtų būti reglamentuota ir tai, kad sutartiniais pagrindais pasamdytas ekspertas galėtų gauti visą tyrimui reikalingą medžiagą, panašiai kaip ir teisminio nagrinėjimo metu ar ikiteisminio tyrimo metu teismo ar proceso paskirtas ekspertas. Ar tada tai būtų įmanoma?

Taip. Medžiagos prieinamumas yra labai svarbus. Taip pat svarbi eksperto atsakomybė, nešališkumas ir nepriklausomumas. Dabartiniai baudžiamojo proceso saugikliai yra labai reikšmingi: ekspertas turi būti įrašytas į ekspertų sąrašą, suvokti savo atsakomybę, turi būti apibrėžtas jo profesionalumas ir kitos procedūros. Visa tai leidžia išlaikyti objektyvią ir teisingą procedūrą bei neabejoti ekspertizės akto duomenų objektyvumu, visapusiškumu ir patikimumu. Praktikoje dažnai būna taip, kad

advokatai, apeliuodami į rungimosi principą, pateikia konsultacines išvadas, tačiau jos būna visiškai kategoriškos ir atitinkamai nemotyvuoja. Tai sukelia papildomų problemų procese. Jeigu konsultacinės išvados parengimo procedūros būtų įtvirtintos įstatyme, būtų numatyta atsakomybė, nepriklausomumas ir kiti saugikliai, tuomet, manau, ją būtų galima vertinti kaip lygiavertį šaltinį. Dabar konsultacinė išvada yra dokumentas, kuris gali būti pripažintas įrodymu tik teismui įvertinus, ar konkrečiu atveju ji atitinka bendruosius ir specialiuosius įrodymams keliamus reikalavimus. Taip pat įrodymų rinkimo ir duomenų fiksavimo principus. Kai tai nėra įtvirtinta įstatyme, negalima vien ja pasikliauti. Mano vertinimu, negalima rungimosi principo iškelti virš teisingumo principo. Visos šalys ir proceso dalyviai turi elgtis sąžiningai, tačiau praktika rodo, kad dažnai būna priešingai: privačių, nepriklausomų ekspertų išvados pateikiamos tam tikrų proceso dalyvių naudai.

5. Ar teisėsaugos institucijų, teismų ir ekspertinių įstaigų bendradarbiavimas skiriant, atliekant ir vertinant ekspertinius tyrimus yra pakankamai aiškus ir praktiškai veiksmingas?

Iš praktikos galiu pasakyti, kad mūsų kodeksai gana detalai viską apibrėžia, o bendradarbiavimui aiškumo suteikia tai, kad jis pakankamai aiškiai reglamentuotas įstatymuose, BPK ir generalinio prokuroro rekomendacijose. Mes žinome, kaip inicijuoti ir vykdyti procedūras. Neformalus, žmogiškas bendradarbiavimas, siekiant konkretnės ir detalesnės išvados ar ekspertizės akto ir, kad būtų tinkamai atsakyta į užduodamus klausimus priklauso nuo kiekvieno tyrėjo, prokuroro ir eksperto iniciatyvumo bei profesionalumo ir panašiai. Pavyzdžiui, prieš skiriant ekspertizę ekspertai gali pakonsultuoti tyrėją ar prokurorą, patarti, kaip konkrečioje situacijoje būtų galima gauti daugiau objektyvių ir reikšmingų atsakymų. Svarbu ne vien užduoti standartinius klausimus, bet konkrečiu atveju suformuluoti tokius klausimus, į kuriuos ekspertai galėtų atsakyti visapusiškiau. Toks žmogiškas bendradarbiavimas yra labai svarbus. Tyrėjas taip pat gali iniciatyviai kontaktuoti su ekspertu ir pasitarti dėl klausimų, siekiant konkrečiu atveju gauti visapusiškesnę ir objektyvesnę informaciją. Bendradarbiavimo gerinimui ir skatinimui rengiami mokymai tarp ekspertų, pareigūnų ir prokurorų, taip pat vyksta tarpinstituciniai susitikimai. Tai labai padeda. Lietuvos teismo ekspertizės centro interneto puslapyje taip pat aiškiai suformuluoti pavyzdiniai klausimai konkrečioms ekspertizėms, ir tai yra vienas iš bendradarbiavimo būdų. Manau, kad bendradarbiavimas yra pakankamai aiškus, tačiau kiekviename procese jo efektyvumas priklauso nuo konkrečių subjektų eksperto, tyrėjo ir prokuroro.

Papildomas klausimas. Kaip vertinate naujų technologijų ir nusikalstamumo raidą? Tobulėjant technologijoms, ekspertiniai tyrimai taip pat turėtų būti pažangesni. Ar praktikoje matote problemų, pavyzdžiui, ar ekspertams arba ekspertinėms įstaigoms ko nors trūksta?

Iš savo praktikos galiu pasakyti, kad, pavyzdžiui, narkotinių ir psichotropinių medžiagų tyrimų atvejais ekspertinės įstaigos stengiasi tobulėti, įsigyti reikiamų medžiagų ir priemonių. Labai sudėtingų tyrimų ar ekspertizių savo praktikoje nesu turėjusi. Vis dėlto nuolat kelti ekspertų kvalifikaciją yra labai svarbu, ypač tyrimuose, susijusiuose su naujomis technologijomis. Nesant kvalifikuotų ekspertų ir specialistų, nebus galimybės užtikrinti kokybiško ekspertizės atlikimo ir reikšmingos informacijos gavimo. Todėl akivaizdu, kad reikia nuolat kelti kvalifikaciją, tobulinti gebėjimus ir profesines žinias tose srityse, kurios yra naujos ir kuriose kartais sudėtinga pasivyti nusikaltėlius.

Individualūs klausimai:

1. Kaip specialių žinių panaudojimo kontekste vertinate Generalinio prokuroro rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo santykį su BPK reguliavimu? Ar praktikoje kyla neaiškumų?

Generalinio prokuroro rekomendacijos dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo, mano vertinimu, papildo BPK reguliavimą. Jos suteikia detalesnes gaires ir patarimus, kaip tinkamai organizuoti darbą, paskirti užduotis specialistams ir ekspertizės paskyrimams. Rekomendacijos veikia kaip koordinavimo priemonė tarp prokurorų, ekspertų ir tyrėjų, koordinuojant jų darbą ekspertizės skyrimo ir užduočių specialistams srityje. Tačiau visų įmanomų situacijų rekomendacijos neapibrėžia ir to padaryti neįmanoma, ypač sudėtingų ar specifinių ekspertizės skyrimo atvejais. Todėl išskirtiniais atvejais vėlgi svarbus žmogiškasis ryšys, tarpusavio bendradarbiavimas ir tiek eksperto, tiek tyrėjo, tiek prokuroro iniciatyva. Tokiu būdu galima užtikrinti kokybiškesnę kiekvienos situacijos išsprendimą. Manau, kad tiek, kiek įmanoma apibrėžti ir reglamentuoti, tai yra padaryta. Generalinio prokuroro rekomendacijos veikia kaip BPK įgyvendinimo priemonė.

Papildomas klausimas: Ar neįžvelgiate kokių nors neatitikimų?

Neįžvelgiu.

2. Kaip, Jūsų vertinimu, proceso šalies pateikta konsultacinė išvada veikia įrodinėjimo procesą baudžiamojoje byloje? Su kokiais praktiniais sunkumais susiduriate?

Iš mano praktikos galiu pasakyti vienareikšmiškai, kad dažniausiai konsultacinės išvados įneša neaiškumo į įrodinėjimo procesą. Konsultacinių išvadų autoriai dažniausiai būna nepriklausomi specialistai, ir jų kvalifikacija arba pačių išvadų turinys gali kelti abejonių dėl objektyvumo. Ne kartą buvo kelti klausimai dėl tokių išvadų surašiusių specialistų kompetencijos. Konsultacinė išvada dažnai gali būti šališkas dokumentas, nes jos parengimą inicijuoja viena proceso šalis. Tada teismui tenka papildoma užduotis įvertinti jos objektyvumą ir patikimumą. Kadangi konsultacinė išvada nėra reglamentuota įstatymu, procesai gali užsitęsti. Kai oficialių ekspertų išvadų ir konsultacinių išvadų turinys skiriasi, atsiranda pagrindas gynybai nepagrįstai tęsti procesą, prašyti papildomų tyrimų. Nors iš esmės pirminės išvados ar ekspertizės aktai gali būti pakankamai aiškūs ir parengti kvalifikuotų ekspertų ar specialistų. Dažniausiai konsultacinės išvados, ypač iš gynybos pusės, pateikiamos siekiant tam tikrų proceso dalyvių savanaudiškų tikslų, todėl konkrečioje situacijoje jos dažnai būna priešingos oficialioms išvadoms.

Papildomas klausimas: Kitaip tariant, kitokios išvados greičiausiai ir nebūtų teikiamos?

Taip. Jeigu jos sutaptų, tikriausiai nebūtų teikiamos. Konsultacinė išvada galėtų būti vertinga, tačiau tik tokiu atveju, jei jos parengimas ir taikymas būtų reglamentuotas BPK. Galbūt tai net galėtų pagreitinti dalies tyrimų atlikimą.

Papildomas klausimas: Ar dažnai praktikoje pasitaiko atvejų, kai matyti, kad konsultacinė išvada akivaizdžiai palanki tik kaltinamajam, galbūt joje pateikta netikslių ar klaidingų dalykų? Ar tai mažina pasitikėjimą tokiomis išvadomis?

Tokiais atvejais svarbu, kad teismas tinkamai įvertintų išvados patikimumą, objektyvumą ir leistinumą. Taip pat turi būti įvertinta, ar tokia išvada apskritai gali būti pripažinta įrodymu, o tik tada

sprendžiama dėl tolesnių veiksmų prieštaravimams šalinti. Tačiau tokios išvados tikrai įneša nepasitikėjimo oficialių ekspertų išvadų atžvilgiu.

3. Ar ekspertų ir specialistų išvados paprastai yra pakankamai aiškos? Kokie trūkumai praktikoje kelia daugiausia problemų?

Didžioji dalis išvadų ir ekspertizės aktų yra pakankamai aiškūs, nes yra surašyti profesionalių ekspertų ir specialistų. Esant neaiškumų, juos sprendžiame apklausdami specialistus, fiksuodami jų paaiškinimus, skirdami papildomus tyrimus, pakartotines ar kompleksines ekspertizes. Tačiau tam tikrų tyrimų atvejais ekspertai į užduodamus klausimus nepasisako kategoriškai, nepateikia konkretaus atsakymo, o nurodo tik tikėtinas išvadas. Tuomet išvadų aprašymus tenka vertinti teisininkams, o tai labai sudėtinga, nors į ekspertus ir kreipiamasi būtent dėl specialių žinių reikalaujančių atsakymų. Dažnai tai pasitaiko portretų tyrimuose. Juose nurodoma, kokie atskiri kriterijai buvo vertinami, kas atitinka, kas neatitinka, pateikiamos procentinės išraiškos, tačiau galutinė išvada dažnai formuluojama tik kaip tikėtina. Tokie atsakymai apsunkina tyrimą ir tolesnį įrodinėjimo procesą. Kai išvados ar ekspertizės aktai yra tikslūs ir konkretūs, jie labai palengvina ikiteisminį tyrimą ir įrodymų vertinimą baudžiamajame procese, teisme. Yra ir tokių ekspertizių rūšių, kuriose į užduodamus klausimus neatsakoma tiksliai, o pateikiami keli variantai. Pavyzdžiui, nurodoma, kad konkretų įvykį galėjo lemti kelios priežastys. Tuomet teisininkui, neturinčiam specialių žinių, sudėtinga įvertinti ir išskirti pagrindinius duomenis, reikšmingus sprendimui dėl bylos baigties. Kaip pavyzdį galima paminėti darbų saugos tyrimus. Dažnai nurodomos kelios įvykį lėmusios priežastys ir konstatuojami keli pažeidimai, todėl prokurorui ar tyrėjui sudėtinga išskirti, kuris pažeidimas buvo lemiamas. Tokiais atvejais dažnai apklausiamo specialistus arba skiriame papildomus tyrimus, kad būtų išgryninta, kuris veiksnys ar pažeidimas lėmė įvykį ir kilusias pasekmes.

Raštu pateikti atsakymai

**Lietuvos teismo ekspertizės centro vyriausiasis patarėjas Vidmantas Vaitekūnas atliekantis
direktoriaus funkcijas**

Bendrieji klausimai:

1. Kaip Jūs, atsižvelgdamas į savo profesinės veiklos patirtį, vertinate galiojantį TEĮ? Kokias TEĮ raidos perspektyvas matytumėte?

Šiuo metu TEĮ reglamentavimas LTEC veiklai yra pakankamas, politiką teismo ekspertizės srityje formuoja Teisingumo misterija, tad dėl galimų TEĮ pakeitimų reikėtų kreiptis į juos.

2. Kokius specialių žinių panaudojimo teisinio reguliavimo ar praktikos pakeitimus laikytumėte būtiniausiais?

Tokių nematau.

3. Ar teismai, ikiteisminio tyrimo subjektai ir proceso dalyviai turi pakankamai teisinių bei praktinių priemonių veiksmingai patikrinti specialių žinių pagrindu pateiktų išvadų pagrįstumą?

Klausti turėtumėte ne mūsų, o jų, išvadų pagrįstumo vertinimas yra teismų prerogatyva.

4. Kaip vertinate konsultacinę išvadą, kalbant kaip apie ekspertinio tyrimo formą: ar konsultacinė išvada turėtų būti laikoma savarankiška specialių žinių panaudojimo forma? Ar tam tikrais atvejais pagal turinį ir atlikto tyrimo pobūdį gali būti iš esmės lygiavertė ekspertizės aktui?

TEĮ nustato, kad konsultacinė išvada yra ekspertinio tyrimo forma, ir ji yra nei ekspertizės aktas, nei specialisto išvada – manau, tuo viskas ir pasakytą.

5. Ar teisėsaugos institucijų, teismų ir ekspertinių įstaigų bendradarbiavimas skiriant, atliekant ir vertinant ekspertinius tyrimus yra pakankamai aiškus ir praktiškai veiksmingas?

Taip, visos galimybės tam yra, kitas klausimas – kiek jomis naudojamas.

Individualūs klausimai:

1. Kokie šiuo metu yra didžiausi LTEC veiklos iššūkiai specialių žinių taikymo srityje?

Dideli ekspertinio darbo krūviai, nepatrauklus darbo užmokestis.

2. Kaip naujos technologijos ir šiuolaikiniai ekspertinių tyrimų metodai keičia LTEC veiklą?

Abstraktus klausimas.

3. Ar dabartinis LTEC veiklos ir specialių žinių reglamentavimas sudaro pakankamas prielaidas Lietuvai integruotis į bendrąją Europos teismo ekspertizės erdvę?

LTEC integruotas į Europinę erdvę nuo 1995 metų, tapdamas Europos teismo institutų tinklo (ENFSI) nariu, aktyviai dalyvaujant LTEC ekspertams ENFSI ekspertų darbo grupių ir komitetų veikloje,

vykdant bendrus projektus. Būtent ENFSI nustato Europos teismo ekspertizės erdvės 2030 (European Forensic Science Area 2030) viziją ir gaires, kuriomis ir vadovaujasi visos ENFSI narės.